UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE TEOLOGIE

POCĂINȚA

STUDIU DE DOCUMENTARE
TEOLOGICĂ ȘI PSIHOLOGICĂ

TEZĂ DE DOCTORAT
A
PREOTULUI ILARION V. FELEA

SIBIU, 1939

PR. ILARION V. FELEA

POCĂINȚA

STUDIU DE DOCUMENTARE TEOLOGICĂ ȘI PSIHOLOGICĂ

Sibiu 1939

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE

Prefață

Gândul unei lucrări asupra pocăinței îl port de multă vreme. Sunt în slujba duhovniciei de 12 ani, în care timp mi-am dat seama nu numai de însemnătatea mântuitoare a tainei, ci și de lipsurile și de greutățile pe care le întâmpină duhovnicul la săvârșirea ei. In limba română avem destule cărți de învățătură asupra pocăinței, dar prea puține și numai în parte satisfac trebuințele credinței și ale vieții creștine în veacul nostru,

O bună parte din credincioși nu au convingeri lămurite asupra ei, de aceea unii nici nu o mai practică după cuviință, iar alții s'au înstrăinat cu totul de scaunul mărturisirii. In schimb o agită — în felul lor — sectele cu frenezie, ca pe o noutate și astfel dau naștere la îndoieli și confuzii ce deschid ușa prozelitismului. Am întâlnit chiar preoți, cari neînțelegând deajuns înțelesul noțiunii „pocăință", l-au înlocuit, unde au putut, în predici și în cetirile din cărțile rituale, cu noțiunea „căință", ca să nu dea apă la moara ereticilor, ca și când, din pricina ereticilor „pocăiți", ar fi oarecum primejdios să mai vorbim despre pocăință. Cea mai grea și cea mai însemnată slujbă de păstor este duhovnicia, dar, decât ea, nimic nu este mai neglijat în școlile teologice și în viața pastorală. De altă parte taina sfântă a pocăinței prezintă mari deosebiri confesionale, unele cu urmări foarte grave pentru istoria și Biserica creștină. Vizăm indulgențele. Care sunt pozițiile Ortodoxiei față de aceste deosebiri, ce să credem și să învățăm despre pocăință, cum să se poarte și să lucreze duhovnicul? — sunt tot întrebări la care ni se cer răspunsuri cât se poate de temeinice. Le cere poporul credincioșilor și prestigiul preoției.

Față de aceste constatări, am simțit nevoia unei cât mai bogate documentări a pocăinței în cadrul soteriologiei creștine ortodoxe. Documentările le-am căutat pe câmpul istoriei religiunilor și a sfintei Scripturi,[1] *apoi în scrierile sfinților părinți, în hotărîrile sinoadelor ecumenice, în cărțile de ritual ale Răsăritului creștin și, în fine, în știința psihologiei și în experiența duhovnicilor. Toate grăesc limpede despre însemnătatea sfințitoare a pocăinței, rânduită de Mântuitorul Hristos și de Biserică în cadru de virtute, de poruncă și de taină sfântă.*

Cu toată claritatea documentelor biblice și patristice, trebue să mai facem o constatare: concepția catolică despre pocăință trage din cuprinsul lor concluzii contrare Scripturii și Predaniei patristice, iar cea protestantă și împreună cu ea cea a sectelor, nu se întemeiază pe documente obiectiv interpretate. La capitolele respective se vor vedea erorile și deoparte și de alta. Dar în afară de aceste considerații, pocăința este o necesitate religioasă și o binefacere morală pentru om și pentru societate. Cea mai bună reformare a moravurilor se face în școala pocăinței, în scaunul mărturisirii. Viața oamenilor este plină de mizerii, de dureri și de suferinți ascunse. Păcatul este o experiență tristă, o neliniște continuă. Pocăința e mijloc și prilej de purificare a conștiinței și de reabilitare în har; de ruptură cu trecutul și de întoarcere la puritatea botezului. Pocăința e cea mai bună școală a renașterii morale și naționale.

Fericitul Augustin, în ultimele zile ale vieții, a pus să i se scrie pe pereții casei psalmii de pocăință, ca să-i aibă mereu în față și în memorie; și-i recita. Atât era de viu în el sentimentul penitenței și dorința sal-

[1] *Toată Biblia prin natura și cuprinsul ei exprimă o chemare, o învățătură spre pocăință.*

vării In exercițiile ascetice și în viața oricărui om pocăința e folositoare și necesară pentru înfrângerea patimilor, pentru împărtășirea durerilor și pentru ușurarea sufletului de greul păcatelor,

Iată atâtea motive care mau îndemnat la muncă, — pe lângă împrejurarea că lucrarea reprezintă teza mea de doctorat la Facultatea de Teologie din București.

Incheiu acest mic prolog al Pocăinței cu o mărturisire de mulțumire adresată I. P. Sfinției Sale Mitropolitului NICOLAE al Ardealului. Datorez I. P. Sfinției Sale o întreită recunoștință pentru întreite binefaceri cu care m'a învrednicit: a aprins în sufletul meu prima oră scânteia dragostei pentru studiul dogmelor creștine ortodoxe, mi-a împărtășit harul preoției și a primit cu o părintească bunăvoință tipărirea lucrării de față — pe lângă alte două anterioare — în colecția „Seriei Teologice" dela Sibiu.

Pentru toate și pentru totdeauna, a mea fiiască .mulțumire și respectuoasă iubire.

AUTORUL

TABLA CUPRINSULUI

Pag

Prefață III—V

Tabla cuprinsului VI—VIII

Introducere. 1. Pocăința și păcatul. 2. Păcatul și libertatea. 3. Mărturisirea păcatelor în religiile primitive și în religiile antice. 4. Pocăința face parte din miezul religiilor; deci este o trebuință naturală a sufletului omenesc 1—16

PARTEA I

POCĂINȚA ÎN SOTERIOLOGIA ORTODOXĂ

Cap. I Pocăința în Vechiul Testament

§ 1. Pocăința în scrierile profeților: 1. Moise, 2, David; Psalmii de pocăință, 3, Isaia, 4, Ieremia, 5, EzechiiI, 6. -Osea și Ioil.

§ 2, Pocăința în simboluri și sacrificii: 1. Practici simbolice, 2. Jertfe.

§ 3. Exemple de pocăință și nepocăință. — Privire generală 19—38

Cap. II. Pocăința în Noul Testament

§ 4, Pocăința în predica sf. Ioan Botezătorul,

§ 5, Pocăința în Evanghelia Mântuitorului: 1. Începutul Evangheliei, 2. îndemnuri la pocăință, 3, Pocăința e necesară tuturor păcătoșilor, 4. Cum să se facă pocăința, 5, Pocăința evanghelică și iertarea păcatelor, 6, Așezarea tainei; slujba și prerogativa iertării păcatelor, 7. Apostolii sunt lucrătorii tainei, 8, Legislația iertării păcatelor in Evanghelia Mântuitorului.

§ 6. Pocăința în scrierile sfinților apostoli: 1, Doctrina sf. ap. Petru despre pocăință, 2. Doctrina sf, ap, Pavel despre pocăință, 3. Doctrina sf. ap, Iacob, 4. Doctrina sf. ap. Ioan Teologul, 5. Epistola sf. ap, Iuda, — Privire generală 39—74

Cap. III. Pocăința în primele trei veacuri creștine

§ 7, Pocăința în scrierile părinților apostolici: 1, învățătura celor 12 apostoli, 2, Epistola sf, Varnava, 3, Sf, Clement Romanul, 4. Sf. Ignatie Teoforul, 5. Sf, Policarp, 6. Păstorul lui Hermia.

§ 8. Pocăința în veacul al doilea și al treilea: 1. Sf. Iustin Martirul, 2, Sf. Irineu, 3. Clement Alexandrinul, 4, Tertulian, 5, Origen, 6, Sf. Ciprian, 7, Sf, Grigorie Taumaturgul, 8. Sf. Petru al Alexandriei, 9, Firmilian, 10, Sf. Dionisie de Alexandria, 11. Sf. Metodiu, 12. Așezâmintele apostolice, - Privire generala 75—145

Cap. IV. Pocăința în epoca patristică, veac. IV—VIII

9. Pocăința în scrierile epocei patristice apărute în Răsărit: 1, Iacob Afraat, 2. Sf. Efrem Șirul, 3, Sf. Eusebiu de Cesarea, 4. Sf. Atanasie cel Mare, 5, Sf, Vasilie cal Mare, 6. Sf. Grigorie de Nazianz, 7. Sf. Grigorie Nisanul, 8, Reforma patriarhului Nectarie, 9. Sf. Ciril al Ierusalimului, 10. Sf. Ioan Gurădeaur. Alți sfinți părinți răsăriteni: 1, Sf, Ciril al Alexandriei, 2. Isidor Pelusiotul, 3, Teodoret al Cirului, 4, Sf. Epifaniu, 5, Sf. Ioan Scărarul, 6. Sf, Anastasie Sinaitul, 7, Sf. Ioan Damaschinul, 8. Teoria lui I. Turmei despre originea monastică a mărturisirii și combaterea ei,

§ 10. Pocăinta în scrierile epocei patristice apărute în Apus: 1, Sf. Ambrosie, 2, Fericitul Augustin, 3, Papa Inocentiu I, 4, Fericitul Ieronim, 5, Papa Leon cel Mare, 6, Sf, Grigorie cel Mare **149—199**

Cap. V. Pocăința în hotărîrile sinoadelor locale și ecumenice

§ 11, Sinoadele locale despre pocăință: 1, Ancira, 2, Neocesarea, 3, Antiohia, 4, Laodichia, 5. Cartagena,

§ 12. Canoanele sfinților părinți privitoare la pocăință: 1, Sf, Petru al Alexandriei, 2, Sf, Vasilie cel Mare, 3, Sf, Grigorie Nisanul.

.§ 13, Sinoadele ecumenice despre pocăință: 1, Nicea, 2, Sinodul trulan, — Privire generală **200—212**

Cap. VI. Pocăința în cărțile rituale ale Bisericii creștine ortodoxe

§ 14. Pocăința în cărțile cultului divin: 1. Octoihul, 2, Triodul, 3, Molitfelnicul; *a)* învățătura pentru spovedanie, *b)* Slujba mărturisirii, cj_.Canonul de pocăință. Adaus: Cartea foarte folositoare de suflet: *a)* învățătura către duhovnic, *b)* Canoanele sf, Ioan Postitorul, *c)* Sfătuire către cel ce se spovedește, — Privire generală **213—237**

PARTEA A II A

POCĂINȚA ÎN CONCEPȚIA CATOLICĂ ȘI PROTESTANTĂ A MÂNTUIRII

Cap. VII. Pocăința în concepția catolică a mântuirii

§ 15. Hotârîri și definiții sinodale: 1, Sinodul al patrulea Latran, 2, Doctrina Bisericii romano-catolice despre pocăință, definită de sinodul tridentin, Textul ei: Prolog. I. Necesitatea Și așezarea tainei pocăinței, II, Deosebirea tainei botezului de a pocăinței, III. Părțile și roadele pocăinței, IV. Despre căința, V. Despre mărturisire, VI. Despre ministrul tainei și despre deslegare, VII, Cazuri de rezervă, VIII, Despre ne-

Necesitatea şi fructul satisfacţiei, IX. Despre operele satis-factorii. 16, Deosebirile confesionale dintre Biserica romano-catolică şi Biserica ortodoxă: 1, Confesionalul, 2, Satisfacţia, *3.* Tezaurul meritelor prisositoare, 4, Indulgenţele, 5. Purgatorul, — Pri-vire generală

241—271

Cap. VIII. Pocăinţa în concepţia protestantă a **mântuirii** 17, Păreri şi definiţii teologice; 1. Abelard, 2. Wiclif, 3, I, Hus, 4. M, Luther, 5, Melanchton, 6. Reformaţii, Calvin, 7. Zvingli, 8. Cărnle simbolice şi ale teologilor. 9. Practica po-căinţei în Biserica luterană, 10. Sinteza erorilor protestante privitoare la pocăinţă. — Extrasul lor, 18. Atitudinea Bisericii ortodoxe faţă de erorile protestante; 1. Patriarhul Ieremia II, 2, Mitrofan Critopulos, 3, Mărturi-sirea mitropolitului Petru Movilă, 4. Mărturisirea patriar-hului Dositei. — Privire generală

272—257

PARTEA III
PSIHOLOGIE ŞI EXPERIENŢĂ PENITENŢIALĂ
Cap IX ***Psihologia pocăinţei***

§ 19, Documentări penitenţiale psihologice: 1. Necesitatea psihologică a pocăinţei, după Origen, Sf, Efrem Şirul, Sf. Ioan Gurădeaur şi Sf, Grigorie cel Mare, 2, Convertirea şi raportul ei cu pocăinţa, 3. Netemeinicia concepţiei protestante despre pocăinţă. 4. Emoţia religioasă în convertire şi pocăinţă, 5, Cercetarea conştiinţei. Un text de ajutor, 6. îndrumarea şi îndreptarea conştiinţei penitenţilor, 7. Roadele pocăinţei.
— Privire generală

291—321

Cap. X. Pocăinţa în experienţa liturgică şi pastorală a preoţilor duhovnici

§ 20. Experienţe şi orientări liturgice şi pastorale: 1, Chestionar privitor la spovedanie, duhovnic şi canoane; I. Răspunsuri privitoare la spovedanie, 1—18 ; texte şi sinteză, II. Răspun-suri privitoare la duhovnic, 1—14 ; texte şi sinteza, III, Răs-punsuri privitoare la canoane, 1—8 ; texte şi sinteză. *2.* Ex-perienţa duhovnicului Ioan Kronstadtschi, — Privire generală

322 — 394

Concluzii

395—400

INTRODUCERE

1. Pocăința și păcatul. 2. Păcatul și libertatea, 3, Mărturisirea păcatelor în religiile primitive și în religiile antice. 4. Pocăința face parte din miezul religiilor, deci este o trebuință naturală a sufletului omenesc.

1. Pocăința este unul dintre mijloacele pe care Biserica Mântuitorului Hristos le pune la îndemâna creștinilor pentru a se curați de întinaciunile păcatelor. Cu alte cuvinte este o cale de purificare sufletească.

După cum microbii bolilor otrăvesc trupul, la fel microbii păcatelor otrăvesc sufletul omului și după cum trupul nu se poate împăca cu boala, la fel sufletul nu se poate împăca în niciun chip cu otrava păcatului. Leacul de curățire și ispășire a păcatului e pocăința.

Păcatul este răul sub toate formele lui, — e desacordul cu legile naturii, ale vieții și ale fericirii omenești și dumnezeiești. Peste tot, o faptă rea din punct de vedere religios și moral este un păcat. Legea noastră creștinească este dragostea. Trăirea în raporturi de dragoste desăvârșită cu Dumnezeu și cu oamenii, este idealul creștinului. Cine nu slujește acestui ideal, nu contribuie cu nimic la armonia, echilibrul și progresul omenirii. Din contră, slujește păcatului și prin aceasta sporește răul în lume; căci răul social vine din răul individual.

Mai mult sau mai puțin, toți oamenii sunt păcătoși, Iisus Hristos este singura excepție. Toți păcătuim și toți trebue să ne recunoaștem păcătoșenia, căci păcatul

este universal și are o realitate psihologică ce nu poate fi tăgăduită. Să punem mâna pe inimă sau urechea la pământ și să ascultam suspinul creațiunii... Cum suspină și se sbuciumă toate lucrurile și făpturile pământului ...

— „ *Toate lucrurile se sbuciumă* mai mult decât poate omul sa spună...[1] *Toată făptura suspină* laolaltă și este până acum în dureri de naștere. Și nu numai atât, ci și noi care avem pârga Duhului, *noi singuri suspinăm în noi înșine, așteptând cu nerăbdare înfierea,* răscumpărarea trupului nostru".[2]

Suspinul acesta „din adâncuri" este un ecou misterios al conștiinței neliniștite din pricina păcatului. Dacă trăim în palate sau în colibe, oriunde am fi, mustră rile conștiinței ne tulbură și de efectele păcatelor nu ne putem scăpa.

Astfel se naște în om nemulțumirea de viață și dorința unei eliberări.

2. Nemulțumirea de viață și neliniștea conștiinței izvorăsc din realitatea păcatului, iar dorința eliberării se naște din dorința mântuirii, din necesitatea purificării.

Vrem să fim liberi. Tindem spre libertate din toate puterile noastre sufletești, așa cum tind florile spre lumină și luptăm, necruțând cele mai mari jertfe, pentru: libertate. Dar ce este libertatea? Putința de a face tot ce vrem fără temere de Dumnezeu, nestânjeniți de nimeni și fără nicio răspundere? Nu, căci putința aceasta este limitată de legi. Și chiar dacă nu ar fi, ea s'ar indentifica cu anarhia. Atunci ce este libertatea?...

Libertatea este indepedentă față de patimi, față de pofte și față de păcate. Este liber cine nu e stă-

[1] Eclesiastul 1, 8.

2 Romani 8, 22—23.

pânit de niciun gând rău și de niciun sentiment vinovat. Este liber cine are conștiința curată și sufletul nepătat. Cine face păcatul — a zis Mântuitorul — *rob este* păcatului.[1] Mântuirea din robia păcatului înseamnă eliberare. Iată de ce spunem și mărturisim, într'o mulțime de rugăciuni, că Iisus Hristos este liberatorul și Mântuitorul lumii și al oamenilor. Pentrucă El, prin adevărul și harul Său curățitor și sfințitor, ne face curați de păcate și astfel liberi.

In slujba acestei curățiri și liberări sufletești stă pocăința creștină, cu elementele ei esențiale: căința, mărturisirea, ispășirea și deslegarea păcatelor.

3. Sentimente de pocăință și practici pentru mărturisirea, ispășirea și curățirea păcatelor aflăm în toate religiile primitive și antice. De când s'au ivit și s'au descoperit cele dintâi semne de viață religioasă la primitivi, întâlnim — în felurite chipuri — și ideea mijloacelor de purificare a sufletului și de împăcare cu Dumnezeu.

La triburile primitive din Africa, Asia, Melanesia și America de Nord întâlnim diferite forme de mărturisire a păcatelor uneori publică, alteori secretă; uneori individuală, alteori colectivă. Ea se făcea în fața unui prieten, în fața părinților, a preoților, a vrăjitorilor, a poporului, a soților intreolaltă, în cazuri de boli, de primejdii sau la diferite ceremonii religioase. Păcatele care aveau de obiect mărturisirea erau cele privitoare la morală și la atingerea de obiecte sacre și mâncări nepermise,[2] la violarea unui „tabu", furt, ucideri și mai ales la păcatele sexuale cu toate formele lor perverse.

[1] Ioan 8, 34.

[2] R. Alliert *La confession publique des peches chez Ies peuples non-civilises,* Mercure de France 1935, p, 471.

Riturile, gesturile și lucrările purificatorii care însoțeau mărturisirea[1] erau: spălarea, baia în mare sau în râuri și stropirea cu apă, alungarea,[2] aruncarea și împrăștierea,[3] arderea,[4] afumarea, scuiparea, vărsarea[5] și extragerea sângelui.[6] Toate se făceau cu

[1] R. Pettazzoni: *La con'ession des peches,* trad. fr, voi. I, p, 155.

[2] La tribul Fan din Africa penitentul se înfățișa în fața vrăjitorului asistat de popor, care îi striga; „Spune-ți păcatul!" După fiecare păcat mărturisit vrăjitorul striga: „Păcatul să meargă în largul mării!" iar asistenții repetau: „Să meargă în larg!" — Pettazzoni, op. cit. p. 7,

[3] La tribul Wakulwe din Africa Orientală fiecare membru al familiei dela cel mai bătrân până la cel mai tânăr își făcea mărturisirea păcatelor ținând în mâini un coș în care se aflau aschii de lemn și bucățele de paie. După mărturisire aruncau cuprinsul coșului spre apus, voind să arate că după cum soarele apune fără să se întoarcă înapoi, așa și păcatele să fie depărtate pentru totdeauna. — Pettazzoni, op. cit. p. 33.

In Gabbon se făcea un fel de colibă pe care se așeza preotul. In colibă o femeie, penitentă își spovedește adulterul. In jur mulțimea la fiecare păcat mărturisit urlă și bate din tobe. Urmează soțul, la fel, Preotul invoacă zeitatea să le ierte păcatele, în vreme ce poporul cântă și chiamă îndurarea divină. După ceremonie coliba e tăiată și ramurile cu care a fost împodobită se rup și se împrăștie. — R. Allier: *La confession publique,* op. cit. p, 450—451.

[4] Membri tribului Atkahn din America de Nord într'o zi cu soare fără nori purtau pe ei niște iarbă asupra căreia își treceau păcatele, luând soarele de martor, apoi o aruncau în foc și cu aceasta purificarea era împlinită. La tribul Huichol femeile purtau un cordon cu mai multe noduri pe care își făceau mărturisirea, apoi îl aruncau în foc. — Pettazzoni, op. cit. p, 58 și 113-116

[5] La tribul Kikuyu din Africa Orientală, penitentul „varsă păcatul" în fața confesorului și după mărturisirea fiecărui păcat scuipă odată. După spovedire, confesorul privește succesiv în cele patru puncte cardinale, invoacă divinitatea: „Dumnezeule care ești înainte, Dumnezeule care ești îndărăt, Dumnezeule care ești la dreapta, Dumnezeule care ești la stânga, iartă-i păcatele!" — apoi rostește formula: „Te iert de păcatele pe care le cunoști și pe care nu le cunoști". Pe urmă face un gest, ca și când ar smulge din inima penitentului păcatul, să-l arunce departe. — R, Allier, op. cit p. 452 ; Pettazzoni, op. cit, p. 39.

[6] La tribul Beciuana, din Africa, mărturisirea este urmată de scoaterea câtorva stropi de sânge din buric, la alții din pulpă, care apoi se arunca spre cer. — Pettazzoni, op. cit, p, 155. La tribul Kagaba din America de Sud mărturisirea consta în „a spune cele dinlăuntru" ; — Press: *Forschungen za den Kagaba,* 1927, p. 96 și 423 ; la tribul Mashona, în a „scoate păcatul".

scopul de a elimina răul din trup,[1] din familie sau din trib.

Răul totdeauna a tulburat liniștea sufletească a oamenilor, înlăturarea lui a fost o trebuință firească a sufletului și a adus totdeauna omenirii mângâiere și pace lăuntrică, fie că ne gândim la credințele pline de magie ale triburilor necivilizate, fie că ne referim la popoarele cu religii mai înaintate, pe care urmează să le amintim.

Vechii mexicani practicau mărturisirea păcatelor în fața preoților la diferite sărbători și ceremonii închinate zeităților lor. Ea era însoțită de extragerea sângelui din diverse părți ale trupului; din limbă, pleoape, nări, urechi, brațe, degete, pântece, membrul viril, picioare.[2] La alegerea locului de scoatere a sângelui hotăra felul și greutatea păcatului, făcut cu gura, cu mâinile, picioarele, etc., desigur pentru a fi ispășit și astfel iertat.

In Guatemala și Yucatan — America Centrală — mărturisirea păcatelor și scoaterea sângelui se făcea în cazuri de boli și nașteri grele, de sterilitate și altele, păcatul fiind considerat ca o substanță răufăcătoare ce primejduește sănătatea și fericirea; mijlocul pentru îndepărtarea și distrugerea lui era mărturisirea.[3] In Nicaragua întâlnim obiceiul sângeros de a face tăieturi dealungul în limbă, urechi sau în părțile genitale și de a unge cu sângele ce curgea din ele statua unei divinități din vreun templu, urmată de spovedirea secretă în fața preotului.[4] Sângele, postul, diferite interdicții și băile în râuri erau considerate uneori ca penitențe, alteori ca mijloace curățitoare.

[1] Membri tribului Sulka din Melanesia aveau credința că necurățenia păcatelor se vede în lumina ochilor, — Pettazzoni, op, cit, p. 56,

[2] Pettazzoni, op, cit. p, 208.

[3] Pettazzoni, op. cit. p. 252,

[4] Pettazzoni, p, 260-264.

In Peru păcatele se scuipau într'un buchet de iarbă, care apoi se arunca în curentul apei. Marele sacerdot arunca buchetul mai întâi în foc apoi cenușa în apă. Focul și apa erau considerate elemente de curățire magică. Aflăm o listă a păcatelor după care se făcea mărturisirea. Cuprinsul ei se referă la adorarea divinităților recunoscute de stat și la păcatele săvârșite contra lor, la respectarea sărbătorilor și a preoților — ichiuri, la împlinirea jertfelor, cinstirea părinților, supunere, ascultare, ajutorare, revolte, ucidere, răsbunare, avort, adulter, furt, minciună, lenevie, etc.[1]

In religia japoneză, șintoistă, întâlnim mărturisirea în legătură cu sărbătoarea anuală a marei purificări, Oho-harahi.[2]

La chinezi păcatul înseamnă violarea unei porunci divine. Păzitorul acestei porunci este împăratul, fiul cerului. Purtarea lui trebue să fie în conformitate cu voința cerului și cu legile cosmice. Păcatul făcut de el atinge pe toți. De aceea el trebue să-l și expieze pentru toți. Păcat pentru toți, rău pentru toți, mărturisire și pocăință pentru toți.[3] In religia chineză taoistă întâlnim practica mărturisirii păcatelor scrise și autografele aruncate în curgerea apei. Gestul era însoțit și întărit cu jurământul făcut zeilor de a nu mai păcătui. Bolnavii, pentru a se vindeca, erau stropiți cu apă vrăjită (descântată !?!) și supuși mărturisirii. In taoismul monastic, pe lângă cercetarea conștiinței și pe lângă reflecții asupra păcatelor, întâlnim mărturisirea și împreună cu ea câteva „regule asupra pocăinței" din care citâm aceste frumoase rânduri: „Acela care nu-și recunoaște greșala decât din buze, în vreme ce în adâncul inimii întârzie (a se pocăi), acela care e curat în cuvinte dar necurat în fapte,

[1] Pettazzoni, p. 289—291.
[2] Pettazzoni, op, cit. voi. II, p. 1—5.
[3] Pettazzoni, II, p. 27—28.

acela care la început e zelos, iar la urmă leneș, acela care-și face lucrul pe jumătate, acela face conștient și voluntar un păcat și greșeala lui este îndoit de gravă. Când lucrurile au mers atât de departe, încât nu mai poate da semn de căință, (atunci) el cade în prada ruinei eterne".[1]

In brahmanismul vedic aflăm imnuri și rugăciuni în care păcătoșii imploră iertarea dela Varuna.[2] Brahmanii aduc jertfe expiatorii și rostesc formule penitențiale prin care alungă dintre ei orice păcate făcute în singurătate sau în comun. Tot la ei întâlnim liste de păcate care se recitau cu prilejul sacrificiilor anuale de expiere și purificare penitențială, precum și prescripțiuni variate pentru fiecare păcat aparte.[3] Cu aceste prescripțiuni mărturisirea nu mai are un caracter numai eliminatoriu, ci primește valoare de notificare, denunțare și pedepsire a vinovatului.

In legile lui Manu se face deosebire între păcatele făcute voluntar și involuntar. De aci criterii diferite pentru gradarea pedepselor înfricoșate, suferite prin reînvierile „din zeci de mii de milioane de sânuri de mamă",[4] Căința colaborează cu mărturisirea pentru

[1] Pettazzoni, II, p. 39, 41 și 54. .

[2] „Dacă am înșelat pe cineva, cu voia sau fără voie, desleagă-ne, o Varuna!" — *Rig-Veda* V, 85, 8 ; A. Hillebrandt: *Lieder des Rigveda,* Gottingen-Leipzig 1913, p. 77.

[3] De pildă în Sutre pentru a se arăta păcatul făcut întâlnim practica penitențială ca ucigașul să poarte pe stradă craniul victimei,; femeia adulteră să îmbrace o piele de asin — animal libidinos, — să mănânce carne de asin, sau să fie purtată prin oraș călare pe un asin, obicei întâlnit mai târziu și în alte părti. Pentru furt; cine a furat ceva dela un brahman trebue să se prezinte în fata regelui cu părul despletit și cu o măciucă pe umăr, ca să-și mărturisească crima. După fiecare păcat regele îi dă câte o lovitură cu măciuca sau o lasă în mâna vinovatului ca singur să *se* loveasscă cu ea. Dacă moare, păcatul este expiat, — Pettazzoni, II, p. 67, 75-79, 92-94.

[4] V. Găină: *Buddhismul și Creștinismul,* Cernăuți 1906, p. 41,

expierea păcatelor,[1] Astfel începe a se ține cont de aspectul etic și juridic al faptelor supuse mărturisirii.

Un bogat și foarte interesant sistem penitențial avem în religia giainistă de prin veacurile 8—6 înainte de Hristos. întâlnim în conținutul ei noțiunile de confesiune și pocăință,[2] precum și o mulțime de practici, voturi și asceze la care erau supuși mai ales călugării ei. Călugărul giainist trebue în fiecare zi și în fiecare noapte să-și facă un examen al conștiinței și, dacă-și descopere un păcat, trebue să se mărturisească și să. se purifice în fața preotului său duhovnic, numit „guru", sau în fața unui laic. In lipsa acestora se putea mărturisi și singur, întorcându-se cu fața spre răsărit sau nord, așezându-și o mână pe creștetul capului și spunându-și „sfinților sublimi" numărul și natura păcatelor. Se dau și canoane în proporție cu mărimea păcatelor. Ele încep cu însăși mărturisirea, continuă cu postul, asceza, felurite exerciții spirituale și, dacă păcatele sunt de tot grave, sfârșesc prin excluderea parțială sau totală din sânul ordinului călugăresc.

Un caracter adânc penitențial au în giainism *Cele cinci mari voturi monastice:* a nu face niciun rău ființelor vii, a spune numai adevărul, a nu-și însuși nimic pe nedreptul, a nu împlini poftele trupului și a nu avea nicio dorință.[3] Corolarul lor este căința și mărturisirea păcatelor.

[1] „Prin mărturisire, prin căință,, privațiuni și recitări — din Vede — păcătosul se eliberează de greșale și, dacă nu mai este niciun alt mijloc, prin milostenie. In măsura în care un om care a făcut un rău și-1 mărturisește sieși, în aceeaș măsură, se eliberează cu siguranță de greșală, după cum un șarpe se desbracă de piele. Pe cât inima îi detestă mai mult fapta sa rea, pe atât trupul său este liber de greșala aceasta. Cine a făcut ua păcat și se căiește de el, e liber de acel păcat; însă nu va fi curățit de el... de cât când se va hotărî a nu-1 mai face"..— *Legea lui Manu* XI, 228—231 Pettazzoni II, p. 95.

[2] Alocana, aloyana, pratikramana, padikkamana,

[3] Schubring:. *Die Jainas,* Tiibingen 1927, p. 21; Pettazzoni, II, p. 103—104.

Acelaș sistem penitențial, dar mai îndulcit, se aplica și laicilor. Sunt special închinate mărturisirii opt zile din sezonul ploilor care coincid cu sfârșitul anului giainist, pe la jumătatea lui August al nostru. In primele șapte zile laicii cercetează templele și mănăstirile; ziua a opta e zi de post negru și de mărturisire generală. Fiecare bărbat sau femeie își mărturisește îm obscuritatea templului toate păcatele făcute în curgerea unui an, în timp ce preoții rostesc cu glas tare rugăciunile rituale. După mărturisire laicii mulțumesc preoților „guru", ascultă o lectură din Kalpasutra, se salută și se iartă reciproc și cu aceasta curățirea s'a făcut pe un an întreg.[1]

Una dintre marile binefaceri, punctul culminat al împlinirii celor cinci mari voturi monahale și ale expierilor penitențiale giainiste este eliminarea și stângerea totală a cârmei.[2] „Legea celor cinci mari voturi și a mărturisirii" împlinită cu sfințenie face să dispară prelungirea la infinit a existenței, împiedecă legea cârmei și stinge viața sufletului. De aceea trecerea dela „cele patru voturi" mai ușoare la legea celor cinci voturi și a mărturisirii este urmarea naturală a unui drum ce duce mai degrabă la nimicirea totală a existenței; dela ființă la neființă, dela cârma la nirvana.[3]

Buddhismul indian cultivă mărturisirea păcatelor și practicile penințențiale pentru anihilarea carmei.

[1] Glasenapp: *Der Jainismus,* Berlin, 1925, p, 433 și urm, Pettazzoni,. II, p. 106—107.

[2] Legea reîncarnărilor succesive.

[3] Iată cum se descrie intrarea unui neofit între călugării celor cinci voturi: „Atunci Udaya, fiul lui Pedhala, vorbea astfel către venerabilul Goyama: Venerate stăpân, doresc în prezența ta să trec dela învățătura celor patru voturi, la învățătura care prescrie cele cinci voturi și padikkamana (mărturisirea). Dacă îți convine aceasta, o iubitul zeilor, nu mă respinge. Atunci în prezența venerabilului ascet Mahavira, Udaya, fiul lui Pedhala, trecea dela doctrina care prescrie patru voturi, la doctrina ce prescrie cele cinci mari voturi și padikkamana". — *Suyagada* II, 7 ; Pettazzoni, II p. 121

Principalul în buddhism este distrugerea dorinței. Asceza fără distrugerea dorinței de viață nu plătește nimic. Voința e totul. Omul este lucrătorul osândirii sau a mântuirii sale. Noi facem păcatul, noi ne curățim de el prin căință și mai ales prin voința de a nu-l mai făptui. — Asceții buddhiști practicau mărturisirea întrebându-se în față unii pe alții:

— „Îți vezi tu păcatul?"

— „Îl văd" — răspunde cel întrebat.

— „Atunci să nu-l mai faci în viitor... căci oricine își recunoaște păcatul și se căiește de el după cuviință, ajunge în stare să nu-l mai facă în viitor". Cine nu-și recunoaște și nu-și mărturisește greșalele și le lasă să se coacă, va suferi toate urmările rele ale cârmei. Mărturisirea este o binefacere ca și ploaia, dar numai pentru cei ce o împlinesc sincer. Un text sacru buddhist spune: „Ploaia cade greu asupra lucrurilor acoperite, nu asupra celor descoperite; descopere deci ceea ce ai ascuns și ploaia nu te va lovi"

Mult întrebuințată aflăm mărturisirea păcatelor în buddhismul chinez, în legătură cu noviciatul călugărilor. Uneori se face seara la lumină, pentru a impresiona și influența sinceritatea penitentului; alteori în fața mai marelui mănăstirii încunjurat de soborul călugărilor și asistat de un secretar care notează toate păcatele, după gravitatea cărora se impune apoi canonul de pocăință. Există și rugăciuni penitențiale care însoțesc sau urmează mărturisirea. Citățm aci o rugăciune ce se rostește în dimineața mărturisirii: „Ucenicul N. N. adresează cucernic laudă lui Buddha Aminatabha pentru toate făpturile tuturor lumilor, își mărturisește păcatele și mâhnit se căește, face făgăduința (de a se îndrepta) și își mărturisește devoțiunea și veneratia sa; el își îndreaptă cu încredere privirea sa asupra marei compă-

[1] Pettazzoni, II, p, 185—186, Ideea metempsihozei încă este în strânsă legătură cu posibilitatea și necesitatea purificărilor sufletești.

timiri și milostiviri a lui Tathagata și asupra preaînaltelor spirite protectoare. Toate făpturile proslăvesc pe Buddha, își mărturisesc păcatele și se căesc pentru ele, fac făgăduința (de a se îndrepta), își mărturisesc devoțiunea și veneratia și primesc dela el un puternic ajutor pentru a obține renașterea în lumea fericirii supreme".[1]

0 practică înfricoșată a mărturisirii întâlnim în buddhismul japonez. Penitentul e dus pe vârful unui munte, unde este așezată o balanță suspendată în vid. Aci, la ordinul confesorului, „goki", penitentul trebue să-și mărturisească în auzul lumii toate păcatele, sub amenințarea de a fi răsturnat de pe balanță la abis.[2]

Mărturisirea păcatelor și practici penitențiale întâlnim și la Irani. Religia lui Zarathustra desparte pe oameni în curați și necurați, după cum sunt stăpâniți de gânduri, vorbe și fapte bune sau rele. Curățenia este opera lui Ormuzd; necurățenia a lui Ahriman. Victoria binelui asupra răului se asigură prin virtute și prin multiple mijloace de curățire penitențială; amintim: recitarea de rugăciuni, păzirea învățăturilor religioase și a poruncilor morale, spălarea, postul, jertfe publice, biciuiri, ajutorări și lucrări practice ispășitoare — unele foarte obositoare, toate făcute cu scopul de a spori imperiul lui Ormuzd și a nimici pe a lui Ahriman.[3] In aceste purificări joacă un rol deosebit urina de vacă și de bou; întrebuințarea ei mergea dela stropire și spălare până la beutură, în credința că are putere sfințitoare. Multe păcate se răscumpărau prin ofrande și mijloace bănești; altele — cele mai grave — prin moarte.[4] Iată aci și o formulă de măr-

[1] Pettazzoni, II, p. 193, 201, 203.

[2] Pettazzoni, II, p. 218.

[3] N. D. Vasilescu: *Doctrina religioasă și morală a Iui Zoroastru,* București 1904, p. 41. 44—15.

[4] Albert Carnoy : *La religion des Perses,* în *Chrisias* de J. Huby, Ed. VI, Paris 1934, p. 364 ; Ed. Leh mann : *Lehrbuch der Religionsgeschichte,* II Band, Tubingen 1925, p. 240—241.

turisire care indică rolul educativ al religiei în viața poporului persan: „Abjur pe diavolul. Mă mărturisesc închinător credincios a lui Mazda, partizan a lui Zarathustra, dușman a lui Devs, preamăritor a lui Amesha Spenta. Abjur furtul și raptul vitelor; abjur jaful și pustiirea satelor de credința lui Mazda. Proprietarilor de case le promit viață și locuință liberă pe pământ, unde pot locui cu turmele lor. În sinceră ascultare, cu mâinile ridicate abjur acestea: nu vreau să mai săvârșesc jaf și pustiire în comunitățile de credința lui Mazda, nici să mă răzbun pe trup și sânge". Urmează o expresie de binecuvântare: „Biruiască în casa aceasta ascultarea asupra neascultării, adevărul asupra minciunii, pacea asupra vrajbei, dărnicia asupra sgârceniei, smerenia asupra mândriei, dreptatea asupra nedreptății".[1] Curățenia liturgică mergea mână în mână cu cea morală. Ceremoniile bogate, abjurarea păcatelor, hotărîrea de îndreptare, aveau în vedere moralizarea vieții, civilizarea nomazilor și în ultima analiză combaterea și nimicirea lui Ahriman.[2]

Un sistem mai complicat de lucrări penitențiale practicau babilonenii. Dela ei ne-au rămas vestiții „Psalmi penitențiali", numeroase texte ce cuprind invocări, strigăte, mărturisiri și lamentații pline de ideea pesimistă despre universalitatea și inevitabilitatea păcatelor. Apa, aerul, pământul, peștii mării, pasările cerului și fiarele pământului sunt chemate să le nimicească, să le sfâșie așa cum se sfâșie o haină.[3]

[1] Ed. Lehmann, op. cit, p. 243.

[2] In mitraism — în lipsă de documente — nu se știe de practica pocăinței- — F, Cumont: *Jextes et monuments figufes relatif aux mystâres de Mithra.* Bruxelles 1899, Tom I. partea II, p. 320, nota 5.

[3] S'a spus că acești psalmi ar fi sursa de inspirație a psalmilor biblici, dar între conținutul unora și al celorlalți, pe lângă mici asemănări,'sunt deosebiri esențiale. Psalmii babiloneni au mai mult un caracter magic, iar cei biblici unul religios-moral. In psalmii babiloneni se plânge mai mult du-

Avem la babiloneni tabele cu înșirarea păcatelor, ca și în alte religii, dar forma lor nu mai este negativă, ci interogativă. Ceea ce se cerea eliminat era răul ca păcat și mai ales răul ca vrajă, fermecătorie, prin felurite mijloace magice, cu deosebire prin spălări și arderi. Păcatele se scriau pe o tablă care se arunca în apă, însoțită de o invocare vrăjitorească. De pildă: „Stârpite să fie păcatele, îndepărtate să fie fărădelegile, deslegate vrăjile și ridicate să fie suferințele"[1] penitentului, ca și când ele s'ar transfera magic din om pe tăbliță, de pe tăbliță în apă și astfel să se piardă în curgerea apei. Tăblița în acelaș scop eliminatoriu putea fi spartă ca să se sfarme — ca și ea — nedreptățile și păcatele penitentului.

Tot la babiloneni este de remarcat mărturisirea regelui, ca și la japonezi și chinezi. In Japonia mărturisirea suveranului consta în tăierea unghiilor, a bărbii, a părului și în recitarea unui registru al păcatelor la sărbătoarea „marei purificări". In China, cu prilejul unor calamnități publice împăratul făcea declararea în scris a păcatelor, apoi se retrăgea din cetate într'un loc anumit, unde își tăia părul și unghiile. In Babilon ritul mărturisirii suveranului începea prin tunsul și rasul părului, care apoi era închis într'un vas și aruncat peste frontieră în țara inamică. In păr resida „impuritatea". Eliminând părul, era eliminat și răul. Urma o mărturisire negativă a păcatelor. După aceasta un preot ținea un discurs regelui și-i da o palmă. Dacă regele lăcrima, era semn că zeul Marduk le era binevoitor; dacă nu lăcrima, era semn contrar. Ritualul pălmuirii se întâlnește și la întronarea regelui în India veche; regele era bătut cu nuiele pe spate

rerea fizică, pedeapsa pentru păcate; în cei biblici e religiositate pură, căci se plânge în ei suferința morală și se arată remușcarea pentru jignirile aduse prin păcate lui Dumnezeu.

[1] Pettazzon» : *La confessione dei peccaii,* vol. II, p. 86—87.

de preoți care îi adresau cuvintele: Noi alungăm păcatul dela tine și te conducem dincolo de moarte — întreg acest ritual și altele, în care era încadrată și mărturisirea, avea un rost purificatoriu.[1]

La vechii egipteni, după cum ne informează „Cartea morților" de pe vremea dinastiei a 18-20a, între anii 1580—1100 a. Hr. mărturisirea păcatelor se făcea după moarte, în fața tribunalului zeului Osiris, asistat de zei și 42 judecători. Aci se înfățișa sufletul defunctului și făcea o mărturisire negativă a păcatelor. După o a doua mărturisire a păcatelor tot negativă urma a treia, pozitivă, în care își înșira faptele meritorii și nevinovăția.[2]

Dacă se afla curat, intra la Osiris; dacă nu, inima lui era mâncată de monstrul Baabi.

Inscripțiile piramidelor și coloanele funerare dela Teba grăesc deasemenea despre păcate, pedepse, plângeri, mărturisiri, auzirea rugăciunilor și preamărirea zeilor. Mai târziu în epoca elenistică întâlnim așa numiții penitenți care își spovedeau public păcatele, totuna cu adoratorii zeiței Isis, — clamantes, cum îi numește poetul Ovidiu,[3] care își strigau prin temple și pe stradă păcatele, de teama să nu fie orbiți de neîndurata zeiță.

La vechii sirieni întâlnim mărturisirea păcatelor însoțită de diferite loviri și flagelații plăcute zeilor. O aflăm apoi în Asia-Mică, Arabia meridională, Libia, Grecia, într'o mulțime de inscripții, lucrări sacrale, scrieri, etc.[4] Mitologia greco-romană cu o bună parte

[1] Pettazzoni: *La confessione dei peccati.* Parte seconda, voi, II, p, 88 și urm. După notele trad, de Ierom, Dr. Irineu I. Felea,

[2] Textul lor, vezi la R. Pettazzoni; *La confessione,* II op, c. voi. II, p. 2—7.

3 Ep. ex Ponto, I, 51—58.

[4] La Grecii antici întâlnim *ostacismul,* obiceiul ca cetățenii primejdioși. pentru cetate prin moravurile lor să nu fie uciși, ci ostracizați. Adunarea

din cuprinsul ei extraordinar și tragic, conține multe idei și lucrări care au de obiect pedeapsa și expierea păcatelor ascunse și nemărturisite. Eneida poetului Vergiliu, când descrie Tartarul, ne vorbește următoarele despre ceice nu și-au mărturisit în viața pământească păcatele :

„Radamante din Creta stăpânește această împărăție a durerii; el pedepsește pe vinovați, *îi ascultă și~i silește să mărturisească nelegiuirile făcute pe pământ,* de a căror zadarnică tăinuire s'au bucurat, amânând fiecare ispășirea până la ceasul zăbavnic al morții. Tizifona (una din furii) răsbunătoarea pune numai decât mâna pe biciu și bate pe vinovați, ocărându-i, iar cu stânga întinde șerpii cu ochi fioroși, chemând cetele sălbaticelor ei surori".[1]

Descrierea aceasta a mărturisirii și ispășirii păcatelor este un ecou al credinței din timpurile acelea. După ispășiri și purificări îndelungate sufletele sorbeau din apa râului Lete beutura uitării, apoi se întrupau pentru a începe o existență nouă.[2] Ideea curățirii și ispășirii păcatelor o aflăm în toate religiile antice și în operile vechilor scriitori, dintre care amintim pe Hesiod, Homer, Menandru, Plutarh, Tibul, Juvenal,[3] Ovidiu[4] și alții. Hecatombele de sacrificii de paseri, animale, copii, fecioare și eroi, diferitele plângeri, cugetări pesimiste și acțiuni tragice care culminează în jertfa

poporului prezidată de un arhonte îi exila sau îi ștergea dintre cei vii. Nimeni nu mai putea avea cu ei niciun contact, — Psihologic măsura aceasta are o extraordinară valoare penitențială. Cf. R. Allier: *La confession,* op. . cit. p. 461, nota 8.

[1] Eneida, Cartea 6, 618-622, Trad. N. Pandelea. Ed, III, p. 129.

[2] Tixeront: *Histoire des dogmes,* I p, 20—21.

[3] Satira 6, 535—541,

[4] *Fasti 2,* 45: Tristia crimina caedis fluminea tolli... aqua (Crimele nenorocite pot fi spălate în ape curgătoare); *Metam.* 10, 75: Cum dolorque animi lacrimaeque alimenta fuere (Grija și durerea sufletului și lacrimile, le-au fost hrana); *Ex, Ponto.* I, 51—58,

propriei persoane, alcătuesc caracterul distinctiv al religiilor păgâne.[1] Toate se făceau inspirate din dorința eliberării de păcat și a împăcării cu Dumnezeu.[2]

4. Astfel, dintr'o privire fugară asupra conținutului penitențial al religiilor primitive și antice, făcută mai ales după studiul vast al profesorului italian, Raf. Pettazzoni,[3] constatăm că sentimentul pocăinței și mărturisirea păcatelor face parte din miezul tuturor religiilor. Sufletul omului a avut totdeauna o repulsiune firească față de păcat și a căutat prin felurite mijloace să se curețe de el, să-l ispășească și astfel să se libereze din lanțurile lui și să-și asigure favoarea zeilor.

Nu poate fi vorba de o influență pe care ar fi putut-o exercita creștinismul, asupra religiilor antice amintite. Din contră, practica universală a mărturisirii păcatelor justifica și pe cea creștină, arătând că ea nu este numai un bun al revelației divine, după cum vom încerca să dovedim în cele ce urmează, ci este și o trebuință naturală a sufletului omenesc[4] în vederea mântuirii,

[1] V. Găină: *Teoria reoelațiunii,* Cernăuți, 1899, p. Î04-105.

[2] Cathrein în opera sa despre *Unitatea conștiinței morale a umanității,* voi. III, p. 576, conclude: „Aflăm la toate popoarele o trebuință de expiere; o conștiință obscură a greșalei, care îndeamnă la jertfire,.., rugăciune, post, abținere dela hrana și dela legăturile sexuale, etc, pentru a îmblânzi prin ele zeii sau spiritele și de a le face din nou favorabile . , . Important este că la toate popoarele există o *mărturisire a păcatelor, o spovedanie".* Cit. la B, Bartmann: *Precis de Theol Dogm.* II. p. 396.

[3] *La confessione dei peccati,* 3. voi. Bologna,

[4] Toma d' Aquino spune că omul în chip natural tinde spre pocăință, . dar așezământul care ne arată cum să se facă pocăința este divin... ex naturali enim ratione homo movetur ad paenitendum de malis quae fecit; sed quod hoc vel illo modo homo paenitentiam agat, est ex institutione divina. .*La penitence,* text et trad, par E, Hugueny, Paris 1930, I, p. 46 — 47.

PARTEA I

POCĂINTA IN SOTERIOLOGIA ORTODOXĂ

CAPITOLUL I

POCĂINȚA IN VECHIUL TESTAMENT

§ 1. Pocăința în scrierile profeților: 1. Moise, 2. David; Psalmii de pocăință, 3. Isaia, 4. Ieremia, 5. Ezechiil, 6. Osea și Ioil.

§ 2. Pocăința în simboluri și sacrificii: 1. Practici simbolice. 2. Jertfe.

§ 3. Exemple de pocăință și nepocăință. Privire generală.

Cugetul pocăinței în Vechiul Testament apare în legătură cu păcatul săvârșit de prima păreche de oameni. La primii oameni întâlnim primul păcat, prima pocăință. Căci păcatul, în chip firesc, ascunde în sine o adâncă neliniște, izvorîtă din rușinea de a-l fi făcut și din dorința de a se curați de el.

Adam și Eva, după ce calcă porunca lui Dumnezeu, simțesc durere pentru păcat, se rușinează și se ascund printre pomii raiului.

— „Adame, unde ești?" — grăește Domnul. Iar Adam răspunde rușinat:

— „Auzit-am glasul tău în raiu și m'am temut, căci sunt gol și m'am ascuns".[1]

Căderea în păcat și pierderea nevinovăției primilor oameni aduce cu sine sentimentul rușinii, căința și frica de Dumnezeu. Rușine, căci și-au acoperit goliciunea trupului cu frunze de smochin; căință, căci și-au

[1] *Facerea* 3, 9—10. Este și o carte apocrifă ce poartă numirea: *Pocăința lui Adam.*

dat seama de greșala făcută; frică de Dumnezeu, căci , au căutat să se ascundă. Deci primul păcat, primul semn de pocăință.

Tot în familia primei părechi de oameni întâlnim și al doilea fapt ce arată dela început paralela dintre păcat și pocăință. Anume: sancțiunea crimei lui Cain. Pentrucă a ucis pe fratele Avei, Cain e blestemat să fie fugar și sbuciumat pe pământ. Cu glas vinovat și tremurător el se adresează atunci către Domnul Dumnezeu:

— „Fărădelegea mea este prea mare, ca să mi se mai ierte! De mă izgonești acum din pământul acesta mă voiu ascunde dela fața ta, și voiu fi sbuciumat și fugar pe pământ; oricine mă va întâlni, mă va ucide". — Și i-a zis Domnul Dumnezeu:

— „Nu așa, ci oricine va ucide pe Cain, înseptit se va pedepsi".[1]

Cain are să ispășească o crimă. Nu poate fi ucis de nimeni, căci viața lui are încă un rost pe pământ: să alerge, să se sbuciume, să-și ispășească vina. Cine va sta în calea acestei hotărîri dumnezeiești „înseptit se va pedepsi".

Iată cum, încă dela început, glasul păcatului chiamă pocăința. Omul Vechiului Testament, precum vom vedea, se mișcă tragic între alternativele acestea: tendință de ispășire, — neputință de înfrânare.

Ca sa avem o privire sintetică asupra pocăinței în cuprinsul Vechiului Testament vom studia-o sub acest întreit aspect:

Pocăința în scrierile profeților;
Pocăința în simboluri și sacrificii;
Exemple de pocăință și nepocăință.[2]

[1] *Facerea* 4, 13—14.

[2] Cuvântul care exprimă ideea pocăinței în Vechiul Testament este sub - *subah*. A doua Lege 30, 2 și 8; IV Regi 17, 23; Ieremia 31, 18;

POCĂINȚA

§ 1. Pocăința în scrierile profeților

Profeții Vechiului Testament au fost cei mai credincioși slujitori ai lui Dumnezeu. Consacrați în slujbă prin alegere și chemare de Sus, au dat dovadă în toată viața lor, prin predica, activitatea și scrierile lor, de integrală slujire a lui Dumnezeu. Au fost oamenii lui Dumnezeu într'o vreme când israelitii și neamurile din jurul lor se complăceau în slujirea altarelor idolești.

Misiunea profeților a fost tălmăcită de însuși Dumnezeu, prin cuvântul proorocului Ieremia ce zice: „Iată am pus cuvintele mele în gura ta; iată te-am pus în ziua aceasta peste popoare și peste împărății, ca să smulgi și să tai, să pierzi și să dărâmi, să zidești și să răsădești".[1] Chemarea profetului este asemănătoare cu a grădinarilor și a zidarilor: să desrădăcineze buruenile și să răsădească în locul lor florile virtuților; să dărâme casele fărădelegilor și în locul lor să zidească temple lui Dumnezeu. Este arătat că, într'o astfel de slujbă, chemarea păcătoșilor la pocăință stă pe primul plan.

Față de sacrificiile de expiere legală și purificare ceremonială ale mozaismului, profeții aduc un element nou: căința lăuntrică, morală, — convertirea.[2]

1. Cea dintâi columnă din galeria profeților nemuritori este Moise, cel ce „a ales mai bine să păti-

Ezechiil 18, 30; Ioil 2, 12; Iona 3, 8—10, Acelaș înțeles îl are și cuvântul *noham,* niham. Vezi H. Lesetre in *Dictionnaire de la Bible* de Vigouroux, Tom, V, Paris, Letouzey, 1912 col. 37; Aug. Sabatier: *La Doctrine de l'expiat ion ei son euolution historiqus,* Paris 1903, nota 1, p.107-108, Arhim. V.'Nițescu: *Despre Penitență,* p, 3 nota 1; E, Amann: *Penitence,* Dict. de Theol, cath. 12, col. 723; P. Galtiers *De paenitentia,* Paris 1931, p. 2—3.

[1] Ieremia 1, 9—10.

[2] B, Bartmann: *Precis de Theol. Dogm.* II, p. 397, După profeți, „pocăința este o convertire și nu un exercițiu", *Ibidem,* p, 398,

mească cu poporul lui Dumnezeu, decât să aibă dulceața păcatului cea trecătoare".[1] Plin de duhul lui Dumnezeu el nu este numai liberatorul, legiuitorul, organizatorul și conducătorul iluminat al poporului, ci și învățătorul lui de fiecare clipă. Moise dă neamului său legea lui Dumnezeu, concentrată în Decalog și-i pune înainte „viața și binele, moartea și răul",... bine cuvântarea și blestemul.[2] Viața și binele sunt binecuvântare, moartea și răul sunt blestem. Alegerea nu este grea de făcut. Iar când unul sau altul dintre fiii poporului se va sminti și va păcătui contra fratelui, sau contra voiei lui Dumnezeu, profetul îi pune în față datoria mărturisirii:

— „Dacă un bărbat sau o femeie va face vreun păcat față de un om și prin aceasta va păcătui împotriva Domnului și va fi vinovat sufletul acela, *să-și mărturisească păcatul* ce a făcut și să despăgubească pe cel păgubit cu lucrul întreg și încă pe deasupra o cincime".[3] Cu alte cuvinte să-și recunoască păcatul, să-l spună, să nu-l tăinuiască și să întoarcă paguba sporită.

2, Cel mai bogat material cu privire la pocăință în Vechiul Testament îl cuprinde Psaltirea regelui și prooroculuì David. Pentru viața religioasă și morală ea are un rol și o valoare unică.

In general psalmii sunt poezii, rugăciuni și cântări religioase. In forma și în cuprinsul lor reprezintă cea mai aleasă comoară de simțire și cugetare biblică. Au intrat dela început în serviciul cultului divin ca imnuri și rugăciuni cântate de corul și orhestra templului din Ierusalim. In cultul creștin psalmii de asemenea au rol covârșitor de însemnat, atât prin bogăția

[1] Evrei 11, 25.
[2] A doua Lege 30, 15 și 19.
[3] Numerii 5, 6—7. Vezi și Levitic 5, 4—5.

inspirației și a sentimentelor care înalță inima spre adorarea lui Dumnezeu, cât și prin clasicismul cugetărilor care luminează ca niște făclii aprinse drumul ce duce la mântuire și fericire. — Cuprinsul lor este foarte variat. Din acest motiv e și foarte greu a le face o împărțire. Deși au fost împărțiți în psalmi istorici, mesianici, didactici, de pocăință, rugăciuni și imnuri, totuși același psalm poate fi în cuprinsul lui și istoric și mesianic și didactic ș. a. m. d.

Poezia și cugetarea psalmistă este una dintre cele dintâi puteri duhovnicești, care arată mai clar contrastul dintre starea omului drept și a celui nelegiuit și-i determină sufletul spre convertire. Ca să ne convingem de acest adevăr este suficient să analizăm cât de sumar — lucru necesar studiului nostru — cuprinsul psalmilor de pocăință: 6, 31, 37, 50, 101, 129, 142.[1]

Psalmul 6 începe rugător „Doamne, nu mă mustra în mânia ta și în urgia ta nu mă certa! Milueşte-mă, Doamne, că sunt neputincios! Doamne, vindecă-mă, că s'au sdruncinat oasele mele ! Sufletul mi-e tulburat foarte, și tu, Doamne, până când vei zăbovi? Intoarce-te Doamne! Izbăvește sufletul meu și mă mântuește pentru mila ta!"... (v. 1—4). Psalmul întreg este o mărturisire de neputință. Omul e neputincios în fața lui Dumnezeu din pricina păcatelor. Cu ochii împăienjeniți de lacrimi își înalță glasul rugăciunii spre Domnul, In afară de mila Lui nu are altă speranță. Și Domnul e bun, căci îi aude „glasul plângerii".

Căinței sincere îi urmează totdeauna pacea inimii. Sfârșitul psalmului este o isbucnire de bucurie, isvorîtă din convingerea că Domnul i-a ascultat rugăciunea și i-a împlinit cererea, vindecându-i sufletul de rana păcatului.

[1] In unele ediții: 6, 32, 38, 51, 102, 130, 143.

Spovedirea păcatelor aduce cu sine liniștea conștiinței, iertarea, fericirea și apropierea de Dumnezeu, cum se poate vedea aceasta în psalmul 31:

— „Mi-am mărturisit păcatul și greșala mea n'am ascuns-o. Zis-am: Mărturisi-voiu Domnului fărădelegea mea! Și îndată ai ridicat pedeapsa păcatului meu" (v. 5—6). — Povara păcatului ridicată de pe suflet, este înlocuită cu bucuria fericirii (v. 1-2, 11-12).

Mai lămurit arată puterea și urmările păcatului în trupul omului psalmul 37:

— „Doamne, nu mă mustra în mânia ta și în: urgia ta nu mă certa! Că săgețile tale s'au înfipt în mine și mâna ta apasă asupra mea. Din pricina mâniei tale nu e sănătate în trupul meu; nu e pace în oasele mele din pricina păcatelor mele. Căci răutățile mele au covârșit capul meu, ca o sarcină grea apasă asupra mea. Puroi ce miroase greu curge din rănile trupului meu, din pricina nebuniei mele. Gârbovitu-m'am și m'am istovit peste măsură; toată ziua umblu apăsat de întristare. Că șalele mele sunt pline de arsuri și nimic sănătos nu este în trupul meu. Slăbit sunt și istovit peste măsură și răcnesc de durerea inimii mele" (v. 1—8). — Avem aci icoana și spovedania unui om al cărui trup sufere urmările și tortura păcatelor. E putred tot; nu mai are nici prieteni, nici cunoscuți; dușmanii îl clevetesc și-i uneltesc rele; a pierdut toate puterile, până și lumina ochilor. In starea aceasta, de plâns, i-a mai rămas o rază de nădejde și mângăere de care se leagă din toată inima. E Dumnezeu cel ce-i aude suspinele și-i ascultă rugăciunea ce o înalță din tot focul sufletului :

— „Doamne, nu mă părăsi, Dumnezeul meu, nu te depărta de mine. Dumnezeule, Mântuitorul meu, grăbește de vino în ajutorul meu"! (v. 21—22).

Cea mai frumoasă mărturisire a păcatelor o face proorocul David în psalmul 50. Cu duhul umilit și cu

inima înfrântă și smerită cade în fața lui Dumnezeu și se roagă astfel:

— „Miluește-mă, Dumnezeule, după mare mila ta și după mulțimea îndurărilor tale șterge fărădelegea mea! Spală-mă de tot de fărădelegea mea și de păcatul meu mă curățește! Că fărădelegea mea eu o cunosc și păcatul meu e pururea înaintea mea. Ție-ți unuia am greșit, căci am făcut ceea ce-i rău înaintea ta" (v. 1—4). — Ardoarea pe care o pune psalmistul în cuvintele de mărturisire a păcatului, o pune și în cuvintele de iertare pe care le adresează lui Dumnezeu:

— „întoarce fața ta dela păcatele mele și toate fărădelegile mele șterge-le! Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeule, și duh drept înoește înlauntrul meu! Nu mă lepăda dela fața ta și Duhul tău cel sfânt nu-l lua dela mine. Dă-mi iarăși bucuria mântuirii tale și cu duh stăpânitor mă întărește!"... (v. 10—13).

Altă strigare după ajutor avem în psalmul 101. Aci întâlnim penitentul ce-și supune trupul unor exerciții severe de purificare. Pentru ispășirea păcatelor trupul lui sufere necazuri și dureri. — „Că se sting ca fumul zilele mele și oasele mele sunt arse ca tăciunele... Din pricina suspinelor mele mi s'au lipit oasele de piele... De dormit nu dorm, ci stau ca pasărea singuratecă de pe acoperișuri... In loc de pâine, cenușe am mâncat și băutura mea cu lacrimi am amestecat-o... Zilele mele trec ca umbra și eu ca iarba mă usuc" (v. 4, 6, 8, 10, 12). — Viața trăită în păcate e golită de sens și lipsită de fericire. In schimb, e înconjurată de necazuri, de dușmani și pândită de moarte.[1] Insă unde e Domnul cu mila lui, acolo sufletele se binecuvintează.

Omul, depărtat de Dumnezeu, se simte singur și cere ajutor:

[1] Psalm 142.

___„Din adâncuri strig către tine, Doamne: Doamne auzi glasul meu!..."[1] Când e aproape de El, e fericit; izbucnește în strigăte de bucurie și-i cântă laude din toate puterile sale vocale și instrumentale.

Acestea sunt prea pe scurt ideile ce străbat cuprinsul psalmilor de pocăință. Peste tot, psalmii încep cu fericirea bărbatului care urmează legea Domnului, continuă cu binecuvântarea celor credincioși, invocă sfințenia și proslăvesc lucrarea providențială a lui Dumnezeu, arată osânda celor răi și încheie cu un apel la pocăință, ca toată suflarea și toată făptura să facă voia bunului și atotputernicului Dumnezeu:

— „Cântați Domnului cântare nouă" ![2]

— „Toată suflarea să laude pe Domnul"![3]

3. Cântare nouă[4] vestește poporului și proorocul Isaia, vlăstarul regesc, chemat în slujba profeției să mustre păcatele, să îndrepteze căile păcătoșilor și să descrie ca nimeni altul, cu 7—8 veacuri înainte, viața și patimile Mântuitorului Hristos.

Chemarea lui în slujba Domnului s'a făcut prin mijlocirea unui serafim. îngerul trimis de Dumnezeu a luat cu cleștele de pe altar un cărbune aprins și l-a atins de gura profetului, zicând: „Iată s'a atins de buzele tale și va șterge toate păcatele tale și fărădelegile tale le va curăți",[5] Curățit de păcate prin focul sacru luat de pe altar, Domnul l-a trimis să predice poporului convertirea :

— „Du-te și spune poporului acestuia : Cu auzul veți auzi și nu veți înțelege și uitându-vă vă veți uita, dar nu veți vedea. Căci s'a învârtoșat inima poporului

[1] Psalm 129.
[2] Psalm 149, 1.
[3] Ps. 150, 1.
[4] Isaia 42, 10,
[5] Isaia 6, 7—8.

acestuia și cu urechile sale greu a auzit și ochii săi i-a închis, ca nu cumva să vadă cu ochii și cu urechile să audă și cu inima să înțeleagă și să se întoarcă și să-l vindec. Și i-am zis: Până când, Doamne ! Atunci el mi-a răspuns: Până când cetățile vor fi pustiite și vor rămâne fără locuitori și casele fără oameni și pământul pustiu"...[1]

îndreptarea poporului împietrit în rele este o misiune grea. Totuși, purificat și consacrat prin flacăra focului divin, profetul vorbește aprins și cu putere, ca un trimis al lui Dumnezeu. Chiamă la pocăință, mângâe și mustră, împlinește întru toate solia ce i s'a încredințat.

Convertiți-vă! — strigă el în numele Domnului. — „Intoarceți-vă către mine și veți fi mântuiți, voi cei ce locuiți toate ținuturile cele mai îndepărtate ale pământului".[2] — „Cel ticălos să lase calea lui și omul cel nedrept vicleniile lui și să se întoarcă spre Domnul și spre Dumnezeul nostru cel bogat în iertare, și atunci se va îndura de el".[3]

Solia proorocului Isaia către popor are în vedere o convertire generală: a tuturor israeliților de toate păcatele. Mântuirea nu se poate dobândi decât printr'o întoarcere sinceră spre Domnul cel milostiv și îndelung-răbdător. El este izvorul iertării; El vindecă; El mântuește pe cei ce se pocăesc de fărădelegile lor.

4. Pe același drum al chemărilor la pocăință merg și ceilalți profeți ai Vechiului Testament.

— „De vrei să te pocăești, Israile, zice Domnul — prin glasul proorocului Ieremia — întoarce-te la mine și de vei depărta urâciunile dela fața mea, nu vei mai rătăci".[4] Depărtarea de voia lui Dumnezeu echivalează

[1] Isaia 6, 9-11.
[2] Isaia 45, 22 ; cf. și 44 22.
[3] Isaia 55, 7.
[4] Ieremia 4, 1. Vezi și 15, 19.

cu rătăcirea și cu răul; deci cu pierderea binelui. De aceea „să se întoarcă fiecare dela calea lui cea rea; îndreptați-vă căile și purtările voastre".[1]

— „Pocăiți-vă, fii rătăciți, și eu — Domnul — voiu vindeca necredința voastră" ![2]

Acesta e strigătul lui Ieremia către popor, pentru a-i întoarce inima spre Dumnezeu.

5. Pe aceeaș linie de cugetare se desvoltă și predica proorocului Ezechiil... „Abateți-vă și vă întoarceți dela idolii voștri și dela toate urâciunile voastre vă întoarceți fața".[3] La Ezechiil ca și la Ieremia,[4] trăirea după voia lui Dumnezeu înseamnă o cugetare și o viață nouă, o *inimă nouă,* care însă va fi privilegiul timpurilor mesianice. Atunci „duh nou voiu pune în ei; scoate-voiu din trupul lor inima cea de piatră și le voiu da inimă de carne. Ca să urmeze poruncile mele și legile mele să le păzească și să le împlinească; vor fi poporul meu și eu le voiu fi Dumnezeu".[5]

Cel mai frumos text de *îndemn la pocăință* din profeția lui Ezechiil îl cuprinde capitolul al optsprezecilea. Tot sufletul este în mâna lui Dumnezeu; cine urmează dreptatea va trăi, cine lucrează fărădelegea va muri. Fiecare om răspunde personal în fața lui Dumnezeu de faptele sale. Voia lui Dumnezeu este ca nimeni să nu moară; toți să trăiască:

— „Sufletul care păcătuește, acela va muri. Fiul nu va purta nedreptatea tatălui și tatăl nu va purta nedreptatea fiului: dreptatea dreptului va fi peste drept și nelegiuirea nelegiuitului va fi pentru nelegiuit.

[1] Ieremia 18, 11, Vezi și 25, 5—6.
[2] Ieremia 3, 22. Vezi și 3, 14; 31, 18-19: Plângerile 5, 21.
[3] Ezechiil 14, 6. * 24, 7.
[5] Ezechiil 11, 19-20; 36, 26—27; Ieremia 32, 39. Pe această inimă nouă, simțitoare, se va scrie legământul cel nou dintre Dumnezeu și oameni. Căci zice Domnul: „Voiu pune legea mea înlăuntrul lor și pe inimile lor o voiu scrie și le voiu fi Dumnezeu, iar ei îmi vor fi popor" — Ieremia 31, 33.

Cel nelegiuit de se va întoarce dela toate nelegiuirile sale pe care le-a făcut, și va păzi toate legiuirile mele și va face ceea ce e bun și drept, va trăi, și nu va muri. Nu se va pomeni de loc nelegiuirile ce el va fi făcut, ci va trăi pentru dreptatea care va fi făcut-o. Au doară voesc eu moartea păcătosului, zice Domnul Dumnezeu — și nu mai de grabă să se pocăiască și să fie viu?... Dacă dreptul se abate dela dreptatea sa și face nelegiuire și din pricina aceasta moare, apoi el moare pentru nelegiuirea sa, pe care a făcut-o. Și dacă un păcătos se va pocăi de păcatul pe care l-a săvârșit, și face adevăr și dreptate, își întoarce sufletul său la viață; căci el a văzut și s'a întors dela toate nelegiuirile sale pe care le-a făcut; de aceea va fi viu și nu va muri. Insă casa lui Israil zice: Calea Domnului nu-i bine rânduită. Casa lui Israil, oare calea mea nu-i bine rânduită, sau nu-s bine rânduite căile voastre? De aceea vă voiu judeca, pe voi din casa lui Israil, pe fiecare după căile sale; zice Domnul Dumnezeu: — *pocăiți-vă și vă întoarceți dela toate nelegiuirile voastre,* ca necredința să nu vă fie piedecă. Lepădați dela voi toate păcatele voastre cu care ați greșit și *vă faceți o inimă și un duh nou.* De ce să muriți voi casa lui Israil? Căci eu nu voesc moartea păcătosului, zice Domnul Dumnezeu; *ci să se pocăiască și să fie viu!"*[1]

6. Profetul Osea nu numai sfătuește poporul la pocăință, dar îi dă și un model de rugăciune penitențială:

— „Intoarce-te, Israile, cu pocăință la Domnul Dumnezeul tău, căci ai căzut prin fărădelegea ta! Găsiți rugi de pocăință, întoarceți-vă către Domnul și-i ziceți lui: lartă-ne orice fărădelege, ca să ne bucurăm de milostivirea ta si să plătim roadă ticăloaselor noastre buze".[2]

[1] Ezechiil 18, 20-32. Vezi și 33, 8-16.

[2] 14, 2—3. Vezi și Daniil 9, 4.

In proorocia lui Ioil îndemnarea la pocăință cuprinde dispoziţiuni pentru practici ispăşitoare însoţite de zdrobirea inimii şi încrederea deplină în mila Domnului. Toate condiţii pentru o pocăință adevărată.

— „Şi acum, zice Domnul, pocăiţi-vă din toată inima voastră cu postiri, cu plângere şi cu tânguire. t Sfâşiaţi inimile şi nu hainele voastre şi întoarceţi-vă cu pocăință la Domnul Dumnezeul vostru, căci el este milostiv şi îndurat, încet la mânie şi mult milostiv.,. O, de v'aţi întoarce şi v'aţi pocăi, ar rămâne de pe urma voastră o proslăvire, un prinos şi o jertfă pentru Domnul Dumnezeul vostru!" [1]

Alte îndemnuri spre pocăință mai întâlnim la proorocii Sofonie,[2] Zaharia,[3] şi Malahia.[4] Cuprinsul lor este asemănător textelor citate. Despre Iona şi pocăința ninevitenilor vom vorbi la capitolul exemplelor de pocăință din Vechiul Testament.

§ 2. Pocăința în simboluri şi sacrificii

Pe lângă mulţimea chemărilor la pocăință, Vechiul Testament mai cuprinde numeroase acte simbolice, purificări şi sacrificii, care aveau scopul de o parte să arate starea de penitență a omului, de alta să mijlocească spălarea lui de păcate.

1. Aşa întâlnim în Vechiul Testament practici simbolice cu caracter penitenţial: ruperea hainelor,[5] îmbrăcarea în sac, presărarea capului cu cenuşă şi culcarea în cenuşa,[5] baterea pieptului, smulgerea pă-

[1] Ioil 2, 12, 14. Vezi şi 1, 13 şi urm.
[2] 2, 1 şi urm. [3] 1, 3-4
[4] 3, 7 — 12. Texte şi îndemnuri penitentiale mai întâlnim şi in alte cărţi din Vechiul Testament. De pildă: Proverbe 28, 13 ; Tovit cap, 13; înţelepciunea lui Solomon 1', 10, 19; 11, 23; Isus Sirah 5, 8; 17, 19 — 21;. 20 - 2 ; şi altele.
[5] Ioil 2, 13.
[6] Iov 42, 6,

rului și a bărbii,[1] nazireatul,[2] postul, rugăciunea, lacrimile părerii de rău, — care toate înfățișau o stare sufletească de întristare, căință și curățire proprie celor ce se pocăesc.

Purificațiunile levitice, — cum sunt cele pentru atingerea de un cadavru, pentru curățirea de lepră și de alte necurații trupești, însoțite de felurite acțiuni rituale, toate aveau în vedere sfințirea omului; sau cu alte cuvinte spălarea corpului de orice element ce ar putea să contravină „legii" și prin urmare să depărteze pe om de jertfele, cultul și comunitatea sanctuarului.[3]

2. Un scop purificator aveau jertfele pentru păcat,[4] pentru neștiință,[5] pentru diferite vinovății[6] și mai ales jertfa ce se aducea la „ziua împăcării" cu Dumnezeu, când se aduceau cei doi țapi „ispășitori", ca prin mijlocirea lor poporul ales să-și spele păcatele. Primul țap era jertfit pe altar și cu sângele lui se stropea odată în an sicriul legii, iar al doilea era trimis în pustie cu povara păcatelor poporului.

— „își va pune Aaron mâinile sale pe capul țapului celui viu și *va mărturisi asupra lui toate nelegiuirile* fiilor lui Israil, *toate nedreptățile lor și toate păcatele lor;* și punându-le acestea pe capul țapului, îl va trimite cu un om anumit în pustie".[7]

Astfel se făcea mărturisirea și expierea păcatelor în Vechiul Testament, Arhiereul în locul poporului și în numele poporului vărsa asupra victimei nelegiuirile, nedreptățile și păcatele unui popor întreg, apoi victima era gonită, ca să i se piardă urma în pustie și îm-

[1] Esdra 9, 3. [2] Numerii 6, 1 — 6.
[3] V. Tarnavschi: *Arheologia Biblică,* Cernăuți, 1930, p. 568 urm.
[4] Levitic 4, 3-12.
[5] Levitic, 4, 13—15. [6] Levitic 5, 1—13.
[7] Levitic 16, 21.

preună cu ea tot răul care ar fi putut să-l sufere poporul din pricina păcatelor.[1]

§ 3. Exemple de pocăință și nepocăință

1. Cel dintâi exemplu de pocăință în Vechiul Testament a fost Adam,[2] Apoi Enoh, „care bine plăcut Domnului fiind, s'a mutat, pilda de pocăință neamurilor".[3]

Dreptul Iov face pocăință „în praf și în cenușa".[4] In vremea judecătorilor israiltenii traesc o viață ce alternează între necredință și pocăință.[5]

Ajungând pe vremea ultimilor judecători la o totală decadență religioasă, morală și națională, Dumnezeu a ridicat din mijlocul lor pe Samuil. Acesta devine regeneratorul neamului ales. El înființează școala profeților dela Rama,[6] școala de trezire și propagandă religioasă, morală și națională în mijlocul poporului. Grație acestei școli, animată de duhul profetic al lui Samuil, învie energiile latente ale tineretului israiltean, se reface viața morală și unitatea de credință a poporului, se scutură jugul filistean și se consolidează granițele țării în care curgea lapte și miere. Toate acestea

[1] Practica mărturisirii păcatelor o găsim confirmată și în Talmudul lerusalimitean — tratatul Yoma VIII 6—8, în care se recunoaște că la sărbătoarea împăcării se iartă păcatele mărturisite de arhiereu. După dărâmarea templului ne mai existând sărbătoarea expierii, rabinii au înlocuit sacrificiul zilei cu o mărturisire a păcatelor pe care fiecare iudeu trebuia să o facă în aceea zi de cinci ori. Se da și formula ei generală:

„Doamne, am păcătuit; răul am făcut; mă aflu sub o simțire rea, căci am urmat o cale despărțită de Tine. Nu mai vreau să fac ceea ce am făcut, Deci, o veșnicul meu Dumnezeu, iartă-mi toate păcatele, șterge-mi toate crimele, fă-mă iertat de toate greșalele mele". *Dict. de Theologie Catholique,* Tom. III. Partea I. 1923. Paris, Letouzey, — col. 830-831.

[3] înțelepciunea lui Solomon 10. 1—2.

[3] Isus Sirah 44, 16.

[4] Iov 42, 6.

[5] Judecătorii 3, 9; 4, 3; 6, 7 urm.; 10, 10, ș. a.

[6] I Regi, 19, 18-20; III Regi 2, 7.

sunt roadele școlii lui Samuil, care întinerind puterea sufletească a neamului său, i-a redat toată vigoarea prin care s'a ridicat la timpurile de glorie ale lui David și Solomon.

Altă pocăință fac israiltenii la Susa din îndemnul Estirei,[1] alta în Ierusalim pe vremea lui Ezdra și Neemia[2] și alta pe vremea Iuditei,[3]

Un exemplu clasic de pocăință avem în regele David, uzurpatorul casei generalului Urie.

— „Păcătuit-am înaintea Domnului", — mărturisește el în fața lui Natan proorocul.[4] Mai mult ca sigur că psalmul 50 — cântecul pocăinței — a fost inspirat și alcătuit în vremea când David ispășea adulterul în haină de penitent.

înțeleptul Solomon zidește templul ca oamenii să aibe unde să se convertească, să se mărturisească și să facă penitență.[5] Domnul îi ascultă rugăciunea și-i iăgăduește regelui, la sfințirea templului, că dacă poporul se va pocăi sincer, va fi iertat.[6]

Acelaș rege înțelept scrie cuvintele: „Cel ce își ascunde păcatele nu propășește, iar cel ce le mărturisește și se lasă de ele, va fi miluit".[7]

Regii idolatri: Iosia,[8] Achab[9] și Mânase captivul din Babilon,[10] fac pocăință. Acesta din urmă trece drept autor al rugăciunii care a intrat în cărțile noastre rituale cu titlul de „rugăciunea lui Mânase".[11]

[1] 4, 14—16.
[2] Cap. 9. Vezi și Ezdra 9, 1—38 și Neemia 1, 9. [3] ludită 4, 7—13.
[4] II Regi 12, 12.
[5] Vezi III Regi 8, 33—52.; II Paralip. 6, 24-39,
[6] II Paralip. 7, 14.
[7] Pilde 28, 13.
[8] Iisus Sirah .49, 1-3. [9] III Regi 21, 27—29.
[10] II Paralip. 33,9-18.
[11] E un model de rugăciune de pocăință, ca și psalmul 50. O reproducem aci întreagă pentru frumusețea ei clasică;

„Doamne, Atotțiitorule, Dumnezeul părinților noștri, al lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacob și al seminției lor celei drepte, care ai făcut

Este celebră pocăința locuitorilor din cetatea Ninive, făcută la îndemnul și la strigătul profetului Iona: „Patruzeci de zile mai sunt și Ninive va fi distrusă !" Cuvintele acestea au căzut ca un fulger în inima ninivitenilor necredincioși.

— „Atunci ninivitenii au crezut în Dumnezeu, au ținut post și s'au îmbrăcat în sac, dela cei mai mari și până la cei mai mici. Și a mers vestea până la împăratul Ninivei. Acesta s'a sculat de pe scaunul său, și-a lepădat vestmântul lui cel scump, s'a acoperit cu sac și s'a culcat în cenușă. Apoi s'a dat de știre și s'a poruncit cu poruncă împărătească de către dregători: „Oamenii și dobitoacele, vitele mari și mici să nu mâ-

cerul și pământul cu toată podoaba lor, care ai zăgăzuit marea cu cuvântul poruncii tale, care ai încuiat adâncul pe care l-ai pecetluit cu înfricoșatul și proslăvitul tău nume, înaintea căruia cu frică se cutremură toate din pricina atotputerniciei tale ! — Căci cine poate să stea în fața strălucirii slavei tale și să îndure urgia cu care amenințI pe cei păcătoși ! — Milostivirea pe care tu ai făgăduit-o este nemăsurată și necuprinsă, fiindcă tu, Doamne, ești prea înalt, îndurat, îndelung răbdător și mult milostiv și-ți pare rău de răutățile oamenilor. Tu, Doamne, Dumnezeul celor drepți, n'ai așezat pocăință pentru cei drepți, pentru Avraam, pentru Isaac și pentru Iacob, care n'au păcătuit împotriva ta, ci ai așezat pocăință pentru mine păcătosul, căci am săvârșit păcate mai multe decât boabele de nisip de pe țărmul mării, și fărădelegile mele s'au înmulțit, Doamne, s'au înmulțit încât nu sunt vrednic să ridic ochii și să privesc înălțimea cerului din pricina mulțimii fărădelegilor mele,. Strâns sunt de cătușele cele multe de fier, și. nu pot să ridic capul din pricina păcatelor mele și n'am tihnă, pentrucă. ți-am întărâtat mânia ta și rău am făcut înaintea ta, căci am așezat idoli și chipurile de ocară le-am înmulțit în templul tău. Și acum îmi plec genunchiul inimii mele și mă rog milostivirii tale: Păcătuit-am, Doamne, păcătuit-am și cunosc greșalele mele ! Deci te rog fierbinte: Iartă-mă, Doamne, iartă-mă și nu ma pierde din pricina fărădelegilor mele. Nu te întărâta deapururi împotriva mea și nici nu păstra faptele mele cele rele și nici nu mă osândi, când voi fi în împărăția morții, ci arată-ți îndurarea și, nevrednic fiind eu, mântuiește-mă după mulțimea îndurării tale, ca să te laud pe tine în toate zilele vieții mele. Căci pe tine te laudă toate puterile cerești și a ta este slava în veci. Amin !" — *Biblia* adică *Dumnezeiasca Scriptură,* trad. de Pr. Yasile Radu și Gala Galaction, București 1938., p. 1098.

nânce nimic, să nu pască și nici să nu bea apă; ei să se îmbrace cu sac și către Dumnezeu să strige din toată puterea, și fiecare să se întoarcă de pe calea lui cea rea și mâinile lor să nu mai săvârșească fapte silnice; poate că Dumnezeu se va întoarce și se va milostivi și va ținea în loc iuțimea mâniei lui ca să nu pierim!" Atunci a văzut Dumnezeu faptele lor cele de pocăință, căci s'au întors din căile lor cele rele. Și i s'a făcut milă Domnului, iar prăpădul care trebuia să-l facă, așa precum spusese, nu l-a mai prăvălit peste ei".[1]

Poporul întreg, în frunte cu împăratul — și vitele mari și mici — se supun la cele mai severe acte de pocăință: post negru, sac și cenușă, însoțite de rugăciuni stăruitoare și înfrânări dela orice fapte rele. Astfel se convertește cetatea necredincioasă și scapă de urgia nimicirii.

2. Urmează să înșirăm câteva pilde de oameni, cetăți și neamuri din Vechiul Testament care nepocăindu-se au pierit în marea fărădelegilor. Așa au fost contimporanii lui Noe,[2] cetățile Sodoma și Gomora,[3] Faraon cel împietrit la inimă,[4] israilteniі răsvrătiți în pustie,[5] regele Saul,[6] contimporanii proorocului Ilie;[7] regii și poporul lui Israil[8] nu ascultă mustrările, îndemnurile și apelurile la pocăință vestite și repetate de profetul Ieremia.[9] Antioh Epifaniu face pocăință, dar nu sinceră; de aceea cu o rușinoasă și „ticăloasă moarte, în tară streină si în loc muntos, și-a sfârșit viața".[10]

[1] Iona 3, 4-10.
[2] Facerea 6, 5—7, [3] Facerea cap, 19.
[4] Eșirea 8, 28 ; 9, 34 ; 14, 5.
[5] Numerii cap. 14—16. [6] I Regi 13, 13—14. [7] Isus Sirah 48, 12—16.
[8] IV Regi 17, 7—18 ; 24, 3.
[9] Ieremia 3, 1—22 ; 5, 3; 8, 6 ; ș. a.
[10] II Macabei cap. 9; Vigouroux, op, cit, col, 40—41.

Toți cei cu inima învârtoșată și împietrită în rele,[1] nu vor avea parte de binecuvântările lui Dumnezeu, — a fost cel mai obișnuit subiect de vorbire în predica profeților.

Privire generală, Rămâne acum să facem o scurtă prezentare și interpretare sintetică a textelor și faptelor citate din cuprinsul Vechiului Testament în care am întâlnit ideea pocăinței.

Am constatat întâi de toate că pocăința începe cu cel dintâi om păcătos. Ea apare și merge paralel cu păcatul. Unde e păcat, se afirmă cu tărie necesitatea căinței și a îndreptării. Adam după ce calcă porunca lui Dumnezeu, simțindu-se vinovat, se rușinează și se ascunde. Faptul acesta arată limpede, că păcatul în chip firesc îmboldește, împinge pe om spre anumite acțiuni ispășitoare.

Practic aceste acțiuni au îmbrăcat forme felurite, cum au fost: ruperea hainelor, îmbrăcarea în sac, presărarea capului și culcarea în cenușă, smulgerea părului și a bărbii, postul, rugăciunea, plângerea, precum și anumite înfrânări și curățiri rituale.

Forma cea mai desăvârșită a practicilor penitențiale din Vechiul Testament este întoarcerea la Dumnezeu cu corolarul ei: mărturisirea păcatelor.. Convertirea este începutul pocaintei;usa ei. Cine se întoarce la Dumnezeu împlinește cel dintâi act din drama, pocăinței.

Cei mai mari predicatori ai convertirii în Vechiul Testament au fost profeții. Predica lor are un caracter exhortativ, pedagogic; să îndemne poporul la practica pocăinței. După cuprins predica proorocilor este icoana temperamentului fiecăruia dintre ei. Astfel Moise pri-

[1] Isaia 6, 9—10; 63, 17; A doua Lege 2, 30; ș. a.

veste pocăința mai mult din punct de vedere legal, David pshihologic și ceilalți profeți moral. Moise dă dispoziţîuni pentru mărturisirea și curățirea păcatelor; David arată starea sufletească ce decurge din păcat și din părăsirea lui; ceilalți prooroci arată urmările sociale și morale ale păcatului și ale convertirii.

Mărturisirea păcatelor — am spus — este urmarea convertirii. întâlnim în Vechiul Testament o mărturisire publică și una particulară. Mărturisirea publică și comună a păcatelor o făcea arhiereul la ziua expierii, Mărturisirea particulară și individuală a păcatelor și-o făcea fiecare păcătos pentru sine; cum au făcut-o David și Manase. Dar nu numai persoane particulare fac penitență. Când contagiunea păcatului devine comună și publică, se chiamă la pocăință cetăți întregi, cum a fost vestita Ninive, sau popoare cum au fost israeliții. Când îndemnul la pocăință nu era ascultat, urmau sancțiuni, după gradul de vinovăție a inculpaților, cum au fost: distrugerea Sodomei și Gomoreî, robia babilonică, moartea fiului nelegiuit al lui David și altele.

In urmare, pocăința este un fapt universal înainte de Hristos, confirmat nu numai de Vechiul Testament, ci și de religiile antichității precreștine. Universalitatea ei decurge din universalitatea urmărilor păcatului strămoșesc. Păcatul oriunde și oricând se săvârșește, chiamă spovedirea și ispășirea lui.

Evident, nu poate fi aici vorbă de pocăință ca taină, deoarece lipsea elementul primordial și esențial în eficacitatea oricărei lucrări sacramentale, harul. E. Amann[1] susține greșit că Vechiul Testament nu a cunoscut nici pocăința interioară, nici virtutea căinței sincere. — Dacă ar fi așa, atunci literatura profetică și mai ales psalmii nu ar avea nicio valoare, iar po-

[1] In D, T. C. art, *Penitence,* col. 724.

căința lui David, a lui Manase, a ninivitenilor, etc. pe care o laudă atât de mult sf. părinți, ar fi pur și simplu minciună. Sentimentul și virtutea pocăinței au existat, dar a lipsit harul. Pocăința în Vechiul Testament și în religiile antichității era un rit practic și un simbol religios, care vestea, ca și razele de lumină în zorii zilei, apariția soarelui. Așa încât și în privința pocăinței, se confirmă cuvintele celebre ale sf. ap. Pavel că legea Vechiului Testament a fost un pedagog spre Hristos,[1]

[1] Galateni 3, 24,

CAPITOLUL II

POCĂINȚA IN NOUL TESTAMENT

§ 4. Pocăința în predica sf. Ioan Botezătorul.

§ 5. Pocăința în Evanghelia Mântuitorului. 1. începutul Evangheliei. 2. îndemnuri la pocăință. 3. Pocăința e necesară tuturor păcătoșilor. 4. Cum să se iacă pocăința. 5 Pocăința evanghelică și iertarea păcatelor. 6. Așezarea tainei; slujba și prerogativa iertării păcatelor. 7. Apostolii sunt lucrătorii tainei. 8. Legislația iertării păcatelor în Evanghelia Mântuitorului.

§ 6. Pocăința în scrierile sfinților apostoli. 1. Doctrina sf. ap. Petru despre pocăință. 2. Doctrina sf. ap. Pavel despre pocăință. 3. Doctrina sf. ap. Iacob. 4. Doctrina sf. ap. Ioan Teologul. 5. Epistola sf. ap. Iuda. Privire generală.

Studiul preliminar asupra pocăinței în Vechiul Testament și în religiile antichității ne-a dus la concluzia că mărturisirea există în toate religiile. Este deci un fenomen religios de valoare universală.

Cu ivirea creștinismului, simbolul antic și ritul practic al mărturisirii păcatelor, primește consacrare definitivă. Ceea ce până aci avea mai mult un caracter exterior și formal, devine acum interior și sfânt.

Noul Testament este cartea întoarcerii la Dumnezeu, în raiul fericirii pierdute. Nu este scriere sau capitol în cuprinsul lui care să nu urmărească acest

scop mântuitor: pocăința, — întoarcerea și împăcarea omului cu Dumnezeu. Așa încât cu Noul Testament începem studiul propriu zis despre taina pocăinței sfinte.[1]

Analiza sistemului doctrinal privitor la pocăință în Noul Testament va avea următorul cuprins :

Pocăința în predica sf. Ioan Botezătorul;

Pocăința în Evanghelia Mântuitorului Hristos, și

Pocăința în scrierile sfinților apostoli.

§ 4. Pocăința în predica sf, Ioan Botezătorul

Suntem în pragul Noului Testament. Aci întâlnim pe Inaintemergătorul propoveduind pocăința.

— „Pocăiți-vă, că s'a apropiat împărăția ceriurilor".[2] Strigătul, chemarea lui avea o misiune pregătitoare. Era glasul pustiei ce dorea să se facă livadă roditoare. Era un gest de oprire, plin de înțeles, pe care proorocul Ioan îl ridică în calea omenirii căzute în rătăcire, ca să-i îndrepteze pașii spre calea Domnului. El are viziunea unei omeniri regenerate prin convertire. De aceea îi predică „botezul pocăinței întru

[1] Cuvântul folosit în Noul Testament care exprimă noțiunea „pocăință" este μετάνοια, μετανοιεϊν, după Vulgata paenitentia, în înțelesul de: căință pentru un păcat săvârșit, schimbare de gând și hotărîre de a nu păcătui. Afară de acest cuvânt, care exprimă sfera întreagă a conținutului pocăinței, în Noul Testament și în literatura patristică mai întâlnim și alte noțiuni cu un înțeles mai restrâns, care intră în sfera noțiunii —pocăință, cum sunt εξομολόγηση= mărturisire, επιστροφή = convertire, întoarcere la Dumnezeu și μεταμέλεια = căință, părere de rău, mustrare a conștiinței, cu rădăcinile și formele lor, Cf, V, Nițescu, op. cit. p, 3 ; E. Amann, op. cit. D, T. C, 12, 723; P. Galtier; *De paen.* p, 3—4, — Are acelaș sens cu noțiunile de mai sus cuvântul έξαγορεύειν, folosit de Grigorie de Nazianz, Grigorie Nisanul, Ioan Gurădeaur, și alții, precum și următoarele cuvinte:

fanero, φανερόω, κατηγορέω, διλόω·, έκφαίνεον,. εξαγγέλλω, έκλαλειν— detegere,aperire, exponere conscientiam, peccata, vulnera, pondus animi, etc. — Fr.Frank r *Bussdisciplin der Kirche,*. p. 48,

[2] Matei 3, 2.

iertarea păcatelor".[1] Nu este nimic sacramental în acest rit. Este o curățire de teren în vederea unui scop mântuitor; curățirea inimii în vederea iertării păcatelor.

Lucrarea prooroculuiare totuși un rol covârșitor: gătirea cărărilor spre Domnul. îndreptarea, cum o vestește el, este o punere de acord a faptelor omenești cu legea lui Dumnezeu; stabilirea unui raport de sinceritate între om și Dumnezeu. Urmarea acestui raport este o purtare morală sinceră, încununată cu fapte bune. Căci zice el:

— „Faceți dar roade vrednice de pocăință".[2] Cu alte cuvinte faceți fapte care să confirme existența și sinceritatea pocăinței. Câteva din aceste fapte sau fructe ale pocăinței înșiră și profetul: Nu vă mândriți cu situațiile sau privilegiile ce le aveți; nu luați dela nimeni mai mult decât este hotărît să luați; nu asupriți pe nimeni și mulțumiți-vă cu plata voastră; cel ce are două haine să dea una celui ce nu are și cel ce are de mâncare să facă asemenea.[3] Este aci un adevărat sistem de canoane de pocăință, — primul ce-l întâlnim în Noul Testament.

Mai întâlnim în activitatea lui Ioan un fapt important. Cei ce se botezau de către el în Iordan își mărturiseau păcatele.[4] Este aceeaș formă de mărturisire generală a păcatelor pe care o întâlnim în Vechiul Testament și în religiile antice. Cuvântul exomologeză — folosit de Ioan va deveni mai târziu termenul tehnic pentru a exprima mărturisirea și punerea mâinilor în actul spovedirii sacramentale a păcatelor.

Deci în predica sf. Ioan Botezătorul aflăm primul apel la pocăință în Noul Testament; întâlnim un act

[1] Marcu 1, 4; Luca 3, 3; Matei 3, 11; Fapte 13, 24; 19, 4.
[2] Matei 3, 8; Luca 3, 8.
[3] Luca 3, 8-14.
[4] *εξομολογούμενοι τάς αμαρτίας αύτων* — Matei 3, 6.

de mărturisire generală a păcatelor și porunca limpede de a pune viața în armonie cu voia lui Dumnezeu. Totul are un caracter pregătitor în vederea marelui mister pe care îl va descoperi și rândui în Biserica sa Mântuitorul Hristos.

§ 5. Pocăința în Evanghelia Mântuitorului

Cu viața și cu învățătura Mântuitorului nostru Iisus Hristos despre pocăință ne aflăm într'o lume nouă. Evanghelie nouă și sfântă se vestește omenirii. Ceea ce până acum era umbră și simbol, devine realitate, lucrare de curățire efectivă de otrava păcatului. Ne aflăm sub imperiul harului și al adevărului.[1]

1. începutul evangheliei coincide cu începutul predicii Mântuitorului despre pocăință. Legea lui Moise, psalmii, proorocii și toate religiile antichității precreștine merg în linii convergente spre acest punct nou de mânecare în istoria lumii, punct de hotar ce se însemnează prin cuvintele:

— *„S'a împlinit vremea și s'a apropiat împărăția lui Dumnezeu. Pocăiți-vă și credeți în evanghelie".*[2] Proclamație generală și solemnă prin care se inaugurează împărăția lui Dumnezeu în sensul ei creștin. S'a împlinit vremea făgăduințelor și proorociilor biblice. Deci pocăiți-vă, întoarceți-vă din căile fărădelegilor la viul, unul și adevăratul Dumnezeu prin căință sinceră și credeți în evanghelia dragostei lui Hristos.

Credința și pocăința se chiamă una pe alta. Nu poate fi credință adevărată fără pocăință sinceră, nici pocăință întreagă fără credință vie. Una se zidește pe cealaltă.

[1] Ioan 1, 17.

[2] μετανοείτε καί πιστεύετε έν τω ευαγγέλιω. Marcu 1, 15... cf. Matei *4,* 17.

POCĂINȚA

Iisus este doctorul păcatelor. El a venit în lume să caute pe cei pierduți și pe cei bolnavi, ca să-i iămăduiască prin leacul pocăinței.

— „Nu am venit să chem pe cei drepți la pocăință, ci pe cei păcătoși".[1] Păcătoșii pătimesc și au lipsă de medic sufletesc. Iisus e doctorul sufletelor și al trupurilor. El tămăduește trupul de boală și vindecă sufletul de păcate, spălându-l cu alifia harului pocăinței. Acesta e scopul venirii Lui între oameni, — pocăința, marea lege a iertării păcatelor.[2]

In „Tatăl nostru" ne îndeamnă la căință și rugăciune zilnică pentru iertarea păcatelor.[3]

2. Pe lângă îndemnuri, Mântuitorul Hristos ne dă exemple despre valoarea pocăinței. Cea dintâi pilduire prin care El tălmăcește ideea și valoarea pocăinței, este parabola despre oaia cea pierdută. Când un om pierde o oaie dintr'o sută, lasă pe cele 99 și caută pe cea rătăcită, până o găsește.

— „Și dacă a găsit-o, o pune pe umerii săi, cu bucurie și sosind acasă, chiamă prietenii și vecinii, zicându-le: Bucurați-vă împreună cu mine că am găsit oaia cea pierdută. Zic vouă că așa și în cer va fi mai mare bucurie de un păcătos care se pocăește, decât de nouăzeci și nouă de drepți cărora nu le trebue pocăință".[4] Din aceste versuri, însemnătatea pocăinței este mai mult decât evidentă. Nu valorează un păcătos mai mult decât 99 de drepți; dar un păcătos care se pocăește face mai multă bucurie — și pe pământ și în cer — decât cei 99 drepți care nu au rătăcit. De ce ? Pentrucă prin pocăință s'a mântuit un suflet de moarte; și

[1] Luca 5, 32; Marcu 2, 17,
[2] Bartmann, *Precis de Theol. Dogm. II.* op. cit. II, p. 398.
[3] „Și ne iartă nouă greșalele noastre",,, Matei 6, 12.
[4] Luca 15, 4—7.

un suflet valorează cât greutatea și prețul lumii întregi.[1] Odată pierdut nu mai poate fi înlocuit cu nimic.

Aceeaș învățătură despre valoarea pocăinței și despre bucuria cerească pe care o fac păcătoșii ce se îndreptează prin pocăință, o întâlnim în parabola despre drahma cea pierdută. Femeia ce o pierde aprinde lumina, mătură casa și caută neodihnită până ce o află. Daca o găsește se bucură de ea împreună cu vecinele și prietenele ei.

— „Astfel, zice Domnul, bucurie este înaintea îngerilor lui Dumnezeu, pentru un păcătos ce se pocăește",[2] îngerii păzitori se întristează de păcatele oamenilor, dar se bucura și fac sărbătoare în cer când ei se depărtează de ele prin pocăință.

3. Pocăința este necesară tuturor păcătoșilor. Mântuitorul trimite apostolii sa vestească oamenilor evanghelia împărăției lui Dumnezeu. Apostolii o propoveduesc și strigă păcătoșilor „să se pocăiască".[3] Pentru cei ce nu-i primesc în casă și nu le ascultă evanghelia pocăinței, se anunță pedepse groaznice.

— „Oricine nu vă va primi, nici nu va asculta cuvintele voastre, ieșind din casa sau din cetatea aceea, scuturați praful de pe picioarele voastre. Adevăr grăiesc vouă, că mai ușor va fi pământului Sodomei și Gomorei în ziua judecății, decât cetății aceleia".[4]

Sancțiuni înfricoșate se vestesc tuturor oamenilor păcătoși, ce nu se convertesc. Galileienilor Mântuitorul le spune că de nu se vor pocăi, toți vor pieri, — ca și bărbații uciși de Pilat.[5] Judecată aspră și osândă grea

[1] Matei 16, 26; Mc. 8, 36—7 ; Luca 9, 25.
[2] Luca 15, 8—10.
[3] Marcu 6, 12.
[4] Matei 10, 14—15; Luca 10, 11—12.
[5] Luca 13, 1—3.

profețește Mântuitorul iudeilor contimporani, pentrucă nu au crezut cuvântului și minunilor Sale. împărăteasa dela miazăzi a venit dela marginile pământului să asculte înțelepciunea lui Solomon și ninivitenii s'au pocăit în urma propovedaniei lui Iona, iar ei — Iudeii s'au împietrit în necredință și în viclesug față de El. Iată de ce „împărăteasa dela miazăzi.,, și bărbații din Ninive se vor scula la judecată cu neamul acesta și-l vor osândi"...[1] Moartea vremelnică și osânda veșnică pândește pe toți păcătoșii nepocăiți.

Soarte jalnică se gătește și cetăților necredincioase. Cu un netăinuit simț de durere, Mântuitorul le plânge destinul amar:

— „Vai ție, Horazine! Vai ție, Betsaida! Căci de s'ar fi făcut în Tir și în Sidon minunile care s'au făcut între voi, de mult, în sac și în cenușă s'ar fi pocăit. Dar zic vouă: Tirului și Sidonului le va fi mai ușor în ziua judecății, decât vouă. Și tu, Capernaume, până la cer te-ai înălțat, până la iad vei fi coborît".[2] — Acelaș accent de adâncă jale îl întâlnim și în cuvintele adresate cetății lui David: „Ierusalime, Ierusalime... Iată, se lasă casa voastră pustie".[3] Horazinul, Betsaida, Capernaumul și Ierusalimul, în lipsa credinței și a pocăinței, vor pieri, așa după cum au pierit toate cetățile și neamurile necredincioase ale lumii, împietrirea în rele se răsplătește cu moarte... Pocăința este deci absolut de lipsă tuturor păcătoșilor spre a se mântui din gura morții,

4. Cum să se facă pocăința, ne arată întâi de toate învățătorul și Mântuitorul nostru. El însuși *cercetează biserica* de când a fost de 12 ani la Pași și la săr-

[1] Luca 11, 29—32; Matei 12, 41.
[2] Matei 11, 21—23; Luca 10, 13—15.
[3] Matei 23, 37—38.

bători,[1] trăește în post și în rugăciune,[2] învață cum să ne rugăm,[3] ridică ochii spre cer, [4] îngenunchiază și cade cu fața la pământ,[5] cântă laude duhovnicești împreună cu apostolii.[6] Toate aceste pilduiri — cu excepția Mântuitorului — ne descopăr stări sufletești și înfățișări proprii penitenților.

Tot Mântuitorul ne îndeamnă ca atunci când ducem darul la altar să ne împăcăm mai întâi cu pârâșul, apoi să venim cu darul la altar;[7] să iertăm greșiților[8] și să ne rugăm Tatălui ca să ne ierte greșalele.[9]

Alte exemple care ne învață cum să facem pocăința sunt următoarele personagii biblice: vameșul în smerenia lui „departe stând, nu vrea nici ochii să-i ridice către cer, ci-și bătea pieptul și zicea: Dumnezeule, fii milostiv mie păcătosului".[10] Baterea pieptului ca semn de întristare penitențială o întâlnim și la iudeii ce asistaseră și se întorceau dela priveliștea răstignirii.[11] In contrast cu rugăciunea smerită a vameșului ce se pocaia, întâlnim mândria fariseului, închipuirea lui deșartă că e drept, osândită atât de hotărît de către Iisus.[12]

Femeia păcătoasă, în casa fariseului, sta „lângă picioarele lui (Iisus) și plângând a început să-i ude picioarele cu lacrimi și cu părul capului ei să le șteargă. Și săruta picioarele lui și le ungea cu mir".[13] Lacrimile

[1] Luca 2, 42—49; Marcu 3, 1 ; Ioan 2, 13—14.
[2] Matei 4, 2; 26, 36; Luca 4, 2; Ioan 17.
[3] Matei 6, 5—13; Luca 11, 2—4. [4] Ioan 17, 1.
[5] Luca 22, 40-45.
[6] Matei 26, 30 ; Marcu 14, 26.
[7] Matei 5, 23-26. [8] Matei 6, 14-15.
[9] Matei 6, 12.
[10] Luca 18, 13.
[11] Luca 23, 48.
[12] Luca 18, 9-14.
[13] Luca 7, 37-38.

ei cele multe, sărutările și ungerea picioarelor, iubirea ei cea mare față de Domnul, au fost lăudate și răsplătite prin iertarea multelor ei păcate.[1]

Petru își plânge cu amar păcatul lepădării de Domnul,[2]

Tâlharul pe cruce își recunoaște greutatea păcatelor pentru care a primit osânda răstignirii, se căește din inimă și se roagă lui Iisus cu umilință: „Pomenește-mă, Doamne, când vei veni întru împărăția ta".[3] Rugăciunea și pocăința lui e primită și a intrat în cântările Bisericii ca un exemplu de pocăință pentru toți păcătoșii.

Zaheu, mai marele vameșilor, ne dă alt exemplu de convertire. îmbogățit prin fraudă, Zaheu stând în fața Domnului sufere o schimbare fulgerătoare. In apropierea sfințeniei întrupate el simte îndată vina vieții sale și necesitatea de-a-și descărca conștiința de păcatele care îl neliniștea și-i apăsau pe inimă. Prezența lui Iisus în casa sa îi dă prilejul să rupă cu trecutul său, necinstit. Astfel, în chip indirect face o spovedanie a păcatelor și spontan mărturisește crezul și conduita vieții sale viitoare:

— „Doamne! Iată jumătate din avuția mea o dau săracilor și, de am năpăstuit pe cineva cu ceva, întorc împătrit". In fața acestei convertiri sincere și neașteptate, Mântuitorul răspunde:

— „Astăzi s'a făcut mântuire casei acesteia... Pentrucă Fiul Omului a venit să caute și să mântuiască pe cel pierdut".[4]

Mărturisirea și abjurarea păcatului este un moment esențial în pocăință. Idealul omului evanghelic este

[1] Luca 7, 47-38.
[2] Matei 26, 75; Marcu 14, 72; Luca 22, 62.
[3] Luca 23, 40-42.
[4] Luca 19, 1-10.

sfințenia și sfințenia nu are nimic cu păcatul. Acest lucru l-a înțeles atât Zaheu, cât și femeia păcătoasă, căreia Iisus i-a zis: „Du-te și de acum să nu mai păcatuești".[1] Ținta supremă a pocăinței este perfecțiunea morală și spirituală. „Fiți desăvârșiți, precum Tatăl vostru cel ceresc este desăvârșit".[2]

Exemplul clasic al pocăinței în evanghelia Mântuitorului ni-l prezintă parabola fiului risipitor. Fiul — omul — pleacă din casa tatălui — Dumnezeu — în lumea păcatelor. Aci își pierde toată moștenirea părintească. Nu i-a mai rămas decât amintirea vieții fericite de altădată.., Dar după ce gustă din amarul nenorocirii, își vine în fire; un gând nou se înfiripă în cugetul lui, gând *te* izbucnește și se revarsă în mărturisirea :

— „Câți argați ai tatălui meu sunt îndestulați de pâine, iar eu, aici, pier de foame! Scula-mă-voiu și mă voiu duce la tatăl meu și-i voiu spune: Tată, greșit-am împotriva cerului și înaintea ta și nu mai sunt vrednic sa mă chem fiul tău. Fă-ma ca pe unul din argații tăi". — Fiul se scoală și cum a zis, așa a făcut. Se duce la tatăl său, își mărturisește rătăcirea, se căește și-și plânge păcatul. Tatăl de departe îi iese în cale și înduioșat îi cade pe umeri, se bucură, ii sărută, îl îmbracă în haină împărătească, face ospăț de veselie și sărbătoare, de voie bună că fiul sau a scăpat de moarte.

— „Căci fiul meu mort era și a înviat, era pierdut și s'a aflat".[3] Urmarea păcatului e moartea, — a pocăinței, viața. Avem în parabola aceasta a fiului rătăcit toate elementele unei pocăințe complete; avem omul păcătos, recunoașterea și mărturisirea păcatului, convertirea, rugăciunea de iertare, căința, hotărîrea de

[1] Ioan 8, 11.
[2] Matei 5, 48.
[3] Luca 15, 11-24.

îndreptare, părintele care primește pocăința și iartă pe păcătos. Ea oglindește tot ce putem numi o pocăință evanghelică integrală.

Din exemplele înșirate aci, aflăm limpede arătată învățătura: cum să se facă pocăința. Nu mai suntem prin pustiurile superstițioase și formaliste ale religiilor preevanghelice. Suntem pe câmpul experienței religioase pure. Păcatul este o realitate psihologică. Urmarea lui este moartea. Cine vrea să trăiască, să facă pocăință. Așa după cum ne-a arătat Mântuitorul să facem: în cercetarea casei Domnului, în post și rugăciune, iertare și îngenunchiere; sau cum au făcut vameșul în smerenie, femeia păcătoasă în lacrimile unei iubiri fără de margini, Petru în plâns cu amar, tâlharul în căință și rugăciune fierbinte, Zaheu în convertire la o viață nouă, fiul risipitor în toate acele momente și stări sufletești prin care a trecut el dela trezirea cugetului până la dobândirea iertării.[1]

5. Pocăința evanghelică se încoronează cu iertarea păcatelor. Abia de aci păsim în sanctuarul misterului,... în specificul creștin al sfintei taine a pocăinței. Căci realitatea psihologică dela care plecăm, în pocăință, este păcatul și efectul salutar la care tindem să ajungem este iertarea păcatului.

Mântuitorul Hristos iartă păcatul... *„Să știți că Fiul Omului are pe pământ puterea ca să ierte păcatele".*[2] Este marea noutate, marea minune, marea revoluție și revelație duhovnicească pe care o aduce și o săvârșește El prima oară în lume. Iertarea păcatelor este misiunea întrupării Lui; căci El va mântui poporul său de păcate.[3] El iartă femeia adulteră,[4] pe

[1] Un exemplu de pocăință greșită ne servește ap. Iuda Iscarioteanul, care s'a căit pentrucă a vândut pe Iisus, dar neavând încredere în Dumnezeu, s'a spânzurat. — Matei 27, 3—5.

[2] Marcu 2, 10.

[3] Matei 1, 21. [4] Ioan 8, 11

cea păcătoasă,[1] pe slăbănogul[2] și era prieten cu vameșii și păcătoșii cu scopul de-ai converti.[3] El își dă trupul și sângele spre iertarea păcatelor. Celor ce nu-și asigură iertarea păcatelor și haină de nunta pentru ospățul împărăției cerești, le pildește grea osândă.[4]

Scopul pocăinței este iertarea păcatelor.[5] Pocăința e mijloc, iertarea scop. După sinoptici se iartă — prin pocăință toate păcatele, cu excepția păcatului contra Duhului Sfânt,[6] care nu se va ierta nici în veacul de acum, nici în cel viitor, fiind „păcat veșnic". Este o imposibilitate logică și morală ca să fie iertat un păcătos ce se împotrivește, conștient, luminii adevărului,

6. *Așezarea tainei.* Slujba și prerogativa iertării păcatelor Mântuitorul o transmite apostolilor. Aici e taina.

Prima făgăduință a acestui act înfricoșat — căci e dumnezeiesc — Mântuitorul o face sfântului ap. Petru, când îi adresează cuvintele memorabile:

— „Tu ești Petru și pe această piatră voiu zidi Biserica mea și porțile iadului nu o vor birui. Și-ți voiu da cheile împărăției cerurilor și orice vei lega pe pământ va fi legat și în ceruri, și orice vei deslega pe pământ va fi deslegat și în ceruri".' — Ce însemnează stihurile acestea celebre nu numai prin cuprinsul lor

[1] Luca 7, 48. [2] Matei 9, 3; Luca 5, 20-,
[3] Luca 15, 1—10; Matei 9, 10—13.
[4] Matei 22, 12-13.
[5] Marcu 1, 4; Luca 24, 47,
[6] Matei 12, 31-32; Marcu 3, 28-29; Luca 12, 10. Fer, Augustin scrie o carte întreagă asupra acestui subiect și afirmă că nu este în toată sL Scriptură o problemă mai înaltă și mai grea de lămurit ca cea referitoare la iertarea păcatului contra Duhului Sfânt. „Forte in omnibus sanctis Scripturis nulla maior questio, nulla difficilior invenitur". Sermo 71, 5, 8; Migne P. L. 38, 449; A. D' Ales; *L' Edit de Calliste,* Etude sur Ies origines de la penitence chretienne. Ed. II, Paris 1914, p. 21.
[7] Matei 16, 18-19.

enigmatic, dar și prin comentariile contradictorii ce li s'au făcut în curgerea veacurilor?...

„Cheia" este simbolul stăpânirii. Cine deține cheile unei case sau ale unei cetăți este stăpânul ei. Când se predau cheile unei case sau ale unui oraș, înseamnă că autoritatea conducerii trece dela o persoană la alta, dela o putere la alta. Dreptul și puterea cheilor este dreptul și puterea cârmuitorului investit cu autoritatea stăpânirii de drept și de fapt.

Profetul vorbește cu veacuri înainte despre Mesia ca stăpân atotputernic al cheilor casei lui David,

— „Și voiu pune pe umerii lui cheile casei lui David și dacă el va deschide nimeni nu va închide, și dacă el va închide nimeni nu va deschide".[1]

Cheile împărăției mesianice Iisus le promite apostolului Petru, Puterea lor este de ordin duhovnicesc. Prin exercițiul lor, apostolul are stăpânirea turmei și puterea de a pătrunde tainic în camera sufletului omenesc, ca să lege și să deslege. Ce? Textul citat nu ne dă niciun răspuns la întrebarea aceasta.[2]

Al doilea vers clasic care ne vorbește despre puterea duhovnicească excepțională pe care Mântuitorul

[1] Isaia 22, 22, Profeția e confirmată din cuvânt în cuvânt de Apocalips 3, 7,

[2] Pr, I. St. Popescu în lucrarea sa; *Valoarea Mărturisirii,* Constanța, 1933, p, 30 și urm, afirmă că Mântuitorul când a dat apostolilor și urmașilor lor puterea cheilor, „s'a gândit cum sfinții apostoli și urmașii lor să fie cât mai cu băgare de seamă la credințele, faptele și calitățile celor ce aveau să vină din alte religii cu deosebite credințe și regule de viață religioasă la noua credință, la noua asociație, la noua Biserică... și tot ce **vor** găsi bun de urmat la noii veniți din credința lor avută, să le spună: aceste fapte să le urmați că sunt bune, deci să le deslege a fi practicate mai departe și ce vor găsi credințe și fapte rele dar crezute de făptași ca bune în credințele avute să le oprească, să le încue, să le desființeze ca absolut rele în noua credință, să le lege". Concepția aceasta nu este nici biblică, nici patristică. Este o părere personală nedocumentată, eretică. Dovezile ce le aduce autorul în sprijinul ei nu au nicio legătură cu dogma pocăinței.

o dă apostolilor și care completează cuvintele adresate lui Petru, este următorul:

— „Adevăr grăesc vouă: oricâte veți lega pe pământ vor fi legate și în cer, și oricâte veți deslega pe pământ vor fi deslegate și în cer".[1] — Ceea ce versul "acesta aduce în plus fața de cel anterior este preciziunea clară că puterea legării și deslegării nu este un privilegiu al unui singur apostol, ci al tuturor apostolilor. Făgăduința făcută la singular lui Petru se face acum la plural, adresându-se către întreg colegiul apostolilor. Lămurirea aceasta este foarte prețioasă, deoarece ea exclude dela început teoria de mai târziu asupra primației lui Petru, ca și când numai el ar fi fost înzestrat cu plenitudinea puterilor harismatice și „vicar" a lui Hristos pe pământ. Apostolii toți au primit egale privilegii și puteri duhovnicești dela Hristos.

Dar în ce constau aceste puteri și privilegii excepționale, se descopere abia în versurile cutremurătoare ale Mântuitorului, rostite către apostoli după înviere:

— „Pace vouă! *Precum rria trimis pe mine Tatăl, vă trimit și eu pe voi.* Aceasta zicând a suflat și le-a zis: *Luați Duh Sfânt;* cărora veți ierta păcatele, se vor ierta și cărora le veți ține, vor îi ținute".[2] — De astădată se face lumină deplină. Taina progresiv descoperită este arătată și făgăduința împlinită. Iisus a avut pe pământ o slujire mântuitoare, dumnezeiască. A fost trimis de Tatăl sa caute și să mântuiască de moarte oaia cea rătăcită, fiul cel pierdut și pe toți oamenii păcătoși. înainte de a se înălța la cer, misiunea aceasta istorică și salvatoare o transmite apostolilor în toată plenitudinea ei. Precum m'a trimis pe mine Tatăl, așa vă trimit și eu pe voi, ca să mijlociți oamenilor mântuirea. Luați Duhul Sfânt, vă veți îmbrăca cu putere

[1] Matei 18, 18.

[2] Ioan 20, 21—23,

de Sus, dumnezeiască și cărora veți ierta păcatele — pe pământ, vor fi iertate — și în cer, și cărora le veți ține, vor fi ținute. ...Misiunea lor are deci caracter de sacerdoțiu, căci are în vedere iertarea păcatelor și... iertarea e taina...

Sensul acesta al textului este învederat de însăși claritatea lui clasică. Nu se poate cu nimic întuneca, nici altera, înțelesul lui autentic și fără nicio figură de vorbire este evident pentru orice om cu mintea clară și cu inima curată. Săvârșitorii tainei iertării păcatelor sunt apostolii consacrați prin Duhul Sfânt. Ei sunt învestiți cu privilegiul înfricoșat al cheilor cu care deschid și pătrund în inima penitenților pentru a le împărtăși în numele lui Hristos lumina și căldura harului.

7. Că apostolii și numai ei sunt lucrătorii tainei sfinte a pocăinței spre iertarea păcatelor se mai constată și din următoarele idei și fapte lămuritoare:

a) Apostolii sunt aleși din mulțimea oamenilor ce ascultau predica Evangheliei. După o noapte de rugăciune Iisus își alege pe cei doisprezece și le dă *„putere* asupra duhurilor necurate, ca să le scoată și să tămăduiască orice boală și orice neputință".[1] Alegerea și împărtășirea unei puteri excepționale nu are niciun rost, dacă alegerea și învestirea nu se face tot în vederea unei serviri excepționale.

b) Apostolilor și nu gloatelor li s'a dat să cunoască tainele împărăției lui Dumnezeu, Când ucenicii întreabă pe învățătorul de ce vorbește mulțimilor în parabole despre împărăția cerurilor, El le răspunde:

— „Vouă vi s'a dat să cunoașteți tainele împărăției cerurilor, pe când *acelora nu".*[2]

[1] Matei 10, 1; Luca 6, 12—16; 9, 1—2,

[2] Matei 13, 11,

c) Apostolilor le face Iisus făgăduințe minunate, ca cele dela punctul precedent despre puterea iertării păcatelor, precum și altele la fel de cutremurătoare. De pildă:

— „Orice veți cere dela Tatăl întru numele meu, vă va da".[1]

— „Celce vă ascultă pe voi, pe mine mă ascultă și cel ce se lapădă de voi, de mine se lapădă",[2] zice Domnul.

d) Apostolii sunt conștienți de puterea duhovnicească primită dela Iisus și de sacerdoțiul primit prin Duhul Sfânt; îl exercită și îl transmit urmașilor, — după cum vom vedea în paragrafele ce urmează.

8. Acum să aruncăm o privire sumară asupra legislației iertării păcatelor. Care-i tratamentul păcătoșilor, după Evanghelie.

Apostolii primesc dela Mântuitorul și câteva îndrumări pastorale, cum să trateze pe fratele ce se nărăvește cu păcatul. Mai întâi indică mustrarea duhovnicească, secretă, „între tine și el singur".

Daca nu va asculta și nu se va îndrepta urmează mustrarea publică, în fața alor două sau trei mărturii. Când nici acest mijloc nu se va dovedi suficient, să-l denunțe Bisericii. Biserica e învestită de Domnul întemeietorul ei dela început cu puterea de a judeca pe păcătoșii care nu se îndreptează.

— „Iar dacă nu va asculta nici de Biserică, să-ți fie- ție ca un păgân și vameș".[3] Ultima sancțiune este excomunicarea lor din comunitatea Bisericii.

Sub o altă formă, mai apropiată de subiectul nostru, ni se recomandă un tratament al greșiților cât se poate de... evanghelic.

[1] Ioan 16, 23.
[2] Luca 10, 16.
[3] Matei 18, 15—17.

— „Luați aminte de voi înșivă. De-ți va greși fratele tău, ceartă-l și dacă se va pocăi, iartă-l. Și chiar de șapte ori pe zi de-ți va greși, și de șapte ori se va întoarce zicând: Mă pocăesc, iartă-l".[1] Și nu numai de șapte ori, ci de șaptezeci de ori câte șapte, adecă... totdeauna, dacă se pocăește.[2]

Deci, cu excepția păcatului contra Duhului Sfânt[3] și a păcătoșilor care nu ascultă de Biserică, evanghelia Mântuitorului cuprinde cu privire la tratarea și iertarea păcătoșilor o legislație cât se poate de indulgentă.

§ 6. Pocăința în scrierile sfinților apostoli

Am văzut că Mântuitorul Hristos în evanghelia sa dă apostolilor putere duhovnicească să ierte păcatele în numele Lui. înainte de a-i trimite la propoveduire, El îi inițiază în lucrarea tainei și le descopere greutățile ei, iar „ei ieșind au propoveduit tuturor ca să se pocăiască",[4] In programul activității lor viitoare pocăința este un punct esențial și solemn, înscris și afirmat de El îndată după ce le-a deschis mintea să priceapă Scripturile:

— „Așa este scris și așa trebuia să pătimească Hristos și a treia zi să învieze din morți, și *în numele*

[1] Luca 17, 3—4. Dela epitimison mustră-l, vom avea mai târziu epitimia canonul de pocăință.

[2] Matei 18, 21—22.

[3] Toate păcatele se pot ierta și se iartă în pocăință, dar cu condiția de a fi mărturisite cu căință și cu hotărîrea de îndreptare. Nu spunem despre păcatele contra Duhului Sfânt că „nu se pot ierta", ci că „nu se vor ierta", ceea ce este cu totul altceva. — Păcatele contra Duhului Sfânt *nu se vor ierta* pentrucă esența lor este impenitența. Cf. Bartmann, II, p, 404. Biserica și-a revendicat și exercitat totdeauna puterea de a ierta, în pocăință, *toate păcatele*. Imposibilitatea iertării stă în om, nu în Dumnezeu.

[4] Marcu 6, 7—12; Matei 10, 5—42.

lui să se propoveduiască pocăința și iertarea păcatelor la toate neamurile, începând dela Ierusalim".[1]

Misiunea apostolilor este misiunea lui Hristos. *„Precum* m'a trimis pe mine Tatăl, *vă trimit și eu pe voi"?*

Testamentul acesta pe care îl primesc dela Iisus, apostolii îl împlinesc cu sfințenie. Vestirea lor a ieșit peste tot pământul; până la marginile lumii s'au auzit graiurile lor de chemare la pocăință. Materialul documentar ce ne-a rămas dela ei întâmplător, în scris, este puțin, foarte puțin ca să putem dobândi o cunoștință mulțumitoare și întreagă despre cuprinsul învățăturilor răspândite de ei. Totuși, din puținul cât îl avem, ne putem convinge că predica lor începe și sfârșește, ca și a Mântuitorului, cu pocăința,

1. Sf. ap. Petru, în cuvântarea vestită ce o ține după pogorîrea Duhului Sfânt, răspunde noroadelor adunate în Ierusalim:

— „Pocaiți-vă și să se boteze fiecare din voi în numele lui Iisus Hristos, *spre iertarea păcatelor* și veți lua darul Duhului Sfânt".[3] Este acelaș apel și aceeaș temă cu care-și începe lucrarea misionară Ioan Botezătorul și Mântuitorul Hristos. Deastădată pocăința — ca și botezul — este însoțită de două mari făgăduințe: iertarea păcatelor și primirea darului Duhului Sfânt. Cel dintâi act ce aveau să-l facă cei ce doreau să dobândească mântuirea prin Iisus Hristos, este pocăința. Necesitatea ei prin urmare este evidentă.

— „Bărbaților și fraților, ce sa facem?" — întrebau cu teamă noroadele săgetate la inimă de cuvântul lui Petru.

— Pocăiți-vă ! — le răspunde el îndată, Convertiți-vă și vă mărturisiți Domnului, Lăsați necredința și

[1] Luca 24, 45—47.
[2] Ioan 20, 21.
[3] Fapte 2, 37—38.

sfaturile cele fărădelege și vă întoarceți la Dumnezeu prin Fiul Său, ca să vi se ierte păcatele și să vă sfințiți prin harul Duhului Sfânt.

— „Pocăiți-vă și vă întoarceți — la Dumnezeu — ca să se șteargă păcatele voastre, ca să vină dela fața Domnului vremuri de înviorare".[1] Chemarea e generală și, precum se vede limpede din capitolul din care am citat acest vers, pocăința e subiect primordial și principal în predica apostolilor. Și nu numai subiect de bunavestire printre iudei și păgâni, ci și mijloc de îndreptare pentru păcătoșii botezați. Când Simon Magul, după ce a fost botezat în Samaria,[2] ispitește cu bani pe apostolul Petru, ca să-i dea și lui puterea harismatică a împărtășirii Duhului Sfânt, apostolul îl mustră aspru, apoi îl îndrumează să se pocăiască:

— „Pocăește-te de răutatea ta aceasta și te roagă lui Dumnezeu, doară ți se va ierta cugetul inimii tale, căci întru amărăciunea fierii și întru legătura nedreptății te văd că ești". La care îndemn Simon răspunde: „Rugați-vă voi pentru mine către Domnul".. [3] Faptul acesta are o însemnătate covârșitoare din trei puncte de vedere:

a) Dela început se arată deosebire între puterea apostolilor sacerdoți și între starea creștinilor botezați, căci Magul, după ce a primit darul Duhului Sfânt, caută prin simonie să dobândească puterea de a-l împărtăși și el altora.

b) Vrăjitorul cere dela apostoli să mijlocească pentru el *prin rugăciune,* ca păcatul să nu-i fie pedepsit de Dumnezeu.

c) Pocăința este mijloc de mântuire nu numai pentru păgâni, ci și pentru creștinii botezați, căzuți în cursa păcatului.

[1] Fapte 3, 19-20.
[2] Fapte 8, 8—17.
[3] Fapte 8, 18—24.

Dumnezeu nu vrea să piară nimeni din pricina păcatelor, „ci toți să vină la pocăință".[1] Căci El a dat tuturor „pocăința spre viață";[2] nimeni să nu moară în robia păcatului. Ușa bisericii e deschisă tuturor. Să între toți în corabia ei, ca să-și mântuiască sufletul.

Celor odată convertiți și intrați în turma Păstorului[3] li se cere să viețuiască într'o disciplină nouă, creștinească. Să nu mai trăiască după poftele oamenilor, ci după voia lui Dumnezeu, în rugăciuni și în frățească dragoste, pentrucă „dragostea acopere mulțime de păcate".[4] Dragostea este deci — după învățătura sf. ap. Petru și după Evanghelie, izvor de iertare, ca și pocăința.

Față de apostații și față de păcătoșii recidiviști sf. ap. Petru are cuvinte foarte aspre; îi aseamănă cu câinele ce se întoarce la vărsătura sa și cu porcul scăldat ce se tăvălește în mocirlă.[5]

2. Doctrina sf. ap. Pavel despre pocăință este aceeași ca și a sf, ap. Petru. După convertirea sa extraordinară de pe drumul Damascului, marele apostol al neamurilor vestește pe Hristos cu un zel ne mai asemănat. In fața areopagului din Atena, între altele, el rostește aceste cuvinte nemuritoare:

— „Dumnezeu, trecând cu vederea veacurile neștiinței, vestește acum pe oameni ca *toți, pretutindeni, să se pocăiască*".[6] — Mândri de înțelepciunea lor și dornici de noutăți atenienii se vor fi cutremurat la auzul acestor cuvinte, dar apostolul înfruntă toate privirile și piedicele și cutreiera înainte vastul lui câmp misionar.

[1] II Petru 3, 9,
[2] Fapte H, 18 și 3, 26,
[3] I Petru 2, 25.
[4] I Petru 4, 2-15.
[5] II Petru 2, 22.
[6] Fapte 17, 30.

In Milet, chiamă păstorii bisericii din Efes și le grăește cu duioșie părintească:

— „Voi știți cum n'am ascuns nimic din cele folositoare ca să nu vi le vestesc și să vă învăț înaintea poporului și prin case, mărturisind și Iudeilor și Elinilor pocăința față de Dumnezeu și credința în Domnul Iisus Hristos".[1]

In fața regelui Agripa, sf. Pavel mărturisește cu un adevărat curaj apostolic rostul slujbei sale misionare:

— „Nu m'am făcut neascultător vedeniei cerești, rege Agripa, și mai întâi celor din Damasc și din Ierusalim și din toată țara Iudeii și păgânilor am vestit să se pocăiască și să se întoarcă la Dumnezeu, făcând fapte vrednice de pocăința".[2] — Sunt tot documente de mare preț aceste mărturisiri, deoarece ne arată că apostolul Pavel în călătoriile sale misionare și în fața capetelor încoronate ale vremii, propoveduiește pocăința și credința evangheliei lui Hristos.

Dar nu numai în călătorii, ci și în scrisorile sale sfântul Pavel predică pocăința. Romanilor le scrie că începutul pocăinței este bunătatea lui Dumnezeu... „Nu știi că bunătatea lui Dumnezeu te aduce la pocăință?" Inima împietrită și nepocăită își agonisește mânie în fața judecății, când se va răsplăti fiecare om după fapta lui.[3] In schimb cei ce se întristează cu căință pentru păcate se vor mântui.

— „Acum mă bucur, nu pentrucă v'ați întristat, ci pentrucă v'ați întristat spre pocăință. întristați ați fost după voia lui Dumnezeu, ca să nu fiți întru nimic păgubiți de noi. Căci întristarea cea după Dumnezeu aduce pocăință spre mântuire fără părere de rău, iar întristarea lumii aduce moarte".[4] Corintenii, după ce

[1] Fapte 20, **20—21.**
[2] Fapte 26, 19—20.
[3] Romani 2, 4—6.
[4] II Corinteni 7, 9—10.

au fost creştinaţi, s'au făcut vinovaţi de păcate grele. Apostolul ia faţă de ei o atitudine rigoristă şi-i mustră, ca să se îndrepteze... „Nu vă amestecaţi cu desfrânaţii... Smulgeţi pe cel viclean din mijlocul vostru".[1] Cuvântul lui e ascultat. Căci ei se întristează după voia lui Dumnezeu şi se pocăesc. Altfel erau osândiţi la moarte, ca toţi păcătoşii, căci „plata păcatului este moartea, iar harul lui Dumnezeu este viaţa veşnică în Iisus Hristos, Domnul nostru".[2] Ideea este aceeaş care am întâlnit-o în evanghelia Mântuitorului.

Exemple edificatoare despre durerea căinţei şi despre bucuria convertirii ne dau înşişi apostolii Domnului. Sf. apostol Petru îşi plânge cu amar păcatul apostasiei.[3] Sf. ap. Pavel îşi dobândeşte libertatea morală prin pocăinţă. După convertire el îşi mărturiseşte adeseori păcatele de care s'a făcut vinovat în vremea când prigonea pe creştini.[4]

Un eveniment de o însemnătate capitală întâlnim în activitatea sfântului Pavel la Efes. Aici apostolul lui Dumnezeu face lucruri minunate şi i se întâmplă ceva asemănător sfântului apostol Petru cu Simon Magul. Cei şapte feciori ai marelui preot iudeu, Scheva, din Efes se îndeletniceau cu vrăjitoria alungării demonilor. Văzând ei minunile neobişnuite pe care le făcea Dumnezeu prin mâinile lui Pavel, au încercat şi ei alungarea duhurilor rele prin invocarea lui Iisus pe care-l propoveduia Pavel. Odată exercitându-şi vrăjitoria asupra unui om demonizat, duhul rău din el le-a răspuns că ştie de Pavel şi cunoaşte pe Iisus, dar de puterea lor nu ştie nimic. — „Voi cine sunteţi?" — Apoi sărind omul asupra lor i-a biruit, încât au scăpat din casa aceea goi şi răniţi.

[1] I Corinteni 5, 9—13.
[2] Romani 6, 23.
[3] Luca 22, 62.
[4] Galateni 1, 13—14; Fapte 22, 4—20; 26, 10-23; Filipeni 3, 6.

întâmplarea a umplut de groază pe toți locuitorii Efesului și mulți dintre ei au venit de frică să se spovedească apostolului:

— „Mulți dintre cei ce crezuseră veneau de *se mărturiseau și spuneau faptele lor".*[1] — Cei ce crezuseră erau cei creștinați, dar e mai mult ca sigur că unii dintre ei se ocupau încă cu vrăjitoria. Spăimântați de gestul nebunului, ei aleargă la sfântul Pavel, cu toată încrederea și-i descopăr cu cutremur secretul conștiinței lor.

Textul este cât se poate de explicit. Creștinii dela început fac exomologeză, adecă își mărturisesc păcatele în fața apostolilor. Adausul „și spuneau faptele lor" întărește ideea spovedaniei și lămurește deplin actul exomologezei. Spuneau faptele lor, de sine înțeles, cele greșite. Căci faptele rele sunt obiectul mărturisirii. Este apoi demn de remarcat actul ce urmează exomologezei: mulți dintre cei vinovați de vrăjitorie își aduc cărțile despre meșteșugul lor drăcesc și le dau foc în fața tuturor. Prețul lor a fost considerabil: 50.000 de arginți.[2]

Fapta ce se cere aci relevată este distrugerea de bună voie a cărților. Penitenții se supun voluntar unor sancțiuni și remedii care garantează sinceritatea mărturisirii și siguranța îndreptării lor. împlinesc o pedeapsă pentru păcat numită epitimie sau canon de pocăință.

Pe lângă informațiunile referitoare la doctrina pocăinței mai întâlnim în opera sfântului apostol Pavel date prețioase referitoare la disciplina penitențială a Bisericii din epoca apostolică.

întâi un exemplu clasic de judecată penitențială: Pavel judecă pe incestuosul din Corint...

[1] Fapte 19, 11-18.

[2] Fapte 19, 19.

— „Să dați pe unul ca acela satanei, spre peirea trupului, ca duhul să se mântuiască în ziua Domnului Iisus".[1] — Apostolul judecă, nu comunitatea. El leagă... Comunitatea și vinovatul se supun și se conformează hotărîrii lui. Când cel ce a greșit și-a împlinit „pedeapsa"[2] și s'a pocăit, apostolul intervine din nou ca păcătosul să fie iertat, mângâiat și întărit, „ca să nu He doborît de prea multă întristare... Și — ca să nu dăm satanei câștig asupra noastră".[3] îndreptării îi urmează iubirea și iertarea.

0 dispoziție asemănătoare întâlnim recomandată în raporturile cu orice răsvrătiți sau păcătoși:

— „Dacă cineva nu ascultă de cuvântul nostru prin scrisoare, pe acela să-1 însemnați și să nu aveți amestec cu el, ca să-i fie rușine. Dar să nu-1 socotiți ca pe un vrăjmaș, ci să-1 povățuiți ca pe un frate".[4] O izolare relativă — „nu în întregime" — de cei păcătoși este necesară, cu scopul pedagogic al îndreptării, spre a smulge pe cel viclean și a imuniza pe cei buni din sânul comunității creștine.

Pe învățăcelul Timotei apostolul Pavel îl sfătuește să mustre în public pe cei ce păcătuesc, ca și ceilalți să se teamă.[5] Dar să certe cu înțelepciune și cu blândețe, mai ales pe cei căzuți victime ereziilor, „ca doar le va da Dumnezeu pocăință spre cunoașterea adevărului".[6] Când sfatul nu prinde, după întâia și a doua mustrare să se depărteze de ei,[7] sau să-i excomunice, cum a făcut el cu Imineu și Alexandru.[8]

[1] I Corinteni 5, 5.

[2] II Corinteni 2, 6.

[3] II Corinteni 2, 6—11. Au mai rămas în Corint și păcătoși care au. refuzat spre a lor osândă pocăința. Dovadă II Corinteni 12, 21.

[4] II Tesaloniceni 3, 14—15. Vezi și I Corinteni 8, 9-13.

5 I Timotei 5, 20,

[6] II Timotei 2, 25.

[7] Titu 3, 10.

[8] I Timotei 1, 20.

O disciplină se pare mai aspră întâlnim în epistola: către Evrei, când autorul ei dă „pe curvari și pe preacurvari" în judecata lui Dumnezeu, și mai ales când vorbește despre neadmisibilitatea repetării pocăinței. Textul este acesta:

— „Este cu neputință, pentru cei ce s'au luminat odată și au gustat din darul ceresc și s'au făcut părtași ai Duhului Sfânt și au gustat cuvântul cel bun a lui Dumnezeu și puterile veacului ce va să vină și au căzut, să se înoiască iarăși spre pocăință, fiindcă ei răstignesc pentru ei, a doua oră, pe Fiul lui Dumnezeu și-l fac de batjocură".[1]

Mulți interpreți au găsit în acest text o dovadă împotriva repetării pocăinței, ca și când Biserica ar fi o comunitate de sfinți în care păcatul este cu desăvârșire exclus.[2] Dar aci e vorba despre creștinii convertiți și botezați, care, odată căzuți, nu mai pot să se boteze a doua oră, fiindcă răstignesc a doua oră pe Hristos. Taina care închipue răstignirea, îngroparea și învierea Domnului este botezul. Darurile primite odată prin botez, nu pot fi primite din nou. Cei ce repetă botezul răstignesc a doua ora pe Iisus, căci: „Botezul

[1] Evrei 6, 4—6.

[2] Ad. Harnack in *Lehrbuch der Dogmengeschichte,* Tom. I. Tubingen 1909, p. 439 și urm. susține că Biserica până la sfârșitul veacului al doilea a fost o societate de sfinți, din care păcătoșii: apostazii, idolatri, adulterii, desfrânații și ucigașii erau excomunicați, Mai apoi din societate a sfinților s'a transformat într'un așezământ de mântuire. — H. Windisch in *Jaufe und Siinde im ältesten Christentum bis am Origenes,* Tubingen 1908, p. 294 și urm. afirmă că epistola către Evrei presupune o doctrină despre botez care exclude din viața creștină păcatul. Creștinul normal este un om perfect. După botez mai pot fi iertate păcatele mărunte, nicidecum cele grele. — O teorie asemănătoare dar ceva mai moderată susține F, Loofs in *Leitfaden zum Studium der Dogmengeschichte,* Halle 1906, p, 205, — Mai nou I. Turmel in *Hisioire des dogmes,* VI, Paris 1936, p. 28 crede că epistola către Evrei cuprinde doctrina rigoristă a unui autor idealist care interzice creștinilor păcatul, fără să mai gândească la slăbiciunile firii omenești.

este cruce".[1] Deci fac un păcat prea mare, ca să poată fi iertat prin pocăință.

Cine sunt acești căzuți din harul și din cuvântul lui Dumnezeu? Sunt apostații; cei care orbesc și se întorc la basmele iudaicești. Pentru ei nu mai este îndreptare prin botez, pentrucă săvârșesc un păcat prea grav și o batjocură prea mare la adresa lui Hristos. Daca ei totuși se botează a doua oră, nu mai pot fi iertați prin pocăință. Contra unei posibile căderi în erorile iudaice, apostolul lui Hristos se ridică cu puterea unei elocvente ce avea rostul să cutremure. Este un mijloc oratoric de care se folosește orice predicator pentru a impresiona și a preveni primejdia căderii din grație în mrejile propagandei iudaice.[2] Prin urmare nu e vorba de păcatele ce pot fi iertate și ispășite prin pocăință, ci de căderea voluntară și conștientă din credința și harul primit. Neadmisibilitatea repetării pocăinței pentru astfel de oameni este deci logică și firească, fiind „cu neputință". Textul citat nu pune nicio piedecă în calea repetării misterului pocăinței la creștinii ce păstrează credința întreagă și harul primit prin botez.

Alte texte penitențiale din opera sf. ap. Pavel mai amintim când vom face o privire generală asupra pocăinței în Noul Testament.

3. Sf. ap. Iacob are următorul loc penitențial de mare valoare documentară:

— „Este cineva bolnav între voi? Să cheme preoții Bisericii și sa se roage pentru el, ungându-l cu untdelemn întru numele Domnului. Și rugăciunea credinței va mântui pe cel bolnav și Domnul îl va ridica și de va fi făcut păcate i se vor ierta. *Mărtu-*

[1] Sf. I. Hrisostom: *Comentariile sau explicarea epistolei către Evrei*. Trad. de episcopul Teodosie Atanasiu. București 1923, p. 150.

[2] E. Amann: *Penitence,* D, T. C, 12, 755.

risiți-vă unul altuia *păcatele* și vă rugați unul pentru altul, ca să vă vindecați, că mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului",[1]

Partea întâi a citatului cuprinde premisa despre rugăciunea preotului Bisericii, iar partea a doua premisa despre mărturisirea păcatelor. Cauza bolilor, după evanghelia Domnului, este păcatul.[2] Răul fizic decurge din răul moral Pentru înlăturarea lui apostolul Iacob, primul episcop al Ierusalimului, prescrie un remediu sacramental: Preoții Bisericii să se roage pentru el și rugăciunea credinței va mântui, adecă va scăpa de moarte pe cel bolnav. La cererea lor Domnul îl va smulge din gura morții și se va vindeca. Sănătatea și iertarea păcatelor este deci în funcțiune de rugăciunea sacerdotului.

A doua premisă este strâns legată de prima, căci e vorba tot despre dobândirea sănătății prin rugăciune, dar cu adausul exomologezei. Mărturisiți-vă unul altuia păcatele înseamnă descoperirea lor în fața preoților, care se roagă pentru iertarea lor. Expresia „unul altuia" nu implică o egalitate de slujbe, ci ierarhie, ca și în premisa precedentă.[3] „Unul" și „altul" nu înseamnă numai decât raporturi de drepturi și datorii, sau situații „egale". Daca un împărat stă de vorbă cu un cetățean, — așa, unul cu altul, — nu urmează de aici că ei sunt egali în rosturile lor publice. Acelaș lucru este și în împărăția harului pe tărâmul căreia e transpune cugetarea sfântului Iacob. Rugați-vă unul pentru altul și mărturisiți-vă unul „altuia" păcatele, înseamnă sa facem acelaș lucru ca și când suntem bolnavi: să chemăm preoții Bisericii și lor să ne măr-

[1] Iacob 5, 14—16.

[2] Ioan 5, 14.

[3] Sensul ierarhic al cuvântului αλληλοισ — îl aflăm și la Efeseni 5, 21 *și* Gal 6, 2, unde întâlnim îndemnuri asemănătoare : copiii să se supună părin tilor, femeile bărbaților, servitorii stăpânilor.

turisim, ca prin rugăciunea și mijlocirea lor harismatică să dobândim sănătatea psiho-fizică și iertarea păcatelor,[1]

In consecință, dacă sănătatea este în funcțiune de rugăciunea preotului Bisericii — și văzurăm ca este — și dacă iertarea păcatelor este în funcțiune de exomologeză făcută tot preotului Bisericii — și văzurăm că este, — preotul Bisericii creștine este organul consacrat cu puteri harismatice în funcțiuni harismatice.

Aceasta e concepția sf. ap. Iacob despre preoție în general și despre pocăința în special.

4. Sfântul evanghelist Ioan, cel dintâi teolog al creștinismului, scrie despre pocăință în epistola întâia și în Apocalips. Conceptul etic dela care pleacă el în expunerea sistemului său doctrinal despre pocăință este păcatul. Toată lumea zace în păcat. Nimeni între oameni nu este fără păcat. Nici între creștini. Cei ce afirmă contrarul sunt amăgitori și mincinoși. Recunoașterea păcatului este pentru tot omul o chestiune de sinceritate.

— „Dacă zicem că păcat nu avem ne amăgim pe noi înșine și adevărul nu este în noi. *Dacă ne mărturisim păcatele, el* — Iisus Fiul lui Dumnezeu — *este credincios și drept, ca să ne ierte păcatele și să ne curățească de orice nedreptate.* Dacă zicem că n'am păcătuit, îl facem mincinos și cuvântul lui nu este înnoi".[2] — Așa dar păcatul este universal. Prin exomologeză sau mărturisire ne ușuram de greutatea lui, căci ni se iartă prin sângele lui Hristos.

Ceva mai departe întâlnim un verset care pare a sta în diametrală opoziție cu textul citat. De unde

[1] Convertirea păcătosului înseamnă mântuire, „Cel ce a întors pe păcătos dela rătăcirea căii lui își va mântui sufletul de moarte și va acoperi multime de păcate". — Iacob 5, 20.

[2] I Ioan 1, 8-10.

înainte văzurăm că nu este om fără de păcat, aci întâlnim ideea că cei născuți din Dumnezeu nu mai păcatuesc și nici nu pot să mai păcătuiască:

— „Oricine este născut din Dumnezeu nu săvârșește păcat, pentrucă sămânța lui Dumnezeu rămâne în el și nu poate să păcătuiască, fiindcă este născut din Dumnezeu".[1] —Izolată de context interpretarea de mai sus ar fi justă, dar privită în spiritul întreg al epistolei, lămurirea vine dela sine.

După concepția apostolului teolog, cei ce păcătuesc sunt fiii diavolului, căci păcatul vine dela diavolul, iar cei ce nu păcătuesc sunt fiii lui Dumnezeu. Calitatea deosebită a acestora din urmă și conduita lor generală este *viața* trăită în dragoste și dreptate.

Dar acesta este idealul. Realitatea este alta. Realitatea este luptă cu poftele, cu duhurile amăgitoare la păcat și cu antihriștii sau ereticii. Cărările vieții sunt pândite de ispite mari și sunt destui cei ce cad învinși la picioarele lor. Ce se va alege de cei căzuți?... Ca scularea și mântuirea lor sa fie cu putință e necesar să facă un act de recunoaștere și mărturisire a păcatelor, pocăință.

Pentru aceștia îndeamnă apostolul să ne rugăm, ca Dumnezeu *să le dea viață,* dar numai pentru cei ce nu păcătuesc de moarte,[2] adecă pentru cei ce nu săvârșesc păcat excepțional de mare, păcatul de moarte, care înlătură posibilitatea pocăinței.[3] Căci păcatul de moarte, hula contra Duhul Sfânt nu se iartă.

Că cei odată luminați — durere — totuși pot păcătui, amăgiți de ispite și de pofte, ne arată bise-

[1] I Ioan 3, 9.
[2] I Ioan 5, 16,
[3] Silvestru de Canev: T*heologia Dogmatică ortodoxa,* vol. V, Trad, Miron si Ghica, București 1906, p. 5.

ricile Apocalipsului, spre care sfântul Ioan îndreaptă stăruitoare chemări la pocăință. îngerului bisericii din Efes îi pomenește de dragostea cea dintâi de care s'a lepădat și-i grăește: „Adu-ți aminte de unde ai căzut și te pocăește".[1]

Bisericii din Pergam, căzută în felurite păcate și erezii, cum era cea a nicolaiților, îi strigă la fel: „Pocăește-te; iar de nu, vin la tine curând și voiu face cu ei — cu ereticii — războiu, cu sabia gurii mele".[2] Către biserica Tiatirei vestește pedeapsa ce o va primi femeia desfrânată și amăgitoarea Izabela, pentrucă nu a voit să se pocăiască.[3]

îngerului bisericii din Sardes îi scrie: „Trăești, dar ești mort. Priveghează și întărește cele ce erau să moară. Căci n'am găsit faptele tale depline înaintea Dumnezeului meu. Drept aceea, adu-ți aminte cum ai primit și ai auzit și păstrează și te pocăește".[4]

îngerului căldicel al bisericii din Laodichia îi scrie: „Sfătuescu-te să cumperi dela mine aur lămurit în foc, ca să te îmbogățești, și veșminte albe ca să te îmbraci și să nu se dea pe față rușinea goliciunii tale, și alifie de ochi, ca să-ți ungi ochii și să vezi. Eu pe câți îi iubesc îi mustru și îi pedepsesc, sârguește dar și te pocăește",[5] — Oamenii care nu se pocăesc mor în durere și osândă și duc cu ei rănile pricinuite din mușcările șerpilor, păcatelor.[6]

[1] Apocalips 2, 4—5.
[2] Apocalips 2, 16.
[3] Apocalips 2, 20—22.
[4] Apocalips 3, 1—3,
[5] Apocalips 3, 18-19.
[6] Apocalips 9, 20 — 21; 16, 9—11. Păcatele pentru care autorul Apocalipsului chiamă la pocăință sunt: răcirea dragostei dintâi (2, 4). erezia și desfrâul (2, 14 — 15), jertfirea idolilor și desfrânarea (2, 20), puținătatea faptelor bune (3, 2), duplicitatea, starea căldicică (3, 15). Cf. Bartmann, II, op. c. p. 404.

Din toate locurile acestea, abstracție făcând de pecețile enigmatice ale Apocalipsului, unitatea doctrinei sfântului Ioan este dovedită, iar posibilitatea și necesitatea pocăinței clar evidențiată.

5. Ca să amintim și epistola apostolului Iuda vom constata că, deși în ea nu se vorbește direct despre pocăință, totuși întreg spiritul ei este un protest contra doctrinelor imorale.[1] Deci este o mărturie indirectă pentru necesitatea pocăinței.

*

Privire generală. Pocăința în Noul Testament începe cu predica sfântului Ioan Botezătorul, se așează ca taină sfântă de Mântuitorul Hristos și se pune în lucrare de sfinții apostoli.

La Inaintemergătorul Ioan pocăința are, precum am constatat, un caracter pregătitor. Exomologeza pe care o fac penitenții înaintea proorocului era o mărturisire generală, așa cum am întâlnit-o în religiile precreștine. Era un rit fără efecte harice. Sf. Ioan încheie și încoronează pe profeți când condiționează eficacitatea pocăinței de împlinirea faptelor bune. Faceți roade vrednice de pocăință înseamnă punerea vieții în acord cu pocăința și ispășirea păcatelor prin fapte în armonie cu voia poruncilor lui Dumnezeu.

Mântuitorul Hristos pune pocăința piatră de hotar între două lumi: între lumea păgână și lumea creștină, între viața veche și viața nouă. împărăția lui Dumnezeu se inaugurează prin pocăință și credință în Evanghelie,

Scopul întrupării lui Iisus este mântuirea de moarte și tămăduirea păcatelor prin pocăință. El e doctorul păcatelor.

[1] Turmel, *Histoire des dogmes, VI, p, 35,*

Pregătind prin instrucție de trei ani și jumătate pe cei doisprezece apostoli spre împlinirea misiunii pentru care i-a ales, Mântuitorul le *descopere tainele împărăției lui Dumnezeu* și le luminează mintea ca să înțeleagă Scripturile. Le vorbește în parabole și exemple despre valoarea și necesitatea pocăinței, ca la urmă să așeze *taina:* să le transmită puterea și sa le pună pe umeri sarcina cea mare și dumnezeiască a iertării păcatelor, celor ce se pocăiesc.

Puterea cheilor, prin care încue și descue, leagă și desleagă, este o înfricoșată prerogativă duhovnicească. Ea s'a dat numai apostolilor în calitatea lor de păstori ai turmei cuvântătoare și părinți ai fiilor rătăciți ce doresc împăcarea cu Dumnezeu. La început e făgăduită apostolului Petru, apoi tuturor apostolilor în măsură egală și după înviere împărtășită lor cu scopul precis al iertării păcatelor.

Cum și în ce chip să se exerciteze puterea aceasta și ce sancțiuni să se dea penitenților nu ne arată Evanghelia decât parțial, în legislația și procedura de urmat în tratamentul păcătoșilor. Fapt e că puterea iertării este limitată numai de păcatul contra Duhului Sfânt, care-i iremisibil. încolo avem o legislație și procedură cât se poate de indulgentă.

Sfinții apostoli sunt conștienți de misiunea harismatică ce li se încredințează prin cuvântul Fiului și prin harul Duhului Sfânt. Ei pun pocăința în lucrare, teoretic prin bunavestire și practic prin administrare păcătoșilor.

Toți apostolii predică pocăința; nu numai cei pe care i-am studiat după scrierile lor. In fața sinedriului din Ierusalim el mărturisesc colectiv și public pe Mântuitorul și arată că iconomia mântuirii are de scop pocăința și iertarea păcatelor.[1]

[1] Fapte 5, 27-32; 11, 21.

ApostoHa este întâi de toate slujba împăcării, după cum ne informează sf. ap. Pavel:

— „Dacă este cineva în Hristos, este o făptură nouă; cele vechi au trecut, iată toate s'au făcut noi. Toate sunt dela Dumnezeu care ne-a împăcat cu sine prin lisus Hristos și ne-a încredințat slujirea împăcării".[1] — Pacea cu Dumnezeu o strică păcatul, Apostolia e slujbă și mijlocire sacramentală în vederea împăcării oamenilor cu Dumnezeu prin lisus Hristos, pentru a face din ei făpturi născute din nou. Apostolii mijlocesc creațiunea cea nouă și suplinesc pe Hristos. Ei lucrează „în locul lui Hristos" și în locul Lui strigă: „împăcați-vă cu Dumnezeu!"[2] —Pocăiți- vă!...

Nu numai atât. Pocăința face parte din crezul și din catiheza Bisericii apostolice. Autorul epistolei către Evrei ne îndeamnă să tindem spre desăvârșire, să nu rămânem numai la elementele doctrinei creștine:

— „De aceea, lăsând cuvântul de început despre Hristos, să venim la ceea ce este desăvârșit, — fără să mai punem iarăși temeiul pocăinței de fapte moarte și al credinței în Dumnezeu, al învățăturii despre botezuri și al. punerii mâinilor și al învierii morților și al judecății veșnice".[3] — Textul e limpede. începuturile învățăturii creștine cuprind aceste noțiuni de temelie: Hristos, pocăința, credința, botezul, hirotonia și eshatologia. Pe aceste dogme se zidește Biserica. De aci pornește calea spre perfecțiune, călătoria spre raiul lui Dumnezeu.

Faptele moarte de care se cere să ne căim sunt faptele cele rele, ce nu ne sunt de niciun folos, căci sunt asemănătoare cu moartea și povățuitoare spre împărăția ei.

[1] II Corinteni 5, 17—18.
[2] II Corinteni 5, 20.
[3] Evrei 6, 1—2.

binevestesc apostolii pocăința. Dar lucrarea lor nu este numai teoretică. Pocăința e și practic administrată de ei, păcătoșilor. Ap. Petru folosește puterea cheilor când sancționează pe Simon Magul și ap. Pavel când sancționează pe incestuosul din Corint. Ap. Ioan și mai ales ap. Iacob îndeamnă pe păcătoși să-și mărturisească păcatele în fața preoților Bisericii, să satisfacă ritul exomologezei. Deci mărturisirea cu deslegarea păcatelor este apostolică și este deopotrivă necesară înainte și după botez,

înainte de botez pocăința era de lipsă pentru toți catehumenii, după cum ne dovedește chemarea generală: Pocăiți~vă și să se boteze fiecare din voi.[1] Dar era necesară și botezaților căzuți în păcate; dovadă: bisericile Apocalipsului, textul penitențial al sf, ap. Iacob, precum și cazurile de pocăință: a incestuosului din Corint, a lui Simon Magul și a vrăjitorilor din Efes. Deci pocăința este condiția primordială și esențială de intrare în Biserica creștină — anterioară botezului — și mijlocul de îndreptare a păcătoșilor după botez.

Pocăința în evanghelia Domnului și în practica apostolilor este nu numai un adevăr de credință, ci un ansamblu de rituri cu caracter harismatic-sacramental, prin care penitenții iau contact cu grația divină. Săvârșitorii ei sunt numai apostolii și preoții Bisericii sfințiți prin harul Duhului Sfânt. Sf. ap. Petru poruncește lui Simon Magul să se pocăiască, iar Simon cere dela apostolii Petru și Ioan să se roage pentru iertarea păcatelor lui. Apostolii și preoții Bisericii oficiază slujba împăcării, spre iertarea păcatelor, în numele și în locul lui Hristos.[2]

[1] Fapte 2, 38.

[2] Ioan 20, 21—23 ; 16, 23 ;. II Corint. 5,20 ;. Iacob 5, 14—16 ; Fapte 8, 14—24.

Oficiul iertării pentru a da roadele dorite era însoțit în Noul Testament de acte penitențiale; rugăciune, post, milostenii, îngenunchieri, lacrimi de căință, dragoste frățească și altele. In sistemul acesta de stări de pocăință intrau și unele pedepse voluntare, cum a fost arderea cărților la Efes; altele disciplinare, dictate, cum a fost excomunicarea vremelnică a incestuosului. Aplicarea lor se făcea din caz în caz, după aprecierea apostolilor, după starea sufletească a penitenților și după gravitatea păcatelor. Toate însă aveau un caracter educativ și salutar: îndreptarea păcătosului. Căci Dumnezeu vrea ca toți oamenii să se mântuiască...[1] Creștinul ideal după botez trăește în sfințenie; nu mai păcătuește. Apostolii au cuvinte aspre contra păcatelor celor botezați, îndeosebi sf. Ioan apostolul[2] și sf, ap. Petru.[3] Aci, în II Petru 2, 22, avem asemănarea celebră a creștinului păcătos cu câinele ce se întoarce la vărsătura sa și cu porcul ce se scaldă în mocirlă. Totuși posibilitatea iertării după botez, prin preoții Bisericii, este clar și categoric afirmată de toți apostolii.[4]

In consecință avem în Noul Testament toate condițiile fundamentale pentru documentarea sfintei taine a pocăinței. Este numită și instituită de Iisus Mântuitorul, e predicată și săvârșită de sfinții apostoli și e practicată de penitenți înainte ca stare sufletească și după botez. Quasi-materia ei este spovedirea păcatelor înaintea apostolilor și preoților Bisericii, însoțită de căință și urmată de îndreptare.

Este de sine înțeles că pentru a determina numărul și mărimea păcatelor care se cereau iertate în pocăință, era necesară mărturisirea lor verbală, pe

[1] I Timotei 2, 3—4.
[2] I Ioan 3, 8—9; 5, 18.
[3] II Petru 2, 10—22.
[4] Iloan 1, 8—10; II Cor, 2, 7—10; Iacob 5, 14—20; II Petru 3, 9.

urma căreia doctorii duhovnicești aplicau tratamentele de lipsă tămăduirii.[1] Primitorii ei — cei după botez — acceptau și îndeplineau anumite acte sau remedii care aiutau la vindecarea rănii păcatelor. Scopul și efectul pocăinței este iertarea păcatelor și împăcarea cu Dumnezeu. Lipsește în Noul Testament doar formula sacramentală prin care penitentul e făcut părtaș harului iertării. O indicație și o aluzie indirectă avem totuși în cuvintele sf. ap. Iacob: „...*Rugăciunea* credinței va mântui"..., care ne pot face să bănuim că exista dela început în Biserică o oarecare formă de rugăciune ce se rostea asupra penitentului.

[1] Silvestru de Canev : *Theol. Dogm.* o, c. p. 7.

CAPITOLUL III

POCĂINȚA ÎN PRIMELE TREI VEACURI CREȘTINE

§ 7. Pocăința în scrierile părinților apostolici. 1. învățătura celor doisprezece apostoli. 2. Epistola sf. Varnava. 3. Sf. Clement Romanul. 4. Sf. Ignatie Teoforul. 5. Sf. Policarp. 6. Păstorul lui Herma.

§ 8. Pocăința în veacul al doilea și al treilea. 1. Sf. Iustin Martirul. 2. Sf. Irineu. 3. Clement Alexandrinul. 4. Tertulian, *a)* De paenitentia; *b)* De pudicitia. 5. Origen. 6. Sf. Ciprian. 7. Sf. Grigorie Taumaturgul. 8. Sf. Petru al Alexandriei. 9. Firmilian. 10. Sf. Dionisie de Alexandria. 11. Sf. Metodiu. 12. Așezămintele apostolice. — Privire generală.

Antichitatea creștină este epoca cea mai însemnată din istoria dogmelor. Ca și sf. Scriptură, Tradițiunea primelor veacuri creștine reprezintă punctul de plecare și temeiul pe care se reazimă toate dogmele Bisericii. O doctrină religioasă, care nu reflectă în esența ei cugetarea creștinismului primar, nu poate afla în Biserica Mântuitorului niciodată, nicio justificare. De aceea e foarte firesc ca toate scrierile autentice ale veacurilor primare, patristice, să aibă în documentarea ortodoxiei dogmelor Bisericii o valoare egală sfintelor Scripturi.

Anticipăm că în epoca antiniceană nu întâlnim un spirit de sistem în expunerea dogmelor. Doctrina cre-

ștină încă nu fusese supusă discuțiilor și controverselor decât parțial, local și ocazional. Observația aceasta se potrivește și se referă atât la învățătura creștină în general, cât și la dogma pocăinței în special.

§ 7. Pocăința în scrierile părinților apostolici

Ca în Noul Testament, așa și în scrierile primelor veacuri creștine, nu întâlnim un tratat dogmatic despre pocăință, ci date răslețe și scrieri de cuprins moral și disciplinar, care adunate în sistem aruncă multă lumină asupra dogmei. Studiul lor îl începem cu informațiunile ce le aflăm în scrierile părinților apostolici.

1. Cea mai veche scriere ce ni s'a păstrat dintre scrierile părinților apostolici, este Didahia sau „învățătura celor doisprezece apostoli". In cuprinsul ei aflăm dovezi foarte prețioase despre taina pocăinței. Autorul ei anonim, vorbind despre „calea vieții", încheie cu aceste cuvinte: *„Mărturisește-ți păcatele în biserică* și nu te duce la rugăciune cu cuget rău".[1]

Rugăciunea de mulțumire după sfânta împărtășire, pe care autorul o reproduce în capitolul zece al scrierii, cuprinde, tot de încheiere, propoziția aceasta: „De este cineva sfânt, sa vie; de nu este, să se pocăiască".[2]

Mai departe întâlnim următorul loc de vădită valoare documentară: „Dumineca adunați-vă, frângeți pâinea și săvârșiți sfânta Euharistie, *după ce mai întâi v'ați mărturisit greșelile,* pentruca să fie curată jertfa voastră. Iar oricine este certat cu aproapele său, să nu vină la un loc cu voi, până ce nu se vor fi împăcat amândoi, pentruca să nu se pângărească jertfa voastră".[3]

[1] Εν εχχλησία εξομολογηοη τα παραπτώματα σου. Cap, 4, 6. I. Mihălcescu, M. Pâslaru și G. Nițu: *Scrierile părinților apostolici,* vol. I, p, 85,

[2] I, Mihălcescu, op. cit. p. 89.

[3] προεξομολογησάμενοι πά παραπτώματα υμών Cap. 14, 1—2 ; op,cit. p. 91.

Al patrulea text penitențial din Didahie este acesta; „Mustrați-vă unul pe altul, dar nu cu mânie, ci în pace, precum aveți pildă în Evanghelie,[1] și cu cel care greșește împotriva altuia nimeni din voi sa nu vorbească, nici să-l asculte, până ce nu se va căi".[2]

Astfel se vorbește despre. pocăință în cel mai vechiu document rămas dela cei dintâi urmași ai sfinților apostoli. Se constată din el în primul rând ca pocăința exista și se practica *în biserică.* Ea se făcea pentru curățirea păcatelor și *premergea cuminecării duminecale.* Momentele prin care trecea penitentul în actul pocăinței erau: mustrarea, căința și mărturisirea păcatelor sau exomologeza de care au vorbit apostolii Iacob și Ioan și au practicat-o efesenii în fața apostolului Pavel.

2, Epistola sfântului Varnava cuprinde următorul text penitențial, cu care se încheie cap. 19, aproape identic cu unul citat din învățătura apostolilor.[3] *„Să-ți mărturisești păcatele.* Să nu vii la rugăciune cu cugetul rău. Aceasta este calea luminii".[4] —Atârnarea de textul Didahiei ne îndreptățește să afirmăm că și Varnava îndruma pe păcătoși ca înainte de cuminecare să se spovedească preoților în biserică.

3. Sf, Clement Romanul, în cele două scrisori ale sale către Corinteni, vorbește cu multă insistență și în multe locuri despre pocăință. Citățm pe cele mai însemnate :

— „... să părăsim grijile deșarte și zadarnice și să ne întoarcem la mult lăudata și cinstita linie de purtare a Tradițiunii noastre! Și să vedem ce este plăcut și ce este primit înaintea Făcătorului nostru.

[1] Matei 5, 22; 18, 15—17.
[2] Cap. 15, 3 ; op. cit. p, 92.
[3] Cap. 4. 6.
[4] I. Mihălcescu, op. cit. p, 78.

Să privim cu luare aminte la sângele lui Hristos și să cunoaștem de cât preț este El înaintea lui Dumnezeu părintelui său, pentrucă fiind vărsat pentru mântuirea noastră a adus lumii întregi harul pocăinței. Să străbatem toate generațiile și să învățăm, că din generație în generație a dat Domnul prilej de pocăință celor ce voiesc să se întoarcă la el. Noe[1] a predicat pocăința și cei ce l-au ascultat s'au mântuit. Iona a vestit ninivitenilor peirea; dar aceștia căindu-se de păcate au împăcat pe Dumnezeu prin rugăciuni și au dobândit mântuirea deși erau străini de Dumnezeu. Slujitorii lui Dumnezeu, plini de Duhul Sfânt, au predicat despre pocăință, și chiar însuși Stăpânul tuturor a vorbit despre pocăință cu jurământ.[2] „Viu sunt eu, zice Domnul, nu voiesc moartea păcătosului, ci pocăință", adăugând pe lângă acestea și un sfat bun:[3] „Pocăiți-vă casa lui Israil de fărădelegea voastră! Spune fiilor poporului meu:[4] Dacă ar fi păcatele voastre dela pământ până la cer și dacă ar fi mai roșii decât carmesinul[5] și mai negre decât sacul (de pocăință) și v'ați întoarce la mine din toată inima și ați zice: Părinte! vă voiu asculta ca pe un popor sfânt"... Voind deci ca toți iubiții săi să aibă parte de pocăință, a dat aceasta încredințare prin voința sa cea atotputernică".[6]

Pocăința era în Tradițiunea Bisericii primare. Harul ei mântuitor vine din jertfa Mântuitorului. Pilde de pocăință întâlnim din vremea lui Noe și a lui Iona, iar îndemnuri la pocăință și făgăduințe minunate, întărite prin jurământ, avem dela Domnul prin graiurile proorocilor și apostolilor.

[1] I Petru, 3, 20; II Petru 2, 5.
[2] Ezechil, 33, 11.
[3] Ezechiil 18.
[4] Psalmi 102, 11 ; Isaia 1, 18.
[5] Copăcel ce face gogoși roșii,
[6] I Corinteni cap, 7 — 8; op. cit. p. 99—100.

Mărturisirea păcatelor este pace cu Dumnezeu și binefacere pentru suflet. „Oricâte am greșit deci și le-am săvârșit prin vreo ispită a celui vrăjmaș, să cerem, ca să ni se ierte... *Mai bine este într'adevăr pentru un om ca să-și mărturisească greșelile, decât să-și împietrească inima,* precum s'au împietrit inimile celor ce s'au răsvrătit împotriva lui Moise"...[1]

Dela cine să ceară iertarea și cui să-și facă mărturisirea păcatelor răsvrătiții din Corint, ne spune Clement într'un capitol următor:

— „Voi deci, care ați făcut începutul răsvrătirii, supuneți-va preoților și *supuneți-vă fieste la pocăință,* παιδεύυε εις μετάνοιας plecați genunchile inimii voastre! învățați-vă să fiți supuși, lepădați obrăsnicia cea mândră și îngâmfată a limbii voastre! Căci mai bine este pentru voi să vă aflați mici și cinstiți în turma lui Hristos, decât, în urma unei înfumurate îngâmfări, să fiți asvârliți afară din nădejdea ei",[2]

Corintenii se rasvratiseră contra preoților. Clement le poruncește să înceteze cu obrăsnicia mândriei lor; să se supună preoților și totodată să accepte cu ascultare fiiască pedeapsa ce o vor lua-o dela ei spre pocăință, Răsvrătirea trebue urmată de certare pentru a fi ispășită.

Dela asprimea poruncii, Clement trece la sfaturi blânde și părintești. Astfel adresează păcătoșilor chemarea să lupte pentru nemurire, să-și păstreze „pecetluirea" și dacă au greșit să se pocăiască de rele, ca să nu ajungă acolo unde viermele nu moare și focul nu se stinge :

— „Dreptaceea până când suntem pe pământ să ne pocăim, căci lut suntem în mâna meșteșugarului.

[1] Faraon, oastea și dregătorii Egiptului. — I Corinteni, cap. 51, op. cit. p. 125.

[2] I Corinteni cap. 57. 1 ; op. cit. p, 128 ; E. Amann : *Penitence,* D. T. C. 12, 758.

Precum olarul, dacă face un vas și se strâmbează sau se rupe în mâinile sale, îl formează din nou; dacă apucă de-l aruncă mai înainte în cuptorul cel de foc, nu poate să-i mai fie de ajutor; totașa și noi până suntem în această lume să ne pocăim din toată inima pentru relele pe care le-am săvârșit în trup, pentruca să fim mântuiți de Domnul, până ce avem timp de pocăință, căci *după ieșirea din lume nu mai putem să ne mărturisim sau să ne mai pocăim".*[1]

Asemănarea este la înălțimea sfatului. Mărturisire și pocăință, după „voia lui Dumnezeu", nu se poate face decât pe pământ, câtă vreme suntem în trup. Dincolo, nu mai este ispășire. După cum un vas ce se strică în mâna olarului nu poate fi reparat decât înainte de a se arunca în foc, așa și omul, numai până ce este în trup mai poate să-și purifice sufletul prin pocăință. Vasul după ce este aruncat în foc și ars, bine-rău lucrat, primește o formă definitivă; la fel e și destinul omului după moarte: e hotărît de forma sau stilul de viață în care a trăit înainte de a trece prin durerea morții.[2]

Pocăința curăță și șterge păcatele de pe suflet. După Clement, ea face parte din virtuțile și din elementele de doctrină ale religiei creștine, alăturea de credință, dragoste, înțelepciune, evlavie, cumpătare, înfrânare și răbdare.[3]

Valoarea pocăinței se măsură după curățenia inimii cu care este împlinită; ea se face în fața preoților prin mărturisirea păcatelor și e însoțită de fapte ispășitoare.

[1] εξομολογήσασυαι ή μετανοειν. II Corinteni 8, 1—3, op, cit. p, 139.

[2] „Așa dar, fraților, sa ne pocăim în sfârșit odată, să ne trezim spre bine; căci suntem plini de multă nebunie și răutate ! Să ștergem păcatele cele de mai înainte și pocăindu-ne din suflet să câștigăm mântuirea!" — II Corinteni 13, 1—2. Vezi și îndemnurile din cap. 16—19; op. cit. p, 128. Nimeni să nu piară. Toți să dobândească mântuirea și viața,

[3] I Corinteni 62, 1.

4. Sf. Ignatie Teoforul, episcopul Antiohiei, condiționează valoarea pocăinței de unirea cu Biserica și de ascultarea de ierarhia ei:

— „Feriți-vă de buruienile rele, pe care nu le cultivă Iisus Hristos, pentrucă ele nu sunt sădire a Tatălui. Nu că aș fi aflat la voi desbinare, ci dimpotrivă curățire, căci toți, care sunt ai lui Dumnezeu și ai lui Iisus Hristos sunt de partea episcopului, și toți care prin pocăință vor veni la unire cu Biserica și aceștia vor fi ai lui Dumnezeu, pentrucă să viețuiască după voința lui Iisus Hristos.,.,[1] căci unde este desbinare și Tiiânie, acolo nu locuește Dumnezeu. Domnul iartă deci pe toți cei ce se pocăesc, dacă se întorc cu pocăință la unirea cu Dumnezeu și la părtășia cu episcopul".[2]

In raporturile cu păcătoșii notoriei, Ignatie recomandă o atitudine de totală izolare.

— „Vă înștiințez, să vă păziți de fiarele cu chip omenesc, pe care nu numai că trebue să nu-i primiți, dar dacă e cu putință nici să vă întâlniți cu ei, ci i numai să vă rugați pentru ei, poate cumva se vor pocăi, ceea ce este însă greu, iar aceasta stă în puterea lui Iisus Hristos, care este viața noastră cea adevărată".[3]

Ceea ce recomandă Ignatie cu căldură pentru pocăința păcătoșilor și a păgânilor este rugăciunea, — căci este în ei *nădejde de pocăință,* ca să fie părtași lui Dumnezeu".[4] Deci pocăința este un bun universal, la îndemâna păgânilor și a păcătoșilor dintre creștini.

5. Sf. Policarp, episcopul Smirnei, după ce sfătuiește pe preoți să fie buni și milostivi către toți, își arată întristarea amară pentru purtarea nedemnă a preotului Valens și a soției lui:

[1] Filadelfieni 3, 1-?.
[2] Filadelfieni 8, 1—2; op. cit. p. 176—177.
[3] Smirneni 4, 2, op. cit. p. 182.
[4] ελπις μετανοίας. Efeseni 10, 1, op. cit. p. 152; Tixeront, I, p. 150.

— „Foarte sunt întristat deci, fraților, pentru el și pentru soția lui. Să le dea Domnul pocăință adevărată. Fiți însă și voi bine chibzuiți în această privință. Și nu socotiți dușman pe unul ca aceștia,[1] ci dimpotrivă chemați-i înapoi ca pe niște membre suferinde și rătăcite, ca să mântuiți trupul vostru al tuturor. Astfel făcând, pe voi înșivă vă întăriți sufletește".[2]

Păcătoșii în corpul Bisericii sunt membre bolnave și oi rătăcite. Pe temeiul principiului unității și al solidarității duhovnicești, membri sănătoși sunt datori să ajute pe cei bolnavi, să-i cheme și să-i îndemne la pocăință. îndreptarea păcătoșilor va servi la întărirea și mântuirea comunității întregi.

6. Intre părinții apostolici cele mai multe date cu privire la pocăință și la disciplina penitențială, ni le oferă Păstorul lui Herma. Deși e greu să descifrăm din cuprinsul ei alegoric miezul doctrinal, totuși putem afirma că este cea dintâi carte despre pocăință.[3]

In vedenia întâia întâlnim pe Herma trecând râul Tibru, în apa căruia se scălda o femeie tineră și frumoasă. Văzând-o el își zice în inimă: „Ce fericit aș fi, dacă aș avea o astfel de femeie, atât ca frumusețe cât și ca purtare",... și trece mai departe pe un loc șes, unde îngenunchiază, se roagă Domnului și își *mărturisește păcatele*. Pe când se ruga el astfel, cerul se deschide și femeia pe care o dorise de soție i se arată și-l salută din cer: „Bucură-te Hermo!" Apoi îi spune că ea a fost ridicată la cer să arată Domnului păcatele lui; să se roage deci lui Dumnezeu și El îi va ierta păcatele lui, ale casei lui și ale tuturor creștinilor.

Cerul se închide și Herma se umple de groază și întristare, căci, cugetă el întru inima sa, dacă și pă-

[1] II Tesaloniceni 3, 15.

[2] Smirneni, cap. 11, op. cit. p. 195—196.

[3] Se împarte în trei „cărți", Cartea I cuprinde 4 vedenii și o descoperire ; cartea II cuprinde 12 porunci și cartea III zece asemănări.

catul acesta — dorința de-a avea o femeie frumoasă de soție — se scrie în cartea judecății, atunci cum se va îmblânzi Dumnezeu pentru păcatele săvârșite cu fapta ?..,

Pe când cugeta astfel, Herma are o altă vedenie: Pe câmp, în fața lui, un fotoliu mare și alb și pe fotoliu se așează o femeie bătrână, îmbrăcată în haine strălucitoare, care-l salută cu aceleași cuvinte ca și cea tineră, apoi îl întreabă pentru ce-i trist. Herma îi spune pricina mâhnirii lui adânci: femeia tineră și cugetul păcatului. Bătrâna îi răspunde că Dumnezeu nu e supărat pe el din pricina femeii tinere, — deși un gând rău ce se sue în inima omului poate duce la fapte rele, — ci din cauza că din iubirea lui prea mare către copii, i-a lăsat în voia păcatelor.[1]

In vedenia următoare, peste un an, bătrâna se arată din nou lui Herma și-i dă o carte pe care el o copiază. După rugăciune și după un post de cincisprezece zile, se descopere lui Herma înțelegerea cărții copiate, care nu-i altceva decât porunca de a vesti copiilor și soției sale pocăința spre iertarea păcatelor lor.

— „După ce le vei face cunoscut cuvintele acestea — spune cartea primită dela bătrâna, — pe care mi le-a poruncit Stăpânul ca să ți le descopăr, atunci se vor ierta lor toate păcatele, pe care le-au săvârșit mai înainte, și tuturor sfinților care au păcătuit până în ziua aceasta, dacă se vor pocăi din toată inima și vor îndepărta din inimile lor toată *îndoiala*, căci pe slava sa a jurat Stăpânul cu privire la alesii săi, că dacă și după această zi hotărîtă se va mai pă-

[1] — „Dar nu pentru aceasta este supărat Dumnezeu pe tine, ei pentruca să întorci spre pocăință pe copiii tăi, care au păcătuit către Domnul și către voi părinții lor, căci în iubirea oarbă către copiii tăi n'ai povățuit casa ta, ci ai lăsat-o să se strice îngrozitor. Pentru aceasta este supărat Domnul pe tine". — Vedenia I, 1—3; op. cit. p, 209—211.

icătui, nu se vor mântui, căci pentru cei drepți pocăința are sfârșit. Zilele pocăinței sunt împlinite pentru toți sfinții, iar pentru păgâni este pocăință până în ziua cea de apoi. Să spui deci căpeteniilor Bisericii să-și îndrepteze căile întru dreptate, pentruca să primească din plin și cu multă slavă făgăduințele".[1]

Căpeteniile bisericii, fiii lui Herma și „sfinții", erau creștini îndoelnici, cu două conduite, dipsihia, care au căzut în păcate. La ei este trimis Herma să le vestească pocăința. Un tinăr frumos ce se arata în vis lui Herma îi descopere că bătrâna care i-a dat cartea este „Biserica".[2] Deci Biserica cere păcătoșilor să se pocăiască.

In vedenia a treia întâlnim din nou pe Herma în genunchi, pe câmp, rugându-se și *mărturisindu-și Domnului păcatele.* Bătrâna iarăși îi apare și-i face o nouă descoperire: Un turn mare, zidindu-se din patru unghiuri, pe ape, din pietre strălucitoare. Cei șase tineri[3] care veniseră cu bătrâna erau zidarii; lucrătorii erau zeci de mii de oameni. Pietrele se scoteau din adâncul mării și se zideau așa cum erau. Și se îmbinau așa de bine unele cu altele, încât nu se puteau observa încheieturile lor, și turnul părea că e zidit dintr'o singură piatră. In jurul turnului mai erau și alte pietre, ce nu se întrebuințau la zidire: unele erau aspre, altele tăiate, crepate, ciuntite, rotunde, albe și nu se potriveau cu zidirea; alte pietre erau aruncate de pe turn și se rostogoleau prin locuri cu greu de umblat; altele cădeau

[1] Vedenia II, 1—2; op, cit. p, 212—213.

[2] Vedenia II, 4, 1—2.

[3] Tot în jurul turnului, după aceeaș revelație, erau șapte femei — virtuți, - fiice una alteia. Puterile lor sunt în raport cu ordinea nașterii lor. întâi e credința, apoi „din credință se naște înfrânarea, din înfrânare simplitatea, din simplitate nevinovăția, din nevinovăție sfințenia, din sfințenie știința, din știință dragostea". — Vedenia III 8. op. cit. p. 222.

pe foc și ardeau, altele cădeau aproape de apă, doreau să se rostogolească în apă și nu puteau.

Sensul acestei viziuni este următorul: Turnul este Biserica; e zidită pe ape, căci viața prin apă se mântuește.[1] Temelia turnului este numele lui Dumnezeu; razimul lui este puterea cea nevăzută a Domnului. Cei șase tineri zidari sunt cei dintâi îngeri creați de Dumnezeu și lucrătorii sunt toți ceilalți îngeri. Cele patru pietre din colțuri sunt aleșii lui Dumnezeu: apostolii, episcopii, învățătorii și diaconii care și-au împlinit slujba în curățenie și cu sfințenie. Pietrele care intră în corpul zidirii sunt cei ce au pătimit pentru numele Domnului și au făcut voia Lui. Pietrele puse la o parte înfățișează pe păcătoșii care se pocăesc.[2]

Pietrele tăiate în bucăți și aruncate departe de turn sunt fiii nelegiuirii care nu au fost străini de niciun păcat; pietrele cu crepături sunt oamenii care se vrăjmășesc și nu trăesc în pace unii cu alții; pietrele albe și rotunde, ce nu se potrivesc la zidire, sunt bogații credincioși pe care ispita averii îi depărtează de Domnul; pietrele aruncate în locuri neumblate sunt îndoelnicii care după ce cred, părăsesc calea cea adevărată; pietrele ce cad în foc și ard închipuesc pe oamenii care s'au depărtat de Dumnezeu și care din pricina răutăților și a poftelor de desfrânare nu se mai gândesc să se pocăiască; pietrele ce cad aproape de apă și nu se pot rostogoli în mare sunt cei ce doresc botezul, dar umblă iarăși după poftele cele rele.

[1] Prin pecetea botezului. Vezi Asemănarea IX, 16,

[2] „... pe cei ce au păcătuit, dar doresc să se pocăiască; pentru aceasta nu au fost aruncate departe de turn, pentrucă vor fi bune de întrebuințat la zidire dacă se vor pocăi. Cei ce se vor pocăi, dacă se vor pocăi cu adevărat, vor fi tari în credință, numai dacă se vor pocăi acum, cât timp se zidește turnul. Iar dacă se va sfârși zidirea, nu mai au loc, ci vor fi aruncați, Numai aceasta vor mai avea, că vor sta lângă turn", — Vedenia III, 5; op. cit. p. 219-220.

Odată isprăvite lămuririle despre turn și pietre, Herma întreabă din nou, dacă pietrelor acestora, aruncate și nepotrivite la zidirea turnului, le este cu putință pocăința? Bătrâna îi răspunde că „pocăința le este cu putință" dar nu vor putea intra în acest turn. Vor avea alt loc, neînsemnat și numai după ce-și vor ispăși prin chinuri păcatele.

Vedenia turnului și explicația pietrelor arată cu destulă claritate primejdia și osânda la care se expun păcătoșii. De aci necesitatea unei grabnice pocăințe, înainte de isprăvirea turnului. Cei fără de păcate intră deadreptul în zidirea mistică a Bisericii; cei păcătoși să se pocăiască în graba ca sa între și ei în corpul zidirii; altfel rămân afară de el, într'un loc pe care cugetarea apocaliptică a lui Herma nu ne îngădue să-l putem preciza.

In „descoperire" e vorba de un pastor ce se arată lui Herma și-i poruncește să scrie poruncile și asemănările cărții. De păzirea lor este legată împlinirea făgăduințelor divine; cei ce le vor auzi, vor păcătui și nu se vor pocăi, vor „primi dela Domnul cele potrivnice". Tot aci se arată că păstorul ce face aceste revelații lui Herma este „îngerul pocăinței".[1]

Un însemnat loc penitențial cuprinde cartea lui Herma în porunca a patra. Aci îngerul descopere păstorului că pocăința este o mare înțelepciune și-i descrie binefacerea și fizionomia psihologică:

— „Eu sunt (pus) peste pocăință și dau înțelepciune tuturor celor ce se pocăesc. Au nu ți se pare, că această pocăință este înțelepciune? Da, pocăința este o mare înțelepciune. Cel ce a păcătuit, înțelege că a făcut rău înaintea Domnului și se sue în inima lui fapta pe care a săvârșit-o, se pocăește și nu mai face rău, ci săvârșește cu prisosință binele, își smerește su-

[1] Descoperirea V, op. cit, p. 229.

fletul și-l chinuește pentrucă a păcătuit. Vezi deci, că pocăința este o mare înțelepciune".[1]

Dumnezeu a prevăzut slăbiciunea omului și primejdia de a păcătui și după pecetluirea prin botez. De aceea a rânduit pocăința. Dar numai odată, — „căci pentru servii lui Dumnezeu este numai o pocăință". La descoperirea aceasta a îngerului, Herma, fiind nedumerit, cere lămuriri: „Am auzit, Doamne, dela unii dascăli, — grăește el îngerului — că nu este nicio altă pocăință decât aceea când ne-am pogorît în apă și am dobândit iertarea păcatelor noastre de mai înainte".— Herma știa dela unii dascăli ai Bisericii că există numai o pocăință: cea înainte de botez, pe care o făceau catehumenii. Nu mai știa de altă pocăință, după botez. Din cuvintele îngerului despre înțelepciunea pocăinței el a înțeles că e vorba de o pocăință ce o fac păcătoșii după botez. De aceea întreabă și îngerul îi răspunde:

— „Bine ai auzit; așa este într'adevăr, căci ar trebui ca cel ce a dobândit iertarea păcatelor să nu mai păcătuiască, ci să locuiască în curăție. Pentrucă însă cercetezi toate cu luare aminte îți voiu da lămurire și despre aceasta, fără a voi să dau prilej (la o mai mare păcătuire) celor ce vor crede sau celor ce cred acum în Domnul, căci credincioșii de acum sau cei viitori nu au pocăință pentru păcate, ci au iertarea păcatelor de mai înainte. Pentru cei ce au fost chemați însă mai înainte de aceste zile a hotărît Domnul pocăința, căci Domnul fiind cunoscător al inimilor și știind toate de mai înainte, a știut slăbiciunea oamenilor și viclenia diavolului, că va face rău servilor lui Dumnezeu și se va purta cu vicleșug către ei. Mult milostiv fiind deci Domnul s'a îndurat de făptura sa și a așezat pocăința aceasta și mie mi s'a dat stă-

[1] Porunca IV, cap, 2 op, cit, p. 233.

pânirea asupra acestei pocăințe. Totuși îți spun: Dacă: cineva, ispitit fiind de diavolul, păcătuește după acea: chemare măreață și sfântă, *are o singură pocăință;* iar dacă păcătuește neîncetat și se pocăește, de niciun. folos nu este pentru un astfel de om; căci cu greu va. dobândi viața",[1]

Deci regula generală *ideală* este că după botez haina nevinovăției să se păstreze curată; să nu se mai păteze prin păcate. Dar lângă regulă stă și excepția. Dumnezeu cunoaște inima, neputința firii omenești și viclenia diavolului și în milostivirea Lui nu voiește moartea păcătosului, de aceea a așezat a doua pocăință, după botez. Bunătatea aceasta alui Dumnezeu însă nu trebue să fie o încurajare pentru păcătoși, deoarece *nu* se admite după botez decât un singur act de pocăință. Actul acesta este o concesiune pentru slăbiciunea omului, dar nu o regulă. Cine păcătuește într'una și mereu se pocăește, „cu greu se va mântui".

Textul acesta pare dificil numai la prima vedere. Privit mai deaproape el se lămurește singur. Căci luând în considerare severa disciplină penitentială a primelor veacuri creștine și faptele grave pentru care se impunea mărturisirea publică, cum erau adulterul, apostasia, uciderea, idolatria, — restrângerea putinței de repetare a pocăinței după botez este deplin justificată. Pentru un criminal recidivist pocăința repetată nu ar avea mult folos. Totuși nici pentru el nu este exclusă mântuirea. Căci dacă se spune că un om care mereu păcătuește și se pocăește „cu greu va dobândi viața", înseamnă că mântuirea lui e dificilă, dar nu cu neputință. Idealul exclude pocăința după botez; realul o exceptează și o chiamă. Despre concluzia aceasta ne încredințează și marea milostivire a lui Dumnezeu.

[1] Porunci IV, 3, op,.cit. p. 234; Tixeront, I p. 154.

In porunca a douăsprezecea îngerul pocăinței ne dă un sfat pătruns de o adâncă înțelepciune. El spune lui Herma: „Dacă-ți pui înainte că — poruncile — pot fi păzite, ușor le vei păzi și nu vor fi grele; dar dacă în inima ta se ridică gândul că nu pot fi păzite de om, atunci nu le vei păzi". Observația aceasta este justă și psihologic argumentată.

De încheiere, îngerul face următorul apel de încurajare adresat credincioșilor creștini:

— „Nu vă temeți de diavolul, căci eu am fost trimis pentru ca să fiu cu voi, care vă pocăiți din toată inima și să vă întăresc în credință. Credeți dar în Dumnezeu, voi, care pentru păcatele voastre v'ați desnădăjduit de viață și ați înmulțit păcatele și v'ați îngreunat viața; căci dacă vă întoarceți la Domnul din toată inima și lucrați dreptatea în restul vieții voastre și-i slujiți cu dreptate după voința lui, vă va ierta păcatele de mai înainte și veți avea puterea de a stăpâni faptele diavolului. De amenințarea diavolului însă nu vă temeți nicidecum; căci el este fără putere, ca nervii unui mort. Ascultați-mă mai vârtos pe mine și vă temeți de cel ce poate toate, să mântuiască și să piardă; păziți poruncile acestea și veți trăi pentru Dumnezeu".[1]

Urmează ciclul celor zece asemănări descoperite lui Herma de îngerul pocăinței. In asemănarea a patra oamenii sunt puși față în față cu pomii și roadele lor. Cei drepți fac fapte bune cum rodesc pomii fructele. Păgânii și păcătoșii, ca și pomii uscați, se vor pedepsi cu foc; „păcătoșii vor fi arși, pentrucă au păcătuit și nu s'au pocăit; iar păgânii vor arde, pentrucă n'au cunoscut pe Făcătorul lor".

Frumoase și folositoare îndemnuri la ținerea poruncilor și la pocăință avem în asemănarea a șasea, a șaptea și mai ales în a opta și a noua.

[1] Porunca XII, 3 și 6, op. cit, p, 249—251

In asemănarea a opta avem următoarea viziune: Sub umbra unei sălcii mari se adună toți oamenii însemnați cu numele lui Dumnezeu și primesc din mâna unui înger ramuri verzi tăiate din salcie. Pe urmă îngerul cere ramurile înapoi. Unii aduc ramurile uscate și ca mâncate de cari, alții uscate de jumătate și cu crepături, alții verzi și cu crepături, alții jumătate verzi și jumătate uscate, alții două treimi verzi și una uscată, alții două treimi uscate și una verde, alții aduc ramurile verzi și numai vârfurile uscate, alții uscate și numai o mică parte verde, alții aduc ramurile verzi cum le-au primit, alții verzi și cu vlăstare, alții verzi, cu vlăstare și cu roade pe ele. Toți se așează în grupuri în jurul unui turn. Cei cu ramurile verzi intră în turn. Ramurile cele uscate sau atinse de uscăciune îngerul le sădește după categorii, apoi spune lui Herma, tâlcul vedeniei: Turnul este Biserica lui Dumnezeu, îngerul e „marele și slăvitul Mihail" ; ramurile înseamnă legea lui Dumnezeu; cei ce au intrat în turn sunt cei încununați și răsplătiți pentru patimile și credința lor.
Urmează tâlcul ramurilor sădite, dintre care unele au înverzit. Sădirea înseamnă îndelunga răbdare și milostivirea lui Dumnezeu care dă păcătoșilor timp și duh de pocăință; ramurile uscate și mâncate de viermi sunt apostații și trădătorii Bisericii care nepocăindu-se și-au pierdut viața; ramurile uscate și neputrede sunt fățarnicii; cele uscate și cu crepături sunt îndoelnicii ce sunt nici vii nici morți; cele verzi și cu crepături sunt invidioșii; cele jumătate verzi și jumătate uscate sunt negustorii; cele cu două părți uscate și una verde sunt cei ce au tăgăduit pe Dumnezeu în diferite chipuri ; cele cu două părți verzi și una uscată sunt credincioșii îmbogățiți și trufași care fac faptele păgânilor; cei cu ramurile verzi dar cu vârfurile uscate sunt credincioșii cu fapte bune dar care au păcătuit prin pofte și certe mărunte,

După lămurirea aceasta îngerul trimite pe Herma să vestească ramurilor pocăința: „Mergi și spune tuturor să se pocăiască și vor trăi pentru Dumnezeu, căci Domnul milostivindu-se m'a trimis să aduc tuturor pocăința, deși unii nu mai sunt vrednici de aceasta din pricina faptelor lor. Totuși Domnul, fiind îndelungrăbdător, vrea ca cei chemați prin Fiul său să se mântuiască".[1] — Iată cum îndulgența către păcătoșii ce se convertesc este nelimitată. Ușile pocăinței sunt deschise tuturor.

Asemănarea a noua ne pune în fața unui turn pe care l-am întâlnit și în vedenia a treia. Zidirea lui, acum așezată pe o stâncă în mijlocul unui șes încunjurat de doisprezece munți, este — Biserica — făcută tot de îngeri și din pietre, dar cu acțiuni și simbolisme cu mult mai variate și mai complicate, unele identice cu cele din asemănarea a opta.

Aci e de însemnat locul în care se amintește de mărturisirea păcatelor în înțeles de pocăință: Dumnezeu „nu ține minte răul celor ce-și mărturisesc păcatele".[2] Este al treilea loc din cuprinsul Păstorului, în care se întrebuințează cuvântul exomologeză.

Sfârșitul asemănărilor este chemarea la pocăință în nădejdea ca păcătoșii, cunoscând faptele mărețe a lui Dumnezeu, precum și urmarea păcatelor, moartea, se vor întoarce la Dumnezeu și pocăindu-se vor trăi o viață fericită.

înțelesul în care vorbește Herma despre pocăință este mai mult psihologic și moral, decât doctrinal. In strânsă legătură cu pocăința el pune convertirea, abjurarea păcatelor și practica virtuților. El vrea în sânul Bisericii un duh de pocăință sinceră, ca membri ei să trăiască pentru Dumnezeu, să devină una cu El, așa

[1] Porunca IX, 11, op. cit. p. 275,
[2] Asemănarea IX, cap. 23.

după cum una s'au prefăcut pietrele turnului cu stânca și turnul cu Fiul lui Dumnezeu.[1] Ce este uscat, alegoric vorbind, sau crepat sau cu alte defecte, cu excepția negrului, să se îndrepteze, ca să între în zidire înainte de isprăvirea turnului Bisericii, Negrul are soartea pecetluită, — osânda.

Aflăm în cuprinsul cărții pe Herma marturisindu-și Domnului de două ori păcatele și odată întâlnim menționarea că Dumnezeu iartă pe cei ce-și mărturisesc păcatele. Herma arată că pocăința se cere a fi făcută cu inima curată și accentuiază în foarte multe locuri putința și necesitatea pocăinței, dar nu pomenește nicăiri de săvârșitorul tainei. Este o lacună explicabilă în cuprinsul unei cărți cu caracter apocaliptic. Totuși rolul „părinților" în pocăință nu este exclus. Căci în vedenia întâia cap. 3, vedenia a doua 2, 6, vedenia a treia 9—10 și asemănarea a noua cap. 31, întâlnim părinții făcuți răspunzători pentru risipirea oilor și pentru păcatele fiilor, iar în vedenia a treia cap. 5, apostolii, dascălii și diaconii sunt arătați ca temelii ale turnului Bisericii și pietre de mare cinste în fața lui Dumnezeu. Cartea întreagă e străbătută de ideia Bisericii și însăși trimiterea lui Herma, care era „păstor", să vestească pocăința, este o mărturie că pocăința păcătoșilor se face în Biserică prin păstorii ei, „păstorii" fiind capii, — preoții Bisericii.

Pentru căldura cu care predică pocăința, Herma a fost numit „doctorul pocăinței".[2]

* * *

Făcând o scurtă recapitulare constatăm ca în scrierile părinților apostolici pocăința are acelaș conținut doctrinal și rol expiator ca și în scrierile Noului Testament. Este și aci vorbă în mai multe locuri de

[1] Vedenia IV și Asemănarea IX,

[2] I, Turmel; *Histoire des dogmes,* VI, p, 53.

exomologeză, de episcopi ca săvârsitori ai tainei și de biserică, loc de administrare a ei. Sancțiunile și remediile de îndreptare ale păcătoșilor sunt aceleași: mustrarea, îndemnul, rugăciunea, căința și în cazuri mai grave, izolarea. Pocăința face parte din Tradițiunea și din catehismul Bisericii primare ca și celelalte dogme de temelie a creștinismului.

Ceea ce apare nou este distincția, în Păstorul lui Herma, a pocăinței înainte de botez pentru catehumeni și a pocăinței după botez pentru păcătoși, precum și rânduiala mărturisirii păcatelor înainte de sfânta împărtășanie, menționată de învățătura celor doisprezece apostoli și de epistola sfântului Varnava.

§ 8. Pocăința în veacul al doilea și al treilea

Din informațiunile culese din scrierile Noului Testament și ale părinților apostolici am putut să ne facem o idee generală despre doctrina și practica pocăinței în veacul întâi al Bisericii creștine. Urmează analiza documentelor penitențiale din veacul al doilea și al treilea după Hristos.

1. Sf. Iustin Martirul și Filosoful (m.165) spune iudeului Trifon că apostații credinței creștine, precum șî iudeii, dacă nu se vor converti la pocăință, sunt pierduți.[1]

In alt loc sfântul Iustin laudă îndelunga răbdare a lui Dumnezeu, declară că numai incorigibilii vor fi

[1] — „Acei, care după ce au recunoscut și au mărturisit că Iisus este Hristos revin, din oarecareva pricină, la vechea lor credință și se lapădă de Hristos, *dacă nu se pocăesc înainte de moarte, nu au nicio putință de mântuire* ,,. Dumnezeu în bunătatea, în dragostea și în nemărginita sa milostivire, după cum grăește prin Ezechiil, consideră pe păcătosul care se pocăește de păcatele sale drept și nevinovat ; însă pe acela care trece dela dreptate la nedreptate și impietate, îl consideră păcătos, nedrept și necredincios, De aceea zice Domnul nostru Iisus Hristos: Cum vă voiu afla, așa vă voiu judeca". - *Dial.* cap, 47; M, P, G. 6, 577—580.

osândiți și arată ca exemplu de urmat pocăința regelui David.[1]

Motivele care determină pe păcătoși să se pocăiască, repetate de toți predicatorii pocăinței, și de sf. Iustin, sunt chemarea iubitoare a lui Dumnezeu și judecata din urmă.[2]

Astfel, după Iustin, toți creștinii care se fac vinovați de păcate pot fi siguri de mântuire, dacă se pocăesc înainte de moarte. Necesitatea pocăinței este invederată.

2. Aceeaș doctrina o întâlnim la sf. Irineu (202), episcopul Lugdunului. El ne istorisește despre două cazuri de penitenți din vremea aceea. — Ereticul Cerdon surprins că profesează învățături greșite e obligat să facă exomologeză, dar, fiind un spirit nehotărît și alternând între ortodoxie și erezie, sfârșește prin a fi exclus din Biserică.[3] Exemplul acesta de disciplină penitențială din creștinismul primar ne dovedește că Biserica dela început a sancționat pe eretici obligându-i la pocăință și dacă nu se îndreptau erau excomunicați

[1] — „Dacă Cuvântul lui Dumnezeu vestește hotărît că îngerii și oamenii vor fi osândiți, aceasta o face pentrucă a prevăzut că ei vor fi incapabili de pocăință și nu pentrucă Dumnezeu i-a făcut astfel. Căci, dacă se pocăesc, toți pot să obțină milostivirea lui Dumnezeu; Cuvântul le prezice fericirea în aceste cuvinte : „Fericit este omul căruia Domnul nu-i va socoti păcatele" (Psalm 31, 2), căci dacă se pocăește de păcate, va primi dela Dumnezeu iertarea. Dovadă despre aceasta avem în căderea lui David, din cauza trufiei sale, Păcatul numai atunci i s'a iertat, când a plâns și s'a tânguit, precum îl descrie Scriptura. Iar dacă unui bărbat atât de mare nu i s'a dat iertare înainte de pocăință, ci numai după ce a plâns regele și unsul și profetul acela mare pentru purtarea lui: cum vor putea să nădăjduiască cei necurați, ca Dumnezeu să nu le socotească păcatul, fără ca ei să se tânguiască, ori să plângă". — *Dial* cap. 141; M. P. G. 6, 797—800; V. Suciu: *Teol. Dogm. spec.* II, p. 369,

[2] — „Dumnezeu chiamă pe toți oamenii la pocăință înainte de a veni judecata din urmă". — *Apoi.* I, 40; M, P. G. 6, 389; E, Amann: *Penitence,* D. T. C. 12, 731—732,

[3] *Contra haereses,* III, 4, 3; M. P. G. 7, 857.

din sânul ei. Regula generală era că toți oamenii au putința mântuirii, și cei ce primesc viața harică și cei ce o redobândesc prin pocăință. Dumnezeu făgăduește viața veșnică dreptilor care au perseverat în dragostea **lui** fie dela început, fie după pocăință.[1]

Al doilea exemplu de pocăință istorisit de Irineu este al femeilor înșelate de gnostici. Fiind seduse de valentinieni, intelectual prin eresie și moral prin adulter, Biserica le admite în comunitatea ei, dar cu condiția ispășirii păcatelor prin exomologeză. Unele se supun judecății Bisericii, altele nu. Cele care se supun, se spovedesc că au avut raporturi sexuale cu ereticii; dintre celelalte, unele rămân nehotărîte, celelalte își pierd orice speranță de mântuire.[2] — Ceea ce pricinuește femeilor rușinea și ezitarea este de sigur mărturisirea publică a păcatelor, descoperirea secretelor conștiinței pe care o cerea șeful judecător al tribunalului bisericesc. Cele ce au avut curajul exomologezei și-au ispășit păcatele și s'au împăcat cu Biserica; celelalte au pierit în adâncul fărădelegilor.

3. Clement Alexandrinul (m.215) dedică pocăinței ultimele patru capitole din lucrarea sa: Quis dives salvetur,[3] El sfătuește pe bogatul creștin sa se încunjure de orfani, văduve, bătrâni virtuoși și oameni religioși, ca trăind într'o astfel de societate să evite păcatul. Dar nici atât nu e destul, căci păcatul e încă posibil. Pentru curățirea sufletelor, „după pecetluire și răscumpărare", se cere dragoste și pocăință. Niciun păcătos nu trebue să dispereze, ci să lupte din toate

[1] *Contra haereses,* I, 10, 1 ; M. P. G, 7, 552.

[2] — „Unele se mărturisesc public. Altele rușinându-se de aceasta trăesc în izolare și renunță Ia speranța vieții cu Dumnezeu. Dintre acestea din urma unele ne-au părăsit de tot, altele întârzie și, cum spune proverbul, nu sunt nici în casă nici afară", — *Contra haereses,* I. 13, 5—7; M. P. G. 7-588—592 și I, 6, 3 ; P. G. 7, 508,

[3] M. P. G. 9, 604—652.

puterile să nu mai cada în păcatele făptuite. Să le smulgă rădăcinile și să lase în suflet loc numai lui Dumnezeu; atunci e bucurie în cer. Când un păcătos se convertește și se pocăește, Tatăl și îngerii din cer fac sărbătoare:

— „Celui care se întoarce la Dumnezeu, din toată inima, îi sunt deschise porțile și Tatăl primește bucuros pe fiul ce se pocăește... Adevărata pocăință constă în a nu sta sub stăpânirea acelorași păcate și a smulge din suflet rădăcina păcatelor care ne-a pregătit pedeapsa morții... Vrei tu, furule, ca crima ta să fie iertată? încetează de a mai fura. Desfrânatul trebue să stingă focurile pasiunii; curvarul trebue în viitor, să ducă o viață curată; tâlharul trebue să restitue prada și să dea ceva în plus. Tu, mărturie mincinoasă, obișnuiește-te să spui adevărul; tu, sperjurule, nu mai face jurăminte. Strivește celelalte pasiuni, mânia, pofta... Tu care ești mândru, puternic și bogat, trebue să ai lângă tine un *om a lui Dumnezeu,* care să fie ca un stăpân și conducător al tău... El va petrece pentru tine adeseori nopți întregi fără somn; el face pentru tine rugăciuni către Dumnezeu... Și se va ruga cu osârdie, dacă îl cinstești ca pe un înger a lui Dumnezeu".[1]

După aceste îndemnuri morale, Clement încheie cu istorisirea cunoscută despre tinărul tâlhar convertit la creștinism de sf. ap. Ioan și lăsat în grija unui episcop ca să-l învețe credința și să-l boteze, având răspundere pentru el în fața lui Hristos. Neofitul însă nu s'a lăsat de firea cea veche. Revine în mlaștina viciilor și aprins de pasiunea crimelor, ajunge căpitanul unei bande de tâlhari. După un oarecare timp apostolul Ioan se întoarce și cere episcopului să-i restitue tezaurul ce i l-a încredințat pentru Iisus. La răspunsul episcopului că fiul este mort pentru credință,

[1] Cap, 39—41; M. P. G. 9, 643—648.

loan aleargă în codru să-l întâlnească; să caute oaia pierdută și să o întoarcă în staul. Când ajung față în față, fiul-tâlhar se rușinează și vrea să fugă, dar apostolul îi strigă:

— „De ce fugi, fiule! de părintele tău? De ce fugi de un moșneag fără arme? Stai, nefericitule! nu te teme, încă ai speranță în viață. Eu, înaintea lui Hristos, voiu da seama de tine. Eu cu plăcere voiu suferi moartea pentru tine, precum a suferit-o Hristos pentru noi și sufletul meu îl voiu da pentru al tău. Stai și crede, că Hristos m'a trimis".

Tinărul sguduit sufletește depune armele, se oprete și se convertește; varsă lacrimi amare, se aruncă la picioarele sfântului loan și cere iertare dela Dumnezeu. Cuvintele de mângăere ale apostolului au avut darul să liniștească „inima cea sălbatică și speriată a tinărului" și să-l renască prin pocăință la o viață nouă.[1] Mijloacele prin care se împacă el cu Biserica sunt: sfatul, postul, plângerea și rugăciunea de pocăință.

Unghiul sub care Clement Alexandrinul privește pocăința în locurile citate este cel moral și psihologic, ea și Herma. îndemnurile lui calde îmbie speranță de mântuire tuturor păcătoșilor.

Este prețioasă recomandarea ce o face el bogatului păcătos, de a se supune sfaturilor unui om al lui Dumnezeu,[2] care nu este altul decât preotul duhovnic amintit în scrierile patristice din veacurile următoare.

Clement ne oferă și două locuri de cuprins doctrinal, ce ne interesează. In primul comentează textul penitențial dela loan.[3] — „In două feluri iartă sau ține

[1] Cap. 42, M, P, G, 9, 648-649; Eusebiu: *hisi. Eccl.* I, 3, 7 ; V. Mi-Arofanovici: *Disciplina penitențială*, „Candela" Cernăuți. 1882-1884, p. 432.

[2] ἀνῦρωπον Θεοϋ, M. P. G. 9, 41.

[3] loan 20, 21—23,

păcatele, după părerea mea, oamenii îmbrăcați cui Duhul Sfânt: primind la sfântul botez pe cei pe care îi socotesc vrednici și după felul vieţuirii lor și după credința lor și nevrând a primi și a face astfel părtași ai harului dumnezeiesc pe cei nevrednici și deslegând sau nedesîegând păcatele, supuind pe păcătoși epitimiilor Bisericii și iertând pe cei ce se căesc"[1]. Preoții deci iartă păcatele după Clement, în botez și în pocăință.

Al doilea loc doctrinal este comentarul ce-1 face el la textul din porunca a patra, cap. 3, a lui Herma, referitor la nerepetarea pocăinței după botez:

— „Așa dar, acela care a primit iertarea păcatelor nu trebue să mai păcătuiască. Căci după prima și unica pocăință a păcatelor,[2] nu este alta, pentru aleșii lui Dumnezeu... Insă Dumnezeu, cunoscând inimile și prevăzând viitorul, nestatornicia omului, asmuțirea și viclenia diavolului gelos de mântuirea dată omului, a prevăzut dela început că el va descoperi ocaziuni la păcat pentru slujitorii lui Dumnezeu și va. depune o abilitate criminală pentru a-i târî în ruina, sa. De aceea, pentru aceia care vor cădea după ce au ajuns la credință, în milostivirea sa, El a dat *a doua pocăință;* dacă omul ar fi ispitit după chemarea divină să cadă artificiilor diabolice, să aibă încă o pocăință definitivă. Că dacă noi păcătuim din plăcere, după ce am recunoscut adevărul, nu avem alt sacrificiu care să-1 oferim pentru păcatele noastre, ci numai așteptarea îngrozitoare a judecății și dogoarea focului care va mistui pe vrăjmașii iui Dumnezeu. Cei care își trec vremea în necontenite alternative dela păcat la po-

[1] Comentarul Ia loan cap. 20; I. Mihălcescu: *Dogma Soteriologică.* p. 201.

[2] Se înțelege pocăința celor ce'au trăit până aci ca păgâni, în neștiință.

căință, nu se deosebesc cu nimic de necredincioși, decât prin conștiința ce o au despre păcatele lor".[1]

Clement admite deci o pocăință pregătitoare pentru botez și una pentru cei ce cad în cursele răului după botez; pocăința a doua, și, după el, ultima,

4. In opera lui Tertulian (240) învățătura despre pocăinfif are două faze: *a)* faza ortodoxiei în care scrie tratatul: De paenitentia și *b)* faza eterodoxiei în care își exprimă vederile rigoriste cuprinse mai ales în tratatul: De pudicitia. Studiind conținutul acestor cărți și ținând seamă de schimbarea ce o sufere cugetarea autorului lor prin trecerea la montanism, ajungem la concluzii clare și prețioase asupra doctrinei și disciplinei penitențiale din Biserica primară.[2]

a) Tratatul „Despre pocăință"[3] cuprinde o seamă de sfaturi, lămuriri și îndemnuri pe care Tertulian le dă catehumenilor și creștinilor. După el pocăința își are începutul în Dumnezeu. Gonind pe Adam din raiu și făgăduindu-i iertarea, „Dumnezeu se grăbi să se milostivească și prin aceasta consacră pocăința în propria sa persoană" (cap. 2). Scopul pocăinței este mântuirea; faptele pentru care este ea obligatorie sunt toate păcatele făcute cu gândul, cu fapta, cu voința, cu trupul. „Pocăința este viață", — e scândura de salvare din naufragiul morții.

— „Aruncă-te asupra ei păcătosule, strigă Tertulian, cuprinde-o cum naufragiatul se apucă de o scândură de salvare".[4] — Prin pocăință dobândim viața și scăpăm de moarte. Binefacerile ei sunt nenumărate; le-au arătat profeții. Ea ne restabilește în adevărul și

[1] Strom, II, 13; M. P. G, 8, 993 -996.
[2] A, d'AIes: *L'Ediî de Calliste,* Paris 1914 p. 136,
[3] M. P. L, 1, 1223—1248.
[4] Cap, 4, 2—3.

în harul lui Dumnezeu (cap. 5, 1). Cine se întoarce din nou la păcat este un nesupus și nerecunoscător ce preferă pe diavolul în locul lui Dumnezeu. Nimeni, dintre catehumeni, nu trebue să se lase ispitit de cugetul că păcatele se iartă prin botez. Virtutea botezului nu dă licență păcatului. După ce cunoaștem pe Dumnezeu se cuvine să ne temem de el și să trăim în moralitate; căci „acolo unde nu e reformă morală pocăința este în mod fatal deșartă, fiindcă nu dă fructul pentru care Dumnezeu a semănat-o, voesc să zic mântuirea omului" (cap. 2). Pocăința îmbrățișează o conștiință și o credință sănătoasă (cap. 6).

Până aci Tertulian a vorbit despre pocăință în general și despre pocăința ce premerge botezului. Dela capitolul al șaptelea înainte scrie despre pocăința a doua. întâi afirmă că are o groază să vorbească despre €a, de o parte fiind ultima speranță a iertării, de alta de a nu părea că prin ea se deschide omului „un nou drum spre păcat" (cap. 7). Putința de a se pocăi nu trebue să dea nimănui libertatea de a păcătui. Cei scăpați din naufragiu nu mai doresc să ajungă a doua oră în primejdia trecută; la fel se cuvine să fie și creștinul, adecă, să nu abuzeze de îndelunga răbdare a cerului. Totuși, dacă se întâmplă ca, după ce s'a tras zăvorul botezului, cineva să fie ispitit de vicleniile diavolului și să păcătuiască, Dumnezeu — „prevăzând aceste maeștrii înveninate" — a lăsat un refugiu care deschide, odată, ușa iertării:

— „El a pus în vestibul a doua pocăință pentru ca ea să se deschidă acelora care ar bate; dar numai odată, fiindcă este a doua oră, și niciodată mai mult, deoarece iertarea precedentă a rămas inutilă. Nu este deajuns odată? Tu obții ceea ce tu nu mai meritai, pentrucă ai pierdut ceea ce ai primit. Daca indulgența Domnului îți dă mijlocul de a redobândi ceea ce aî pierdut, fii recunoscător pentru o binefacere, pe

care el o reînoește, sau mai bine, pe care o înmulțește. Căci a înapoia este mai mult decât a da, fiindcă este mai anevoios să pierzi, decât a nu primi nimic. Cu toate acestea nu trebue să lăsăm disperarea să slăbească și să sfărâme sufletul, când ne găsim obligați a face din nou pocăință; este greu a întâmpina un pericol, dar nimeni nu se rușinează să scape de el. O recădere cere o reînoire de remediu. Tu vei fi plăcut Domnului nerefuzând ceea ce el îți oferă, Tu l-ai ofensat, dar poți încă să te împaci cu El. Tu știi către cine să te alături și că el nu te refuză".[1]

Tertulian pune față în față pocăința cu botezul. Amândouă lucrările deschid ușa Bisericii, amândouă ne restaurează în grație și ne împacă cu Dumnezeu. Ce face botezul, pocăința — în caz de naufragiu — reface, salvează, repară. E un paralelism între două realități de același ordin duhovnicesc, două așezăminte cu același scop.[2] Locul de exercițiu al pocăinței este pridvorul Bisericii — in vestibulo; — aci se plânge, se bate la ușă și se așteaptă a se deschide din nou ușa iertării dobândite odată prin botez. Aci se face a doua pocăință.

Că pocăința a doua este cu putință și necesară ne arată chemările profeților Ieremia și Osea, pildele despre oaia rătăcită, drahma pierdută și fiul risipitor, precum și apelurile adresate către bisericile Apocalipsului. Mărturisirea păcatelor ușurează, ascunderea lor îngreunează sufletul. Cum să se facă ea, însoțită de acte externe, ne spune capitolul al nouălea, care împreună cu capitolul al șaptelea cuprinde partea cea mai însemnată din întreg tratatul:

— „Cu cât este mai strâmtă obligațiunea acestei a doua și ultimă pocăință, cu atât proba trebue să fie

[1] Cap. 7, Trad, N. I, Popescu: *Despre Pocăință,* București 1907, p, 50.
[2] A, d'Ales, op. cit. p. 147,

mai strădalnică. Nu este deajuns a o realiza numai în conștiință, trebue însă să o manifestezi în fapt. Acest fapt este, pentru a întrebuința un cuvânt grecesc mai expresiv și mai comun întrebuințat ἐξομολόγησις, prin care noi mărturisim Domnului păcatul nostru: nu că El nu-l cunoaște, dar prin mărturisire primește o satisfacție; în mărturisire apare sentimentul pocăinței; prin pocăință Dumnezeu este îmblânzit. Mărturisirea exomologhisis este disciplina care prescrie omului a se prosterne și a se umili, impunându-și un regim în așa fel, ca să-și atragă asupra lui mizericordia.

„In ceea ce privește postul și hrana, ea cere ca să ne culcăm pe sac și în cenușă, să ne îmbrăcăm corpul în zdrențe negre, să ne lăsăm sufletul nostru în prada tristeții și să ne cercetăm prin tratamente aspre greșelile trecute; ea nu cunoaște pe de altă parte decât o beutură și o mâncare foarte simplă, așa cum o cere binele sufletului și nu plăcerea pântecelui.

„Cel ce se pocăește își alimentează de obiceiu rugăciunile prin posturi; geme, plânge, strigă ziua și noaptea către Domnul Dumnezeul său și se aruncă la picioarele preoților, îngenunchiază înaintea acelor care sunt plăcuți lui Dumnezeu, însărcinează pe toți frații să-i fie mijlocitori pentru a-i obține iertarea. Toate acestea ἐξομολόγησις le face pentru a da credit pocăinței, pentru a onora pe Domnul prin frica de pericol, pentru a exercita misterul indignării divine pronunțându-se ea însăși contra păcătosului, pentru a-l face lipsit, să zicem mai bine, pentru a plăti printr'o suferință temporală supliciile eterne.

„Prosternându-se omul la pământ, ea îl înalță; murdărindu-l ea îl spală; acuzându-l ea îl scuza; condamnându-l ea îl iartă. Cu cât vă veți cruța mai puțin pe voi înșivă, cu atât mai mult Dumnezeu, credeți, vă va cruța".[1]

[1] Ibidem p. 53—54.

Mai departe Tertulian îndeamnă la împlinirea mărturisirii și la primirea leacurilor pe care ea le dă, pentru a vindeca rănile sufletului. După cum o boală trupească ascunsă, din rușine, față de medic duce la moarte, așa și în mărturisire: un păcat tăinuit pricinuește moartea sufletului. In schimb remediile ei, și cele mai nesuferite, se prefac în leacuri mângâietoare și mântuitoare de suflet. Cu o vădită îndreptățire se adresează Tertulian păcătosului ce se rușinează și-și amână mărturisirea:

— „Dar spune tu, rușinosule, când era vorba de păcat tu țineai fruntea sus; tu o lași în jos, când e vorba de a liniști pe Dumnezeu"...[1]

La rușine unii adaugă neplăcerea pentru exercițiile trupești la care sunt supuși. Față de toți păcătoșii Tertulian este neîndurat. De încheiere prezintă ultimele argumente ce le aduce în favorul exomolo-

[1] — „Corpul nu se poate bucura de răul care lovește unul din membrele sale. El trebuie să se întristeze întreg și să lucreze întreg ca să-l vindece. Acolo unde se află unul sau doi credincioși, acolo este Biserica: dar Biserica este Hristos. Deci, când tu întinzi mâinile către genunchii fraților tăi, este Hristos pe care-l atingi, este Hristos pe care-l implori. Și când din partea lor frații tăi varsă lacrimi asupra ta, este Hristos care sufere, este Hristos care roagă pe Tatăl...

„Ce, dacă în afară de rușinea care este principala lor grijă, ei se tem de mortificațiunile corpului, pentrucă ei sunt nevoiți să trăiască *fără a se spăla, murdari, lipsiți de orice bucurie, în asprimea sacului, sub oroarea cenușei, fața cu totul schimbată prin post?* Așa dar acum trebuie să rugăm pe Dumnezeu pentru greșelile noastre în veșminte stacojii, în purpură de fir? In acest caz iată un ac pentru a vă freza părul, praf pentru a vă curăți dinții, foarfeci de fier sau de aramă. pentru a vă face unghiile. Grăbiți-vă de a pune pe buzele voastre și pe obraji voștri o strălucire mincinoasă, o roșeață artificială.

„Mergeți de cercetați și băile cele mai delicioase ; adăugați la cheltuielile voastre vilegiaturile în parcuri sau pe marginea mării, cercetați îngrășarea nemăsurată pe care o aduc mesele rafinate ; destupați și beți vinurile vechi." Și dacă vreunul vă întreabă, pentru ce vă faceți așa plăcerile răspundeți: „Eu am păcătuit contra lui Dumnezeu și sunt amenințat să pier pe veci. Astfel că în timpul de față mă găsesc în frică, mă las pradă pomăduielii și suferințelor pentru a mă îndrepta înaintea lui Dumnezeu pe «care l-am batjocorit prin greșelile mele". — Cap. 10 — 11. Ibid. p. 55-57.

gezei: icoana focului etern și exemplul unor vietăți fără rațiune, cum este cerbul, care dacă e străpuns de săgeată caută o plantă aromatică — dictana — pentru a se lecui, sau rândunica ce știe din instinct să folosească planta chelidonia pentru a-și vindeca-, puii de orbire.

Altă pildă care arată că Dumnezeu a așezat exomologeza pentru a restabili pe păcătos în grație este regele Babilonului,[1] care vreme de șapte ani a zăcut într'o murdară umilință, — „unghiile sale de fiară erau ca ale vulturului și părul său în desordine semăna coamei umflate a leului".

Dar prin asprimea exercițiilor penitențiale a aflat har la Dumnezeu și a fost restaurat pe tron, în contrast cu faraonul egiptean care a pierit în Marea Roșie, din cauza că „lepădase pocăința și exomologeza care este modul ei de exercițiu".[2]

b) Tratatul De pudieitia[3] al puritanului Tertulian începe cu un imn frumos despre castitatea creștină, „floarea moravurilor, cinstea corpului, podoaba sexelor, sănătatea sângelui, chezășia neamului, temelia sfințeniei, semnul de recunoaștere al unui suflet bun, lucru rar, ales și fragil, care trebue păzit cu nemărginită grijă..."[4] Este o carte polemică, un pamflet scris pentru a combate hotărîrea episcopului Romei Calixt (218—222), prin care acesta aduce la cunoștința credincioșilor că iartă, în pocăință, păcatele adulterului și desfrânării.[5]

[1] Nabucodonosor ; Daniil cap. 4,

[2] Cap, **12. Ibid. p. 60.**

[3] M. P, L. 2, 979—1030,

[4] Cap. 1, 1.

[5] Din acest edict celebru se cunosc doar aceste nouă cuvinte reproduse de Tertulian: *Ege et moechiae et fornicalionis delicta paenitentia functis dimitto* (De pudic. 1, 6). Cine a fost în realitate autorul lui nu se poate ști cu siguranță. Unii teologi susțin pe Calixt de autor, alții nu. De pildă P. (ialtier afirmă că autorul edictului ar fi un episcop african, cartaginez și De pudieitia este o replică sectară contra unei intervențiuni episcopale. Vezi *L'Eglisi et Ia remission des peches,* Paris 1932, p. 140—**168.**

Tertulian, făcând acum parte din secta rigoristă a montaniștilor, combate edictul lui Calixt și refuză episcopilor dreptul de a ierta păcatele grele: idolatria, uciderea și desfrânarea.

— „Am înțeles — zice el — că un edict este adus la cunoștința credincioșilor, un oarecare edict peremptoriu. Marele pontif, care e episcopul episcopilor, declară: „Eu iert păcatele de adulter și desfrânare acelora care au făcut pocăință". O, edict pe care nu se poate adăuga: făcut spre binele vostru! Și unde s'a afișat bunătatea aceasta? Eu sunt de părerea că pe ușa caselor de desfrâu, sub titlul desfrânării... dar aceasta se citește în Biserică, acesta se rostește în Biserică, și (Biserica) este fecioară! Departe, departe de mireasa lui Hristos o astfel de proclamație".[1]

[1] De pud. 1, 6—7, Cu mai multă patimă se ridică și răstălmăcește edictul lui Calixt, *Ipolit,* un preot din Roma, adresându-i următoarele cuvinte pline de ură și batjocură;

— „El (Calixt] cel dintâi s'a gândit să permită oamenilor voluptăți, zicând că iartă tuturor păcatele, Un creștin din altă școală păcătuește: acest păcat, oricare ar fi, nu i se impută, zice el, numai vinovatul să alerge la școala lui Calixt, Aceste principii plăceau multor oameni a căror conștiință era bolnavă: respinși de felurite secte, unii chiar goniți de noi din biserică, după condamnare, vin să se alăture la ucenicii lui Calixt și să-i mărească școala, El învață că, dacă un episcop face un păcat, fie chiar și de moarte, nu trebue depus. Sub cârmuirea lui s'a început a se admite în cler ca episcopi, preoți și diaconi oameni căsătoriți cu a doua și a treia nuntă. Și, chiar dacă un oarecare membru al clerului se căsătoria el putea, după Calixt, să rămână în cler ca și când nu ar fi păcătuit, „Cu privire la acest subiect, repeta Calixt, a zis apostolul: Cine ești tu ca să judeci pe sluga altuia" (Romani 14, 4). La acesta se rapoartă de asemenea, după Calixt, parabola neghinei: „Lăsați neghina să crească împreună cu grâul" (Matei 13, 30), adecă lăsați păcătoșii în Biserică, El vedea o închipuire a Bisericii în corabia lui Noe, care cuprindea în sine câini, lupi, cerbi și tot felul de animale curate și necurate. Și toate textele pe care le putea strânge în favorul tezei sale, el, le interpreta în acest sens, Vrăjiți de aceste principii, ucenicii lui Calixt, continuă să-și facă lor înșiși iluzii și să înșele pe. alții care aleargă cu grămada la școala lor, Iată de ce numărul lor crește zilnic:

În continuare Tertulian se răstoarnă pe sine înainte de a fi montanist înarmat cu o serie de texte biblice cu conținut auster, desparte păcatele în remisibile și iremisibile și declară că lisus Hristos mijlocește numai pentru cele care se iartă (remisibile). și episcopii pot ierta numai cele ușoare, leviora, nu și cele grave, Cei care fac păcate neiertate nu mai pot fi integrați în Biserică. Ei pot face pocăință în speranța iertării cerești, dar pe pământ nu mai pot primi nicio iertare.

Cei care fac păcate mai ușoare sunt împăcați cu Biserica prin episcop.[1] Iată o scenă de împăcare ce o descrie Tertulian cu destulă ironie; ea este instructivă, deși autorul — nemilostiv — o condamnă:

— „Când tu însuți introduci în Biserică pe adulterul penitent, pentru a implora frații săi, tu îl faci să îngenuncheze în public acoperit cu o târsână, murdărit de cenușe, într'o înfățișare umilită, proprie a inspira groază, în fața văduvelor și a preoților. El caută să atragă spre' sine lacrimile tuturor, linge urmele picioa-

și ei sunt foarte mândri de aceste mulțimi atrase prin momeala voluptăților pe care Hristos nu le-a admis, Fără nicio băgare de seamă, nu împiedecă pe nimeni, să păcătuiască, repetând că ei iartă păcatele partizanilor lor... Vedeți în ce abis de impietate a ajuns acest om fără credință și fără lege, -care predica deodată adulterul și omorul"„ *Philosophamena 2,* 192; M.P.G. 16, 3386.

Patima cu care Ipolit rigoristul face acest rechizitor fulminant, dovedește că e lipsit de obiectivitate. Edictul a fost făcut cu scopul evanghelic -de a îndulci tratamentul și de a deschide staulul tuturor oilor care se convertesc prin pocăință și nu pentru încurajarea viciilor sau înfrângerea disciplinei penitențiale,

Prin asemănarea conținutului acestui text cu cel pe care l-am văzut la Tertulian, s'a dedus că autorul edictului e Calixt, după ce multă vreme .s'a crezut că a fost înaintașul său, Zefirin, episcopul Romei (210—218), Am văzut că P. Galtier susține părerea că autorul edictului este un episcop .african. — Cf. *L'Egliss et la remission,* p. 141 și urm.

[1] De pud. 18, 17.

relor lor, îmbrățișează genunchii lor. Și tu, păstor foarte bun, episcop binevoitor cum ești, pentrucă acest om își ajunge scopul, nu versi în vorbirile tale toate momelile compătimirii? Nu-ți vei căuta în parabola cu oaia caprele tale, in parabola ovis capras tuas quaeris? Ca oaia să nu se mai piardă din turmă... tu umpli pe celelalte de frică în momentul în care tu ești mai indulgent..." [1]

Lăsând la o parte retorica acestui text constatăm că în rigorismul său excesiv Tertulian, făcând o exegeză inedită, se contrazice și cu sine și cu parabola evanghelică. Cu sine când era ortodox și a scris De paenitentia; cu parabola când se întristează de bucuria păcătoșilor care se pocăesc, Dar cu toată contrazicerea, Tertulian nu neagă, ci afirmă legătura dintre iertarea lui Dumnezeu și iertarea Bisericii prin episcopi, când susține, că pocăința fără iertarea cerută, nu are nicio valoare. Frustra agitur paenitentia, si caret venia.[2]

Obiectul lui „venia" este păcatul. Cel care mijlocește împăcarea păcătosului cu Biserica și săvârșește venia — iertarea — o recunosc și montaniștii, este episcopul.[3] Deci pocăința atunci e validă, când deslegarea și iertarea păcatelor o face episcopul.

Prin urmare informațiunile ce ni le dă Tertulian, cu privire la pocăință, chiar și când sunt din faza montanistă a vieții sale, ne sunt folositoare din mai multe puncte de vedere și anume: Tertulian prima oră precizează termenul și conținutul exomologezei. După

[1] De pud, 13, 7.

[2] Si enim, inquiunt, aliqua paenitentia caret venia, iam nec in totum agenda tibi est. Nihil enim agendum est frustra. Porro frustra agetur, paenitentia, si caret venia. Omnis autem paenitentia agenda est, Ergo omnis veniam consequatur, ne frustra agatur, quia non erit, si frustra agitur. Porro, frustra agitur, si venia carebit. - *De pud.* 3, 1—2. M. P. L. 2, 985—986; Gallier : *L'Eglise et Ia remission,* p. 30—31.

[3] De pud, 18, 17-18, Ibid. p. 32.

el exomologeza este modul de exercitare a pocăinței; putem să spunem, ritul ei. Cel dintâi element al exomologezei este mărturisirea păcatului. Urmează ispășirea[1] lui printr'un regim aspru cu privire la:

mișcări, — umilință publică și îngenuncheri în fața preoților;

îmbrăcăminte, — sdrențe negre și haine de doliu;

hrană, — beutură și mâncare foarte simplă, compensată prin posturi, lacrimi și gemete ziua și noaptea. Sufletul ia parte la pocăința prin tristețâ și căință, iar trupul prin asprimea sacului, prin dormirea în cenușe, nespălare, netăierea unghiilor și a părului și înstrăinare de orice plăcere și bucurie.

In timpul exercițiilor ispășitoare penitentul nu poate întră în biserică; stă în pridvorul ei, in vestibulo, și de aci imploră rugăciunile fraților și intercesiunile preoților. Locul practicelor penitențiale era deci la ușa bisericii, în vestibul.

Când timpul de canonire era sfârșit, episcopul introducea penitentul îmbrăcat într'o pânză aspră, lucrată din păr de capră, în biserică. Aci penitentul îngenunchiază, se fac rugăciuni pentru iertarea lui și la sfârșit episcopul ține o cuvântare în care vestește adunării aflarea oii celei pierdute. — Astfel se făcea ritul deslegării și a reintregării păcătoșilor în Biserica primară, rit reconstruit după textele sistemului penitențial al lui Tertulian. împăcarea se făcea prin episcop, asistat de lacrimile și rugăciunile comunității întregi.

Iertarea păcatelor după Tertulian se poate rezuma în următorul silogism: Episcopii au datoria să împace pe păcătoși cu Biserica. Dumnezeu acordă iertare tu-

[1] Pretutindeni cuvântul „ispășire" îl întrebuințăm nu în sensul catolic de „satisfacție" adusă lui Dumnezeu pentru păcate, ci în sensul patristic de *canonire*.

turor păcătoșilor care se pocăesc. Deci episcopii nu pot refuza penitenților iertarea și împăcarea cu Biserica.[1]

Aceasta a fost convingerea lui Tertulian, în prima fază a vieții sale. In faza a doua, influențat de disciplina montanistă, atacă drepturile episcopilor de a ierta toate păcatele. Atacul a fost neîntemeiat, deoarece Calixt, când aduce la cunoștința credincioșilor hotărîrea sa, nu este un novator, nu vestește o disciplină nouă, ci vechea disciplină a Bisericii, în care se botezase și Tertulian. Noutatea era la Tertulian, care trecuse în secta montanistă. Atât edictul lui Calixt, cât de altfel și Tertulian, ne arată limpede rolul episcopilor în pocăință. Calixt zice: *Ego...* delicta paenitentia functis *dimitto.* Episcopul iartă; el desleagă și împacă. Tertulian la fel, în neputința de a tăgădui principiul ierarhic al Bisericii, admite episcopului puterea iertării, la început a tuturor păcatelor, mai apoi limitată. Deci necesitatea pocăinței și puterea deslegării harismatice este evidentă.

O mare însemnătate are faptul că nici Tertulian, nici Ipolit, nici Calixt nu vorbesc de iertarea păcatelor fără pocăință.[2]

Mărturisirea de care am vorbit este cea publică. Tertulian deși nu vorbește clar, pare a face aluzie și la mărturisirea secretă și la deslegarea sacerdotală, când scrie și se întreabă: „Este mai bine să fii con-

[1] I. Turmei: *hisî. des dogmes,* p. 77—78, — Despre harul preoților de a ierta păcatele vorbește și următoarea rugăciune moștenită din Traditiunea apostolică și păstrată de Ipolit în *Philosophamena, 9,* 12;

„O, Dumnezeule, împărtășește (alesului) să aibă, prin Duhul inspirator al arhieriei, puterea de a ierta păcatele după porunca Ta, de a da fiecăruia partea după învățătura Ta și a deslega orice piedecă prin puterea pe care ai dat-o apostolilor", — Textul formulei face aluzie directă la Ioan 20, 22—23 și la Matei 18, 18, E, Amann, D, T, C. 12, 766,

[2] A. d'Ales, op. cit. p. 231.

damnat în secret, decât să fii deslegat în public, în deplină lumină?" [1] Osândirea în taină este socotită de unii teologi ca fruct al mărturisirii secrete, iar palam — absolvere — ar fi o aluzie directă la iertarea — publică — a Bisericii săvârșită prin deslegarea episcopului. Intr'un caz și în celălalt, corelatiunea dintre pacea divină și pacea bisericească alcătuește fondul doctrinei penitențiale a lui Tertulian în faza ortodoxă a vieții sale.[2]

In concluzie generală, pocăința în opera lui Tertulian are toate caracterele unei taine sfinte și dumnezeiești; ea se săvârșește în Biserică, prin preoți, pentru a rehabilita în har pe păcătos — restitutus peccator,[3] după cum a fost restituit și Adam în raiu: Adam, exomologesi restitutus in paradisum...[4]

5. Opera vastă a lui Origen (254) cuprinde o bogăție de texte privitoare la pocăință. Vom alege din mulțimea lor pe acelea în care se oglindește mai limpede cugetarea și credința iui despre taina pocăinței.

Biserica, spune Origen, prin organele sale exclude din sânul ei pe păcătoși și-i socotește ca morți.[5] Dar dacă se schimbă și învie la o viață nouă, îi primește din nou în comunitatea ei. — Doctorii care au sarcina de a opera și lecui rănile păcătoșilor sunt membri ierarhiei Bisericii. „Toți episcopii, toți preoții și diaconii grijesc de educația noastră".[6] Pentru a ne învăța

[1] An melius est damnatum latere, quam *palam* absolvi ? — De paen, cap. 10, 8. M. P. L. 2, 1245.

[2] P. Galtier: *L'Eglise et la remission,* p. 29. A. d'Ales; op, cit, p, 166—158,

[3] Restitutio p e c c a t o r i s , l a sf. Iustin, Dial. 134; M. P. G. 6, 788,

[4] De paen. 12, 9.

[5] Contra lui Celsus III, 51. M. P. G. 11, 988.

6 Omilia I la Psalmul 31, 1; M, P. G. 12, 1370-72.

ei întrebuințează dogme și cuvinte aspre. Ei sunt îngerii pocăinței de care a vorbit Păstorul lui Herma, căci ei au chemarea să ferească pe credincioși de infecția păcatului, să avertizeze pe cei vinovați, să întărească în dragoste pe cei ce se convertesc și să scoată din Biserică pe marii păcătoși care nici după al doilea și al treilea avertisment nu se îndreptează. Episcopii care cruță pe păcătoși de teama că vor fi dușmăniți, își uită de obligațiunile misiunii lor spirituale.[1]

Origen subliniază primejdia în comunitate a păcătoșilor renitenți și severitatea cu care se cuvine judecați. Episcopii și preoții au dreptul și datoria să le dea de știre, să-i îndemne, să-i învețe, să-i lumineze, să-i aducă la pocăință, să-i smulgă din brațele erorilor și a viciilor, să-i întoarcă la Dumnezeu.[2] Ei au puterea iertării pe care o exercitează spre mântuirea păcătoșilor. Fără ajutorul lor păcătosul laic nu se poate purifica și sfinți:

— „Dacă păcătosul este un israelit, adecă un laic, el nu poate să-și ridice singur păcatul, ci aleargă la

[1] — „Ei uită prescripțiunile apostolului care poruncesc să mustre pe păcătos aspru *și* în public. Ei neglijează preceptul evanghelic care poruncește să avertizeze pe cel ce greșește, prima oră în chip secret, apoi în fața a două sau trei mărturii și să-l gonească din Biserică, dacă disprețuește avertismentele și dogma Bisericii. Cruțând un individ ei împing Biserica întreagă spre ruină..., căci un singur păcătos este deajuns să contamineze 0 populație întreagă.,.,, Purtarea fiecăruia trebue supraveghiată mai ales prin episcopi și slujitori... Tu ești păstor, tu vezi oile Domnului cum fără să-și dea seama de primejdie merg spre prăpastie, și tu nu alergi, nu le oprești, nu strigi, măcar să încerci a le opri.,. Nu trebue lovită cu expulzarea o vină ușoară, Dar când cineva a fost avertizat și certat pentru o faptă gravă odată, de două ori și de trei ori, dacă nu se îndreptează trebue făcut cum face doctorul,.,. îl taie, căci nu mai rămâne decât remediul acesta". -- Omilia la Iosua 7, 6; M, P. G. 12, 861; Turmel p. 89.

[2] Omilia la Levitic 5, 3—4 ; M, P. G. 12, 450-454. Vezi și Omilia 1 la Psalm 37 ; M. P. G. .12, 1370—1371 : Cei care se convertesc și se căesc de păcate să-i primească în sânul comunității și să-i întărească în dragoste cum au făcut Corintenii cu incestuosul.

levit, are lipsă de preot, îi trebue un ajutor și mai înalt, are trebuință de arhiereu pentru a-și putea obține iertarea păcatelor. Cei care nu sunt sfinți, mor în păcatele lor. Cei care sunt sfinți, gem sub păcatele lor, simțesc rănile, înțeleg căderea, aleargă la preot, caută sănătatea, se adresează arhiereului pentru purificare".[1]

Episcopii și preoții au primit — ca și ap. Petru — „prerogativa sacerdoțiului", puterea cheilor prin care iartă și desleagă păcatele.[2] Fiecare creștin poate și e dator să ierte greșelile aproapelui său, dar harul și mijlocul curățirii sufletului de rugina păcatelor este dat prin Duhul Sfânt numai apostolilor și urmașilor lor;

— „... Acela asupra căruia a suflat Iisus ca și asupra apostolilor; acela al căruia fapte mărturisesc că a primit pe Duhul Sfânt și că e duhovnicesc, se supune impulsiunii Duhului, ca Fiul lui Dumnezeu, pentru a se conduce în toate după rațiune; acela iartă păcatele pe care Dumnezeu le-a iertat și ține păcatele pe care nu se pot vindeca. După cum profeții, întrebuințează cuvântul lor în slujba lui Dumnezeu nu pentru a rosti cugetările lor ci cugetările insuflate de voința divină, asemenea el se întrebuințează în slujba lui Dumnezeu, care singur iartă păcatele. Iată cum se rostește evanghelia după Ioan despre iertarea prin apostoli: „Luați Duh Sfânt, cărora veți ierta păcatele se vor ierta lor; cărora le veți ține vor fi ținute". Cetite fără băgare de seamă aceste cuvinte par a ne autoriza să imputăm apostolilor că nu pot ierta toate păcatele... Insă legea veche ne dă lămuririle asupra iertării păcatelor pe care Dumnezeu o dă prin mijlocirea oamenilor. Preoții legii vechi erau opriți să facă sacrificiu pentru oarecare păcate; tot astfel, apostolii și urmașii apostolilor, preoții

[1] Omilia X la Numeri, M. P. G. 12, 637 ; Turmei, p. 102.

[2] Comentarul la Matei 12, 14; M, P, G, 13, 1012-1014; ci Turmel

după marele preot... (Iisus Hristos), primind știința terapeuticei divine, știu, învățați de Duhul Sfânt, pentru care păcate, când și cum trebue să dea jertfă; ei știu la fel și când jertfa aceasta nu trebue oferită.., Unii, nu știu cum, poate din necunoașterea disciplinei bisericești, își aroagă lor înșiși drepturile care depășesc prerogativa sacerdoțiului. Ei se amăgesc că iartă idolatria, că iartă adulterul și desfrâul, ca și cum rugăciunea pe care o rostesc asupra celui vinovat ar fi suficientă să ierte chiar și păcatul mortal. Aceștia nu citesc ce este scris: Este păcat de moarte, pentru acela nu zic să se roage"...[1]

Origen consideră episcopii și preoții ca urmași ai sfinților apostoli și moștenitori ai darurilor primite de ei dela Duhul Sfânt. Ei dețin taina iertării păcatelor și cine își atribue exercițiul puterii lor săvârșește un abuz, care Origen îl denunță nefiind în conformitate cu adevărul evanghelic și cu disciplina tradițională a Bisericii. Membri ierarhiei: episcopii, preoții și diaconii, sunt doctorii vindecători ai sufletelor. Ei supraveghiază comunitatea, sancționează pe păcătoși cu scopul de-ai îndrepta. Rugăciunile lor au valoare și eficacitate incontestabilă.[2] Când vinovații nu se convertesc, ei, în virtutea cheilor primite prin harul Duhului Sfânt, sunt datori să-i lapede din sânul Bisericii, ca răul astfel să nu se înmulțească și să se păstreze în Biserică un nivel moral cât se poate de ridicat. Tot ca un abuz denunță Origen iertarea pe care o acordă unii preoți pentru păcatele de moarte. Sub acest raport textul de mai sus este cel mai controversat, deși autentic, din teologia penitențială a lui Origen, deoarece pune pe Origen de o parte în conflict cu edictul lui Calixt și cu uzul Bisericii și de altă parte în prietenie cu doc-

[1] *Despre rugăciune* 28, 9—10; M. P. G. 11, 528—529; Turmei, p. 100,

[2] Galtier: *L'Eglise et la remission,* p. 67 și 185 și urm,

trina exclusivistă a lui Tertulian din De pudicitia și a lui Ipolit din Philosophumena.[1]

Pe lângă apostasie Origen mai numără păcate neiertate: idolatria care poate fi identificată cu apostasia adulterul și desfrânarea.[2] El le consideră incurabile nu. pentrucă nu se pot ierta, ci pentrucă sunt păcate de moarte. Ideea de iremisibilitate e conexată cu ideea de moarte. Păcatele care duc la moarte sunt cele incurabile. Dar nu e vorba de o incurabilitate obiectivă sau de o moarte obiectivă. După preceptul sf. Pavel, cel dat satanei, prin moartea cărnii, poate să-și asigure viață și nemurire spirituală. Deci pocăința nu este exclusă. In praesenti quidem potest quis egrediens de populo Dei, rursum per paenitentiam reverti.[3]

In *Contra lui Celsus,* Origen consideră păcatele de moarte materia proprie a pocăinței publice. Cei vinovați de ele sunt pierduți și morți față de Dumnezeu; ὡς ἀπολωλότας καὶ τεθνηκότας τῷ θεῷ; când ispășirea sfârșește și se face împăcarea, sunt primiți ca niște oameni înviați din morți.[4]

[1] A. d'Ales: *L'Edit de Callist,* p. 253 și 283 urm. P. Galtier: L'*Eglise-el Ia. remission,* p. 192 și urm.

Despre apostasie ca păcat neiertat prin pocăință, Origen scrie următoarele cuvinte frumoase:

— „Dacă păcătuim după ce soarele s'a ridicat peste sufletul nostru, după ce am primit știința adevărului, nu este alt sacrificiu pentru păcatul nostru ; nu rămâne decât judecata înfricoșată, flacăra focului care va mistui. pe cei răi... Acela care se lapădă, chiar de mai multeori, înainte de cântatul cocoșului, înaintea primirii Duhului Sfânt, în cursul nopții întunecoase, poate trăi după cum o dovedește întreita lepădare a lui Petru. Insă acela care se lapădă o singură dată, după cântatul cocoșului, chiar sub apăsarea. celor mai mari primejdii, acela nu se poate reînoi prin pocăință", — Coment. la **Matei** 14; Turmei, p. 101-102.

[2] Despre rugăciune 28, 12; M, P. G. 11, 529.

[3] Omilia la Ezechiil 3, 8; M. P. G, 13, 694;. Galtier, op. cit. p. 195.

[4] **III,** 56; M. P, G. 11, 988; Galtier: *L'Eglise ei la remission,*. p. **197.** — Mulți teologi sunt de credința că în privința păcatelor iremisibile Origen. **a** evoluat dela rigorismul lui Ipolit, la sentimentul de indulgență a lui Calixt.

Sunt șapte mijloace — după Origen — prin care sufletul se poate curați de păcate: botezul, martiriul milostenia, iertarea greșelilor, apostolatul, dragostea și pocăința :

— „Ascultă acum câte sunt iertările păcatelor în Evanghelii. Prima când suntem botezați pentru iertarea păcatelor, Iertarea a doua are loc în martiriu. A treia este acordată prin milostenie, după cuvântul Domnului: „Fiți milostivi"... A patra iertare a păcatelor este aceea pe care o primim când iertăm fraților noștri greșelile lor... A cincea iertare a păcatelor este obținută de acela care întoarce pe păcătos din calea sa... A șasea iertare e dobândită prin bogăția dragostei, după cum zice Domnul: „Iartă-i-se păcatele cele multe, căci mult a iubit". Este încă a șaptea iertare a păcatelor ; aceasta e aspră și grea — dura et laboriosa — *prin pocăință,* când păcătosul își spală patul cu lacrimile sale; când lacrimile se prefac în pâinea sa de ziua și noaptea; când el *nu se rușinează să-și arate la preotul Domnului păcatul* și să-i ceară un remediu, după cuvântul psalmistului: „Zis-am: mărturisi-voiu Domnului fărădelegea mea,[1] și tu m'ai iertat de necurăția inimii mele". Atunci se împlinește cuvântul apostolului Iacob: „Este bolnav cineva dintre voi, să cheme preoții Bisericii"...[2] Cel ce se înconvoae sub greutatea durerii, a lacrimilor și a gemetelor, acela care își chinuește carnea și-i impune posturi și lipsuri care o

Amintim pe Dollinger: *Hippolisus und Kalixtus,* p. 256; K. Holl: *Enthusiasmus und Bussgewalt beim grlechischen Monchtum,* Leipzig 1898, p. 230 urm. H. Windisch: *TauFe und Siinde,* Tubingen, 1908, p. 485. Tixeront; *Brsiofre des dogmes,* I, Ed. II nota 5, p, 221—222. — A. d'Ales în lucrarea; I.'Edit. de Callist, — p. 283 și urm, argumentează că problema discutată în lumina întregii opere a lui Origen duce la concluzia că în pocăinfă toate păcatele se pot ierta și astfel conflictul dintre Origen și Calixt este de ordin imaginar.

[1] Psalm 31, 6.

[2] Iacob 5, 14.

ofilesc; acela care va face să i se uște oasele, acela va da jertfa" (pocăinței adevărate).[1]

Iertarea păcatelor în pocăință se face în acest chip: mai întâi penitentul își descopere preotului secretul conștiinței, adecă păcatul. După mărturisire urmează ispășirea păcatului prin leacul pe care îl va prescrie preotul. Datoria penitentului de a cere mijlocirea preotului în pocăință, Origen o întemeiază pe textele clasice dela Ioan: Cărora veți ierta păcatele... și dela Iacob: ... Să cheme preoții Bisericii.. .[2] Mijloacele expierii sunt cele întâlnite și până aci: căință adâncă, lacrimi și gemete, rugăciuni și posturi pentru mortificarea trupului.

Pocăința este un act de mare necesitate în mântuire, deoarece prin păcătuire omul își vinde diavolului casa cerească și nu o poate răscumpăra decât cu prețul pocăinței și a faptelor bune. — „Totdeauna e cu putință a face pocăință pentru păcate. Pentru crime grave pocăința nu se repetă. Insă pentru greșelile comune, pe care noi le săvârșim adeseori, beneficiem totdeauna de pocăință și neîncetat pot fi răscumpărate".[3]

In acest loc Origen face deosebire între două pocăințe. Una particulară pentru greșelile zilnice și alta publică pentru crime mari, cum este omorul, idolatria și erezia, care nu se poate acorda decât odată. Pentru cea dintâi indulgența divina este inepuizabilă. Și una și cealaltă se face lui Dumnezeu în fața medicului, care e preotul Domnului și al Bisericii.

— „Dacă noi ne descoperim cugetările nu numai lui Dumnezeu ci și acelora care pot avea grijă de rănile și păcatele noastre, ele vor fi șterse de acela care

[1] Omilia la Levitic 2, 6; M. P. G. 12, 417—419; Turmel, p.96.

[2] Ioan 20, 23; Iacob 5, 14. Vezi și Omilia la Levitic 5, 3—4; M. P. G. 12, 450—454.

[3] Omilia la Levitic 15, 2, M. P.G. 1?, 560—561 ; Turmel, p. 97.

a zis! „Risipit-am păcatele tale ca un nor și fărădelegile tale ca o negură".[1]

Un element nelipsit și esențial în pocăință este mărturisirea păcatului. Creștinii care greșesc după botez sunt datori să facă exomologeză. Astfel se adresează. Origen ascultătorilor săi:

— „Dacă aveți conștiința că ați făcut greșeli, nu le ascundeți, ci descoperiți-le Domnului prin exomologeză, adică prin spovedire și nădăjduiți în El. Când v'ați mărturisit și v'ați descoperit păcatele, sperați în iertarea Lui. El vă va reda sănătatea... Iată ce va face, dacă-I veți descoperi păcatele".[2]

Dumnezeu primește și iartă pe toți cei ce se întorc spre El cu inima smerită și cu sufletul căit, pe toți cei ce fac „mărturisire și pocăință". Sufletele negre din cauza păcatelor vor fi făcute prin pocăință frumoase și aducătoare de roade bune. Pocăința iartă toate păcatele și învie pe păcătoși cum Iisus a înviat pe Lazar din mormânt. Păcătosul îndreptat e — Lazăr înviat — simbolul pocăinței.[3] Cine se depărtează de Iisus Hristos cade în păgânism și în moarte; cine ascultă glasul Lui și se convertește, va fi deslegat de legăturile păcatelor. Păcatul ne îngroapă; pocăința ne aduce la lumina vieții. Căci Dumnezeu nu vrea moartea,

[1] Isaia 44, 22; Omilia la Luca 17; M, P, G. 13, 1846; Turmel, p, 97, Vezi și Omilia la Levitic 11, 2; M.PTG. 12, 532.

[2] Omilia I, 1, 5, la Psalmul *36, 7;* M. P, G, 12, 1328; Turmel, p, 91.

[3] — „Trebue sa știm că sunt și acum Lazari, care, după ce au fost admiși în prietenia lui Iisus, sunt bolnavi, sunt morți și așezați în mormânt, morți între morți. Apoi readuși la viață, prin rugăciunea lui Iisus, au ieșit din groapă, chemați prin strigătul Lui. Cel care răspunde la chemarea lui Iisus iese înfășurat cu legăturile morții, urmele vechilor păcate; ochii încă legați nu pot nici să vadă, nici să meargă, nici să facă ceva, din pricina legăturilor morții, până în clipa în care Iisus poruncește celor care pot să-l deslege și să-l lase să meargă".,. Comentarul la Ioan 28, 6; M, P. G, 14, 693. Vezi și Omilia la Levitic 14, 2—4, — Cei care desleâga sunt preoții.

ci convertirea și viața creaturilor sale și dacă se pocăesc le iartă greșelile,[1]

Există un mister în porunca mărturisirii păcatelor, dar el e mântuitor, căci ne scapă de moarte și ne spală sufletul:

— „Este o taină minunată în preceptul care ordonă mărturisirea păcatului.,. Faptele noastre secrete, cuvintele, chiar și gândurile, toate vor fi arătate și cunoscute prin acela care învinovățește pe păcătos, după ce i-a insuflat păcatul. El ne îndeamnă la păcat; după ce am păcătuit ne acuză. Dacă, luându-l înainte, ne vom învinui pe noi înșine în curgerea vieții, noi scăpăm de viclenia diavolului, dușmanul și acuzatorul nostru. Asta înseamnă prezicerea profetului: „Fii **cel** dintâi să-ți spui păcatele și ve fi îndreptat".[2] Aceasta arată că trebue să întrecem pe acela care e gata să ne învinuiască, cum zice (profetul), ca să fiți primii și să nu vă lăsați întrecuți. Dacă, în sfârșit, voi sunteți **cei** dintâi a vă spune păcatele, dacă voi faceți jertfa pocăinței ... dacă voi vă dați carnea morții ca duhul să vă fie nevătămat în ziua Domnului... voi veți gusta odihna acelei zile. David în acelaș înțeles zice în psalmi: „Bucurați-vă dreptilor întru Domnul; celor drepți se cuvine laude".[3] Dumnezeu i-a iertat greșelile pentrucă **el** s'a învinuit de fărădelegile sale. Vezi, dacă ne mărturisim păcatele meritâm iertarea lor".[4]

Mărturisirea păcatelor este o taină care împiedecă pe satana să ne învinuiască în fața judecății din urmă și ne împacă cu Dumnezeu înainte de apusul vieții. Este o lucrare de adâncă necesitate pshihologică. Ea se face în genunchi înaintea preoților și în prezența poporului:

[1] Omilia la Ieșire 6, 9; M. P..G. 12, 338.
[2] Isaia 43, 26, după Vulgata.
[3] Psalm 32, 1.
[4] Omilia la Levitic 3, 4; M. P. G. 12, 429.

— „Vezi, ce ne învață pe noi dumnezeiasca Scriptură, ca să nu ne acoperim păcatul. Căci precum cei ce se îngreunează de o mâncare nemistuitoare sau bogată în sucuri și flegmă, vomând se ușurează: așa se vor neliniști înlăuntru și se vor îneca de sucul și de flegma păcatului aceia ce au păcătuit și-și ascund și acopăr păcatul, Iar dacă cineva se face acuzatorul său, când se învinuește și se mărturisește, varsă păcatul și se curăță de toată cauza boalei. Numai caută cu îngrijire, cui să-ți mărturisești păcatul? Caută mai întâi doctorul căruia să-i descoperi cauza boalei tale, ca el să fie neputincios cu cei neputincioși, să plângă cu cei ce plâng, să aibă durere și să simtă împreună, arătându-se mai întâi doctor înțelept și îndurător; dacă îți va spune ceva sau te va sfătui să faci și să împlinești aceea și dacă va cunoaște și va vedea el, că boala ta ar trebui arătată și vindecată în adunarea bisericii întregi și că în acest chip se pot zidi și ceilalți și tu însuți te poți lesne vindeca, atunci după multă cumpănire și după sfatul aceluiaș doctor experimentat să o faci și tu aceasta",[1]

Când era lipsă de mărturisirea publică, pe lângă cea secretă, actul deslegării se făcea după săvârșirea ei, ca un act ce încorona procesul sufletesc și sacramental al pocăinței.[2]

Aceasta este doctrina marelui Origen despre taina pocăinței. Dacă la alți scriitori dinaintea lui nu aflăm totdeauna destul de categoric afirmat rolul preoților în săvârșirea ei și datoria penitenților de a-și mărturisi păcatele lui Dumnezeu prin intercesiunea lor, Origen nu scapă din vedere să ne lămurească deplin și să ne arate că:

[1] Omilia 2. 1—2, 6, la Psalm 37; M. P. G. 12, 1381—1382.

[2] Vezi Endres: *Das Bussakrament in der Kirche,* Aachen, 1850, p. 175; Frank. op. c. p. 345.

Pocăința este o taină evanghelică ce se administrează penitenților spre iertarea păcatelor, ca și botezul.[1] Pentru crime grele ea se poate admite numai odată, iar pentru greșelile zilnice se poate și e de lipsă să se repete chiar și în fiecare zi.

Mărturisirea păcatelor este un act secret, necesar și obligator în taina pocăinței; publică ea devine atunci când o află preotul de trebuință pentru edificarea comunității și pentru îndreptarea păcătosului.

Prin împlinirea ei ne arătăm vinovăția în fața lui Dumnezeu și a Bisericii, înainte de a fi învinuiți la judecata din urmă. Căința sinceră, postul, rugăciunea, mortificările trupului și toate leacurile amare pe care le prescrie preotul penitentului au rolul de a ispăși păcatele și a recâștiga sufletului casa cerească.

Preoții savârșitori ai tainei au dela Iisus Hristos harul de a mijloci iertarea păcatelor și împăcarea cu Dumnezeu. Ei sunt doctorii sufletelor. Ei primesc spovedaniile, controlează viața credincioșilor în sânul și sub acoperemântul Bisericii. Pe păcătoșii scandaloși îi. excomunică, pe ceilalți îi ajută să se purifice.

Penitenții sunt datori, la rândul lor, să-și caute un medic „experimentat și indulgent" — eruditum medicum et misericordem, — să-i urmeze sfaturile și întru toate să i se supună.[2]

6. Vremea, viața și opera sf. Ciprian, episcopul Cartaginei (258), pe cât de sbuciumate, pe atât sunt de luminoase cu privire la contribuțiile ce le aduc la clarificarea învățăturii despre dogma pocăinței. Per-

[1] Paralela dintre botez și pocăință este familiară în cugetarea lui Origen. Amândouă tainele au acelaș scop: iertarea. Astfel începe *Comentatul lui Origen la Psalmul 31:* „Fericit este acela căruia i s'au iertat fărădelegile și ale căruia păcate i s'au acoperit.- Fărădelegile sunt iertate prin sfântul botez, păcatele sunt acoperite prin pocăința amară de păcat". — M, P. G.- 13, 1301.

[2] Omilia 2, 6 la Psalmul 37, 2 ; M. P. G. 12, 1386.

secuția împăratului Deciu Traian contra creștinilor, apostasiile în masă, amestecul martirilor în atribuțiile episcopilor pentru împăcarea căzuților cu Biserica, schisma lui Novațian și Felicissim la Cartagena și cea a lui Novațian la Roma,[1] au produs tulburări pe care numai geniul lui Ciprian a știut să le stăpânească. Mai ales cele cu privire la pocăință,

O mulțime din scrisorile sale sinodale dela 251 și 252 din Cartagina, precum și lucrarea: De lapsis,[2] tratează despre pocăință și au de subiect reglementarea primirii căzuților în Biserică.[3] Contra abuzului cu reprimirea apostaților în comunitatea creștină scrie el lucrarea: De lapsis. Era un abuz al vremii ca mărturisitorii credinței creștine, scăpați din focul prigoanelor, să mijlocească și să ușureze împăcarea apostaților cu Biserica, fără exomologeză. In persecuția de sub Deciu numărul căzuților din credință a fost foarte mare și după încetarea ei se pornește un curent puternic pentru primirea apostaților la cuminecătură prin recomandarea martirilor cu o ușurință care înfrângea disciplina Bisericii și nemulțumea profund pe Ciprian. Nu li se cerea nici exomologeză, nici punerea mâinilor sacerdotale, niciun fel de pocăință.[4]

[1] Amândouă schismele s'au produs din pricini rigoriste, autorii lor neadmițând în pocăință nicio indulgență, nicio iertare și nicio scuză pentru păcatele grele săvârrite după botez,

[2] M. P. L. 4, 465—494.

[3] Apostații — lapsi, precum se știe, au fost împărțiți in patru categorii: sacrificați care au jertfit idolilor, thurificati care au tămâiat jertfele idolești, libellatici care declarau că au jertfit fără să fie jertfit idolilor și acta facientes care declarau în fața judecății că nu sunt creștini,

[4] Nam, cum in minoribus peccatis agant peccatores paenientiam justo tempore, et, secundum disciplinae ordinem, ad exomologesim veniant, et per manus impositionem episcopi et cleri jus Communications âccipiant, nune crudo tempore, persecutione adhuc perseverante, nondum restituta Ecclesiae ipsius pace ad comunicationem admittuntur, et offertur nomen eorum. et, nondum paenitentia acta, nondum exomologesi facta, nondum manu eis ab episcopo et clero imposita, Eucharistia illis datur... Ep, 9, 2 ; M. P. L, — 4, 251—252; A d'Alâs *: L'Edit,* p, 301.

După ce își mărturisește bucuria că furtuna s'a risipit și strălucește soarele pe cerul senin, Ciprian laudă pe cei statornici în credință (cap. 2, 2); plânge pustiirile prigoanei, arată că persecuția a fost o pedeapsă pentru decăderea morala și susține că cei ce s'au lepădat de credință — cu excepția celor ce au căzut primind torturi îngrozitoare și răni sângeroase: loviți cu bicele, zdrobiți cu ciomegele, cu unghiile smulse și dogoriți de văpaia focului (cap. 13), — nu merită iertare fără pocăință. Ce răni, se întreabă Ciprian, pot arăta apostații învinși înainte de luptă? Fapta trădătorilor a fost gravă, de aceea li se cere o ispășire în conformitate cu vinovăția lor.

— „Preotul lui Dumnezeu nu trebue să amăgească cu bunăvoință rătăcită, ci trebue să aducă remedii mântuitoare. Nu este îndemânatic medicul care atinge umflăturile rănilor numai cu mâna cruțatoare, înmulțind astfel veninul închis în părțile adânci ale mărunțaelor prin faptul că nu-l scoate. Rana trebue deschisă și tăiată și vindecată prin procedeu mai energic, operând partea putredă. Chiar dacă nerăbdătorul bolnav ar țipa, ar striga și s'ar văeta de durere, el va mulțumi la urmă când se va simți sănătos".[1]

A exclude pe cei căzuți dela pocăința înseamnă a face „o pace nedreaptă și falsă", înseamnă a acoperi o rană și a tăinui durerea ei profundă, înseamnă a nesocoti cuvintele sf. ap. Pavel,[2] și a cumineca cu nevrednicie și spre osândă.

— „De toate acestea nu țin seamă și le nesocotesc - și, înainte de a-și ispăși păcatele, înainte de a-și mărturisi crima, înainte de a-și *curați conștiința prin jertfa si mâna preotului,* — ante purgatam conscientiam sa-

[1] Cap. 14, Trad. Pr. Const, C, Popescu: *Despre cel căzuți,* București, 1910, p. 34.

[2] I Corinteni. 10, 21—22; 11. 27.

crificio et manu sacerdotis, — înainte de a îmblânzi pe Domnul, plin de mânie și amenințare pentru jignire, se aduce ocară corpului și sângelui și păcătuesc acum împotriva Domnului cu mâinile și cu gura mai rău decât (atunci), când l-au tăgăduit. Ei cred că e pace acea ce spun unii prin cuvinte înșelătoare. Aceasta nu e pace, ci război; și nu se unește cu Biserica, cine se desparte de Evanghelie".[1]

Dacă apostații nu-și aduc aminte de unde au căzut[2] și nu fac pocăință pentru păcatele lor, reprimarea lor în Biserică i-ar pierde cu desăvârșire. Intervenția martirilor în folosul lor nu este îndreptățită, deoarece hotărîrile omenești trebuesc să fie în armonie cu cele dumnezeiești. Nu se poate ierta ceea ce numai Dumnezeu poate ierta. Când lapsi s'au lepădat de Hristos — și Hristos a spus că cine se va lepăda de El în fața oamenilor și El se va lepăda de unul ca acela în fața lui Dumnezeu, — cum pot martirii să ceară iertarea lor? Hristos mărturisește în cer pe martiri și tăgăduește pe apostați. Dacă martirii cer reprimarea căzuților se împotrivesc lui Dumnezeu care nu primește rugămintele drepților în locul poporului păcătos,[3] iar cei vinovați nesupunându-se autorității Bisericii, își măresc nelegiuirea. Pentru aceea își agonisesc pedepse și pe pământ — căci „pedeapsa a început de acolo de unde a început și fărădelegea" (cap. 24) — și după moarte. Mulțimea nenorocirilor este varietatea pedepselor pentru mulțimea delicvenților (cap. 26).

Calea pocăinței și leacurile vieții păcătoase le învățăm „din cerești Scripturi". Cei ce nu-și mărturisesc crima, le rămâne pe conștiință. — Sunt vinovați,

[1] Cap. 16, 1—3, Ibid, p, 36 ; Galtier : *L'Eglise et Ia remission,* op, cit, p, 60; Galtier: *De paenitentia,* p. 99. ,

[2] Apocalips 2, 5.

[3] Cf. Ieșirea 32, 31-33; Ieremia 1, 5; 11, 14; Ezechiil 14, 13, Noe, Iov, Daniil. E vorba de păcătoșii impenitenti.

deci și trebue să se pocăiască toți căzuții, precum și cei ce și-au câștigat certificate de jertfă, căci și ei s'au făcut renegați lepădându-se de Hristos, Vina acestora e mai mică, dar conștiința tot nu le este curată.

— „Fiecare, vă rog prea iubiților frați, sa-și mărturisească păcatul cât timp cel ce a păcătuit este încă în lume, cât timp mărturisirea sa poate fi primită, când *canonul și iertarea dată de preoți* sunt plăcute Domnului. Să ne întoarcem la Domnul din toată inima și arătând căință cu durere nefățarnicâ pentru păcat, să cerem milostivirea lui Dumnezeu... cu ajunări, cu plângeri și lacrimi, cum El singur învață".[1]

Mărturisirea păcatelor se face înaintea preoților, Dela ei primesc penitenții canonul de pocăință și iertare, nu dela mărturisitori,[2] nici dela schismaticii care nu au iubirea adevărului. Pacea primită dela aceștia nu este de niciun folos, căci „neglijează tămăduirea ranei și nu vor să se pocăiască" (cap. 33).

După ce sfătuește pe căzuți să se ferească de veninul schismaticilor „care ucide mai rău decât chiar persecuțiunea", Ciprian încheie adresându-le, între altele, următoarele îndemnuri părintești:

[1] Op. cit, p. 48—49, cap. 28—29.— Ciprian laudă pilda celor trei tineri din cuptorul cel cu foc, care deși erau nevinovați, ca să câștige har dela Dumnezeu, au trăit în post, s'au tăvălit în sac și cenușă, s'au mărturisit și s'au rugat Domnului. Iată un model de rugăciune de pocăință reprodusă de Ciprian:

— „O, Doamne, Dumnezeule, cel mare și minunat, care păzești legământul și mila celor ce te iubesc pe tine și iau aminte la poruncile tale ! Păcătuit-am, fărădelege am făcut, ca și cei nelegiuiți ne-am purtat, răsculatu-ne-am și ne-am depărtat dela poruncile și dela orânduirile tale, și nu »m ascultat de servii tăi proorocii care ne-au grăit întru numele tău către regii noștri, mai marii noștri, părinților noștri și către tot norodul cel din țară, A ta este dreptatea, iar a noastră e rușinea", — Daniil 9, 4—7.

[2] Ciprian neagă rolul și amestecul mărturisitorilor în economia pocăinței, admis câtăva vreme în unele biserici din Lugdun (Irineu), Roma (Calixt), Alexandria (Dionisie) ș.a.

— „Căiți-vă, scumpii mei frați și cercetați-vă păcatele cu inima înfrântă, recunoașteți greșala cea mare a cugetului vostru, deschideți-vă ochii inimii spre a vă pricepe crima și nici nu desnădăjduiți de milostivirea lui Dumnezeu, nici nu așteptați grabnica lui iertare. Pe cât de îndurat și bun e Dumnezeu în iubirea sa părintească, pe atât de temut este în maiestatea sa de judecător. Pe cât de grele ne-au fost păcatele, pe atât de mult cată să le deplângem. Rana adâncă are trebuință de tratare cu îngrijire și îndelungată. Căința să nu fie mai mică decât crima... Trebue a vă ruga și a face cerere mai fierbinte, a petrece ziua în jale, a duce nopțile în priveghere și plângere, a întrebuința tot timpul în plângeri de jale, a sta în genunchi la pământ, a zăcea în cenușă și în sac și în noroi, a nu mai dori nicio haină după pierderea hainei lui Hristos, a preferi postul după mâncarea diavolului (jertfele idolești), a sârgui în fapte bune cu care se curățesc păcatele, a face adeseori pomană prin care se mântuesc sufletele de moarte. Ce a luat vrăjmașul să primească Hristos... Cine dă în acest chip satisfacție lui Dumnezeu, cine căindu-se de fapta sa, rușinându-se de fărădelegea sa, va scoate chiar din durerea căderii sale putere și credință nouă, aceasta, ascultat și sprijinit de Domnul, va înveseli Biserica, pe care o întristase mai înainte și acum va merita nu numai iertarea lui Dumnezeu, dar și cununa".[1]

In hotărîrile pe care le ia sinodul din Cartagina dela 251, se cuprinde atitudinea Bisericii față de cei căzuți. Ele s'au pierdut, dar se pot reconstrui în bună parte, căci despre ele vorbește Ciprian în unele din scrierile sale. Aci aflăm pe episcopul cartaginez într'o atitudine moderată, pe calea mijlocie între laxism și rigorism, deopotrivă departe de o partidă și de cea-

[1] Cap. 35 — 36; I. Mihălcescu: *Dogma Soierlologică,* București, p. 179; C, C, Popescu, op. cit. p. 54—56.

laltă. Astfel, din epistola lui către episcopul Antonian se vede că libelaticii[1] erau împăcați cu Biserica fără greutate; în schimb pentru sacrificați sinodul hotărește să fie împăcați numai în caz de moarte și dacă au fost aplicați să facă pocăință. Apostaților, care nu au îndeplinit niciun semn exterior de pocăință, li se refuză cuminecarea, chiar și în caz de moarte.[2] In Epistola 18, 1, Ciprian scrie că acei dintre creștinii căzuți, care au bilete de recomandare dela mărturisitori, în caz de boală, să facă exomologeză în fața preotului și dacă moartea e iminentă și în fața unui diacon și să primească punerea mâinilor pocăinței, ca astfel împăcați să meargă în pace la Domnul.[3]

Pocăința adevărată se face prin împlinirea canoanelor și ascultarea preoților.[4] Acțiunea preotului asupra penitentului garantează eficacitatea pocăinței.

Papei Corneliu, Ciprian, îi scrie că apostaților penitenți le acordă iertarea chiar și înainte de împlinirea canonului.[5]

[1] Iată aci un răvaș redactat și iscălit în fața autorității de stat de către un libelatic:

— „Către Comisiunea satului Alexandru Nesas, aleasă pentru a supraveghia sacrificiile.

Memoriul lui Aurelius Diogenes, fiul lui Satabus, domiciliat în satul Alexandru Nesas, în vârstă de vreo 17 ani, cu o cicatrice la sprânceana dreaptă. Nu numai că am fost totdeauna devotat în serviciul zeilor, dar și acum în prezența voastră, în conformitate cu edictul (împărătesc) am tămâiat altarul, am făcut libațiune și am mâncat din carnea sfântă și Vă rog să-mi dați iscălitura". Semnează petiționarul și funcționarul, cu data de 25 Iunie 250. - A. d'Ales: ***L'Edit...*** **p.** 324.

[2] **Epistola 55. 17.**

[3] „... manu eis in paenitentiam imposita veniant ad Dominum cum pace,

[4] Paenitentiam ille agit qui, divini praecepti memor, mitis, et patiens et sacerdotibus Dei obtemperans, obsequiis suis et operibus justis Dominum promeretur. — Epist, 19, 1 ; Galtier : *Da paenitentia,* p. 103.

[5] „Căci nu era iertat și nu îngăduia nici iubirea părintească, nici îndurarea dumnezeiască, să se închidă Biserica înaintea celor ce băteau la ușile ei; să se denege ajutorul speranței de mântuire acelora care le părea

Ciprian dorea ca toți creștinii botezați în Hristos să între în casa lui Dumnezeu Tatăl nostru; el primește cu dragoste pe toți penitenții smeriți, iartă și nu judecă cu toată asprimea nici chiar păcatele contra lui Dumnezeu.[1] In contrast cu rigorismul penitențial excesiv al novațienilor, el are o înțelegere adânc umană a vieții și interpretează în chip evanghelic raportul păcătoșilor cu Biserica.[2]

Pretențiunea de a alcătui pe pământ o Biserică numai din sfinți Ciprian o califică orgolioasă și contrară învățăturii apostolice. El preferă calea mijlocie, moderațiunea.

rău de păcatele făcute și cereau (acest) ajutor, ca ieșind din viata aceasta să se lase fără împărtășire și de pace către Dumnezeu, când însuși cel ce a dat legea a promis că cele legate pe pământ sunt legate și în cer și că acolo (în cer) se desleagă aceia care fuseseră deslegați mai întâi aci în Biserică". — Epistola 57, 3 ; Cf. V, Suciu, II op. cit, p. 425.

[1] Epistola 59, 16, către Corneliu ; Ep, 64 către Fidus; Ep, ad mart. et confes. 10, 1 ; Turmel, p. 112

- Iată aci, în acest sens, un text revelator și pilduitor :

— „Dacă în Biserică se află neghină (Matei 13), credința noastră și. dragostea noastră nu trebue să se scandalizeze. Pentru aceasta nu trebue să ieșim din Biserică, ci să ne silim a fi grâu, pentruca în ziua când grâul se vâ aduna în grânarul Domnului să primim rodul muncii și a eforturilor noastre. Apostolul zice în epistola sa: *Intr'o casă mare nu sunt numai vase de aur și de argint, ci și de lemn și de lut; și unele sunt spre cinste, iar altele spre necinste* (II Timotei 2, 20J. Să lucrăm și să tindem din toate puterile spre a fi un vas de aur sau de argint, A sparge vasele de lut nu este îngăduit decât Domnului, care a primit toiagul de fier, Sluga nu este mai mare decât stăpânul și nimeni nu-și poate aroga dreptul pe care Tatăl l-a dat numai Fiului, de a lua lopata pentru a netezi aria sau a despărți prin hotărîre omenească neghina de grâu, Numai încăpățînarea orgolioasă și îngâmfarea nelegiuită procedează cu o asprime vinovată, Unii atribuindu-și mai mult decât îngădue bunătatea și dreptatea, cad afară din Biserică; ridicându-se cu obrăsnicie au orbit prin propria lor trufie și își pierd lumina-adevărului. De acea noi ferindu-ne de orice exces, cu ochii fixați asupra cântarului dreptății divine și ținând seamă de iubirea și milostivirea lui Dumnezeu Tatăl nostru am cântărit timp îndelungat în chibzuirile noastre măsurile insuflate de o justă moderațiune". — Ep, 14, 3 ; A. d'Ales, *L'Edit,* p. 323.

Când penitenții dădeau dovezi de căință și îndreptare sinceră, rigoarea principiilor disciplinare era îndulcită prin iubirea părintească a duhovnicului.[1]

In general, după Ciprian, pocăința este „lege evanghelică" și cale mijlocie între laxismul mărturisitorilor și între rigorismul novațienilor. El vrea tămăduirea păcătoșilor prin preoți și prin pocăință. Căci nu este împăcare cu Biserica fără pocăință, fără supunere față de păstorii legitimi.[2] Preoții sunt doctorii sufletelor.[3] Ei au puterea harismatică a legării și deslegării; prin mâinile lor se face exomologeza și împăcarea penitenților cu Biserica și prin ea cu Dumnezeu. Punerea mâinilor lor pe capul păcătoșilor era actul sacramental prin care li se acorda iertarea și integrarea în comunitatea Bisericii, căci afară de Biserică nu este nicio nădejde de mântuire. Preoții dau canonul pentru ispășirea păcatului și stabilesc durata pocăinței; ei excomunică pe vinovații care nu se pocăesc și tratează părintește pe cei ce se apropie, de ei cu dorința îndreptării; ei au puterea iertării tuturor păcatelor,[4] ei iartă toate păcatele când sunt spovedite și ispășite prin canoane corespunzătoare, numai ei și nimeni alții; nici chiar martirii — mărturisitori.

La Ciprian, împăcarea cu Biserica și iertarea păcatelor, pacem dari et peccata dimitti,[5] precum și ier-

[1] Ciprian admite, ca și ceilalți părinți ai Bisericii, că pe lângă pocăință sunt și alte mijloace de ispășire și iertare a păcatelor, cum sunt: rugăciunile, lacrimile, faptele bune și milosteniile ; căci zice el: „După cum apa atinge focul geenei, așa milostenia și faptele bune înăbușă flacăra păcatului". De opere et eleem. 2, M, P. L. 4, 603; Cf. De dom. orat. 32, M. P. L, 4. 540; Turmei, p. 113.

[2] Ep. 19, 1.

[3] Acesta e termenul de atunci și de totdeauna care tălmăcește chemarea duhovnicească a preoților în raport cu păstorirea și purificarea păcătoșilor.

[4] Remitto omnia ..., scrie Ciprian în Epistola 57, 16.

[5] Ep, 15, 1; 16, 3 ; 17, 1; 21, 3 27, 3 ; Galtier: *Da paen.* 121—122.

tarea Bisericii acordată prin sacerdoți, este identică cu iertarea lui Dumnezeu. Una condiționează pe cealaltă. Cine refuză deslegarea Bisericii, nimicește fructul pocăinței — fructus paenitentiae intericipitir, se sustrage de sub eficacitatea ei tămăduitoare — substrahere de satisfactione medicinam' și refuză rănilor leacul bunătății și a milostivirii dumnezeiești.[2] Ispășirea și iertarea păcatelor este plăcută lui Dumnezeu atunci, când e făcută prin preoți, satisfactio et remissio per sacerdotes apud Dominum grata est.[3]

Slujba împăcării se făcea în biserică. La solemnitate asista și poporul credincioșilor. Pedepsele cele mai grele ce se aplicau păcătoșilor erau excluderea dela împărtășire și excomunicarea... Astfel se credea și se practica în biserica africană, pe vremea și după scrierile sfântului Ciprian, dogma pocăinței.

7. Sf. Grigorie Taumaturgul, episcopul din Neocesarea Pontului (m. pe la 270), în canonul 11 al Epistolei sale canonice[4] — unii cercetătorii îi contestă autenticitatea, — ne informează că în biserica Pontului și a Capadochiei p e n i t e n ț i i , erau împărțiți în patru clase: plângătorii, auditorii, îngenunchetorii și împreună-. ședtorii.[5] Plângătorii, flentes stăteau la ușa bisericii unde-și plângeau păcatele și se rugau de credincioșii care intrau în biserică să se roage lui Dumnezeu pentru iertarea lor; auditorii, audientes stăteau în vestibulul

[1] Epistola 55, 28-29.

[2] Ep. 68, 1 ; Galtier; *L'Eglise,* op, cit. p. 34-35.

[3] De lapsis 29, 1.— Toate aceste propoziții nu sunt „simple libertăți de limbaj", cum le califică I. Turmel, op. cit. p. 118, ci doctrina unui mare sfânt părinte al Bisericii creștine ce concordă perfect cu doctrina sfinților părinți care i-au premers și i-au urmat pretutindeni la conducerea Bisericii.

[4] M. P. G. 10, 1048.

[5] προσχλαίοντες, ὀχροώμενοι, υποπίπτοντες, συνιστάμενοι. Cei mai păcătoși dintre păcătoși stăteau afară de biserică și se numeau χειμαζόμενοι hiemantes.

bisericii, ascultau slujba și cetirea Scripturilor, iar după predică părăseau biserica împreună cu catehumenii; îngenunchetorii, genuflectentes stăteau împreună cu catehumenii, în genunchi și părăseau odată cu ei-biserica; împreună-ședătorii, consistentes asistau la întreg serviciul religios din biserică, dar fără a se cumineca. După ce timpul de pocăință era sfârșit, penitenții erau primiți la împărtășirea cu sfintele taine,

Multă vreme s'a crezut că tipul acesta de disciplină penitențială a fost practicat de Biserica întreagă, fiind amintit de sinodul I ecumenic (can. 11), sf. Vasile cel Mare (can. 56, 75), sf. Grigore de Nissa (can. 4) și sinodul local din Ancira (can. 4—9, 16, 19—20, 22—23), dar faptul nu s'a putut verifica nici în biserica Siriei, nici în Egipt, nici în Apus. A fost un chip de pocăință locală.[1] Oricum însă practica, la care supunea vestitul ucenic a lui Origen penitenții, era destul de severă și binefăcătoare.

8. Mult mai indulgent se arată față de păcătoși sfântul Petru, episcopul Alexandriei. In Epistola sa canonică[2] rezolvă, ca și Grigorie Taumaturgul, anumite cazuri de conștiință a creștinilor prigoniți, dar fără a le cere ispășiri prea grele. Condițiile principale erau: să-și recunoască vina, să-și împlinească canonul primit și să se împace cu Biserica prin episcopi.[3]

9. Firmilian, episcopul din Cesarea Capadochiei (269), în scrisoarea către Ciprian, își manifestă grija pentru unitatea măsurilor și a mijloacelor luate spre îndreptarea păcătoșilor. Leacul păcatului, scrie el, este pocăința.[4] Victimele diavolului se împacă cu Dumnezeu

[1] Tixeront, I, p. 503.
[2] M. P. G, 18, 467-508.
[3] Turmel, op. cit, p. 121—122.
[4] — ... ut... lapsis quoque fratribus et post lavacrum salutare a diabolo vulneratis per paenitentiam medtlla quaeratur.

prin episcopi. — „Puterea de a ierta păcatele a fost dată apostolilor și bisericilor întemeiate de dânșii, după misiunea ce o primiseră dela Iisus Hristos, și episcopilor care i-au urmat". Firmilian lămurește foarte bine ideea iertării când adaugă că iertarea greșelilor nu vine dela noi — a nobis, — ci dela Dumnezeu prin **noi,** per nos.[1]

. 10. Sfântul Dionisie de Alexandria (265) prin hotărîrile și corespondența lui joacă în Răsărit rolul pe care l-a jucat Ciprian în Apus.[2] In Epistola către Fabius din Antiohia,[3] ne informează prin două exemple[4] cum se făcea atunci împăcarea penitenților cu Biserica. In cazul întâi Dionisie respectă „judecata" unor mărturisitori care au luat sub protecția lor pe unii căzuți din credință în persecuții și i-au împăcat, prin pocăință, cu Biserica, deoarece Dumnezeu „nu vrea în chip absolut moartea păcătosului, ci să se pocăiască". Ciprian am văzut că nu ia în considerare astfel de împăcări.

Cazul al doilea este al unui creștin bătrân, Serapion, — silit prin suplicii să jertfească idolilor, — care pe patul de moarte fiind trimite pe fiul său după preot să vie „sa-l deslege". Fiul pleacă în puterea nopții la preot. Dar preotul fiind bolnav nu poate veni la patul bolnavului, ci dă fiului o părticică din sfânta Cuminecătură să o înmoaie în apă și sa o dea în gura muribundului. Bătrânul, după ce fiul se întoarce, îi grăește: „Preotul nu a putut veni, dar fă tu repede

[1] Non quasi a nobis remissionero peccatorum consequantur, sed ut per nos ad intelligentiam delictorum suorum convertantur et Domino plenius satisfacere cogantur, — Text citat de Ciprian în Ep. 75, 4; Galtier: *L'Eglise,* op. cit. p. 44—45.

[2] E. Amann, D. T. C. 12. 770.

[3] M. P. G. 10, 1296 și urm.

[4] Păstrate la Euscbiu VI, cap. 42. 5—6 și 44, 2—6.

ce ți-a poruncit și mântuește-mă". — îndată după cuminecare bătrânul moare.

Necesitatea deslegării și actul împăcării în amândouă cazurile stau în strânsă legătură și numai în mod excepțional se arata că s'au admis fără mijlocirea preotului. Aprobarea — specială — ce o dă Dionisie mărturisitorilor să împace pe penitenți cu Biserica și trimiterea lui Serapion după preot ca să-l deslege, arată că regula împăcării era cea sacramentală, universal practicată,

11. Sfântul Metodiu, episcopul Olimpului (311) adresează lui Dumnezeu următoarea rugăciune penitențială:

— „Aplecat până la pământ înaintea Ta, eu te rog să mă curățești de păcatele mele și să nu mi le socotești. Bine este a ne mărturisi păcatele, căci Tu ești milostiv, Tu ești răbdător, compătimitor și bun și Te întristezi de greșelile noastre. Deasemenea Te rog fierbinte, Tu, care cunoști toate greșelile mele, iartă-mi-le".[1]

Mărturisirea păcatelor este o binefacere pentru suflet. Păcătosul e dator ca atunci când un păcat sau un vițiu a pus stăpânire -pe inima lui, să se abțină dela cuminecare și să meargă să-l arate preotului. Acesta ca un medic înțelept îl va examina și-l va izola de adunarea credincioșilor 1—2 săptămâni, după cum va cere boala. Când se va pocăi deajuns și va deveni curat, va întră din nou în Biserică. Nepocăința e ca o lepră învechită; cei care nu se grăbesc să-și arate rănile ei preoților Bisericii, abuzează de bunătatea lui Dumnezeu. De aceea vor fi aruncați în focul cel veșnic.[2]

[1] *De resurrectione* III, 23, 7—9; N. Bonwetsch: *Die Theologie des Methodius von Olyumpus,* p. 280; Turmel, p, 128.

[2] *De lepra,* cap. 6, 7—9; 7, 4, 5—7; 10, 2-3: Bonwetsch, op. cit. p. 308 și urm, Turmei, p. 128—129.

12. O scriere de mare însemnătate pentru cunoștințele ce ni le dă despre rolul episcopilor în pocăință și despre valoarea și necesitatea pocăinței este cartea anonimă- *Așezămintele apostolice.* Data scrierii ei a fost stabilită între anii 400-430 d. Hr, Totuși critica istorică arată că scrierea a fost prelucrată după o lucrare mai veche: Didascalia apostolorum, alcătuită prin prima jumătate a veacului al treilea. Deci vechimea unei părți din cuprinsul Așezămintelor se poate întinde până prin mijlocul veacului al treilea.[1] Așa încât nu este o greșală a încununa cercetările despre taina pocăinței în veacul al treilea cu informatiunile ce ni le oferă despre ea Așezămintele apostolice, — întâi cunoștințele despre episcop în slujba de săvârșitor al tainei și priveghetor asupra disciplinei penitențiale, apoi despre taina propriu zisă a pocăinței.

a) Episcopul ține locul lui Dumnezeu între oameni. El a moștenit puterea de a lega și deslega (cap. 18). Cu puterea de a judeca păcatele el covârșește pe toți oamenii. Apreciind misiunea lui excepțională pe pământ autorul anonim al cărții îi adresează aceste cutremurătoare cuvinte:

— „De aceea, episcope, silește-te a fi curat în faptele tale, cunoscându-ți poziția și vrednicia ca cel ce ținând locul lui Dumnezeu între oameni, covârșești pe toți oamenii, pe preoți, pe împărați, pe domni, pe părinți, pe fii, pe învățători și pe toți care vă sunt deopotrivă supuși. Și astfel ședzi în biserică predicând, ca cel ce ai putere a judeca pe cei care au păcătuit, căci vouă, episcopilor, s'a zis: „Ceea ce veți lega pe pământ va fi legat în cer și ceea ce veți deslega pe pământ va fi deslegat în cer".

„Judecă deci, episcope, cu putere ca Dumnezeu, primește însă pe cei ce se pocăesc, căci Dumnezeu este

[1] I, Mihălcescu: *Scrierile părinților- apostolici,* I, p. 45—47; A, d'Ales: *L'Edit, p.* 360.

al milei. Mustră pe cei păcătoși, dojenește pe cei care nu se întorc, mângâe pe cei care rămân statornici în cele bune, primește pe cei ce se pocăesc, căci Domnul Dumnezeu cu jurământ a făgăduit că va da iertare celor ce se pocăesc de cele ce au greșit...[1] Printr'aceasta a dat păcătoșilor bună nădejde că, daca se vor pocăi, vor avea nădejde de mântuire, ca nu cumva desnădăjduindu-se să se dea la fărădelegi, ci, având nădejde de mântuire și întorcându-se să se roage lui Dumnezeu pentru păcatele lor și să se pocăiască din inimă, făcându-L îndurător și vor lua dela El iertare ca dela un părinte bun".[2]

Atitudinea pe care se cuvine să o aibă episcopul față de fiii săi duhovnicești este blândețea părintească; să mângâe, să mustre și să îndemne pe păcătoși la pocăință.[3] El are să îngrijească de toți: pe cei luminați ca să nu pacătuiască, pe cei ce au greșit ca să se pocăiască și să le dea iertarea.[4]

Când păcătosul nu ascultă, episcopul să-l certe cu asprime, ca nu trecându-i-se cu vederea păcatele, să strice turma și să disprețuiască numele lui Dumnezeu... „taie jos membrul cel de tot putred, ca să nu se strice tot trupul bisericii" (II, 41). Fie bogat sau oricum ar fi nu trebue cruțat. După mărimea păcatului penitenții trebuesc depărtați din biserică pe un timp anumit, ca să se rușineze și să se pocăiască; apoi să fie primiți din nou cu iubire, cum primesc părinții pe fii. Căci

[1] Aici citează textul dela Ezechiil 33, 11.

[2] Cartea II, cap. 11—12. Trad. G. N. Ni tu, II, op. cit. p. 23—24.

[3] Cartea II, cap. 58.

[4] — „îngrijește de toti; pe cei sănătoși păstrează-i, dojenește pe păcătoși, înîrânează-i prin post, ușurează-i prin iertare, pe cel ce plânge primește-l, dacă toată biserica se roagă pentru el și punându-ți mâinile peste el, lasă-l să fie în turmă". — Cartea II, cap. 18, 1—7.

numai așa Biserica va avea un „trup sănătos și membre sănătoase".[1]

Episcopul e chemat să caute oile cele pierdute și să nu-și lase .turma în gura lupilor și a fiarelor cu chip de oameni, care sunt păgânii și ereticii. Prin el „vorbește Mântuitorul către cel ce zace în păcate: Ierta-te îți sunt păcatele".,..[2] Episcopii sunt capii Bisericii, „proorocii, stăpânitorii, conducătorii și împărații laicilor".[3] Judecata lor să fie judecata lui Dumnezeu; să nu fie grabnici la afurisirea păcătoșilor și zăbavnici la primirea celor ce se pocăesc, ci să fie buni și iertători, după cum ne-a învățat Mântuitorul Hristos ca să fim.[4] Intru toate să fie îndemânatici, ca :să asigure turmei mântuirea și penitenților iertarea.

Când penitentul s'a vindecat de rănile păcatelor și face roade vrednice de pocăință, ca și fiul pierdut, episcopul să-l primească din nou în Biserică prin punerea sacramentală a mâinilor arhierești. *„Și punerea mâinilor va fi pentru el în locul botezului, căci prin punerea mâinilor noastre s'a împărtășit Duhul Sfânt credincioșilor".*[5] Deci punerea mâinilor în pocăință are însemnătatea botezului, căci împărtășește, ca și botezul, harul iertării păcatelor.

b) Regula generală, după Așezămintele apostolice, ca și după toate Scripturile Bisericii, este că haina botezului trebuește păzită în sfințenie.

— „Cunoscut să vă fie, iubiților, că acei care au fost botezați în moartea Domnului Iisus,[6] nu trebue să mai păcătuiască, căci precum cei ce au murit sunt

[1] Cartea II, cap, 15 — 16, 43; Mihălceseu —Nițu, op. cit. II p. 29—30, 64.
[2] Cartea El. 20—21. op. cit. p. 35-36.
[3] Cartea II, 25, op. cit. p. 46.
[4] Cartea II, 21-22; VI. 18. op. cil. p. 37—38, 163.
[5] Cartea If. cap. 41. 1—4.
[6] Romani 6. 3.

nelucrători spre păcat, tot astfel și cei ce au murit cu-Hristos sunt nelucrători spre păcat. Nu credem, prin. urmare, fraților, că cineva care s'a spălat prin baia vieții, va mai săvârși desfrânările nelegiuiților. Cine a păcătuit însă după botez, dacă nu se va pocăi și nu va înceta de a mai păcătui, va fi osândit în gheenă".[1]

Este incompatibilitate între viață și moarte; tot astfel este și între botez și păcat. Păcatul a murit prin botez și morții nu mai învie. Dar dacă totuși un creștin a căzut în cursele răului, are încă putința mântuirii, dacă se pocaește, schimbându-și felul de viață și încetează a mai păcătui. — „Păcătosul prin pocăință nu piere" (II 10), ci face bucurie în cer; în schimb dacă moare în păcat nu mai are nicio speranță de mântuire, deoarece „pentru cel ce moare în păcat nu este pocăința,, cum zice prin David: Iar în iad cine se va mărturisi ție?".[2]

Pricina pentru care păcatul molipsește pe cei nevinovați este contactul lor cu cei nelegiuiți. De aci necesitatea de a înfrâna prin post și de a depărta pe păcătoși din sânul comunității creștine. Altfel păcatul se înmulțește și turma se bolnăvește:

— „Căci păcătosul când vede pe cineva făcând, aceleași fapte ca și el, se întărește în a face la fel; apoi păcătosul, luând prilej dela unul, va strica turma, căci cu cât păcătoșii se înmulțesc cu atât se va înmulți și răutatea pricinuită de ei, deoarece un păcat care nu este mustrat se înrăutățește mai mult și se răspândește la alții,,. Dacă, deci, pe omul păcătos nu-l voni îndepărta din Biserica lui Dumnezeu, „vom face casa Domnului peșteră de tâlhari".[3]

[1] Cartea II, cap, 7, Nițu, op. cit. p, 21.
[2] Psalm 6, 6; Cartea II, 13, op. cit. p. 24.
[3] Matei 21, 13; Cartea II, 17, op. cit. p. 31. Vezi și II, 38; op. cit. p. 58-59.

Observațiunea este foarte veridică. Puțin aluat, bun sau rău, dospește toată frământătura. De aceea e necesară mustrarea și pocăința.

După cum exemplul rău strică, la fel pilda bună zidește comunitatea. Autorul cărții nu uită ca, vorbind de puterea de înrâurire a răului, să ne vorbească și de puterea binelui. Astfel ne înșiră din Vechiul Testament exemple de pocăință: David pocăindu-se a scăpat de moarte; Iona rugându-se în pântecele chitului a scăpat de pieire; Ezechia dacă s'a rugat cu lacrimi a fost iertat; Manase la fel; în Noul Testament, Petru, deși a tăgăduit pe Hristos de trei ori, prin plâns amar s'a îndreptat.[1] Totdeauna cei ce au dat roade de pocăință au fost iertați și primiți cu bucurie, ca și fiul cel pierdut.[2]

Pentru prima oră, în Așezămintele apostolice aflăm o ectenie pentru cei ce se pocăesc, încadrată în slujba sfintei Liturghii, după rugăciunea pentru catehumeni și pentru cei munciți de duhuri rele. După ce aceștia ieșeau din biserică, diaconul zicea cu glas tare ectenia:

— „Rugați-vă cei ce vă pocăiți. Toți să ne rugăm cu osârdie pentru frații noștri care se pocăesc, ca iubitorul de milostivire Dumnezeu să le arate calea pocăinței, să primească întoarcerea prin mărturisirea lor și de grabă să sfarme pe satana sub picioarele lor[3] și să-i scape din cursa diavolului[4] și de asuprirea demonilor, și să-i ferească de tot cuvântul necuviincios și de toată fapta rușinoasă și de gândul rău, să le

[1] II, 23-24, op. cit. p. 39-44,

[2] 0 legendă ce servește mărturie pentru iertarea tuturor păcatelor în pocăință ne dă cartea apocrifă; *Faptele Iul loan,* în povestea despre un tânăr desfrânat ce-și ucide pe tatăl său. loan îl îndeamnă la pocăință și *el* prinde curaj *;* se pocăește, primește iertarea păcatelor și nu se mai desparte de loan. — Cap. 48—54 ; E. Amann, D. T. C. 12, 771.

[3] Romani 16, 20.

[4] II Timotei *2, 26.*

ierte toate păcatele cele de voie și cele fără de voie, să distrugă zapisul cel împotriva lor[1] și să-i înscrie în cartea vieții;[2] să-i curățească de toată întinăciunea trupească și sufletească[3] și să-i unească, așezându-i din nou în sfânta Sa turmă. Că El cunoaște firea noastră,[4] că cine se va lăuda că are inimă nevinovată,[5] sau cine va putea zice că este curat de păcat ? Toți suntem sub pedeapsă,[6] Să ne rugăm însă mai cu osârdie pentru ei, pentrucă bucurie se face în cer pentru un păcătos care se pocăește,[7] ca întorși fiind dela orice lucru nelegiuit, să se îndeletnicească cu orice faptă bună, ca iubitorul de oameni Dumnezeu să fie grabnic spre a primi cu bunăvoință rugăciunile lor, să-i așeze iarăși în vrednicia de mai înainte și să le dea din nou bucuria mântuirii[8] și să-i întărească cu duh conducător, ca să nu se mai clatine pașii lor,[9] ci să se învrednicească a se împărtăși cu dumnezeiestile sale taine, ca, fiind dovediți vrednici de înfiere, sa dobândească viața veșnică. Să zicem însă cu stăruință toți pentru ei: Doamne, miluește-i, Mântuește-i, Dumnezeule, și-i ridică cu mila Ta. îndreptați fiind de Dumnezeu prin Hristosul său, plecați-vă și fiți binecuvântați".

După diacon, urmează episcopul și se roagă astfel:

— „Atottiitorule, Dumnezeule veșnic, stăpânul tuturor, care ai făcut pe om ca podoabă a lumii prin Hristos și i-ai dat lege înăscută în el și scrisă ca să viețuiască potrivit ei și ca o ființă înțelegătoare, și păcătuit i-ai dat ca amanet spre pocăință bunătatea Ta, caută spre cei ce și-au plecat Ție grumazii sufletului și ai

[1] Coloseni 2, 14.
[2] Daniil 12, 1; II Corinteni 7, 1.
[3] Ioan 10, 16,
[4] Psalm 102, 14.
[5] Proverbe, 20, 9.
[6] Sirah 8, 5.
[7] Luca 15, 7.
[8] Psalm 50, 14.
[9] Psalm 16, 5.

trupului, că nu voești moartea păcătosului, ci pocăința, ca să se întoarcă dela calea lui cea rea și să fie viu,[1] Cel ce ai primit pocăința ninivitenilor,[2] cel ce voești ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină,[3] care pe fiul, ce-și cheltuise averea în desfrânări,[4] l-ai primit cu inimă părintească pentrucă s'a pocăit, însuți și acum primește pocăința celor ce se roagă Ție, că nu este care să nu greșească Ție.[5] Căci de vei căuta la fărădelegi, Doamne, cine va sta? Că la tine este milostivirea, și-i așează iarăși în sfânta Ta Biserică în vrednicia și în cinstea de mai înainte prin Hristos, Dumnezeul și Mântuitorul nostru, prin care Ție slavă si închinăciune în Duh Sfânt, în veci. Amin".

Apoi diaconul zicea:

— „Plecați, cei ce vă pocăiți".[7]

Ectenia diaconului și rugăciunea episcopului pentru penitenți ne arată că pocăința dela început a avut un caracter ritual, liturgic. Faptul are o însemnătate deosebită, fiindcă întâlnim aci sacerdotul în funcțiunea sfântă de mijlocitor între păcătos și Dumnezeu. El se roagă pentru penitent în cursul Liturghiei; contribue la îndreptarea lui nu numai cu învățătura, cu certarea, cu sentința judecătorului și cu preceptul medicului, ci și cu rugăciuni și mijlociri sacramentale, inclusiv cu iertarea prin punerea mâinilor, care împărtășesc credinciosului harul Duhului Sfânt.

In cursul practicilor ispășitoare penitentul era sub privirea și supravegherea episcopului Bisericii, sub

[1] Ezechiil 33, 11.
[2] Iona 3.
[3] I Timotei 2, 4.
[4] Luca 15, 13—20.
[5] III Regi 8, 46.
[6] Psalm 129, 3-4.
[7] Cartea VIII, cap, 9; Nițu, op. cit. p. 230-231.

exercițiul puterii sale harismatice de a lega și deslega păcatele. Astfel, forma și conținutul pocăinței ca taină sfântă, încă din primele veacuri, este suficient documentată.

*

Privire generală. Intre învățătura despre pocăință cuprinsă în Noul Testament și între învățătura despre pocăință cuprinsă în scrierile primelor trei veacuri ale Bisericii creștine este o unitate și continuitate organică. Urmașii sfinților apostoli, episcopii predică și administrează pocăința în virtutea așezării ei evanghelice; dispun de puterea legării și deslegării harismatice a păcatelor; leagă prin excomunicare și desleagă prin rugăciuni și punerea mâinilor de împăcare cu Biserica; se folosesc de privilegiul cheilor deplin conștienți că prin exercițiul lor închid și deschid penitenților ușa mântuirii.

Caracterul sacramental al preoției în actul pocăinței îl afirmă clar de tot Clement Romanul, Tertulian, Origen, Ciprian, Metodiu și Așezemintele apostolice. Nu există o împăcare cu Dumnezeu fără o împăcare cu Biserica. împăcarea cu Dumnezeu e sinonimă cu împăcarea cu Biserica și împăcarea cu Biserica era slujba preoților. împăcarea cu Biserica, prin preoți, implică pacea cu Dumnezeu. Conglăsuirea scriitorilor amintiți asupra acestei credințe are forța unei argumentări cu neputință de a fi răsturnată. împăcarea cu Dumnezeu în afară de Biserică este anti-istorică.[1] Devierea pe care o sufere mărturia lui Tertulian, prin trecerea lui la montanism și prin limitarea pe care o face el, ca montanist, puterii episcopilor de a ierta numai păcatele ușoare, este o dovadă în plus pentru rolul harismatic al preoților în pocăința. Negația montanistă se transformă logic într'o afirmație ortodoxă,

[1] A. d'Ales : *L'Edit,* p. 401.

deoarece limitarea lui Tertulian a rămas fără niciun efect în corpul de practici și de învățături al Bisericii ecumenice.

Puterea iertării este nelimitată în înțelesul că nimeni nu este exclus dela iertare. Dacă sunt categorii de păcate care nu se iartă, ele sunt catalogate mai mult din pricini rigoriste, decât din pricini doctrinale. Iertarea însă este condiționată de valoarea ispășirii și de căința penitentului.

Pocăința face parte din catiheza și tradițiunea Bisericii primare. Este o parte esențială din doctrina și disciplina ei. Se administrează de preoți înainte și după botez. înainte de botez nu are niciun conținut harismatic, fiind o pregătire instructivă și educativă în vederea botezului. Nu avem niciun document care să probeze contra acestei afirmațiuni. Toate sunt pentru ea. Când se administrează după botez pocăința are caracter de taină sfântă, deoarece iartă păcatele, se face după o anumită regulă-și după un rit anumit, spre a restaura pe omul vinovat în gația divină primită prin botez și pierdută prin păcătuire. Are aceeaș însemnătate, eficacitate și valoare soterioîogică, ca și botezul. Toate documentele ne-o prezintă lucrătoare spre acest scop isbăvitor, cu deosebirea că harul ei nu spală păcatul strămoșesc, ci păcatele săvârșite după botez.

Vremea pocăinței este limitată la viața pământească. După moarte nu este ispășire. Păcătosul prin moarte întră, după Clement Romanul, într'o stare, ca și oala după ardere, unde nu se mai poate pocăi. Cine nu se pocăește pe pământ pierde speranța mântuirii. Ereticii și păcătoșii în biserică sunt membre bolnave, oi rătăcite, crengi uscate sau numai în parte verzi, pietre care nu pot întră în zidirea turnului mistic al Bisericii (Herma), Biserica are dreptul și datoria să-i sancționeze, să-i supună exercițiilor penitențiale și în caz de neascultare, să-i excomunice.

Izolarea păcătoșilor notoriei era una dintre grijile principale ale Bisericii primare. Amestecul lor cu turma credincioșilor amenință turma întreagă cu infecția răului. De aceea despărțirea lor vremelnică de Biserică, operația ranei păcatului și tămăduirea ei cu alifii binefăcătoare și cu certări spre pocăință se impunea cu o necesitate nediscutată, atât din rațiuni care privesc mântuirea personală, cât și din rațiuni care privesc însăși sănătatea corpului Bisericii. Teoria lui Harnack, despre o biserică primară pură, este contrazisă de toate documentele citate în paragraf ii anteriori, cât și din experiența religioasă. Căci nu este om fără de păcat...

Durata pocăinței, la care ținea atât de mult Ciprian, era în raport direct cu gravitatea păcatului și cu intensitatea căinței și a exercițiilor ispășitoare. Pentru fapte grave săvârșite după botez se admitea o singură pocăință. Pentru greșelile mărunte se cerea o pocăință susceptibilă de a se repeta zilnic.

Mijloacele ispășirii erau cele evanghelice: dragostea, căința, lacrimile, postul, rugăciunea, îngenuncherea și izolarea vremelnică de comunitatea Bisericii. Cea mai grea pedeapsă ce se da penitenților era oprirea dela sfânta Cuminecătură pe un timp anumit, — cum au fost. libelaticii, cei ce făcuseră acte că au jertfit idolilor ca să scape de prigoane, — sau pentru totdeauna, cum au fost thurificati și sacrificați din vremea lui Ciprian. Toți păcătoșii și toate păcatele se supuneau practicilor ispășitoare, cu deosebirea că unora care au făcut păcate de moarte contra Duhului Sfânt, nu li-se acorda pacea cu Biserica nici în cazul morții și erau lăsați în grija milostivirii lui Dumnezeu. Despre disciplina aceasta ne încredințează nu numai Tertulian, dar și Origen și Ciprian când refuză primilor categorii de lapsi cuminecarea în ceasul morții.

Locul de exercițiu al practicilor ispășitoare era pragul sau pridvorul bisericii, — fores, vestibuluri

limen ecclesiae. Aci stau penitenții și se rugau, îngenunchiau, plângeau și implorau mila lui Dumnezeu și bunăvoința închinătorilor, preoți și mireni, ca să se roage pentru iertarea lor. Când durata penitenței se sfârșea, urma împăcarea solemnă și integrarea penitentului din nou în comunitatea Bisericii.

Pocăința era, precum și este, o lucrare complexă. Momentele prin care trecea penitentul dela începutul până la sfârșitul pocăinței erau; exomologeza, căința, ispășirea și deslegarea sacerdotală sau împăcarea solemnă cu Biserica.

Exomologeza, provocată sau spontană,[1] are un întreit înțeles: mărturisirea păcatelor făcute direct lui Dumnezeu,[2] mărturisirea făcută preoților în vederea iertării divine,[3] și mărturisirea publică și solemnă a păcatelor grave făcute în fața Bisericii.[4] Niciuna dintre ele nu exclude pe cealaltă. Din contră, mărturisirea publică presupune și condiționează pe cea făcută sacerdoților și amândouă se adresează lui Dumnezeu. In exomologeza nu avem să înțelegem nici numai mărturisirea publică, nici numai cea făcută în fața preoților, nici numai cea făcută direct lui Dumnezeu, căci ea le cuprinde pe toate și pe fiecare în parte. După Tertulian exomologeza e modul de exercițiu al pocăinței, practicarea ei. Sfera exemologesei cuprinde și al doilea element al pocăinței, adecă practicile ispășitoare, care constau, pe lângă spovedanie, din mișcări umilite, îngenuncheri, doliul în îmbrăcăminte, hrană

[1] Amann, D. T. C, 12, 777.

[2] Clement Romanul, I, Corinteni 51, 3; 52, 1—2; 61, 3; Herma: Vedenia I 1, 3; III 1, 5-6; Porunca X 3, 2; Asemănarea IX 23, 4.

[3] învățătura celor 12 apostoli 4, 14; 14, 1 ; Origen: Comentarul la Ioan 28, 6; Omilia la Psalm 37, etc. Ciprian: Ep. 16, 18, 19, etc; Metodiu: De lepra, cap. 6, 7, 10.

[4] Irineu: Contra haer. I, 13, 5; Tertulian: De paen, 9; Ciprian; Delapsis, 35; Origen, Omilia la Psalm 36, 7, etc, — A. dAles; *L'Edit,* p. 426-427.

foarte puțină, posturi îndelungate, căință adâncă, rugăciuni stăruitoare, înfrânări aspre dela orice plăceri și bucurii, lacrimi multe și somn puțin în sac și cenușă.

Toate elementele exomologezei și întreagă procedura și desfășurarea ei până la mărturisirea publică și deslegarea solemnă a păcatelor presupun și condiționează un moment particular și secret în pocăință. Logic nu se poate înțelege exomologeza fără acest element primordial și esențial al pocăinței. Păcatul în sine este ceva privat și secret. Oricâtă grijă ar avea episcopii să supravegheze și să sancționeze păcatele membrilor corpului bisericii, ar fi cu neputință să descopere secretele din conștiința vinovaților, fără o mărturisire personală a vinovăției. Și mărturisirea aceasta e neînțeleasă când se face public, înainte de a fi cunoscută de cineva în mod secret și determinată spre descoperire și ispășire publică. Fără o mărturisire secretă, cea publică este puțin înțeleasă, aproape absurdă, chiar și într'o comunitate puritană, cum a fost cea a primilor creștini. Căci cine ar face un păcat, să zicem de adulter, și apoi singur, de bunăvoie și nesilit sau determinat de conștiință, să-l mărturisească public? Astfel de cazuri când există ele sunt excepții, nu regule generale. Păcatul prin natura lui psihologică este ceva secret și particular: el se descopere numai in virtutea unei intervențiuni și a unei lucrari sacramentale.

La aceste considerațiuni raționale se adaugă și argumentele de ordin istoric, patrologic și liturgic. întemeiați pe textele penitențiale clasice dela Matei, loan și Iacob, Clement Romanul, Tertulian, Clement Alexandrinul, Origen, Ciprian, Firmilian, Metodiu și mai ales Așezămintele apostolice trimit pe vinovat să-și descopere conștiința în fața preoților, să primească dela ei remedii tămăduitoare în virtutea puterilor duhovnicești pe care le-au primit ei dela Domnul. Dovezile

precise pe care le-am citat când am vorbit de fiecare dintre ei în parte, adeveresc că pocăința secretă a precedat pe cea publică și nu a urmat-o, cum tendențios au susținut-o unii zișii teologi, cum sunt I. Turmei, B. Poschmann, și alții.

Intre aceste remedii sau leacuri isbăvitoare se numără exercițiul exomologezei și, când e cazul mai grav, mărturisirea publică a păcatului. Dacă scriitorii primelor veacuri vorbesc mai mult și mai precis despre mărturisirea publică, aceasta o fac fiindcă era mai aspră, mai grea și mai bine cunoscută prin caracterul ei penal și umilitor.[1] Avea un caracter oarecum senzațional și se admitea numai odată în viață. De aci nu urmează că pocăința secretă este o creațiune a veacurilor sau a oamenilor. Din contră, mărturisirea secretă e prin forța lucrurilor un moment pregătitor al pocăinței publice, nefiind două feluri de pocăință, ci una singură. Nu era dualitate ci unitate, alcătuită din mai multe date care încep cu mărturisirea secretă, pentru păcate secrete, continuă cu împlinirea exercițiilor ispășitoare și în caz de necesitate cu mărturisirea publică și sfârșește prin desJegarea sacerdotală. Nu avem niciun motiv să susținem că toți penitenții, pentru orice grad de vinovăție, treceau prin focul purificator al pocăinței publice. Mai mult chiar: pocăința publică, prin gravitatea și publicitatea ei, conținea germenele caducității. Căci nu oricine avea curajul să înfrângă rușinea vinovăției și să înfrunte privirile comunității. Drept dovezi avem cazul femeilor înșelate de gnostici, amintite de Irineu, dintre care unele stau la îndoială să se supună exomologezei, altele, cu riscul morții veșnice, o refuză categoric; intervenția mărturisitorilor în favorul lapsilor ca să-i împace cu Biserica fără să poarte sarcina grea a exomologezei, și în fine încercarea multor vinovați de a-și ascunde

[1] A, d'Ales, op. cit. p. 454.

greşelile şi a nu le mărturisi, după cum se arată aceasta încă pe vremea lui Origen.[1]

Publică sau secretă, mărturisirea nu este decât un act din cuprinsul pocăinţei. Ea e urmată de ispăşirea păcatului şi de hotărîrea pentru o viaţă nouă.

Ultimul moment în lucrarea pocăinţei este împăcarea publică şi deslegarea solemnă a păcatelor, punct foarte însemnat în toată istoria şi taina pocăinţei, deoarece în el se arăta puterea sacramentală a cheilor.[2] Penitentul era dus de preot în biserică şi aci, în faţa credincioşilor, prin punerea mâinilor şi prin rugăciuni arhiereşti era restabilit în comunitatea credincioşilor şi în graţia Duhului Sfânt. Origen atribue în chip formal rugăciunii de deslegare rostită de preot, puterea iertării: os dia tis evhis avton...lvomenis tis aamartias.[3] împăcarea cu Biserica era semnul împăcării cu Dumnezeu, Una cu alta erau în strânsă legătură. Moartea cuiva neîmpăcat cu Biserica şi „fără taine" era socotită ca o mare nenorocire; dovadă că Biserica, atunci ca şi totdeauna, avea puterea şi dreptul să se ocupe eu păcatele fiilor ei,[4]

încă din primele veacuri creştine exista şi o Liturghie a penitenţilor, nu numai a catehumenilor. *Aşezămintele apostolilor* ne păstrează o ectenie şi o rugăciune episcopală pentru penitenţi, încadrate în cuprinsul Liturghiei, după rostirea cărora penitenţii erau obligaţi să părăsească biserica. Deci încă o dovadă că pocăinţa îşi avea formă rituală şi rânduială sacramentală ab imitio.

[1] Omilia 1, 5, la Psalm 36; M. P.- G.- 12, 1328.. Aci Grigen îndeamnă pe auditorii săi vinovaţi să nu-şi tăinuiască păcatele, ci să le descopere prin mărturisire.

[2] Bartmann II, p. 448.

[3] *Despre rugăciune* 28,. M. P, G. 11, 519; Gaitier; *L'Eglise et la remission,* 67.

[4] E. Amann, D. T. C. 12, 789.

învățătura celor 12 apostoli ne informează că slujba mărturisirii se făcea în biserică și în vederea cuminecării duminecale. Pocăința era așa dar o pregătire pentru cuminecare. Acelaș canon se practică în Biserică de atunci și până astăzi. Când așezământul tradițional al pocăinței este amenințat prin amestecul mărturisitorilor în slujba preoților, sfântul Ciprian apără cu strășnicie caracterul sacramental și rolul sfințitor al pocăinței. Deși el nu este un teoretician al dogmei, totuși e convins și caută să convingă și vremea lui de originea evanghelică a pocăinței și de pecetea harismatică a puterii ce se manifestă în deslegarea și iertarea păcatelor săvârșită prin preoți.

Pocăința adevărată se face prin: exomologeză, îndreptarea vieții, ispășirea vinei și ascultarea preoților. Orice crimă, orice păcat sau greșală își cere mărturisire și ispășire; altfel rămâne pe conștiință, ca o lepră. Mărturisitorii dacă pretind reprimirea apostaților în Biserică fără pocăință, se împotrivesc lui Dumnezeu, iar cei vinovați — nesupunându-se autorității Bisericii, își măresc osânda.

Biserica osândind montanismul pentrucă limita puterea iertării păcatelor, novațianismul pentrucă contesta iertarea păcatelor grave, și mai apoi donatismul pentrucă nu admitea decât o Biserică alcătuită numai din oamenii desăvârșiți, — a confirmat doctrina sa tradițională despre iertarea tuturor păcatelor în pocăință. De altă parte schisma montanistă și cea novațiană pe cale parțial negativă, precum și mărturiile pozitive ale autorilor studiați, arată legătura nedespărțită dintre preoție, pocăință și Biserică. Omul lui Dumnezeu pe care îl recomandă Clement Alexandrinul bogatului păcătos și păstorul prudent și experimentat al lui Origen, este duhovnicul de mai târziu, care sfătuește, primește confidențele, mângâe durerea și mijlocește prin rugăciuni și acte rituale iertarea păcătoșilor.

Astfel, doctrina despre pocăință din Noul Testament cu cea din scrierile primelor trei veacuri creștine, are o unitate organică și o continuitate istorică neîntreruptă și universală. Oscilațiunile se ivesc numai în jurul limitelor până unde se poate întinde și de câteori se poate acorda iertarea păcatelor grave. Dar conștiința Bisericii prin asistența Duhului Sfânt e vie și lucrătoare, căci elimineză din corpul ei tot ce nu e în armonie cu fundamentele și cu fondul doctrinei biblice și tradiționale a pocăinței și păstrează numai adevărul pur, liberator și mântuitor.

CAPITOLUL IV

POCĂINȚA IN EPOCA PATRISTICĂ

§ 9. Pocăința în scrierile epocei patristice apărute în Răsărit: 1. Iacob Afraat 2. Sf. Efrem Sirul 3. Eusebiu de Cesarea, 4. Sf. Atanasie cel Mare. 5. Sf. Vasilie cel Mare. 6. Sf. Grigorie de Nazianz. 7. Sf. Grigorie Nisanul. 8. Sf. Ciril al Ierusalimului. 9. Reforma patriarhului Nectarie. 10. Sf. Ioan Gurădeaur. — Alți sfinți părinți răsăriteni: — 1. Sf. Ciril al Alexandriei. 2. Isidor Pelusiotul 3. Teodoret al Cirului. 4. Sf. Epifaniu. 5. Sf. Ioan Scărarul. 6. Sf. Anastasie Sinaitul. 7. Sf. Ioan Damaschinul. 8. Teoria lui I. Turmel despre originea monastică a mărturisirii și combaterea ei.

§ 10. Pocăința în scrierile epocei patristice apărute în Apus: 1. Sf. Ambrosie. 2. Fericitul Augustin, 3. Papa Inocențiu I. 4. Fericitul Ieronim. 5. Papa Leon cel Mare. 6. Sf. Grigorie cel Mare. — Alți scriitori apuseni.

Studiul pocăinței în primele trei veacuri creștine întâmpină o mulțime de greutăți; nu poate fi făcut decât pe temelii de texte răslețe și după scrieri de cuprins mai mult moral și disciplinar, decât doctrinar. Nu am întâlnit despre pocăință în vremea aceasta niciun tratat de conținut propriu zis dogmatic. Observația aceasta de altfel se poate referi nu numai la taina pocăinței, ci peste tot la întreg sistemul doctrinei

creștine. Căci definirea terminologiei și precizarea învățăturilor dogmatice ale creștinismului nu s'au făcut dintr'o necesitate internă a Bisericii, ci dintr'o necesitate externă, pornită din propaganda veninoasă a învățăturilor eretice. Evoluția dogmaticei creștine merge paralel cu nașterea și evoluția ereziilor; în conformitate cu principiul: acțiune, reacțiune, sinteză, avem: acțiune creștină, reacțiune eretică, — sinteză dogmatică.

Cu toate acestea, principiile credinței creștine în general și principiile pocăinței în special, stau atât la baza scrierilor de cuprins moral, cât și a celor de cuprins disciplinar. Dogma pocăinței exista înainte de a fi definită și se practică în Biserica întreagă dela început. O dovadă mult grăitoare în acest scop și cu neputință de contestat ne servesc schismele produse din pricini penitențiale și mai ales bisericile disidente de mai târziu, nestoriană, armeană, siriană, coptică și abisiniană, care păstrează și practică și astăzi pocăința, deși s'au despărțit de atâtea veacuri dela sânul Bisericii ecumenice.

Cu epoca patristică studiul păcăinței se ușurează mult prin ajutoarele și luminile pe care ni le îmbie scrierile sfinților părinți și hotărîrile sinoadelor locale și ecumenice.

§ 9. Pocăința în scrierile epocei patristice apărute în Răsărit

Scriitorii și sfinții părinți, dintre care unii sunt ai lumii mari dascăli și ierarhi, dela care ne-au rămas texte și scrieri penitențiale pe care le vom analiza cât se poate de succint, sunt în Răsărit următorii:

1. Iacob Afraat, înțeleptul Persiei (m. pe la 340—345), a scris 22 Omilii numite „Demonstrațiuni", între care a șaptea tratează despre pocăință. Cuprinsul demonstrațiunii acesteia este următorul:

Toți oamenii, afara de Iisus Hristos, sunt păcătoși și se mântuesc prin pocăință. „Sunt leacuri pentru toate durerile, scrie Afraat, și aceste leacuri vindecă, numai să le cunoască un medic înțelept. Aceia care au fost răniți în lupta noastră, au ca remediu pocăința, care aplicată ranei o vindecăm O, voi, doctori, ucenicii doctorului nostru înțelept, luați acest leac, cu care veți tămădui rănile boaleL Când un doctor înțelept întâlnește luptători răniți de dușmani, caută cum să-i vindece. Și, când doctorul a vindecat un om rănit în luptă, primește dela rege daruri și onoruri. Astfel, iubite prietene, omului care luptă în bătălia noastră și e rănit de vrăjmași, trebue sa i se aplice leacul pocăinței, când rănitul arată o mare căință. Dumnezeu nu lapădă pe cel ce se căește, căci zice Ezechiil proorocul: „Nu voesc moartea păcătosului"...[1]

Omul care e rănit de săgețile satanei și se rușinează să-și arate doctorului duhovnicesc rănile sufletului, nu poate dobândi sănătatea pierdută- Cel care a fost rănit dar lapădă rușinea și-și mărturisește doctorului păcatul, va fi tămăduit prin pocăință. Medicul tămăduitor are datoria să îndemne pe răniți să nu-și ascundă rănile și dacă le descopăr, să nu le arate în public. Căci o armată care-și arată dușmanului rănile răniților, este o armată slabă, trădată și regele ei nu va întârzia să pedepsească pe vinovați.[2] Discrețiunea este pentru a salva onoarea comunității, nu pentru a tăinui rănile față de preotul vindecător. Soldații care

[1] Cap, 2, Turmel, p. 134 — 135; Tixeront *Hist.. des Dogmes,* Paris 1931, II, p. 206-207,

[2] — „Voi doctori, ucenici ai gloriosului Doctor, nu (rebue să refuzați leacul acelora care au trebuință să fie vindecați, Impuneți leacul pocăinței oricui își va arăta rana. Și, când el vă va descoperi-o, nu o publicați, ca cei nevinovați, din cauza acestui păcătos să nu fie socotiți vinovați de către adversarii noștri. Armata ale cărei soldați cad și mor este considerată de dușmani ca o armată foarte slabă". — Cap. 4; Turmel, p. 135.

își ascund rănile mor și moartea lor nu va fi de niciun; folos. Cei care le descopăr, se vindecă.

Soldații lui Hristos luptă cu un vrăjmaș nevăzut. Ajutorul lor este la Dumnezeu: prin El vor fi biruitori, numai să nu se rușineze și să-și ascundă rana păcatului.[1] Dumnezeu oferă și nu refuză nimănui pocăința. A chemat la pocăință pe Adam, când l-a strigat r „Adame, unde ești?" — dar Adam și-a ascuns păcatul; de aceea Dumnezeu l-a osândit la moarte pe el și pe toți urmașii lui. Dumnezeu a îndemnat la pocăință pe Cain și pe contimporanii lui Noe, a primit pocăința-, ninivitenilor, a vestit pocăința prin graiul proorocilor și apostolilor.

După ce înșiră și interpretează mai multe texte și exemple biblice despre pocăință, Afraat continuă a vorbi tot în metafore și a îndemna pe păcătoși la, pocăință, căci drepții nu au trebuință de ea...[2] Pentru păcătoși pocăința este o mână de salvare. Credincioșii sunt datori să nu păcătuiască: cei care naufragiază sunt chemați să se mântuiască prin pocăință și să nu mai păcătuiască.

Ridică-te deasupra pocăinței, strigă Afraat. Cel care nu bea din ape tulburi își va stampară setea în izvorul vieții.

Trâmbițașii pocăinței sunt înțelepții, doctorii, preoții. Ei sfătuesc, încurajează la luptă și deschid penitenților porțile cerului. Pe cei care întârzie a sepocăi au misiunea să-i îndemne la îndreptare, iar pe

[1] — „Din nou vă îndemn pe voi, care ați fost răniți, să nu vă rușinați. a zice: „Am căzut în bătae. Primiți leacul gratuit, pocăiți-vă și trăiți în loc să muriți". — Cap, 8.

[2] —„Tu fă așa ca să,nu ai lipsă de pocăință. Mâna aceasta, pocăința este întinsă păcătoșilor; ea nu' e necesară drepților. Săracii au lipsă de milostenie, nu bogații, Omului desbrăcat de tâlhar i se dau haine ca să-și acopere goliciunea rușinoasă"..., Cap. 17.

cei ce au prea mare încredere în pocăință, sunt datori să-i învețe a nu abuza de îndurarea lui Dumnezeu, ci să trăiască în smerenia și zdrobirea inimii,

Sunt unii care nu se pocăesc. „Și, deși noi le cunoaștem păcatul lor, se îndărătnicesc, refuză să vie la pocăință și, în urma rușinii, mor în moartea a doua, fără să mai cugete la Acela care cercetează cugetele. Alții din contră își mărturisesc păcatele, dar nu li se acordă pocăința. O, chivernisitor al casei lui Hristosl — dă pocăință tovarășului tău și adu-ți aminte că Domnul nu respinge penitenții" (cap. 24). Dreptul la pocăință este universal, după cum universal e și păcatul. Nimănui nu i se poate refuza.

De altă parte, răul pe pământ este amestecat cu binele, neghina cu grâul și alegerea se va face la judecata din urmă. Preoții au chemarea să grijească turma credincioșilor: sa întărească pe cei slabi, să îngrijească de cei bolnavi și să-i vindece prin grația pocăinței, cât sunt pe pământ; că pe urmă trecem de sub har sub regimul dreptății și atunci nu va mai fi pocăință.

— „Cetește, iubite prietene, și înțelege. Să știi și să vezi că nu este nimeni care să nu aibă, mai mult sau mai puțin, lipsă de pocăință. Mulți aleargă în arenă, dar biruitorul va primi coroana și fiecare va fi răsplătit după măsura lucrului său".[1]

Dacă până la Afraat învățătura despre mărturisirea secretă a păcatelor nu a fost formal afirmată, prin el se arată în toată claritatea. Păcatele trebuesc mărturisite în fața iconomilor. casei Mântuitorului Hristos; prin ei primesc răniții leacul grației divine, ca să se vindece de păcate. Toți oamenii sunt păcătoși, toți au lipsă de mâna sau harul pocăinței. Cei ce nu aleargă la doctori și nu se supun pocăinței li se închide cerul și se cufundă în moarte veșnică.

[1] Cap. 27; Turmel, op, cit. p. 135-139.

2. Sfântul Efrem Sirul (373), numit și lira Duhului Sfânt, este altă figură aleasă a Bisericii siriene. In cartea a treia de „Cuvinte și învățături" are nouă omilii „pentru pocăință", din cuprinsul cărora rezumăm teologia sa penitențială.

Omul prin păcat își ia pe umeri sarcini grele de purtat, dar toate le poate ușura prin pocăință.

— „Că întru noi este a lega și a deslega. Iar a lui Dumnezeu este a ierta celor ce cad înaintea lui. Că iubitor de oameni, cu adevărat Stăpân avem, care desleagă prin pocăință sarcinile robilor săi. Deci pe însuși Judecătorul, mai înainte de ducerea din viața aceasta foarte să-l rugăm, mărturisindu-ne, ca pe noi să ne izbăvească".[1]

Cei ce leagă și desleagă sunt preoții Bisericii; cel ce iartă este Dumnezeu. Condiția esențială a iertării este convertirea, mărturisirea, pocăința curată. Nimeni să nu desnădăjduiască, nici să se lase biruit de patimi, ci să se întoarcă la pocăință; să asculte glasul lui Dumnezeu, căci El ne chiamă prin cuvintele: Pocăiți-vă... Pentru orice răni ale păcatelor, El e doctorul sufletelor. El iartă în pocăință păcatele făcute după botez. Prin El împăcăm pe omul lăuntric cu cel dinafară; stingem focul gheenei, biruim monstrul păcatului și ucidem viermele morții. Păcatele prin pocăință se curmă. Prin pocăință ajungem în societatea sfinților, căci pocăința este călătorie prin ușa cea strâmtă, spre viața de veci.[2] Vremea pocăinței este viața pământească. Aci și acum să ne pocăim.

— „Să ne îndeletnicim întru rugăciuni, întru cereri, întru ajunări, întru pocăință și să arătăm viața noua schimbată. Să ne mărturisim, să ne întoarcem

[1] *Cuvintele și învățăturile* preacuviosului părintele nostru Efrem Sirul care se cuprind întru a treia carte. Ed. II. București 1926, p. 54.

[2] Ibid. p. 163, 169 și 222.

fraților. Că a întoarcerii este vremea și a lacrimilor celor multe... Să ne ostenim aici puțin, ca să nu ne muncim acolo mult. Să ne nevoim vremelnic, ca să nu ne chinuim veșnic... să nu dormităm, să nu ne trândăvim bătând (la ușă) prin pocăință și zicând: Deschide nouă Stăpâne, deschide nouă nevrednicilor, smeriților și păcătoșilor pentru sfânt numele Tău. Să nu ne încui, îndură-Te. Să nu ne lipsești pe noi de mila Ta, de slava Ta, de împărăția Ta".[1]

Sfântul Efrem nu înțelege prin pocăință numai o simplă formalitate rituală, ci o adâncă transformare și îndreptare a vieții, o trăire în stare de pocăință, o bae în noianul harului dumnezeiesc, după exemplul marilor penitenți și convertiți, cum au fost David, Mânase, Petru, Pavel, Zacheu și alții.

— „Lup era Pavel, gonind oile turmei lui (Hristos) și oaie s'a făcut după ce de cruzimea lui s'a desbrăcat. Hiară era, pe oi rupându-le și păstor s'a făcut, pe oi tămăduindu-le".[2]

Pe acest plan sufletesc se desfășură gândirea marelui părinte și poet sirian. El admite și cere repetarea spovedaniei ori de câteori este necesară. O cere totdeauna, dar cu condiția să nu fie numai o simplă formă, ci o revolutie launtrică. Penitentul să participe activ și efectiv la opera înoTreptării sale; să se convertească, să devină din lup oaie și din hiară păstor. Acesta este rostul și idealul pocăinței după sfântul Efrem, profetul și trompeta Siriei.[3]

3. Eusebiu de Cesarea (340) în comentariile ce le face la psalmi vorbește adeseori despre pocăință și exomologeză. In repetițe rânduri dă exemplu credin-

[1] Ibid, p. 16—2163.

[2] Ibid. p. 222.

[3] Pe lângă Afraat și Efrem Șirul, alt scriitor sirian, care a scris despre pocăință, este Iacob din Nisibi: Sermo de paenitentia.

ciosilor pocăința lui David și-i pune în gură aceste cuvinte de mustrare a păcătoșilor: „Până când veți rămânea în păcat? Ar trebui din contră, să vă grăbiți spre pocăință și spre mărturisirea scumpă lui Dumnezeu".[1] David a perseverat în pocăință; pentru o noapte de păcat a petrecut nopți întregi în lacrimi, deși vecinii își băteau joc de el,[2] Sufletul prin mărturisirea făcută lui Dumnezeu se vindecă de răni.[3]

Creștinul nu se cuvine să-și ascundă păcatul în adâncul sufletului.[4] Toate rănile ascunse și păcatele din neștiință trebuesc descoperite, ca să primească prin milostivirea lui Dumnezeu leacul tămăduitor.[0] Calea mântuirii este calea convertirii, pocăinței și mărturisirii.[6]

In conformitate cu tradiția, creștinii se adună Dumineca să se mărturisească, adecă să-și depună de pe umere sarcina greșelilor. Cei ce fac pocăință și spovedanie sinceră, sunt pe calea ce duce la un sfârșit bun al vieții, deoarece mărturisirea este începutul drumului ce duce la Dumnezeu.[7]

Eusebiu ne mai istorisește întâmplarea și pocăința împăratului Filip. Fiindcă a provocat multe nemulțumiri în popor prin purtarea lui nedemnă, episcopul l-a oprit să ia parte la slujba învierii și l-a obligat să treacă în rândul penitenților și să-și spovedească păcatele.[8]

4. Sf. Atanasie cel Mare (373) în scrisorile sale pascale arată cum să se pregătească creștinii, ca să prăsnuiască cu vrednicie ziua învierii Domnului. Pe

[1] La psalm 4, 2.
[2] La psalm 6, 4; 29, 1; 30, 12,
[3] La psalm 24, 1.
[4] La psalm 37, 5,
[5] La psalm 24, 6.
[6] La psalm 34, 8.
[7] La psalm 91, 2; Turmel, p, 142-143.
[8] Ist. bis, 6, 34.

lângă post, rugăciune, milostenii, urmarea vieții sfinților, desbrăcarea de omul cel vechiu, practica virtuților și a faptelor bune, părintele ortodoxiei indică și spovedania ca mijloc de curățire sufletească,[1] de sine înțeles nu ca pe o noutate, ci ca pe o lucrare duhovnicească păstrată în cultul și în doctrina Bisericii.

Un accent deosebit pune sfântul Atanasie pe rostirea rugăciunilor și a psalmilor de pocăință[2] și atribue preoților, pe baza textului dela Matei 18, 18, harul vindecărilor și puterea legării și deslegării. Tot lui Atanasie i se atribue și următorul text elocvent:

— „După cum omul botezat de preot se luminează prin grația Duhului Sfânt, tot astfel acela care se mărturisește în pocăință primește dela preot iertarea prin harul lui Hristos".[3]

Toate păcatele săvârșite după botez se iartă în pocăință; Biserica a interpretat corect epistola către Evrei 6, 6, și a osândit doctrina novațienilor rigoriști. Textul epistolei oprește repetirea botezului, nu a pocăinței.

— „Acestea le-a scris evreilor, ca să nu creadă ei, că după datina legii ar fi multe botezuri de pocăință, în fiecare zi; de aceea îi îndeamnă la pocăință și le spune ca numai una este înoirea prin botez și nu alta, după cum a scris în scrisoare: 0 credință, un botez. Căci el nu zice, că ar fi cu neputință să se pocăiască, ci zice că e cu neputință ca noi să ne înoim prin pocăință (fără botez). Căci e deosebire între aceste două (botez și pocăință). Deoarece cel ce se pocăește,

[1] Ep. 7, 9-10; 10, 11; 19, 7-9.

[2] Ep, către Marcelin 20 ; 25; 30.

[3] Contra Novat. V. M, P, G. 26, 1316 Ωσπερ άνυρωπος υπό ανΰρώπον ιερέως βαππζομενος, φοτιζεται τη τοϋ 'Αγίου Πνεύματος χαρίτι όντως χαι ό έξομολογούμενος εν μετάνοια, δία του ιερέως λαμβάνει τήν αφεσιν, χάριτι Χριστου.

deși încetează de a mai păcătui, totuși păstrează încă semnele rănilor. Pe când cel ce se botează desbracă pe omul cel vechiu și se înoește, născut fiind de sus, prin darul Duhului".[1]

Despre cei ce se fac vinovați de eresuri, sfântul Atanasie spune că trebuesc excomunicați, ca în felul acesta să se prevină răspândirea erorilor.[2]

5. Sf. Vasilie cel Mare (379), afară de cele 84 canoane penitențiale din scrisoarea către Amfilochiu,[3] pe care le studiem când vorbim despre pocăință în canoanele sfinților părinți, are și alte texte și scrisori în care tratează despre pocăință[4] și îndeamnă pe păcătoși să-și spovedească preoților păcatele, ca să-și mântuiască sufletul. Căci „cel ce s'a întinat de vreun păcat, deși își pierde curăția, totuși nu este lipsit de nădejdea de a se curați prin căință".[5]

Pocăința este înoirea vieții și hotărîrea ferma de a nu mai păcătui. „Cel ce mărturisește păcatul său, scrie sfântul Vasilie, nu este acela care se mărginește a zice: Păcătuit-am, pe urmă rămâne în păcat, ci acela care, după cuvântul psalmului, a descoperit păcatul său și se căește de el. Ce ar folosi toate îngrijirile medicului dacă bolnavul nu se păzește de cele vătămătoare existenței sale ? Astfel iertarea unei nedreptăți nu servește nimic acelui care comite altele, nici iertarea desfrânării acelui ce stărue'ște într'o viață desfrânată... Economul înțelept al vieții noastre voește ca acel ce a viețuit în păcat și a promis apoi a se scula iarăși spre a viețui în dreptate, sa sfârșească cu trecutul și după ce a păcătuit să facă un fel de în-

[1] Ep. către Serapion 4, 12—13; M. P. G, 26, 656.
[2] Hist. arian, ad monachos 28; Turmei, p. 149.
[3] M. P. G. 32, 664 și urm.
[4] Ep. 44-46; 173; 174.
[5] Comentar la Isaia, cap. 19.

ceput, reînoindu-și viața prin pocăință".[1] Deci pocăința nu este numai un act expiator, ci o renaștere internă care se inaugurează cu o convertire la o viață nouă.

Dar sf. Vasile nu numai insistă pentru o pocăință întemeiată pe convertirea sinceră dela păcat, dar o introduce și în mănăstirile zidite de el ca regulă de disciplină internă; obligă călugării să se spovedească cât mai des și să se orienteze după sfaturile duhovnicului.[2]

Lucrarea pocăinței după sf. Vasilie durează cât lucrarea păcatului, adecă viața întreagă. „Pocăința nu trebue să înceteze în cursul vieții întregi; căci cine e fără păcat? In toată clipa păcătuim, dacă nu cu fapta apoi cu cuvântul; dacă nu cu cuvântul apoi cu gândul. Oricât de mici sunt păcatele, dar ele pătează conștiința, iar conștiința trebue să fie mereu curată. Dacă trebue să fie păstrată în curățenie, dar, totuș, zilnic se pătează, atunci în toată ziua trebue să o și curățim".[3] Toți păcătuim, toți avem nevoe de pocăință, totdeauna.

E foarte interesant următorul tablou în care Marele Vasilie arată desfășurarea unei slujbe nocturne pentru penitenții care își spovedeau și ispășeau păcatele:

— „La noi poporul se scoală noaptea și merge la casa de rugăciune. Aci toți se mărturisesc lui Dumnezeu în durere, întristare și lacrimi. Apoi dela rugăciune trec la psalmodie (recitări și cântări de psalmi)... După ce a trecut astfel noaptea în psalmodiere și rugăciune, ca dintr'o gură și dintr'o inimă se înalță către Domnul psalmul mărturisirii: fiecare rostește pentru sine cuvintele pocăinței".[4]

[1] Comentar la Isaia 1, 5, 14; cit. la Macarie: *Teol, Dogm. ort.* II p. 558,

[2] Cf. Bartmann II, p. 430,

[3] *Regulele Sf. Vasilie,* în trad, *Vechile rânduieli ale vieții monahale.* Mănăstirea Dobruța 1929, p, 518.

[4] Ep, 207, 3; Turmel p, 153,

Este o atmosferă impresionantă de rugăciune și un chip cuceritor de ispășire a păcatelor, mai ales că totul se petrece în biserică. Sfântul Vasilie, precum vom vedea mai la urmă, nu concepe o spovedanie făcută numai lui Dumnezeu cu ignorarea preotului. După el, preotul primește mărturisirea secretă, reglementează pe cea publică și impune penitentului canonul necesar de pocăință. Alte interpretări sunt cu totul streine cugetării și disciplinii canonice a sfântului Vasilie.

6. Sf. Grigorie de Nazianz (390), prietenul sfântului Vasilie și, după Ioan evanghelistul, al doilea teolog al Bisericii, numește pocăința „botezul lacrimilor".[1] Cel ce se pocăește, se umilește, se roagă și se lapădă de păcat, după pilda penitenților biblici: David, Mânase, ninivitenii, Petru, Matei vameșul, incestuosul. Cu putere se ridică Grigorie contra novațienilor și le face reproșuri că au lepădat pocăința, luând astfel locul fariseilor. In opoziție cu asprimea lor, el recomandă indulgența și lacrimile căinței amare:

— „Cine va da capului și pleoapelor mele un izvor nesecat, ca să pot spăla în mine, prin șiroae de lacrimi tot felul de întinăciune și să plâng păcatele mele pe cât se cuvine? Căci pentru muritori și pentru sufletele întinate leacul cel mai bun sunt: lacrimile, cenușa și sacul pocăinței".[2]

7. Sf. Grigorie Nisanul (395), ca și fratele său sfântul Vasilie, a lăsat Bisericii o scrisoare canonică[3] ce cuprinde o serie de canoane penitențiale pe care le cercetăm mai la urmă. Doctrina lui despre pocăință este a sfinților părinți: cu adâncă înțelegere față de firea păcătoasă a oamenilor și hotărît contrară rigoriștilor. Cu iubire și duioșie părintească se adresează

[1] Cuvânt. 39, 17—19, despre botezul lui Iisus.
[2] Versuri despre sine însuși; Mihălcescu; *Dogma Soter.* p. 180.
[3] M. P. G. 45, 221—236.

sfântul Grigorie penitenților și-i cheamă la mărturisire verbală și sub tratamentul său duhovnicesc:

— „Vărsați înaintea mea lacrimi amare și multe, și voi vărsa și eu cu voi. Alipiți-vă cu tristețe de un slujitor al Bisericii și încredeți-vă în el ca într'un părinte .., Preotul se întristează de păcatul fiului său duhovnicesc, cum s'a întristat Iacob la vederea hainei iubitului său Iosif. Trebue să vă încredeți în cel ce v'a născut în Dumnezeu mai mult decât în cei ce v'au născut trupește. Descoperiți-i cu îndrăsneala secretele cele mai mari, descoperiți-i tainele sufletului vostru, precum se descopere doctorului rănile cele mai secrete. El va purta grijă de sănătatea voastră".[1]

Apare figura duhovnicului ce pătrunde în suflete, — le cercetează durerile, unge rănile și poartă grijă de însănătoșirea lor.

8. Sf. Ciril al Ierusalimului (386) în catiheza întâi scrie că „timpul de față e timpul mărturisirii. Mărturisește ce ai făcut cu cuvântul sau cu fapta, sau ziua sau noaptea. Mărturisește-te la timpul cuvenit și primește în ziua mântuirii comoara cerească!"[2]

In catiheza a doua[3] spune că păcatul este un rău ce taie coardele sufletului și o boală ce izvorește din voia liberă a omului. Autorul lui e diavolul, tatăl răutăților. Dar să nu disperăm. Tămăduirea păcatelor se face prin harul pocăinței. E un lucru grav a nu avea încredere în virtutea căinței. După cum șarpele își lapadă pielea și pământul se curăță de spini prin săpare adâncă, la fel și omul se poate curați de păcat prin căință adâncă. Dumnezeu iartă pe păcătoșii care se căesc și prin harul pocăinței le stinge focul patimilor,

[1] Omilia despre cei ce judecă pe alți cu asprime; Mihălcescu, *Dogma,* p. 184,

[2] *Catihezele* celui întru sfinți părintelui nostru Ciril arhiepiscopul Ierusalimului, trad. Bendevschi, „Candela", Cernăuți 1883, p. 379.

[3] M. P. G. 33, 381—408 și 409-424.

așa după cum a iertat și pe alți mulți păcătoși, despre care se scrie în Vechiul și Noul Testament. Sf. Ciril susține ca păcatele se iartă prin botez și prin pocăință. In taina pocăinței factorul principal este Duhul Sfânt, iar preoții sunt organele lui; ei iartă, leagă și desleagă pe cei ce se căesc pentru păcatele săvârșite.[1]

9. Reforma patriarhului Nectarie (398). Istoricul Socrate,[2] și pe urma lui Sosomen,[3] ne raportează următorul scandal întâmplat pe vremea patriarhului Nectarie, în biserica din Constantinopol. O femeie din clasa înaltă se mărturisește preotului duhovnic. Acesta îi prescrie rugăciuni, post și fapte vrednice de pocăință. Dar spre consternarea întregii comunități, femeia merge prea departe, și se mărturisește în public că a avut legături intime, nepermise, cu un diacon. Emoția și scandalul iau proporții neașteptate. Poporul se agită și preoții sunt acoperiți de tot felul de injurii. Urmează sancțiunile: Diaconul vinovat este depus și gonit din biserică și, la sfatul lui Evdemon, un preot originar din Alexandria, Nectarie desființează slujba d e d u h o v n i c . Măsura se aplică de către episcopi și în alte biserici din Orient. Credincioșii sunt lăsați să se prezinte la cuminecare după cum îi va povățui conștiința. Va judeca Dumnezeu dacă sfatul lui Evdemon a fost bun sau rău pentru Biserică,

Aceasta e informația lui Socrate despre schimbarea ce o face Nectarie și pe urma lui unii dintre episcopii Răsăritului în administrarea și disciplina pocăinței. Conținutul ei este, evident, laconic. Ce rol aveau duhovnicii și cum a putut Nectarie face o reformă atât de însemnată în cuprinsul pocăinței? Cheia

[1] La Ioan 20, 23;. Silvestru de Canev, *Theol. Dogm.* V. p. 31.
[2] *Ist. bis.* 5, 19; M. P. G, 67, 613 și urm.
[3] *Ist. bis,* 7,. 16;. M. P. G, 67, 1457 și urm.

înțelesului e foarte greu de aflat, mai ales că nici pocăința nu s'a desființat ca taină de pregătire pentru cuminecare, nici duhovnicii nu au dispărut din Biserică. Este deci necesar să aflăm care a fost originea și rolul duhovnicilor în Biserică și ce motiv a determinat desființarea lor, dacă din capul locului poate fi vorba de o „desființare".

Socrate în locul citat ne spune ca preotul duhovnic își are originea de pe vremea novațienilor și a lapsilor lui Ciprian. După prigoana împăratului Deciu, preoților — duhovnici — li se încredințează sarcina să primească și să supravegheze exomologeza apostaților. Mai târziu întâlnim în bisericile din Roma preoți duhovnici încredințați cu misiunea specială de a îngriji catehumenii și penitenții și de a săvârși botezul și pocăința.[1] E vremea când trecerile în număr mare la creștinism și sancționarea vinovaților reclamau forme și servicii multe pe care nu le puteau împlini episcopii sau un singur preot de parohie și când multe din atribuțiunile duhovnicești ale episcopilor trecuseră în sarcina preoților.

A suprimat Nectarie oficiul preotului duhovnic, preotul în cauză sau pocăința publică ? Iată întrebările la care teologii răspund în chip variat, unii fiind de o

[1] P, Batiffol: *Etades d'histoire et de Iheologie positive,* ed. 7, p. 146 și urm. — Cum se făcea aci pocăința, ne arată Sozomen în următorul text; „La Roma este (în biserică} un loc destinat pentru cei care fac penitență; la sfârșitul Liturghiei, la care ei nu au dreptul să participe, ei se prostern la pământ plângând și suspinând. Episcopul, tot lăcrimând, vine înaintea lor, cade și se prosterne la fel cu ei. Apoi episcopul se scoală și ridică prosternații și după ce rostește peste ei rugăciuni potrivite le dă drumul; apoi fiecare dintre ei în particular își chinuește trupul prin: posturi, lipsirea de băi, abținerea dela toate lucrurile care li-au fost impuse; aceasta pe timpul, descris de episcopi. In ziua hotărîtă penitentul, împlinindu-și pedeapsa, este deslegat de păcat, της αμαρτίας άνίείαι și reintră în comunitatea credincioșilor. Astfel lucrează episcop început și până în ziua de astăzi". I*st bis.* 7, 16; M. P. G. 57, 1‹

părere alții de alta. Luând în considerare neajunsurile mărturisirii publice, sancțiunile penale ce puteau să-i urmeze[1] și dispariția ei treptată, este prea probabil că Nectarie desființează oficiul penitenței publice și lasă neatinsă porunca mărturisirii secrete.[2] La concluzia aceasta ajungem gândindu-ne la urmașul imediat a lui Nectarie, la Sf. Ioan Gurădeaur, care predică atât de intens pocăința, fără a ne da să înțelegem că e vorba de o restaurare a ei, deși s'a formulat și ipoteza aceasta. Altă probă despre continuitatea pocăinței în Biserica Răsăritului avem dela episcopul Asterie al Amasiei, care a trăit tot pe la sfârșitul veacului al patrulea și ne-a lăsat un prețios *îndemn spre pocăință,* în care sfătuește credincioșii creștini să se spovedească preotului duhovnic.[3]

Astfel, Nectarie nu desființează pocăința și nu atinge cu nimic fondul ei. Motivul destituirii preotului duhovnic este de ordin disciplinar, nu doctrinar. Reforma lui Nectarie privește numai publicitatea pocăinței, pentru a scuti Biserica și clerul de situații penibile, cum a fost cea amintită. Nici nu se știe dacă hotărîrea lui Nectarie a fost generalizată în întreg Orientul, sau numai în unele biserici. Cât privește Apusul, este străin de ea.

De aci încolo mărturisirea publică este în declin până la totala ei desființare. Cu desființarea mărturisirii publice se îndulcește și disciplina penitențială. Săvârșitorul pocăinței de acum înainte, ca și până aci, este preotul; el primește mărturisirea secretă a penitenților, dă epitimii, leagă și desleagă, toate în con-

[1] Cf. Sozomen: *Ist. bis.* 7 ; M. P. G. 67, 1640; Batiffol: *Etades,* p, 153 și urm,

[2] Petavius, vezi la Turmei p. 165—166 și Batiffol, op, cit. p. 153 și urm,

[3] Omilia 13, M. P. G. 40, 369; Tixeront II, p. 188, nota 3.

formitate cu prescripțiile canoanelor bisericești și cu dispozițiile sufletești ale penitenților.[1]

10. Sf. Ioan Gurădeaur (407) între toți sfinții părinți are cea mai bogată învățătură despre pocăință. Prin chemarea lui de patriarh și mai ales prin geniul său de predicator și moralizator a fost și rămâne un mare învățător al pocăinței[2] pentru creștinătatea întreagă. Predica pocăinței este în cuprinsul omiliilor și comentariilor sale unul dintre cele mai iubite subiecte.

încă înainte de a se preoți scrie unui tinăr de 20 ani, Teodor, o scrisoare,[3] în care, după ce combate ispita disperării din sufletul păcătosului, vorbește despre pocăință întemeiat pe o serie întreagă de texte și pilde biblice. — Păcatul omoară sufletul; pocăința este izvor de viață. In pocăință se iartă cei mai mari păcătoși; Nabucodonosor, Ahab, Manase, David, Onisim, fiul risipitor, incestuosul, ninivitenii, tinărul convertit de sf. Ioan evanghelistul,... și cele mai mari păcate, firește cu condiția să fie recunoscute, spovedite cu lacrimi și urmate de îmbunătățirea vieții.- „Iată cât de mare este — exclamă Ioan — virtutea pocăinței".[4]

Tot operă din tinerețea sfântului Ioan Gurădeaur este celebrul tratat *Despre preoție.*[5] Ideile penitențiale din cuprinsul tratatului se referă la preot, la puterea lui sacramentală de a deslega păcatele și de a vindeca sufletele prin pocăință.

Preoția covârșește toate slujbele și toate demnitățile prin noblețe și prin greutatea ei, De aci deosebirea mare dintre păstor și turmă, dintre preot și

[1] V, Mitrofanovici: *Disciplina pen.* Candela, 1884, p. 89—90,

[2] In stihoavna Litiei dela *Sf, Trei Ierarhi* Ioan Gurădeaur este numit *învățătorul pocăinței,*

[3] M. P. G. 47, 277—316.

[4] 1, 7 ; M. P. G. 47, 286.

[5] M. P, G, 48, 623-692.

popor... „cât de mare este diferența între ființele neraționale și între oamenii care rațonează, atâta este între păstor și turmă".[1] Deosebirea vine deoparte din harul ce-l primește preotul în hirotonie, de alta din sfințenia slujbelor ce le împlinește. El nu numai constată, ca preotul Vechiului Testament, vindecarea leprei, ci el însuși o săvârșește. Prin mâinile sfințite ale preoților se săvârșește botezul, euharistia, pocăința... și se dobândește mântuirea.'

— „Ce mijloc vei găsi, fără oficiul lor spre a scăpa din focul iadului sau spre a culege recompensele păstrate în cer?... Puterea lor e mai îngrozitoare decât a monahilor asupra supușilor, mai venerabilă decât a părinților asupra fiilor". Căci părinții ne nasc din carne, preoții ne fac fii ai lui Dumnezeu, fii ai grației și ne deschid vistieriile cerurilor. Ei au puterea iertării "păcatelor, — putere ce nu s'a dat nici îngerilor, nici împăraților.

— „Preoții locuesc pe pământ, dar dispun de cer, căci au primit o putere pe care Dumnezeu n'a dat-o nici îngerilor, nici arhanghelilor, căci n'a zis acestora: *Oricâte veți lega pe pământ vor fi legate și în cer și oricâte veți deslega pe pământ vor fi deslegate și în cer.* Au, e drept, și stăpânitorii pământului puterea de a lega, dar numai trupurile, pe când legătura acestora (a preoților) se întinde asupra sufletului și se înalță până la cer, căci ceea ce hotăresc preoții aci pe pământ întărește Dumnezeu în cer; Stăpânul primește socotința slugilor sale, căci ce a dat acelora dacă nu întreagă puterea celor cerești? Deoarece zice: *Celor ce le veți ierta păcatele, vor fi iertate și celor ce le veți ține a, vor fi ținute.* Ce putere este mai mare decât aceasta?... Este adevărată nebunie a nesocoti o

[1] *Despre preoție,* cartea II, 1 ; trad. St, Călinescu: *Povățuitor în activitatea pastorală a preotului,* București 1908, p. 123.

putere așa de mare, fără de care nu ne putem mântui, nici dobândi bunurile făgăduite... pentrucă ei ne pot ierta păcatele nu numai când ne renasc (prin botez), ci ne pot ierta păcatele ce am săvârșit după renaștere".[1]

Text impresionant prin forma expunerii și clasic prin claritatea conținutului. Părinții ne dau o viață limitată la durata ei pământească, supusă durerilor și morții. Preoții ne dau una veșnică și ne iartă păcatele în botez și după botez, în pocăință, se roagă înaintea lui Dumnezeu pentru poporul întreg, fac soliri pentru vii și pentru morți, — pentru toți cer grație. Am văzut mărturiile sfinților evangheliști Matei și Ioan citate de Hrisostom în sprijinul rolului harismatic al preoției creștine.[2] Altă mărturie citează Hrisostom pe sf. ap. Iacob, când scrie: „Este bolnav cineva dintre voi? Să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el,... și de va fi făcut păcate, se vor ierta lui".[3] — Sunt textele clasice despre așezământul sfintei taine a pocăinței din Noul Testament, care îi adeveresc originea divină și sacramentală, confirmate și comentate de cel mai mare predicator al Bisericii creștine.

Sfântul Ioan Gurădeaur consideră preoția „mister îngrozitor" ; un capitol esențial al ei este *arta* de a întoarce pe rătăciți și a corecta viițiile și patimile sufletelor nu prin violență, nici prin forță sau frică, ci prin sfaturi stăruitoare, prin răbdare și mai ales prin dragoste părintească, dragostea fiind dar ceresc, semnul ucenicilor lui Iisus și cel mai bun mijloc de reformă morală a vieții. Scopul suprem al preoției și al pocăinței este „a conserva frumusețea și gloria miresei

[1] Cartea III 5, 6; Mihălcescu, *Dogma Soter.* p. 177-178.

[2] In Omilia la Ioan 86, 3 — 4, vorbind despre aceleași texte penitențiale, spune că apostolii au primit puterea iertării dela Iisus și „dela ei au moștenit-o episcopii.

[3] Cartea III. 9.

lui Iisus Hristos". Dar aceste idei nu le cuprinde el numai în tratatul despre preoție, ci și în alte lucrări.

In *Cele nouă omilii despre păcăință*[1] sfântul Ioan. Gurădeaur face cu pasiunea-i caracteristică pe lângă o profundă analiză psihologică a pocăinței și expunerea ei doctrinală. Idealul vieții creștine este nașterea din nou; Hristos să se întrupeze în fiecare om. Dar în calea idealului sta realitatea psihologică: păcatul, adică puterea ce aruncă pe om în prăpastia neliniștii și veninul ce otrăvește și ucide viața. Primejdia lui este cu atât mai mare, cu cât uneori este acoperit de trufie, alteori e ascuns în amărăciunile desnădejdii. Dumnezeu însă nu vrea moartea păcătoșilor, ci pocăința lor; nu-și întoarce fața dela ei, ci le lasă vreme să se căiască, deoarece durerea căinței se împotrivește păcatului și-l desarmează.

După Hrisostom pocăința e „dovada dragostei lui Dumnezeu" față de oameni. Omul ce se pocăește, se mântuește. Pocăința face apostoli din Petru tăgăduitorul și din Pavel prigonitorul. Iertarea este o sărbătoare, cum a fost cea a fiului rătăcit...[2]

In ce constă misterul pocăinței ne arată sfântul părinte în Omilia a doua. Calea pocăinței este întâi de toate calea și cu cercetarea bisericii.

— „Fie că ești păcătos, intră în biserică spre a-ți spovedi păcatele ; fie că ești om drept, intră în casa Domnului ca să nu te abați din drumul dreptății, căci biserica este un liman și pentru unul și pentru celălalt.

„Ai păcătuit? Nu-ți pierde nădejdea, ci intră, purtând înainte pocăința, (ca un steag). Ai păcătuit?

[1] Λόγος περί μετανοίας, M. P. G. 49, 277-350, trad. după original de Pr. Victor I. Diaeonescu, Botoșani 1911 și Ștefan Bezdechi,. în *Seria teologică,* Sibiu 1938.

[2] —„Nu se sărbătorește viciul, ci convertirea ; nu păcatul, ci-pocăința ;. nu fățărnicia, ci întoarcerea la curățenia sufletului".. — Omilia L, 4f, Diaeonescu, op. cit. p. 26.

Spune-i lui Dumnezeu: Am păcătuit. Ce greutate mare e asta? Ce ocol? Ce oboseală? Ce strâmtoare ca să spui acest cuvânt: „Am păcătuit". Crezi că dacă nu-ți vei spune tu însuți ție că ești păcătos, n'o să te pârască diavolul? Ia-i-o înainte și fură-i tu slujba, căci slujba lui e să pârască. Atunci de ce nu îl preîntâmpini, nu-ți spui păcatul, nu te curățești de greșală, când știi bine că vei da de un pârâtor care nu știe să-și țină gura?

„Ai păcătuit? Intră în biserică și spune lui Dumnezeu: Am păcătuit. Nu cer altceva dela tine, decât: acest lucru. Sfânta Scriptură zice: *„Spune tu întâi nedreptățile tale, ca să te desvinovățești"* (Isaia 43, 26); spune-ți păcatul, ca să-ți ștergi păcatul. Nu e în aceasta vreo osteneală, nici întortocheri de vorbe, nici cheltuială de parale, nici altceva asemănător; spune cuvântul, fii de bună credință cu păcatul și spune: Am păcătuit. Dar cum se poate asta — mă va întreba cineva — ca, dacă spun eu întâiu păcatul, să-mi șterg păcatul? — Am în Scriptură pildă despre un om care și-a spus păcatul și și l-a șters, și despre altul care nu l-a spus și nu i s'a șters".[1]

Păcătosul mântuit e David, pentrucă și-a mărturisit vinovăția; cel osândit e Cain, pentrucă a tăcut-o. Deci cel dintâiu act din lucrarea pocăinței este recunoașterea și mărturisirea sau spovedirea păcatului în biserică. Al doilea act este căința, părerea de rău sau plângerea pentru păcat, cum a fost cea a lui Ahab pentru uciderea lui Nabot[2] și a ninivitenilor. — Alt chip de îndreptare în pocăință este smerenia; „fii smerit și ai desfăcut lanțurile păcatului". Prin mândrie fariseul s'a osândit, iar vameșul prin umilință s'a îndreptat, „Fariseul s'a. scoborît din templu pierzându-și dreptatea, iar vameșul s'a scoborît câștigând dreptatea. Și vorbele au învins

[1] Omilia 2, 1 ; trad. Ștefan Bezdechi, op, cit. p. 12 — 13.
[2] III Regi, 21.

faptele. Acela prin lucrările lui a pierdut dreptatea; acesta, prin cuvântul său smerit, a câștigat dreptatea. Măcar că purtarea lui nu era smerenie, căci smerenie înseamnă când ești mare, să te micșorezi; dar fapta vameșului n'a fost smerenie, ci adevăr: căci vorbele lui erau adevărate deoarece el era un păcătos".[4] O frumoasă pildă de smerenie este viata sfântului ap. Pavel.

Omilia a treia ne arată a patra cale deschisă spre pocăință, adecă milostenia, regina virtuților, aripa ce ne urcă la cer. Toate aceste acte ale pocăinței: mărturisirea, căința, smerenia și milostenia sunt semne despre dragostea lui Dumnezeu față de păcătoși și în acelaș timp dovezi contra celor ce ar încerca să-și motiveze nepăsarea și nepocăința.[2]

Pocăința se repetă de câteori e necesară, deoarece păcatul și pocăința sunt două lucruri care se condiționează reciproc. De câteori e păcat, de atâteaori e lipsă pocăința. „De păcătuiți în toate zilele, în toate zilele faceți pocăință".[3] De mai multeori greșește cineva, iot de atâteaori e dator să se pocăiască, adecă să-și plângă vina, sa-și răcorească ochii cu „al doilea botez", ca și apostolul Petru care și-a spălat păcatul lepădării de Hristos prin lacrimile *amare* ale pocăinței.[4]

[1] Omilia 2, 4; op. cit. p. 19.

[2] — „Multe-s căile pocăinței, ca să fie vouă ușoară mântuirea. Căci dacă Dumnezeu ne-ar fi dat numai o cale de mântuire, poate am fi amânat, zicând: Nu putem să apucăm pe această cale, deci nu ne putem mântui. Acum însă, luându-ți acest pretext, nu ți-a dat numai un drum, ci multe și osebite, pentru ca prin mulțimea lor să-ți facă lesnicioasă suirea la cer". Omilia 3, 1, ibid. p. 22.

[3] Omilia 8, 1.

[4] — „Plânge și tu, deci, păcatul și nu îl plânge așa, cum s'o întâmpla, sau numai de ochii lumii, ci plânge-l amar, ca Petru. Varsă lacrimi din baierile inimii, ca Domnul, cuprins de milă pentru tine, să-ți ierte păcatul. Căci e îndurător; El însuși a spus: „Nu vreau moartea păcătosului, ci să se în-

Alte elemente în conținutul pocăinței sunt rugăciunea și postul, despre care Hrisostom predică în Omiliile a patra, a cincea și a șasea. Omul dosădit de păcat are lipsă de ajutorul harului și de mângăerile rugăciunii. Păcatul — greu ca plumbul,[1] naște și întreține tristețea; rugăciunea consolează inima tristă, o liniștește și o luminează cu raza nădejdii și a bucuriei cerești. Postul adună creștinii la biserică, gonește ispitele și întărește sănătatea.[2] Insă valoarea penitențială a postului nu stă în lungimea lui, ci în intensitatea pocăinței.

In Omilia a șaptea Hrisostom vorbește despre puterea pocăinței și despre îndelunga răbdare a lui Dumnezeu față de păcătoși. Pocăința este leac pentru mântuire, căci vindecă și iartă păcatele; este har ceresc ce spală sufletul de greșeli; pocăința este topitoarea păcatului.[3] Dumnezeu e grabnic la mântuire și zăbavnic

toarcă, să se pocăiască și să trăiască" (Ezech, 18, 23). Cere dela tine o osteneală mică și îți dărueste în schimb lucruri mari; caută să-i dai un prilej ca să-ți hărăzească comoara mântuirii. Varsă lacrimi, și el îți va da iertare; fă pocăință, și el îți dă iertarea păcatelor; dă și tu un prilej cât de mic, ca să ai o apărare cu bună înfățișare, El pune unele, noi altele; dacă noi punem pe ale noastre, le pune și el pe ale lui". — Omilia 3, 4, ibid. p. 30,

[1] Zaharia 5, 7.

[3] — „Postul e un domnitor temut; dar nu e de temut pentru noi, ci pentru firea demonilor ... postul alungă pe dușmanii mântuirii noastre ... Beutura și lăcomia, legându-ne cu mâinile la spate, ne dă, ca pe niște robi prinși în luptă, pe mâna tiraniei patimilor, ca pe mâna unei stăpâne neîndupleçate, iar postul, găsindu-ne legați și robind, ne desleagă cătușele, ne scapă de stăpânirea cea grea și ne aduce îndărăt la libertate. , , el face din oameni îngeri... Și în paradis e trebuincios postul (cf. Geneza 2, 16—17), cu atât mai mult în afară din paradis", — Omilia 5, 1, ibid. p. 42—*43*.

[3] — „Iertarea păcatelor e izvorul mântuirii și răsplata pocăinței, căci aceasta e un leac ce șterge păcatul: e un dar ceresc, o putere minunată, biruind prin har înlănțuirea legilor, De aceea nu svârle dela sine pe stricat, nu gonește pe curvar, nu alungă pe bețiv, nu se întoarce cu scârbă dela închinătorul de idoli, nu îndepărtează pe bârfitor, nu prigonește pe hulitor, nici pe cel îngâmfat, ci pe toți îi preface; căci pocăința e topila păcatului". — Omilia 7, 1, ibid. p. 66-67.

la pedepse; e îndelung răbdător față de toți păcătoșii. El face lumea întreagă — cerul și pământul, cu toate lucrurile și ființele — în șase zile; tot șase zile pune termen pentru nimicirea unei cetăți, păcătoase, cum a fost Ierihonul. Deosebirea e mare. Durata construcției unei case e îndelungată, dar durata dărâmării e cu. mult mai mică și ușoară. La Dumnezeu este tocmai contrarul: „Când clădește, clădește repede; când dărâmă, dărâmă încet. E iute la clădit, zăbavnic la dărâmat; amândouă aceste însușiri se potrivesc lui Dumnezeu; una e semn al puterii lui, cealaltă, a bunătății. Grabnic din pricina prea marei puteri, zăbavnic din pricina nesfârșitei sale bunătăți".[1] Timpul de față este al pocăinței. Să stingem deci focul patimilor cu lacrimile ei. Căci: „Mare e jeraticul păcatului și cu puține lacrimi se stinge".[2]

Omilia a opta ne învață că Biserica primește în sânul ei, ca și corabia lui Noe varietatea ființelor, pe toți păcătoșii și-i transformă prin pocăință, iertându-le toate păcatele. Primește un lup, prin pocăință îl prefface în miel, nu alterându-i firea, ci schimbându-i înclinările inimii și determinându-i voința spre bine. Pocăința este arma ce taie capul demonilor și le nimicește puterea; prin moartea desnădejdii deschide cerul și prin nădejdea mântuirii dobândește raiul.[3] Pocăința topește și nimicește toate păcatele.

[1] Omilia 7, 4, ibid. p. 74.
[2] Omilia 7, 5, ibid, p. 77.
[3] — *„Pocăința e grozavă și cumplită pentru păcătoși, leac al greșelilor, mistuirea nelegiuirilor, cheltuire de lacrimi, încredere în Dumnezeu, armă împotriva diavolului, sabie care taie acestuia capul, nădejde în mântuire, nimicire a desnădejdii.* Ea deschide cerul, ea ne duce în paradis, ea birue pe diavol (de aceea aduc vorba atât de des de acest lucru) ; dupăcum se vede, ea ne dă încrederea că el (diavolul) poate fi răpus. Dacă ai păcate, nu desnădăjdui;, leacul acesta vi-l dau fără încetare ; căci știu ce mare leac e împotriva diavolului, să nu pierzi nădejdea. Dacă ești plin de păcate, nu desnădăjdui;. aceasta v'o spun fără încetare. Și dacă greșești în fiecare zi, po.căiește-te

POCĂINȚA

Vremea pocăinței este viața pământească. Dacă sosește clipa morții, pocăința nu mai valorează nimic. Aci pe pământ este vremea și locul pocăinței; „acum" dobândim veșnicia; dincolo, în viața viitoare va fi secerișul și culesul roadelor.[1]

Cu acest apel, care exclude purgatorul catolic, sfântul Ioan Gurădeaur încheie ciclul celor nouă Omilii despre pocăință, ținute în vederea cuminecării dinaintea sfintei învieri." Fiind rostite de pe amvon și adresate mulțimii credincioșilor nu au numai un conținut doctrinar, ci mai ales unul misionar și pshihologic, precum vom mai vedea. Fapt e că avântul marelui predicator întrece rigiditatea doctrinarului. Scopul lui e să arunce scântei de adevăr și să aprindă focul Duhului Sfânt în sufletele ascultătorilor, fără a clinti cu

în fiecare zi. Și dup acum facem la casele dărăpănate, unde, după ce am scos părțile putrede, cârpim locul cu material nou, și mereu suntem cu grijă și luare aminte, tot așa să facem și cu noi înșine. Dacă din pricina păcatului astăzi te-ai dărăpănat, înoiește-te prin pocăință". — Omilia 8, 1, ibid. p, 85-86.

[1] —„Acesta e timpul căinței, acela al judecății; acesta al întrecerilor, acela al cununilor; acesta al trudei, acela al odihnei; acesta al ostenelii, acela al răsplății. Treziți-vă, vă rog, desmeteciți-vă și să ascultăm cu drag cele spuse, Am trăit în carne, să trăim de aci încolo întru duh; am trăit în desfătări, să trăim în virtuți; am trăit în nepăsare, să trăim în pocăință. Ce se fălește pământul și cenușa ? (Eclesiast 10, 9). Ce te îngâmfi, omule? De ce ești așa de semeț ? Ce tragi nădejde de pe urma bogăților și a slavei lumești? Să mergem la morminte, rogu-te, să vedem acolo tainele, să vedem firea sfâșiată, oasele mâncate, trupuri putrezite. Dacă ești înțelept, uită-te; dacă ești isteț spune-mi cine-i acolo împărat, cine-i om de rând, cine-i boer și cine-i slugă, cine-i înțelept și cine-i neghiob? Unde-i acolo frumsețea tinereții, unde-i înfățișarea ei plăcută, unde-s ochii drăgălași, unde nasul bine croit, unde-s buzele roșii ca focul, unde-i frumusețea obrajilor, unde-i fruntea strălucitoare? Nu-s toate cenușă? Nu-s toate scrum? Nu-s toate pulbere? Nu-s toate viermi? Nu-s toate putreziciune și miros urât?

„Gândindu-vă la toate acestea, fraților, și închipuindu-vă în cuget acea zi din urmă (ziua judecății), cât mai avem timp, să ne întoarcem de pe drumul nostru cel greșit". — Omilia 9, 3, ibid. p. 99—100,

ceva „veritatea dogmei". Căci puritatea vieții, fără puritatea credinței nu plătește nimic.[1]

Mărturisirea păcatelor face parte din exercițiile penitențiale ale postului Paștilor. Sfinții părinți de comun acord au stabilit postul celor 40 de zile, ca „prin rugăciune, milostenie, post, privegheri, lacrimi, spovedanie și alte exerciții", creștinii să-și curețe conștiința și să se pregătească pentru o cuminecare demnă.[2] Cine întârzie mărturisirea, se osândește, cum s'a osândit Cain.[3] Cine o face la vreme, ca tâlharul, se spală de păcate și deschide porțile raiului; atât de mare este puterea mărturisirii. Nimeni nu trebue să se rușineze a-și mărturisi păcatele, ci să-și aducă aminte de fiecare păcat în particular și să-l spovedească.— *„Spune, cu de amănuntul păcatele tale".*[4]

Cui să le spună? Medicilor. Cine sunt medicii? Dumnezeu și preoții Lui.

— „Vă îndemn stăruitor să vă mărturisiți deseori lui Dumnezeu. Eu nu vă arăt în fața adunării fraților voștri; nu vă constrâng să vă descoperiți oamenilor păcatele. Deschideți conștiința voastră lui Dumnezeu. Arătați-i Lui rănile și dela El cereți remediile. Arătați-vă Lui nu pentru ca să vă mustre, ci ca să vă tămăduiască... Vorbiți, și, lăsând aci păcatele voastre, vă veți întoarce curați".[5]

Mărturisirea publică nu mai este obligatorie. Dar este obligatorie și necesară cea secretă, în fața preotului.

— „Vino, eu te voiu schimba,... nu te voiu părăsi, te voiu îngriji... Cuvintele mele sunt remedii care mușcă

[1] *Despre preoție,* Cartea IV, 23,
[2] Cuvântarea contra Iudeilor 3, 4 ; M. P. G. 48, 864; Omilia la Osea 6, 3..
[3] Cuv. contra Iud. 8, 3; M, P. G. 48, 930—931.
[4] Omilia la Matei 14, 4 ; M, P. G. 57, 221.
[3] Omilia contra anomeilor 5, 7.

pentru o clipă, dar apoi îți aduc o bună stare durabilă. *Eu sunt doctorul,* eu îți cercetez rănile pentru a preveni putrezirea. Eu mă îndeletnicesc cu medicina; *prin cuvântul meu îți dau sănătatea".*[1]

— „Când am săvârșit o nedreptate, s'o ucidem îndată prin mărturisire, prin Jacrimi, prin pâra păcatelor făcute. Nimic nu este mai ucigător pentru păcat ca pâra și osânda greșalei, însoțită de căință și lacrimi. Osândirea păcatului înseamnă ușurarea lui. Cine a zis aceasta? însuși judecătorul, Dumnezeu: Fii cel dintâi să-ți spui păcatele și vei fi îndreptat. Vă întreb, pentru ce vă rușinați și vă roșiți a vă spune păcatele? Le spuneți la un om care vă va reproșa pentru ele? Le spuneți unuia asemănător vouă, care le va destănui? Stăpânului, conducătorului, prietenului oamenilor, doctorului vă arătați rănile,.. Eu nu vă oblig, zice El, să vă arăt în public, în fața unor mărturii numeroase, *Spuneți-mi păcatele numai mie în particular, ca să vă vindec rana și să vă isbăvesc de durere".*[2]

Doctorul mântuitor este arătat când Dumnezeu, când sacerdotul, sau mai bine zis Unul prin celălalt. Preotul înlocuește pe pământ lucrarea lui Dumnezeu și mijlocește prin cuvinte și rugăciuni sacre, tămăduirea sufletelor bolnave. Văzurăm mai sus pe Hrisostom grăind păcătoșilor: Eu sunt doctorul, eu vă cercetez rănile, eu vă dau — prin cuvânt — sănătatea pierdută. Aceeaș idee o întâlnim în textul următor: „Doctorii când sunt în fața unor boli grele se folosesc de mângaeri și de rugăciuni pentru a face să se primească leacul care trebue să vindece. Faceți la fel. *Arătați preoților rănile"...*[3]

[1] Omilia Ne timueris 4, 6 ; Turmei, p. 213.

[2] Omilia despre Lazar 4, 4; M. P. G. 48, 1012 ; Turmei, p. 196—197.

[3] *το* ιερέι δειξιον'τό έλκος; τοϋτο έστι κίδομένου, τοϋτο προνοουνιος, *τοϋζο φροντίζοντας* Sacerdoti vulnus manifesta : hoc est curantis, hoc providens, hoc consulens. — *Omilia despre statui* 3, 5; M. P, G. 49, 54.

Lucrătorul tainei este preotul. Puterea să judece și să grațieze sufletele Dumnezeu a dat-o Fiului și Fiul a transmis-o preoților. — „Tatăl a dat Fiului toată puterea să judece. Acum văd că Fiul a dat preoților toată puterea aceasta... Preoții iudeilor aveau puterea de a curați trupul de lepră, sau mai bine nu de a curați, ci numai de a constata curățirea... *dar preoții legii noui au primit puterea nu de a fi martori ai curățirii, ci de a curați, și nu de lepra trupului, ci de întinăciunea sufletului*".[1]

Adevăratul și singurul mântuitor al sufletului omenesc este Dumnezeu. Dar El lucrează prin organe alese și așezate în Biserică *anume* pentru a sta în ajutor bolnavilor să se tămăduiască. Dumnezeu lucrează prin mâinile doctorului trupesc; acelaș Dumnezeu tămăduește pe bolnavii sufletești prin mâinile și rugăciunile preoților Bisericii.

Un act de o deosebită însemnătate în pocăință este mărturisirea păcatelor. Lameh, după ce se face vinovat de omor, își spovedește păcatul în fața femeilor sale. La fel e dator și păcătosul să facă, deoarece spovedirea înseamnă ștergerea păcatului.[2]

[1] Despre preoție III, 5—6, la MihiJcescu: *Doșma Soi.* p. 200.

[2] — „Dacă grăbește.să-și mărturisească faptele, să-și arate doctorului rănile, care le va îngriji fără 'să-l vateme, să primească dela el leacurile, *să-i vorbească numai lui, fără mărturie, să-i spună toate întocmai,* el îi va vindeca repede slăbiciunile. Mărturisirea păcatelor este suprimarea păcatelor" (Omilia la Geneză 20, 2-4: M, P, G, 53, 168—172). - Cine-și pătează sufletul prin priviri și participări la spectacole de teatru e dator să și-l curățească „prin mărturisire, căință și alte remedii" (Omilia despre David și Saul 3, 1; M, P, G, 54, 695-69o). în Omilia la Matei 41, 4, după ce arata care sunt actele care trezesc în om sentimentele de pocăință: smerenia, plângerea, căința, gemetul, suspinul, amintirea amănunțită a păcatelor, — și lista păcatelor care duc la iad: grăirea în deșert, mândria, mânia, batjocura, jurămintele false, etc, Hrisostom conclude: „Cum deci, îmi veți zice, ajungem la mântuire? Aplicând acestor păcate *remedii contrare,* anume: milostenia, rugăciunile, durerea căintei, pocăința, umilința, înfrângerea inimii, dispret față de lucrurile prezente. Dumnezeu a pus la îndemâna noastră mii de mijloace de mântuire. Depinde de noi să le întrebuințăm. Să recurgem deci la ele, ca să ne vindecăm rănile".— Cf. Turmei, p, 205.

Scopul pocăinței este restaurarea sufletului în grația divină, întinerirea lui. Ați păcătuit, v'ați îmbătrânit sufletul. Nu va pierdeți curajul; înoiți-l prin pocăință, prin lacrimi, prin mărturisire, prin fapte bune".[1] Pocăința mântuește de rău și îmbunătățește viața,[2] când e făcută cu lacrimi și din toată inima. — „Dacă păcătuești, plânge și suspină nu pentrucă vei fi pedepsit, căci aceasta nu înseamnă nimic, ci pentrucă ai supărat pe Domnul tău, care este așa de blând, care te iubește atâta, care se îngrijește de mântuirea ta, încât a dat pentru tine pe însuși Fiul Său. Iată de ce trebue să plângi și să suspini totdeauna; căci întru aceasta constă mărturisirea".[3]

Vremea ei nu este bătrânețea, căci nimeni nu știe când vine sfârșitul.[4]. Oricine și oricând pacătuește e dator să se pocăiască. Cine pacătuește și nu se pocăește, legea poruncește a-l despărți de Biserică, în virtutea puterii de a lega și deslega, precum și a dreptului de a socoti pe penitenți păgâni și vameși.[5] Păcatele sunt spini care și după ce sunt scoși, lasă urme și răni ce se cer tămăduite.[6] Cine nu face pocăință, nu se vindecă și nu e demn de cuminecarea pascală. Deci, când diaconul rostește: Cei care vă pocăiți, depărtați-vă, — penitenții sunt datori a se supune și a se depărta din biserică.[7] Cine se pocăește are datoria sfântă să se abțină dela păcat; dar dacă a căzut din nou în greșală, să nu întârzie a-și aminti ziua și noaptea păcatul, a se pocăi și a se mărturisi din toată inima.

[1] Omilia la Romani .20, 2.
[2] Omilia la II Corinteni 15, 5,
[3] Omilia la II Corinteni 4; Macarie: *Teol. Dogm*- II, p. 557,
[4] Omilia la II Corinteni 22, 3,
[5] Omilia la Evrei 4, trad. T, Athanasiu : *Comentariile* sau explicarea epistolei către Evrei a sfântului Ioan Hrisostom, București 1923, p. 97,
[6] Omilia la Evrei 10, ibid. p. 157—153.
[7] Omilia la Efeseni 3, 4 — 5.

— „Dacă ne aducem aminte de păcatele noastre, Dumnezeu le va uita... Noi înșine să ne condamnăm, noi înșine să ne acuzăm, că astfel vom îmblânzi pe judecător. Păcatul mărturisit devine mai mic, nemărturisit se face mai mare și mai vătămător... Mare bun este, iubiților, a-și cunoaște cineva păcatele și a le aminti într'una. Nimic nu vindecă greșelile cuiva sau căderea în păcate atât de sigur ca o amintire într'una de ele, precum și invers, nimic nu face pe om mai trândav și aplicat spre păcat, ca uitarea lor... Cum pretinzi, spune-mi, a te învrednici de iertarea păcatelor, când nu le-ai mărturisit de loc?... Descopere Domnului calea ta.[1] Mărturisește acestea lui Dumnezeu, mărturisește-ți păcatele judecătorului".[2]

Judecătorul este preotul; el dă sentința și epitimiile pentru ispășirea păcatelor. Sf. Ioan Gurădeaur recomandă preoților, în repetite rânduri, să fie cu grijă la impunerea canoanelor și să prefere bunătatea în locul severității. Căci toți suntem păcătoși; dacă Dumnezeu e bun, preotul nu poate fi neîndurat.[3]

Din pricina indulgenței ce arăta păcătoșilor, Ioan Hrisostom a fost acuzat de dușmanii săi, între altele, că favorizează păcătuirea și slăbește disciplina penitențială. învinuirea a fost neîntemeiată, deoarece tot Ioan pretinde preotului să procedeze cu toată asprimea

1 Psalm 36, 5.

2 Omilia la Evrei 31,2—4: M. P. G, 63,214—218;. *Comentariile,* op. c, p. 361-362.

3 — „Precum tinărul- pe ale cărui umeri se pune o greutate ce nu o poate purta, e silit să arunce greutatea sau a se doborî sub greutatea ei, așa și omul căruia îi impui o sarcină grea de penitență, e silit a respinge canonul tău, sau dacă-l va primi, neputându-l purta, se va mânia și va. păcătui mai mult... Dacă rătăcim impunând canoane blânde, nu e atunci mai. bine a da dovadă de îndurare decât de severitate ? Dacă părintele e mărinimos economul poate să fie zgârcit ? Dacă Dumnezeu e bun preotul poate: să fie sever"? —Omilia la Matei 43; M. P. G. 43, 753; Mitrofanovici: *Disciplina peri.* Candela 1884, p, 90.

când e nevoe: „Fie duce, fie prefect sau chiar cel ce e încoronat cu diademă, oprește-l, dacă s'ar apropia cu nedemnitate (de sf. Potir); mai mare putere ai tu decât el".[1]

Acestea sunt ideile penitențiale, învățătura despre mărturisirea păcatelor și despre rolul preoților în pocăință, cuprinse în opera vastă a sfântului Ioan Gurădeaur, Numărul textelor și al locurilor care încă ar mai putea fi citate, este foarte mare- Ne-am restrâns numai la cele mai clare și mai sintetice. Din conținutul lor ne-am putut convinge ca Ioan Gurădeaur predică doctrina integrală și tradițională a Bisericii despre pocăință. Toate actele și elementele pocăinței sunt rând pe rând psihologic analizate și biblic dovedite. Primul pas spre pocăință este recunoașterea păcatului urmată de căința sinceră și de mărturisirea amănunțită a greșelilor, în biserică, în fața preotului și a lui Dumnezeu, Rămâne la o parte mărturisirea publică a păcatelor, dar cu atât mai mult se accentuează actul mărturisirii secrete. Adeseori Hrisostom vorbește despre o mărturisire a greșelilor făcute direct lui Dumnezeu, dar totașa de categoric și concis vorbește el și despre mărturisirea făcută medicului sufletesc, adică preotului. Ceea ce înseamnă că în doctrina lui mărturisirea făcută lui Dumnezeu nu exclude pe cea făcută preotului. Din contră, o presupune și o condiționează. Dacă ne mai gândim la activitatea arhierească și la concepția înaltă a sfântului Ioan Gurădeaur despre preoție, nu ne rămâne nicio îndoială asupra acestei afirmațiuni. După doctrina lui, preotul are o misiune mai mult decât împărătească, fiindcă e sacramentală. Prin mâinile și prin cuvintele preotului obține păcătosul, care se pocăește, curățirea de lepra păcatului, harul iertării și viața veșnică. Iisus Hristos a dat apostolilor acest dar dumnezeiesc și ei

[1] Omilia la Matei, 82, 83; M, P, G. 58, 741,

l-au transmis episcopilor prin succesiune sacramentală neîntreruptă. Nimeni pe pământ nu are o astfel de putere și nimic nu o poate înlocui. Numai la preoți se referă textele penitențiale dela Matei, Ioan și Iacob.

Hrisostom nu face totdeauna limitarea precisă, cum se face mai târziu, între textele biblice care privesc iertarea pe care o acordă preotul în botez și între textele care privesc iertarea ce se acordă în pocăință. Dar lucrul acesta nici nu era necesar să se facă. Căci ceea ce are o importanță capitală este faptul că Hrisostom, în conformitate cu învățătura sfintei Scripturi, cu practica tradițională a Bisericii și cu doctrina sfinților părinți, recunoaște preoților puterea de a ierta păcatele în botez și în pocăință. Restul are o însemnătate secundară.

*

Aceleași idei despre pocăință le întâlnim și la alți scriitori și sfinți părinți răsăriteni, cum sunt: 1. Sf. Chiril, patriarhul Alexandriei (444); în lucrarea sa „Despre rugăciune",[1] în comentariile la Psalmul 37, la Luca 5, 24; 7, 38 și la Ioan 20, 23, afirmă datoria păcătoșilor de a se pocăi și sarcina preoților, succesori ai sfinților apostoli, de a-i ierta sau excomunica.[2]

2. Isidor Pelusiotul (440) în epistola sa[3] pune — în opoziție cu novațienii — pe umerii preoților sarcina de a ierta păcatele și a le vindeca prin pocăință.[4]

[1] Cap, 16; M. P. G. 68, 1053.

[2] — „După socotința mea, oamenii investiți de Duhul Sfânt iartă sau reține păcatele în două feluri; întâi; admițând la sfântul botez pe cei ce îi judecă demni și prin modul viețuirii lor și prin credința lor, și nevoind a admite și a-i face astfel părtași harului dumnezeiesc pe acei care sunt încă nevrednici; al doilea: deslegând și nedeslegând păcatele, supuind pe păcătoși epitimiilor Bisericii și iertând pe acei ce se căesc", — Comentar la Ioan 20, 23; cit, Macarie II,- p. 554.

[3] 1, 338; M, P, G, 78, 377.

[4] 3, 157 ; M. P. G. 78, 852-853.

3. Fericitul Teodoret, episcopul Cirului (458), în comentarul la I Corinteni 5, 4 și în scrisoarea a 77-a către Eulaliu, episcopul Armeniei, scrie că păcătoșii trebuesc depărtați dela împărtășirea cu sfintele taine și trecuți în rândul catehumenilor, iar la întrebarea a 15-a asupra Leviticului răspunde că preoții au chemarea să deosebească natura leprei și să judece păcatele sufletului. In „Fabulele ereticilor" învinueste pe audieni că nu observă regulile disciplinii penitențiale și în felul acesta au transformat iertarea păcatelor în comedie.'

4. Sf. Epifaniu (403) admite o singură renaștere, o singură pocăință p e r f e c t ă , τελεία μετάνοια, care e botezul. Dacă totuși cineva mai păcatuește după botez, ușa mântuirii nu-i închisă pentru el, având putința purificării prin pocăință. Epifaniu combate pe novațieni și textul dela Evrei 6, 4—6 îl interpretează favorabil repetării pocăinței.[2]

5. Sf. Ioan Scărarul, la a patra treaptă a scării sale spre cer, scrie că fără de mărturisire nu este iertare de păcate.[3]

6. Sf. Anastasie Sinaitul, patriarhul Antiohiei, vorbind despre pregătirea demnă pentru cuminecare prin spovedire, spune lapidar: Mărturisește-ți lui Dumnezeu prin preot păcatele tale.[4]

7. Sf. Ioan Damaschinul scrie: „Pocăința este întoarcerea, prin asceză și ostenele, dela starea cea contra naturii la starea naturală și dela diavolul la Dumnezeu".[5]

[1] I. Turmel p. 268.
[2] M. P. G. 41, 1017.
[3] Mitrofanovici, op. c. Candela 1884, p, 87 ; Tixeront III, p, 256.

[4] Oratio de s. Syn. M, P, G. 89, 833.

[3] *De fide ort.* Cartea II cap. 30 ; M, P. G, 94, 976 ; trad. D. Fecioru : *Dogmatica,* p. 137.

După acelaș sfânt părinte, pocăința are un caracter curățitor, ca și botezul. Primul botez a fost prin potop, al doilea prin mare și prin nor, al treilea cel prin lege, al patrulea a fost botezul pocăinței sfântului Ioan Botezătorul, al cincilea botezul Mântuitorului, al șaselea *prin pocăință* și prin lacrimi, al șaptelea prin sânge și mucenicie.[1]

8. O mărturie istorică de mare valoare documentară pentru taina pocăinței este practica mărturisirii păcatelor în mănăstiri. începând cu veacul al patrulea întâlnim în mănăstirile Egiptului o grijă deosebită pentru intensificarea vieții duhovnicești.

Unul dintre cele mai bune mijloace de luptă cu ispitele și de biruire a patimilor era și este cercetarea conștiinței, urmată de mărturisirea păcatelor. Astfel întâlnim pe Pahomie cel Mare sfătuind pe călugări să se adreseze unui om înțelept — viri docti consilium, — și să ceară dela el sfatul asupra mijloacelor prin care să se libereze de patimi și păcate. Călugării îl ascultă și se supun mărturisirii secrete a păcatelor. Mai mult, unul dintre ucenicii lui Pahomie, Teodor primește mărturisirea călugărilor și se dovedește a fi un foarte bun sfătuitor al lor. — „Teodor, ca un doctor isteț arată călugărilor remediile necesare. Niciunul dintre frați nu se temea sâ-i descopere inima prin mărturisirea secretă și să-i arate starea sufletului său".[2] Macarie și alți ucenici a-i lui Pahomie țin mai departe regulile date de el care treptat-treptat cuceresc teren, în măsura în care se răspândește monahismul prin Vasilie cel Mare, prin călugării sciți, prin călugării irlandezi și alții.

[1] *De fide ort.* IV, 9; M, P. G. 94, 1124—1125; Cf, Nițescu: *Despre pocăință,* p. 7 și 21.

[2] — Nullus porro inter fratres reperiebatur qui formidaret animum suum ei secreta confessione aperire. — Vita s. P, c. 85; Ladeuze: *Etudes sur Ia cenobitism pakhomien,* Louvain, p, 342.

Din faptul acesta, că întâlnim în monahismul primar practica mărturisirii secrete a păcatelor, fostul preot catolic — astăzi excomunicat, Iosif Turmel, formulează teoria că originea mărturisirii păcatelor este în mănăstirile Egiptului și că fondatorul ei este Pahomie cel Mare.[1]

Teoria lui însă nu are nicio putere probator ie. Veacurile patristice nu cunosc o doctrină despre mărturisirea păcatelor provenită din mănăstirile Egiptului. Dacă înainte de veacul al patrulea nu am întâlni niciun document autentic, care să ne vorbească despre actul mărturisirii păcatelor, atunci teoria lui Turmei ar putea avea șanse de a fi acceptată. Cum însă despre mărturisirea păcatelor vorbesc religiile antichității precreștine și sfânta Scriptură, îndeosebi Noul Testament, precum și alte scrieri anterioare veacului al patrulea, pe care le-am citat, — nu poate fi nicio îndoială că mărturisirea păcatelor, secretă sau publică, este cu mult mai veche decât veacul al patrulea.

Nu se putea ca apariția unui eveniment atât de însemnat, ca mărturisirea secretă a păcatelor, să nu fi fost însemnat nicăeri și să nu fie relevat de nimeni până la L Turmel. Existența mărturisirii secrete a păcatului în mănăstirile Egiptului în veacul al patrulea confirmă vechimea ei. Nu-i nimic extraordinar că ea se practica în mănăstiri, deoarece în mănăstiri se cere viața cea mai duhovnicească. Mărturisirea secretă venea în ajutorul ei și călugării ca reprezentanți ai unei vieți mai îmbunătățite, erau în chip firesc propagatorii ei în măsură mai mare decât oamenii veacului.

Prin propaganda lor călugării nu erau *novatori,* ci *apostoli,* trezitori de energii și chemători la împlinirea cu sfințenie a unor datorii care deși sunt elementare, pot să fie destule ori uitate și neîmplinite.

[1] *Hist. des dogmes,* VI, p, 317 și urm.

Deci εξομολόγησις sau confessio secreta, practicată prin mănăstiri, este mult mai veche de veacul al patrulea și existența ei în mănăstirile Egiptului nu infirmă, ci confirmă doctrina și practica ei ortodoxă și ecumenică. Cu argumentele pe care le aduce Turmel contra originii evanghelice a mărturisirii păcatelor, teoria sa arbitrară, despre originea mărturisirii secrete, se combate singură.

§ 10. Pocăința în scrierile epocii patristice apărute în Apus

1, Sf. Ambrozie episcopul Mediolanului (397) scrie contra novațienilor un tratat întreg despre pocăință.[1] Sistemul său penitențial este acelaș pe care l-am întâlnit la scriitorii și sfinții părinți ai Răsăritului, Harul preoției și exercițiul cheilor în pocăință se întemeiază pe cuvintele sfintelor Evanghelii: Quaecumque ligaveris... și... Quorum remiseritis... Hristos a dat apostolilor și apostolii episcopilor puterea iertării păcatelor în botez și în pocăință.[2]

Oficiul preoției este un dar al Duhului Sfânt, munus Spiritus Sancti est officium sacerdotis, e grație acordată numai preoților. „Acest drept s'a dat numai preoților,... dar preoții ca oameni săvârșesc numai slujba iertării păcatelor, fără a folosi puterea lor proprie, căci ei nu iartă păcatele în numele lor, ci în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt. Ei cer și Dumnezeu dă".[3]

[1] De paenitentia, M. P. L. 16, 485—546,

[2] — Concessit hoc — peccata dimitere — Christus apostolis suis, quod ab apostolis ad sacerdotum officia transmissum est,.— 1., 6—8: 2, 12; M, P. L. 16, 467—469, 499.

[3] De paen, I, 2, 7. — Pacian, episcop de Barcelona (370), scrie „Tu zici: Numai Dumnezeu poate să ierte păcatele,. Așa este cu adevărat; dar ceea ce lucrează prin preoți, este iarăși puterea Sa". — Ep. ad Sympr. 1, 6 ; la Macarie II, p. 553.

POCĂINȚA

Adresându-se novațienilor, Ambrosie îi pune în contrazicere cu ei înșiși când îi întreabă: „Voi, pentru ce mai botezați, când pretindeți că păcatele nu pot fi iertate prin slujba unui om? Toate păcatele se iartă prin botez. Ce importă că episcopii exercitează acest drept prin pocăință sau prin botez"?[1] Novațienii admiteau că botezul prin slujba preoților spală sufletul de păcate. Ambrosie folosește acest argument și-i bate, logic, cu propriile lor credințe. Dacă în botez se iartă toate păcatele, de ce în pocăință nu se pot ierta? Oricine se mânuiește, dacă își mărturisește păcatele. „Dacă tu voiești să te îndreptezi, mărturisește-ți greșeala".[2]

Căci mărturisirea curăță sufletul.[3] Rana caută medic și medicul cere mărturisirea.[4] Mărimea pedepselor ispășitoare, doza leacurilor tămăduitoare se măsură după gradul de culpabilitate a păcătosului.[5] Păcatele mari, cum a fost cel al împăratului Teodosie cel Mare, oprit de Ambrosie dela cuminecare pentru masacrul dela Tesalonic,[6] se iartă prin pocăință publică;[7] cele

[1] De paen. 1, 36; M. P. L. 14, 477.

[2] — fatere delictum tuum ; 2, 40.

[3] — confessio remedium prolapsionis. — De paradisso, 71.

[4] — Vulnus medicum quaerit, medicus confessionem exigit, — Comentarul la Psalmul 40, 14,

[5] Magna enim medicina tollet paccata magna, — De Elia, 75,

[6] îl istorisește Teodoret în *Ist. bis.* V, 17—18 '. — Pe când împăratul — vinovat că a poruncit să se ucidă în amfiteatrul din Tesalonic șapte mii de revoltafi contra lui — vrea să între Ia Crăciun în biserica din.Mediolan. Ambrosie îl oprește cu o cuvântare înflăcărată, în care se cuprind și aceste cuvinte: „Ieși, nu încerca să adaugi la crima ta încă una; primește legătura pe care o întărește însuș Dumnezeu; ea este leacul ce poate să-ți dăruiască sănătatea". După ce Teodosie încearcă în zadar să înduplece pe Ambrosie, se supune și face penitență 8 luni, apoi, după o nouă mustrare aspră dela Ambrosie și după ce-și cere iertare în biserică, e deslegat de episcop, διέλοσε τον δέσμον și admis la cuminecare.

[7] Există o singură pocăință publică, susține Ambrosie, ca și ceilalți scriitori citați: Hernia, Tertulian, Origen. Sicut unum baptisma, ita una paenitentia quae tamen publice agitur. — De paen, II, 95; M. P. L, 16, 520,

mai mici se iartă prin căinţa, lacrimi, rugăciuni, milostenie şi mărturisire secretă. Nimeni nu trebuie să se ruşineze a-şi descoperi preotului păcatele secrete, occulta crimina.[1] Preoţii sunt doctorii şi mijlocitorii iertării sufletelor păcătoase. Dacă vezi gravitatea păcatelor,[2] aleargă la mijlocitori, aleargă la biserică; ea se va ruga pentru tine şi Domnul te va ierta.[3]

Orice alte interpretări ce se dau doctrinei sfântului Ambrosie despre pocăinţă, sunt străine de litera şi de spiritul scrierilor lui.[4]

2. Fericitul Augustin (430), episcopul de Hippo, are despre pocăinţă o doctrină pe cât de bogată pe

[1] De paen. 1, 90 şi 91 ; M. P, L. 16, 493, 518, — Non solum confitetur peccata sua, sed etiam *enumerat el accusai.* — La Psalm 37 ; M. P. L, 14, 1037.

[2] Păcatul mărturisit de voie bună este iertat mai uşor ; cel mărturisit de silă se ispăşeşte cu greu : „Nu este îndoială că păcatul e mai uşor, când îl mărturiseşte omul de bună voie şi se căeşte de dânsul. însă când el răutăţile sale le descopere fără de voia sa, sau le mărturiseşte în contra voei sale atunci e vinovat cu atât mai greu, Deci trebue să se facă pocăinţă cu atât mai aspră, cu cât şi păcatul e mai mare". — De lapsu virginis consecratae, [8] M. P. L. 16, 378-379; Mitrofanovici, op. cit. p. 29.

[3] Comentar la Luca 5, 11 ; M. P. L. 15, 1638,

[4] Idei despre pocăinţă asemănătoare cu ale lui Ambrosie întâlnim la 1, *Sf. Ilarie* de Pictavium (f 267) în comentariile la Matei 18, 8—10 şi la Psalmii 66 şi 118, etc, 2. sf. *Pacian* de Barcelona (3 9 0) în scrisoarea a treia către Sempronian şi în pareneza spre pocăinţă, Paraen. ad paen, 6 şi 8-9, M. P. L. 13, 1083-1087. 3. *Papa Siricu* (399) în hotărârile despre penitenţa apostaţilor şi recidiviştilor pe care el îi reintegrează în biserică, înfrângând astfel severa disciplină penitenţială ce exista în Biserica primară, Ep. ad Hymer. M. P, L. 13, 1136-1137, 1145. 4. *Lactanţiu* (330 sau 340), după ce înşiră sectele vremii care îşi discutau dreptul de moştenitoare a creştinismului autentic, arată că adevărata moştenitoare a creştinismului este Biserica ecumenică. Dovadă pocăinţa şi mărturisirea prin care se curăţă şi se vindecă sufletele bolnave. — Sed tamen quia singuli quique coetus haereticorum se potissimum christiancs et suam esse catholicam Ecclesiam putant, quae peccata et vulnera quibus subiecta est imbecillitas carnis, salubriter curat. — Divin. Instit. IV, 30, M, P, L, 6, 543-544. 5. *Cassian* (4 3 2) expune aspectele diverse ale pocăinţei şi îndeamnă la părere de rău pentru trecutul păcătos şi la hotărârea pentru o viaţă virtuoasă. — Collationes 20, M. JP. L. 49, 1149 şi urm.

atât de limpede. El distinge o întreită formă de pocăință. Una continuă, pentru toate păcatele zilnice și greșelile mărunte ale vieții pe care inevitabil le săvârșește orice om, — căci nu este om fără de păcat. Ele se ispășesc și se spală prin rugăciune, milostenie și căință sinceră. Forma aceasta echivalează cu trăirea în spirit de pocăință, — trăire proprie creștinului.

A doua formă a pocăinței este mărturisirea publică și a treia este mărturisirea secretă a păcatelor.[1] Criteriul după care se deosebește una de alta este gravitatea păcatelor.

— „Păcatele făcute în public trebuiesc mustrate în public și păcatele făcute in taină trebuesc-dojenite in particular... Noi vrem sa certăm in secret să blamăm în secret și să evităm, printr'un blam public, să trădăm pe vinovat. Noi vrem să-l certăm, să-l îndreptăm... Episcopul ia la cunoștință ca cineva este ucigaș, dar numai el îl cunoaște ca atare. Eu aș vrea să-l înfierez în public; voi vă preocupați să-l denunțați judecătorului acestui veac. Eu mă feresc să-l trădez, dar nici nu-l neglijez. II mustru în taină, îi pun sub ochi judecata lui Dumnezeu, bag groază în conștiința lui însângerată și-l îndemn să se pocăiască... Nu-l denunțăm în public, ci-l mustram în particular. Răul trebue să moară acolo unde a fost făcut".[2]

Augustin prefera mărturisirea secretă în locul celei publice. După el regula generală este ca păcatele secrete să nu fie mărturisite public. Caracter public are ispășirea prin pocăință, nu mărturisirea. Ritul mărturisirii e un act secret, săvârșit confidențial între penitent și preot. De asemenea nu poate fi vorba de o

[1] Notăm din nou că este vorba numai de o deosebire formală nu de fond. Căci nu sunt trei feluri de pocăință, ci una în mai multe grade sau trepte, în limite proporționale cu mărimea greșelilor.

[2] Sermo 82, 7 8, M, P. L. 38, 511.

pocăință pe care cineva ar face-o singur, în secretul conștiinței. Căci pocăința fără preot și fără Biserică nu are valoare mântuitoare.

— „Eu vorbesc clar, ca nimeni să nu poată zice că n'a înțeles. Voi toți care v'ați apropiat de femei, care nu sunt soțiile voastre, faceți pocăință așa cum se practică în Biserică, pentru ca Biserica să se roage pentru voi — agite paenitentiam qualis agitur in Ecclesia *ut oret pro vobis Ecclesia.* Nimeni să nu zică: „Eu fac pocăință în taină, înaintea lui Dumnezeu; Dumnezeu știe că eu fac pocăință în inimă și mă va ierta". Au doară în zadar s'a zis: Orice veți dezlega pe pământ va fi dezlegat și în cer? Au doară în zadar s'au dat cheile împărăției Bisericii lui Dumnezeu? Evanghelia nu înseamnă nimic? Cuvintele lui Hristos nu înseamnă nimic?"...[1]

Augustin previne cu multe veacuri înainte eroarea în care au căzut destule spirite care din duh de mândrie au preconizat o pocăință fără preot și fără Biserică. Dacă ar fi așa, atunci Hristos și Evanghelia ar conține porunci zadarnice și vorbe deșarte, ceea ce pot susține numai cei stăpâniți de patima orgoliului.

Iisus Hristos a dat apostolilor Bisericii puterea cheilor, în virtutea căreia sacerdoții iartă și dezleagă păcatele. Ideea aceasta o întâlnim mai de multeori în scrierile fericitului Augustin.

— „Dacă voiți să aveți dovada că Biserica a primit cheile împărăției cerurilor, ascultați ce a zis Domnul tuturor apostolilor: Luați Duh Sfânt; cărora veți ierta păcatele, se vor ierta lor... Aceasta cuprinde puterea cheilor despre care a zis: Orice veți deslega pe pământ... Nimic nu este deslegat în afară de Biserică".[2]

[1] Sermo 392, 3 ; M. P. L. *19,* 1710—1711.
[2] Sermo 295, 2—3 ; M. P, L. 39, 1349-1350.

— „Lazăr se scoală și iese din groapa. El era legat, ca și oamenii care își mărturisesc păcatele făcând pocăință. Ei s'au sculat din moarte; căci nu și-ar putea mărturisi păcatele dacă nu s'ar fi sculat. Mărturisirea este ieșirea din întunerec. Ce zice Domnul Bisericii Sale: Orice veți deslega..." Lazar s'a sculat; Domnul în a Sa milostivire a adus la mărturisire mortul îngropat si descompus. Preoția Bisericii împlinește restul",[1]

Mărturisirea ne vindecă —- confessio nos sanat — și ne spală păcatele — confessio macula abluitur,[2] iar preoții o primesc și săvârșesc deslegarea. Cine așteaptă clipa din urmă a vieții se expune a nu putea primi pocăința și a nu-și putea mărturisi episcopului păcatele .[3] Chiar și păcatele cele mai grave se pot ierta în biserică ; ele nu trebue să ne facă să desnădăjduim, mai ales atunci, când facem pocăință proporțională cu mărimea păcatului.[4]

Acestea sunt câteva din numeroasele idei și texte ce alcătuiesc teologia fericitului Augustin despre pocăință.[5] Ele sunt destul de clare și sintetice ca sa ne documenteze suficient caracterul tainic și sacramental al pocăinței. Intre preoți, Biserică și pocăință este o legătură indisolubilă. Cine le desparte tăgăduiește evanghelia Domnului și tradiția Bisericii.

Există o singură pocăință publică. Față de greutățile ei e de preferat cea particulară. Când penitenții

[1] — Caetera implet Ecclesiae ministerium, — Sermo 352 ; 3, 8; M. P. L. 39, 1158; Turmel, p. 242-243.

2 Sermo 181, 7-8; M. P. L. 48, 982—983.

[3] ...nescit si ipsam paenitentiam accipitre ac Deo et sacerdoti peccata sua confiteri poterit. — Sermo 393 ; M. P. L. 39, 1714.

[4] *Enchiridion,* cap. 65 ; M. P. L. 40, 263 ; cf. Bartmann II, p. 409.

[5] Mai pe larg scrie Augustin despre pocăință în *Enchirldon,* cap. 64—73; M. P. L. 40, 262—271, în legătură cu iertarea păcatelor.

sunt vinovați de fapte grave și nu se pocăesc, se excomunică; când se căesc și mărturisesc — după trecerea timpului de ispășire, se desleagă de preoți prin punerea mâinilor însoțită de rugăciune și se primesc la si împărtășire. Pocăința premerge cuminecării și se practică mai ales în postul Paștilor.

3. Papa Inocentiu I (417) arată că acei creștini botezați care petreceau până la bătrânețe în păcate, după practica veche a Bisericii, li se refuza cuminecarea și mureau neîmpăcați cu Biserica; dar după practica mai nouă și mai blândă, dacă cer în clipa morții pocăința și împăcarea cu Biserica, să li se acorde.[1]

Despre rolul preoților în pocăință Inocențiu scrie următoarele:

— „Cei care fac pocăință, oricare ar fi gravitatea greșelilor pentru care se află în starea aceasta, dacă nu mai survine nicio boală, trebue să fie împăcați după obiceiul roman în Joia care precede Pastile. Aprecierea gravității greșelilor aparține episcopului, ținând cont de căința vinovatului. Lui îi aparține să poruncească deslegările, iubere dimitti, când vede că penitentul face o ispășire potrivită. Dacă survine o boala de moarte vinovatul trebue deslegat înainte de Paști, ca să nu plece (din viața aceasta) necuminecat".[2]

4. Fericitul Ieronim (420) ne spune că pocăința este a doua scândură de mântuire pentru păcătoși; „secunda tabula post naufragium est paenitentia" (Ep. 130). Tot el ne dă un mișcător exemplu de pocăință în matrona romană Fabiola. înainte de Paști, îmbrăcată

[1] Ep. 6, 6 ; M. P. L, 20, 498.

[2] Ep. 25, tO; M. P. L. 20, 55J. - Papa Celestin (432) învață la fel. Pocăința depinde de dispozițiile interne ale inimii, nu numai de timp. De aceea nu trebue refuzată nimănui, căci a refuza omului pocăința în clipa morții înseamnă a-l lipsi de mântuire (Ep. 3; M. P. L, 50, 431). Ceea ce înseamnă că pocăința are rol hotărâtor în mântuire.

în sac și sub privirile Romei întregi, se îndreaptă spre biserica Latranului, unde după ce își face mărturisirea publică a păcatelor, se așează în mijlocul penitenților. Actul a fost impresionant; episcopul, ca și poporul întreg, plângeau. Lacrimile și suspinurile generale îi mijlocesc iertarea. Ca și Miriam, sora lui Moise, Fabiola după mărturisire așteaptă afară de templu ca episcopul care a gonit-o din biserică, să o reintegreze în comunitatea ei.

Expulzarea din și integrarea penitenților în biserică se făcea prin episcop, după satisfacerea timpului de mărturisire și ispășire a păcatelor.

Alt exemplu ne înfățișează Ieronim în persoana unui călugăr care după ce a păcătuit în secret, nu și-a descoperit fratelui și mai marelui său, rana păcatului. Astfel fratele și stăpânul deși are limba pentru a-l îngriji, nu-i poate fi de folos, căci doctorul nu poate vindeca o rană pe care nu o cunoaște.[2]

Tot dovezi că pocăința și deslegarea păcatelor se face numai prin preoții Bisericii.

5. Papa Leon cel Mare (461) — cel care a întors prin elocvența-i strălucită pe Attila dela porțile Romei, — ne-a lăsat mai multe cugetări și texte penitențiale, dintre care următorul este cel mai însemnat:

— „Bunătatea lui Dumnezeu a rânduit în așa fel ajutoarele Sale, ca iertarea dumnezeiască să nu se poată obține fără de rugăciunile preoților, — sic divinae bonitatis praesidia ordinantur, ut indulgentia Dei *nisi supplicationibus sacerdotum* nequeat obtineri. — Mijlocitorul dintre Dumnezeu și oameni, Iisus Hristos, a conferit căpeteniilor Bisericii puterea de a da celor ce se mărturisesc lucrarea pocăinței și de a-i admite prin

[1] — ut quam sacerdos ejecertt ipse revocaret. — Ep, 67, 4—5.
[2] — magister et frater qui linquam habent ad curandum...

poarta împăcării la împărtășirea tainelor, când sunt curățiți printr'o ispășire salutară",[1]

Dumnezeu în bunătatea Sa a lăsat la îndemâna păcătoșilor, pe lângă botez, leacul pocăinței — penitentiae medicinam. Cei care își întinează darul regenerării, pot prin pocăință să se purifice. Dar nu singuri, ci prin rugăciunea preotului, — supplicatio sacerdotalis. Preoții au chemarea să se roage pentru greșelile penitenților și convertiților să le împărtășească deslegarea,[2] Aceasta e regula Bisericii, ecclesiastica regula.[3]

Timpul pocăinței este postul Paștilor, când penitenții au prilejul să se spele și să se sfințească prin mijloace divine — remedia divina,[4] prin lacrimile pocăinței, prin cheia dezlegării apostolice care deschide poarta milostivirii și a împăcării,[5] Cine moare fără deslegarea preotului se lipsește de binefacerea iertării păcatelor.[6]

Pe lângă rolul rugăciunii sacerdotale în pocăință, Leon ne mai descopere un moment însemnat în pocăință: mărturisirea secretă. La urechile papei ajunge vestea că în Campania se obișnuia ca penitenții să-și scrie păcatele pe o hârtie și să le cetească în public. Leon protestează energic contra acestui abuz, fiind contra regulii apostolice, contra apostolicam regulam.

[1] ...ut et confitentibus actionem paenitentiae darent, et eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admitterent. — Ep. către Teodor 108; M. P. L, 54, 1011—1012.

[2] — Eos qui veritați aliquatenus restituerunt, *reconciliandos Deo per Ecclesiae praeces* acquiras. — M. P. L. 54, 1217.

[3] Galtier*: L'Eglise et la remission,* p. 70 și 338.

[4] Cuv. 43, 2—3; M. P. L, 54, 1283.

[5] — paenitentiae lacrimis ablui et portas misericordiae apostolica clave reserante, ad remedia reconciliationis admitti. — Cuv. 49, 3 ; M. P. L. 54, 303.

[6] — Multum enim utile ac necesarium est ut peccatorum reatus, ante ultimum diem, *sacramentali supplicatione solvatur.* — M. P, L. 54, 1012; Galtier: *L'Eglise et la remission,* p. 71.

Păcatele celor ce se spovedesc nu pot fi publicate, ci arătate numai episcopilor prin mărturisirea secretă.[1]

Mărturisirea secretă era deci pe vremea lui Leon generală și când se ivește un abuz cu publicitatea ei, episcopul îl osândește cu asprime și cu toată dreptatea. Cu toate acestea penitența publică nu e încă desființată.

Idolatri, desfrânații și ucigașii nu sunt admiși de Leon la cuminecare, fără pocăința publică.[2]

6. Sf. Grigorie cel Mare (604), — Dialogul, autorul Liturghiei Darurilor înainte sfințite, — învață ca pocăința deschide păcătoșilor ușile cerului prin lacrimi, prin mărturisire și prin rugăciunile preotului.

— „Ei vin să se mărturisească episcopului; cer cu lacrimi să mijlocească pentru ei și să le spele păcatele prin rugăciunile lui".[3]

[1] ...quum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicări *confessione secreta,* — Ep. către episcopii Campaniei 168; M. P, L. 54, 1211 : Turmei p. 256.

[2] Ep. 97 ; M. P. L. 54, 1209. - *Papa Felix III* (492) ne încredințează că apostații și creștinii botezați de eretici, erau datori să se pocăiască trei ani între auditori și șapte ani între penitenți; Ep, 7; M, P. L. 58,925.

Urmașul lui Felix, *Gefasiu* (496) ne informează că împăcarea penitenților cu Biserica se făcea după un rit anumit, ce consta din rugăciuni, binecuvântări și punerea mâinilor sacerdotale, — după ce mai întâiu stăteau câțiva ani în rândul catehumenilor sau auditorilor, afară de biserică și alți ani în rândul penitenților din biserică.

Sf. Benedict de Nursia (f pe la 529, 543) în celebrele sale reguli monahale, M. P, L. 66, 205—932, cuprinde câteva prescripții penitențiale dintre care citățm acestea: descoperirea și mărturisirea greșelilor înaintea .duhovnicului bătrân, seniori spirituali patefacere, care era abatele mănăstirii, prin o umilită spovedanie a tuturor cugetărilor rele care ajung la inimă și a tuturor păcatelor făcute în secret (7, 57—5S). *Ghenadie de Marsilia* scrie despre pocăință în: De ecclesiasticis dogmatibus, cap. 53; M. P, L, 58, 994. Faust *de Riez* (490—500) scrie Sermo ad monachos, de paenitentia — M, P, L. 58, 875.

[3] .„ad eum confitentes veniunt eumque pro peccatis suis intercessionem fieri cum fletibus petunt ut ipse *orando deleat culpas...* Episcopul adresează Domnului atotputernic rugăciuni pentru păcătoșii ce se căiesc și se mărturisesc; el cere pentru ei iertarea". — Omilia 2, 9, 20—21 la Ezechiil; M, P. L, 76, 1054, 1056.

Sacerdotul mijlocește împăcarea păcătoșilor cu Dumnezeu, — ut ipse orando deleat culpas. Rugăciunea lui nimicește păcatul.

Onoarea și sarcina aceasta grea o au preoții dela Iisus Hristos.

— „învățăceii capătă puterea judecății cerești, ca unora să le ierte păcatele altora să le țină, în locul lui Dumnezeu.,. Locul acesta *în* Biserică îl țin episcopii... Mare onoare, dar și sarcină grea!... Cauzele trebue cumpănite și numai atunci trebue a se folosi. puterea de a lega și a deslega. Trebue să se vadă că ce păcat s'a făcut și ce penitență s'a urmat după vină, ca pe aceia, pe care îi cercetează Dumnezeu prin darul frângerii inimii, să-i deslege sentința păstorului".[1]

După sf. Grigorie pocăința adevărată constă din trei lucruri: conversio mentis, confessio oris et vindicta peccati. Peste ele se așterne mântuitoare grația divină prin deslegarea preotului.

Dialogurile sf. Grigorie cuprind câteva istorisiri interesante în care se exemplifică doctrina despre curățirea păcatelor și mijlocirea sacerdotală în actul pocăinței. Iată pe cea dintâi:

Un preot, Sever, pe când își tăia via, este chemat să spovedească un bătrân ce se afla pe patul de moarte, — suisque orationibus pro peccatis eius intercederet, ca astfel deslegat să doarmă în pace, — solutus culpa ex corpore exiret. Dar preotul întârzie; mai întâi isprăvește lucrul viei, apoi merge să asiste bolnavul. — Bătrânul moare înainte de sosirea lui. Disperat, Sever începe să plângă, socotindu-se vinovat și răspunzător pentru sufletul mortului, căci din vina întârzierii lui bătrânul a murit, nedeslegat. Dar fără de veste bătrânul.

[1] Omilia 26 la Ioan 20, 19-21;, M. P. L. 76, 1199 — 1200 și urm.

se scoală și declară că demonii l-au dus într'un loc întunecos, unde a auzit acest glas îngeresc: „Lăsați-l să se întoarcă (pe pământ) căci preotul Sever plânge și Domnul i-a ascultat plângerea". Plin de fericire preotul săvârșește lucrarea pocăinței și după șapte zile de penitență bătrânul adoarme în pace.[1]

Alta: O femeie bătrână — Galla, se închide într'o mănăstire unde trăește o viață pioasă și supusă la aspre canoane de pocăință. într'o zi îi apare — în vedenie — sf. Petru și-l întreabă, dacă păcatele ei sunt iertate. Apostolul îi da un răspuns liniștitor, afirmativ și bătrâna moare.[2]

Alta: Un oarecare om bogat, Ștefan, trăește o viață foarte păcătoasă dar însoțită de multe milostenii. După moarte sufletul lui este disputat de îngeri și demoni. Rezultatul luptei nu poate fi cunoscut.[3] — Milostenia se cere însoțită de o viață virtuoasă și păcatele ispășite prin pocăință; altfel mântuirea nu e sigură.

Un slujbaș împărătesc este nașul unei tinere fecioare ce se botează în Sâmbăta Paștilor și în noaptea ce vine are raporturi intime cu ea. In ziua următoare trebuia să participe la serbarea și cuminecarea pascală. Dacă nu lua parte, poporul îl bănuia de păcat; daca lua, păcătuia și mai grav. In cele din urmă se hotărește pentru cuminecare, — fără pocăință. — Peste șapte zile funcționarul moare și din mormântul lui *ies* flăcări, — semn ce arată chinurile ce le sufăr în iad păcătoșii nepocăiți.[4]

In mănăstirea Sf. Andrei din Roma, pe vremea lui Grigorie, era un călugăr bolnav la care sau aflat

[1] Dial. 1, 12; M. P. L. 77, 212—213.
[2] Dial. 4, 13; M. P. L. 77, 340—341.
[3] Dial. 4, 19; M. P. L. 77, 352.
[4] Dial. 4, 19, Ibid.

ascunse trei monede de aur. Grigorie după ce afla vestea, poruncește ca vinovatul să fie lăsat fără nicio grijă și după moarte trupul lui să fie îngropat în gunoiu, ca păcătoșii să se înspăimânte și să nu-și ascundă greșelile, ci să le descopere și să ceară pentru ele deslegarea sacerdotală. Călugărul moare întristat și cadavrul lui e aruncat în bălegar. După treizeci de zile Grigorie cuprins de milă pentru soarta călugărului, dispune să se facă pentru mântuirea și dezlegarea lui treizeci de Liturghii, — pro absolutione illius hostia salutaris.[1] — Este prima oră când aflăm că se oficiază slujba Liturghiei pentru deslegarea păcătoșilor din legăturile iadului.

In fine încă una, din cuprinsul unei scrisori: O femeie venerabilă, Gregoria, trimite lui Grigorie un bilet cu lista păcatelor sale și cu rugămintea ca să-i adeverească printr'o descoperire divină că... ele îi sunt sau nu iertate. Grigorie îi răspunde:

— „Am scrisoarea în care te învinuiești de multimea păcatelor. Văd că iubești cu o dragoste vie pe Domnul atotputernicul. Sprijinit pe milostivirea Lui am încredere, că din gura adevărului a ieșit, în privința ta, acest cuvânt auzit altădată de o femeie sfântă: „Multe i se iartă, căci mult a iubit". Femeia pe care păcatul a făcut-o să cadă în fundul prăpastiei, a fost ridicată prin har și purtată pe aripile dragostei spre înălțimi... Adaugi în scrisoare că nu vei înceta a mă supăra până când iertarea păcatelor tale nu se va garanta prin o descoperire. îmi ceri un lucru greu și nefolositor. Greu, căci eu nu sunt vrednic să primesc o revelație; nefolositor căci tu — în cauza păcatelor — nu vei putea fi liniștită, până în ziua cea din urmă a vieții, când nu vei mai avea puterea de a le plânge".[2]

[1] Dial. 4, 55; M. P. L, 77, 421; Turmel, p, 286-288.

[2] Ep. 7, 25; M. P. L. 77, 877.

Toate aceste pilduiri ne arată duhul în care trebue să se facă pocăința și calea ce trebue urmată, pentru a *fi* folositoare. Preotul e răspunzător de sufletele ce pleacă din lumea aceasta, din vina lui, neîmpăcate cu Dumnezeu. Tot așa e răspunzător fiecare om de păcatele sale ascunse și e dator a le mărturisi pentru a obține ispășirea și iertarea lor sacramentală. Siguranța iertării e în raport direct cu mărimea păcatelor și cu intensitatea penitenței. Pentru păcate multe și grele, cum au fost cele ale Gregoriei, se cer lacrimi de pocăință până la moarte. Căci trăim în speranța, nu în siguranța mântuirii.

Pentru ispășirea păcatelor Grigorie recomandă epitimii potrivite cu greutatea păcatelor. La boală grea se cere leac tare; la păcat greu, epitimie grea, impusă în așa fel ca ea să lucreze în sens contrar păcatului săvârșit. „Precum în medicină fierbințeala se vindecă prin răceală și răceala prin fierbințeală, așa și Domnul nostru pentru păcate a așezat ca mijloc de vindecare cele contrare, prescriind celor desfrânați înfrânarea, celor zgârciți dărnicia, celor aplecați spre mânie blândețea, celor mândri umilința".[1]

Preotul duhovnic are, pe lângă împlinirea riturilor penitențiale: rugăciuni, punerea mâinilor și deslegarea, chemarea de mângăetor și învățător. Bunătatea și înțelepciunea lui părintească trebue să miște sufletul penitenților, să-l deschidă și sa verse în el deodată cu harul iertării, consolarea.

— „Păstorul este dator sa dea dovadă de o astfel de bunătate, ca supușii să-și descopere înaintea lui păcatele ascunse fără a se rușina. Copiii apucați pe neașteptate de valurile ispitelor, aleargă oarecum la

[1] Omilia 32; M, P. L. 76, 1132; Mitrofanovicit *Disciplina,* 1884, p 285-286,

sânul mamei și, mângâiați prin îndemnurile ce le primesc, se spală în lacrimile rugăciunii de petele păcatelor".[1]

*

Alți scriitori apuseni care ne-au lăsat informațiuni asupra pocăinței sunt:

1. Fulgențiu de Ruspe (533).

2. Cesar de Arles (542) în mai multe canoane, cuvântări și reguli monahale se ocupa îndeosebi cu disciplina penitențială. In *cuvântarea* a 13-a[2] înșiră 12 mijloace de iertare a păcatelor: botezul, dragostea, milostenia, lacrimile, mărturisirea (criminum confessio), practica pocăinței (afflictio cordis et corporis), îmbunătățirea moravurilor, intercesiunea sfinților, credința, apostolatul, iertarea și martiriul.[3]

3. David, episcop de Menevia (f pe la 550), ne-a lăsat un ritual penitențial alcătuit din 18 articole.[4]

4. Columban (f 615) a scris o *Regula monachorum,*[5] în care îndeamnă frații călugări să-și mărturisească toate greșelile, așa după cum au rânduit sfinții părinți. Căci mărturisirea și pocăința ne slobozesc din legăturile morții (confessio et paenitentia de morte liberat).

5. Isidor de Sevila (636) rezumă întreagă doctrina pocăinței într'o operă de 174 versuri — a cărei autenticitate e contestată: Exhortatio paenitendi cum consolatione et misericordia Dei ad animam futura judicia formidantem.[6]

6. Cassiodor (562) înșiră, după cei șapte psalmi de pocăință, șapte mijloace de mântuire: botezul, mar-

[1] Ep. 1, 25. M, P, L. 77, 468 ; Turmel p. 299.
[2] M, P. L. 67, 1075,
[3] Turmei, p. 272.
[4] M. P. L. 96, 1318; A. Schmitz: *Bussbucher der Kirche,* I, 492.
[5] M. P. L. 80, 209.
[6] M. P. L. 83, 1251-1256,

tiriul, milostenia, iertarea celor ce ne greșesc, apostolatul de-a converti pe păcătoși, bogăția dragostei și pocăința, — la care este a se adăuga și cuminecarea.[1]

7. Gildas, un călugăr celt, a scris un penitențial din *21* articole.[2]

8. Aceleași învățături le propagă și ucenicul lui Columban, Donat (6 5 1) — și alții.[3]

[1] Comentar la Psalm 6; M. P. X. 70, 59—66.
[2] M. P. L. 96, 1315; Schmitz: op. cit. I 495.
[3] M. P. L. 87, 273.

CAPITOLUL V

POCĂINȚA ÎN HOTĂRÎRILE SINOADELOR LOCALE ȘI ECUMENICE

§ 11. Pocăința în hotărârile sinoadelor locale. 1. Ancira. 2. Neocesarea. 3. Antiohia. 4. Laodichia. 5. Cartagena.

§ 12. Canoanele sfinților părinți privitoare la pocăință. 1. Sf. Petru al Alexandriei. 2. Sf. Vasilie cel Mare. 3. Sf. Grigorie Nisanul.

§ 13. Pocăința în hotărârile sinoadelor ecumenice. 1. Nicea. 2. Sinodul Trulan. 3. Sinodul al 7-lea ecumenic. — Privire generală.

Întreagă doctrina despre taina sfântă a pocăinței pe care am studiat-o în sfânta Scriptură și în scrierile: sfinților părinți și a scriitorilor creștini, o aflăm întărită de hotărîrile dogmatice și disciplinare ale sinoadelor ecumenice. Intre aceste hotărîri numărăm: 1. Canoanele sinoadelor locale aprobate de sinoadele ecumenice; 2. Canoanele sfinților părinți aprobate de sinoadele ecumenice și 3. Hotărîrile proprii ale sinoadelor ecumenice. Hotărîrile de sub punctele 1 și 2 le numărăm tot între hotărîrile sinoadelor ecumenice, deoarece ele fiind sancționate de autoritatea sinodului ecumenic Trulan (can. 2) au valoare egală celor redactate și sancționate în ședințele sinoadelor ecumenice.[1]

[1] *Canoanele apostolice* nu se ocupă cu disciplina penitențială decât tangențial, când arată pedepsele ce se dădeau pentru călcarea legilor și rânduielilor bisericești: caterisirea, oprirea dela cuminecare și excomunicarea,. Vezi can. ..29, 51 — 52, 65, 110; V. Mitrofanovici: *Disciplina penlt.* Candela, op, cit, p. 433.

§11. Pocăința în hotărârile sinoadelor locale

Sinoadele locale care s'au ocupat cu învățătura și cu practica pocăinței sunt cele ținute la Ancira (314). Neocesarea (315), Antiohia (341), Laodichia (343) și Cartagena (419).

1. Sinodul din Ancira [1] hotărăște ca preoții și diaconii apostați, dacă-și arată o râvnă deosebită în smerenie și căință, episcopii sa-i ierte, căci ei „au puterea" să facă lucrul acesta.[2]

Apostații care au jertfit idolilor — de silă — și s'au veselit la mesele lor, vor face pocăință un an între ascultători, trei ani între îngenunchetori și 2 ani între împreună șezători (can, 4), iar cei ce au jertfit și au luat parte la ospețele idolești dar plângând, dacă au mâncat, vor sta trei ani între îngenunchetori, iar dacă nu au mâncat, doi ani și apoi după un an petrecut între împreunăstătători — adică în anul al patrulea, să se cuminece. Episcopul are puterea să scurteze sau să lungească timpul pocăinței (can. 5); cei care au cedat numai din cauza amenințărilor vor face 6 ani pocăință (can. 6). Tot dispoziții penitențiale pentru cei căzuți din credință în vremea prigoanelor cuprind și canoanele următoare: 7, 8, 9. Cei ce au păcătuit cu dobitoace dacă sunt sub 20 anise vor canoni 20 ani iar dacă sunt peste 20 ani, se vor canoni 30 ani; 25 între îngenunchetori și 5 ani între rugători, apoi se vor cumineca (can. 16); violarea votului fecioriei oprește 1 an dela cuminecare (can. 19); adulterul se canonește 7 ani (can. 20); femeile desfrânate care își ucid fătul sau fac avort, 10 ani;[3] uciderea de voie, viața întreagă (can. 22); fără voie 5 ani (can. 23); prezicătorii

[1] Ancora, astăzi Ancara.

[2] Can. 1—2; N. Milaș: *Canoanele bisericii ort-* Voi. II, partea I, trad. de N. Popovici și U, Kovincici, Arad 1934, p. 5,

[3] Can. 20; hotârîrea mai veche era pe viață,

și vrăjitorii vor face canon de pocăință 5 ani (can. 24); necinstirea sorei unei logodnice, 10 ani (can. 25).

Aproape toate canoanele sinodului local din Ancira au cuprins penitențial și se referă la puterea episcopului în pocăință și la epitimiile ce au să le împlinească păcătoșii după gradul vinovăției lor.

2. Sinodul din Neocesarea prevede ca presbiterul desfrânat sau adulter să se supună penitenței (can. 1); femeia măritată cu 2 bărbați, dacă desface căsătoria, „din milă va avea pocăință" ; dacă femeia sau bărbatul va muri într'o astfel de căsătorie, partea ce va rămâne în viață cu greu va fi admisă la pocăință (can. 2); repetarea căsătoriei cere penitență; convertirea și credința scurtează timpul pocăinței (can. 3); preotul nu poate lua parte la nunțile celor ce se căsătoresc, a doua oră, deoarece nunta a doua cere pocăință (can. 7); preotul care își mărturisește păcatul desfrâului săvârșit înainte de hirotonie, pierde oficiul — nu și onorul — preoției.[1]

3. Sinodul din Antiohia dispune ca toți cei ce merg la biserică și ascultă cetirea sfintelor Scripturi, dar nu se roagă împreună cu poporul și nu se cuminecă, să fie lepădați din biserică „până când nu se vor mărturisi și nu vor arăta roade de pocăință" (can. 2); episcopul de primește un preot caterisit este supus epitimiei, deoarece desființează legiuirile bisericești (can. 3).

4. Sinodul din Laodichia decretează: „Cei ce au păcătuit în felurite greșeli și au stăruit în rugăciunea mărturisirii și pocăinței și s'au întors desăvârșit dela răutăți, unii ca aceștia, după ce li s'a dat vreme de pocăință, potrivită măsurii greșelii, să se primească în comuniune pentru îndurările și bunătatea lui Dum-

[1] Can. 9 ; Milaș, op. c. p. 32,

nezeu".[1] Credincioșii bisericii care merg în cimitirele sau la rugăciunile ereticilor se vor exclude dela cuminecare, iar dacă își vor mărturisi păcatul și se vor pocăi, vor fi admiși din nou (can. 9).

5. Sinodul din Cartagena hotărăște ca sfântul mir, iertarea penitenților, sfințirea fecioarelor și a bisericilor să nu se facă de preot (can. 6); cine e în primejdie de moarte și cere „să se împace cu sfintele altare", în lipsa episcopului să-l împace preotul, după ce mai întâi întreabă pe episcop (can. 7); preoții și diaconii vinovați de păcate grele să se înlăture din slujbă, „să nu se pună asupra lor mâinile ca peste cei ce se pocăesc",[2]

Sinodul din Cartagena dela 419, can. 2, 52, numește pocăința *al doilea botez,* deci lucrare cu putere harică.

§ 12. Canoanele sfinților părinți privitoare la pocăință

Sfinții părinți dela care ne-au rămas dispoziții penitențiale sunt:[3] Sf. Petru (311), sf. Vasilie cel Mare (379) și sf. Grigorie Nisanul (394).[4]

[1] Can. 2; Milaș, op. c. p, 83. Un cuprins asemănător are canonul 52 apostolesc: „Dacă un episcop sau presbiter nu primește pe cel ce se întoarce dela păcat, ci îl leapădă, să se cateriseasca; căci mâhnește pe Hristos cel ce a zis: Bucurie se face în cer pentru un păcătos care se pocăește. — Luca 15, 7; Milaș, op. c p. 567,

[2] Can. 27; Milaș, ibid. p. 183. — „Celor ce se pocăesc să li se hotărască timpul de penitență cu judecata episcopilor, după deosebirea păcatelor ; iar presbiterul să nu dea deslegare celui ce se pocăește fără știrea episcopului, decât numai în lipsa episcopului din nevoe constrângătoare; dar dacă vreodată delictul celui ce se pocăește este public și divulgat, zguduind Biserica întreagă, apoi asupra aceluia înaintea tindei să se pună mâna" (can. 43). — „Harul și împăcarea să nu se denege actorilor și inimilor și celorlalte persoane de acest fel, sau apostaților care se pocăesc și se convertesc la Dumnezeu". — Can. 45; Milaș. op, c. 200 -201.

[3] Despre sf. Grigorie Taumaturgul și despre sf. Atanasie cel Mare, am vorbit mai înainte.

[4] Ca întregitor este și sf. Ioan Postitorul despre care vorbim mai la urmă.

1, Sf. Petru, arhiepiscopul Alexandriei, pune în vedere apostaților ce vin la pocăință pilda smochinului neroditor,[1] că în timpul ce-l au la îndemână să facă roade vrednice de pocăință (can. 3); celor nepocăiți, care au piele de etiop și împestrițări de panteră, le adresează cuvintele rostite smochinului blestemat;[2] celor care au simulat jertfirea sau tămâierea la altarele idolești le dă „un timp de 6 luni pentru convertire la pocăință" (can. 5); sclavii creștini care au fost siliți de stăpâni să jertfească idolilor în locul lor, nu fac pocăință (can. 6), iar stăpânii liberi care au jertfit, „trei ani se vor cerceta întru pocăință" (can. 7); mărturisitorii vor fi făcuți părtași la toate tainele, căci dacă toți ar fi făcut așa, „ar fi arătat pocăința cea mai deplină și din toată inima" (can. 8); clericii apostați nu mai pot rămâne în slujbă (can. 10); pentru cei supuși muceniciilor se vor face rugăciuni, căci pocăința lor a fost suferință pentru numele lui Hristos (can. 11 și 14).

2. Sf. Vasilie cel Mare învață că schismaticii se împreună cu Biserica numai după ce „se îndreaptă prin pocăință cuvenită și prin convertire" (can. 1); uciderea fătului se canonește cu 10 ani de pocăință, dar vindecarea nu se va hotărî după timp, „ci după chipul pocăinței" (can. 2); căsătoria a doua se canonește cu un an, a treia cu 3 și 4 ani, căci una ca aceasta nu e nuntă, ci poligamie; și aci se va ține cont de roadele de pocăință pe care le arată penitentul (can. 4); ereticii care se pocăesc sincer la ieșirea din viață să se primească (can. 5); ucigașii, fermecătorii, adulterii, idolatri, stricătorii de parte bărbătească și de animale, 30 ani se vor canoni; uciderea fără voie, 10 ani (can. 11); cei ce ucid fără voie în război, e

[1] Luca 13, 6-9.

[2] Matei 21, 19; can. 4: Milaș, op. c. voi. II, partea II, p, 16.

bine a-i sfătui ca trei ani să nu se cuminece (can. 13); fecioarele care au căzut din votul sfinteniei, 1 an (can. 18); monahii ce se întorc la viața după trup să se supună epitimiei desfrânaților (can. 19); la fel cei ce răpesc logodnice străine, dacă se despart de ele, sau se căsătoresc legal, Epitimia pentru desfrânați e patru ani: anul întâi în rugăciuni lângă plângători, al doilea lângă ascultători, al treilea „spre pocăința" și al patrulea împreună cu poporul (can. 22); cei ce se jură se supun pocăinței (can. 29); femeile care au săvârșit adulter să nu se cuminece până ce nu li se împlinește timpul de penitență, 15 ani (can, 34);fecioarele care se căsătoresc fără voia tatalui, epitimie trei ani (can, 38); nunta a treia este o întinăciune a Bisericii (can. 50); uciderea cu voia, epitimie 20 ani (can. 56); fără voie, 10 ani (can, 57); adulterul 15 ani nu se va cumineca (can. 58); desfrânatul 7 ani (can. 59); hoțul când singur se pocăește, 1 an; când e vădit prin alții, 2 ani (can. 61); imoralitatea se canonește ca și adulterul (can. 62); păgânătatea cu cele necuvântătoare, 15 ani (can, 63); călcarea jurământului, 10 ani (can. 64 și 72); vrăjitorii și fermecătorii, ca și ucigașii, 20 ani (can. 65); jefuitorii de morminte, 10 ani (can. 66); căsătoria cu rudenii oprite, ca și adulterul (can. 68); cine nu-și mărturisește păcatele arătate în canoanele 50—70 primește epitimia acelor canoane (can. 71); cel ce s'a lăpădat de Hristos, se va tângui toată viața (can. 73),

— „Dacă cineva dintre cei ce au căzut în păcatele menționate mai înainte se va face sârguitor mărturisîndu-se, (în acest caz) dacă acela (episcopul), căruia prin iubirea de oameni a lui Dumnezeu i s'a încredințat puterea de a lega și deslega, văzând covârșirea mărturisirii celui ce a păcătuit, s'ar face mai blând întru a micșora timpul epitimiilor, nu este vrednic de osândire; fiindcă examinarea Scripturilor ne face cu-

noscut că cei ce cu mai mare durere se mărturisesc, degrab ajung la iubirea de oameni a lui Dumnezeu".[1]

Așa dar episcopii, în virtutea puterii de a lega și deslega, au dreptul să scurteze epitimia penitenților care se căesc sincer. — Incestul cu sora de tată sau de mamă este neiertat. Dacă însă vinovatul renunță la fapta lui nelegiuită, va trece prin cele patru trepte ale penitenților: se canonește trei ani între tânguitori, trei ani între ascultători, alți trei ani va cădea înaintea Domnului cu inima zdrobită între îngenunchetori și dacă va arăta roade vrednice de pocăință în anul al zecelea să se primească între credincioși, fără însă a se învrednici de rugăciunea iertării. Numai după încă doi ani să se primească la împărtășirea celui Bun (can. 75). Aceeaș certare se prevede pentru cei ce iau cumnatele lor (can. 76); cei ce-și lasă femeia legiuită și își iau alta, se supun pedepsei adulterului, 7 ani, „dacă se vor pocăi cu lacrimi" (can. 77). Același canon se aplică și celor ce țin în căsătorie, succesiv, două surori (can. 78); la fel cei ce „turbează spre mașterile" sau surorile lor (can. 79); poligamia, 4 ani (can. 80); cei constrânși de barbari la apostaziei, 8 ani, iar cei ce fără constrângere și-au vândut credința, 11 ani (can. 81); călcătorii de jurământ, dacă au fost constrânși, 6 ani, dacă de voie, 11 ani vor face pocăință (can. 82); cei ce urmează obiceiuri sau vrăji păgânești, 6 ani (can. 83).

— „Toate acestea le scriem ca să se cerce roadele pocăinței; căci negreșit nu după timpul (de penitență) le judecăm pe unele ca acestea, ci *ținem seama de felul pocăinței.* Iar dacă cu greu se vor despărți de năravurile lor și vor voi să slujească mai mult plăcerilor trupești decât Domnului și nu vor primi viața

[1] Can. 74; Milaș, op. c. p. 119.

cea după Evanghelie, (cu aceștia) nu mai avem nicio cauză comună".[1]

Cine face pocăință curată și intensă, își scurtează canonirea; cine nu, se ține mai departe sub pedeapsa ei, iar cine nu-și îndreptează viața după Evanghelie, nu mai are nicio cauză comună cu Biserica.

3. Sf. Grigorie Nisanul în scrisoarea sa pastorală dă sfaturi duhovnicilor cum să judece păcatele oamenilor și ce epitimii să dea pentru ispășirea lor, ca doctoria duhovnicească să vindece sufletele de păcate (can. 1). Păcatele mari, cum sunt: idolatria, erezia, apostasia și trecerea la iudaism, cer pocăință viața întreagă. Cei vinovați de astfel de păcate numai pe patul morții se vor împărtăși de „tainele sfințeniei"; față de cei căzuți dela credință prin constrângere, se recomandă blândețe (can. 2). Cei ce de bună voie își mărturisesc păcatele și dau semn de îndreptare, vor primi canoane mai blânde, iar cei ce sunt descoperiți în răutate, primesc epitimii aspre: pentru desfrânare 9 ani; pentru adulter și pentru celelalte nelegiuiri mai grave timpul penitenței și al trecerii prin cele patru trepte, se va dubla (can. 4). Uciderea cu voie se canonește cu câte 9 ani în fiecare treaptă de penitență. Când pocăința e intensă, în fiecare treaptă anii se pot reduce la 8, 7, 6, 5. Aceiași prescurtare se va putea aplica și ucigașilor fără voie. In caz de moarte se face îndată împărtășirea, iar dacă bolnavul se însănătoșează își continuă timpul de canonire (can. 5). Patima lăcomiei naște furtul; când aceasta se săvârșește cu vărsare de sânge, se va pedepsi ca și uciderea; dacă se mărturisește preotului, vinovatul va trebui să facă săracilor milostenie, ca să se vindece de patimă (can. 6). Jefuirea mormintelor se pedepsește cu epitimia desfrâ-

[1] Can. 84. Milaș; op. c. p. 124.

nării (can. 7); sacrilegiul se canonește ca și uciderea {can. 8).

In general, sfântul Grigorie face o analiză psihologică a păcatelor, după originea lor din rațiune, din pofte sau din mânie, apoi le prescrie leacurile de vindecare. De aceea canoanele lui sunt puse în funcție de cugetele și de sentimentele penitentului. Duhovnicul are libertatea să le prescurteze, sau să le aplice cu asprime, după cum este de intensă pocăința.

§ 13. Pocăința în hotărârile sinoadelor ecumenice

Sinoadele ecumenice care au adus hotărâri de cuprins penitențial sunt cele din: Nicea (325), din Constantinopol, trulan (692) și al șaptelea ecumenic, dela 787.

1. Sinodul nicean consfințește cele patru trepte de penitență și supune pe apostații din persecuția lui Liciniu, dacă „se vor căi sincer", la o canonire de 12 ani.[1] Cei ce și-au lepădat credința creștină de dragul serviciului militar, trei ani vor sta între ascultători și 10 ani între îngenunchetori.

— „Dar la toți aceștia se cuvine a se cerceta bunăvoința și felul căinței lor. Deci câți dintre ei vor arăta de fapt convertirea lor cu frică, cu lacrimi, cu stăruință și cu faceri de bine, adică prin faptă, nu de formă, aceștia, plinind vremea hotărâtă pentru ascultare, vor participa împreună la rugăciuni, după cuviință și, cu învoirea episcopului, când el ar crede că trebuie să fie mai îngăduitor cu ei". Cei care au împlinit cu nepăsare înlăturarea dela rugăciuni, au sa împlinească întreg timpul hotărît pentru pocăință.[2] Penitentului în

[1] Can, 11 ; Milaș, voi, I, partea II, p. 54; Pr, C, Dron: *Canoanele,* II, București 1935, p. 57,

[2] Can, 12; Dron, II, p, 59; Milaș, op. c. p, 61.

caz de moarte să nu i se refuze sfânta Cuminecătură ; însă dacă se însănătoșează, să-și continue canonul între împreună ședători (can. 13).

2. Sinodul trulan, pe lângă aprobarea și învestirea cu pecete ecumenică a canoanelor penitențiale redactate de sfinții părinți și de sinoadele locale (can. 2), aduce și câteva contribuții noi la cunoașterea disciplinii penitențiale din epoca patristică. Creștinii care se află în orice greșala pot îmbrățișa monahismul, fiindcă „viața monahicească închipuește viața de pocăință".[1] Viața ascetică este o viață de pocăință, o trăire în spirit de necontenită canonire. Călugărul care cade în păcatul desfrâului, va fi supus epitimiilor pentru desfrânați (can. 44).

O mare însemnătate dogmatică și pastorală, din punctul de vedere al tainei pocăinței, are canonul 102 trulan. De aceea îl reproducem aci în întregime:

— „Se cuvine ca cei ce au primit dela Dumnezeu putere de a lega și deslega, să cerceteze felul greșalei și năzuința de întoarcere a celui păcătos și să aducă astfel leac potrivit boalei. Ca nu cumva folosindu-le pe amândouă fără măsură, să primejduiască mântuirea celui bolnav. Căci nu-i ușoară boala păcatului, ci felurită și multă, odrăslind multe ramuri vătămătoare din care izvorește mult rău și curge înainte până când sta chiar împotriva puterii doctorului.

„De aceea, cel ce se înfățișează ca știutor de leacuri duhovnicești, trebue să cerceteze mai întâiu înclinarea păcătosului și anume dacă tinde spre sănătate, sau dacă dimpotrivă, prin felul său de purtare, chiamă asupra-și boala; cum se îngrijește el în timpul pocăinței de întoarcere, și de nu, ispitind cumva se împotrivește doctorului, iar din pricina leacurilor aduse și care se pun

[1] Can. 43 ; Dron, op. c. p, 297,

deasupra, rana sufletului creşte, măsurând astfel cum se cuvine îngăduinţa.

„Căci tot cuvântul lui Dumnezeu şi al aceluia ce; i s'a dat cârmuirea pastorală, este să întoarcă şi să tămăduiască oaia cea rătăcită şi muşcată de şarpe. Şi nici să o împingă către prăpastia desnădejdii, dar nici. să slăbească frânele, împingând spre nesocotirea şi disprețul vieţii, ci în tot chipul, ori prin doctorii aspre şi întăritoare, ori prin altele mai uşoare şi mai blânde. să se împotrivească patimii şi să lupte pentru închiderea ranei; căutând ca pocăinţa să dea roade şi să îndrumeze înţelepţeşte pe omul chemat către luminarea cea de sus. Se cuvine deci ca noi să le ştim pe amândouă şi cele hotărîte şi cele obişnuite, urmând potrivit obiceiului faţă de cei ce nu primesc cele hotărîte, după cum ne învaţă sfântul Vasilie"..[1]

Doctrina de credinţă şi regula pastorală cuprinsă în canonul acesta este sinteza limbajului penitenţial din veacurile patristice. Ideile despre puterea sau harul preoţilor de a lega şi deslega în pocăinţă şi imaginile despre doctori, răni, leacuri, tămăduiri şi altele, sunt comune scriitorilor creştini şi sfinţilor părinţi, alcătuind o terminologie clasică *în* jurul tainei şi disciplinii penitenţiale. In canonul citat aci avem consacrarea ei definitivă.

3. După canonul 5 al sinodului al şaptelea ecumenic, nepocăinţa este păcat de moarte; păcătoşii sunt datori să ţină seama despre aşezămintele canonice ale Bisericii şi ale preoţiei, să se deştepte din greşelile lor, „să se apropie de Dumnezeu şi cu inima înfrântă să ceară lăsarea şi iertarea" păcatelor.[2]

*

Privire generală. Am studiat doctrina şi disciplina privitoare la taina pocăinţei în scrierile sfinţilor părinţi

[1] C. Dron: *Canoanele* II, p. 376—377..

[2] Milaş-Popovici, op. c, p. 498.

și în hotărîrile sinoadelor ecumenice și am constatat în toate o conglăsuire unanimă nu numai cu scrierile veacurilor primare despre pocăință, dar și o unitate de credință impresionantă între toți sfinții părinți cu privire la aceeaș dogmă. Toți sunt de acord că păcatul se cere mărturisit și ispășit. Mărturisirea se face preoților Bisericii, dela care primesc penitenții canonul de pocăință și deslegarea prin rugăciune și prin punerea mâinilor preoțești. Pedepsele sau certările variază după gravitatea păcatului și după dispozițiile sufletești ale vinovaților. Păstorii au totdeauna în vedere îndreptarea păcătoșilor și zidirea duhovnicească a comunității. Când mărturisirea se face de bună voie, păcatul e sancționat cu blândețe, iar când e descoperit în alt chip, e sancționat cu asprime.

Pocăința internă și cea sacramentală se manifesta extern prin haine de doliu sau de păr aspru, prin tăerea părului sau invers, prin netunderea părului și a bărbii, prin oprirea dela căsătorie, dela negoț, dela purtarea armelor, retrageri la mănăstiri, posturi și abstinențe de tot felul.[1] în felul acesta se arăta căința și repulsiunea față de păcatele prin care se ofensează bunătatea lui Dumnezeu.

Spovedirea era de regulă confidențială și ispășirea publică. Măsurile disciplinare pe care le cuprind canoanele sfinților părinți și ale sinoadelor ecumenice, cu micile lor variații, arată grija cea mare ce a avut-o Biserica din epoca patristică să păstreze puritatea credinței și a moravurilor creștine.

Preoții[2] sunt doctorii și duhovnicii sufletelor. Ei primesc secretul mărturisirii, prescriu canoanele și priveghiază la împlinirea lor. Chiar dacă uneori textele

[1] Tixeront, III, p. 391—392.

[2] Preoții căzuți în păcate capitale sau în alte păcate grave, în conformitate cu can. 25 apostolesc erau depuși și adeseori trimiși la mănăstire. r- Cf. Bartmann, II, p. 409.

studiate nu ne dau toate lămuririle referitoare la amănuntele practicilor și slujbelor pentru penitenți, ele se explica logic fie prin modestia limbajului sfinților părinți copleșiți de puterea tainei și a sarcinii ce apăsa pe umerii lor fie din pricina că taina nu a fost contestata de eretici si nu a fost supusa controverselor doctrinare, cum au fost supuse și atacate alte dogme,[1] Cu toate acestea, atât în scrierile sfinților Părinți,

cat si in canoanele sinoadelor ecumenice am întâlnit

texte clare care ne conving deplin că pocăința în Biserica totdeauna a fost crezută, predicată și aplicată

deopotrivă ca taina sfântă și dogmă.

[1] Controversele și schismele penitentiale au fost mai mult de ordin disciplinar decât dogmatic.

CAPITOLUL VI

POCĂINȚA ÎN CĂRȚILE RITUALE ALE BISERICII ORTODOXE

§ 14. Pocăința în cărțile cultului divin. 1. Octoihul 2. Triodul. 3. Molitfelnicul: *a)* învățătura pentru spovedanie; *b)* Slujba mărturisirii; *c)* Canonul de pocăință. — Adaus: Cartea foarte folositoare de suflet: *a)* învățătura către duhovnic; *b)* Canoanele Sf. Ioan Postitorul; *c)* Sfătuire către cel ce se spovedește. — Privire generală.

Documentul clasic și organul viu în veci, care vorbește despre taina pocăinței în acelaș graiu ca și sfânta Scriptură și Tradiția patristică, este Biserica prin cultul divin. Rugăciunile și cântările ei rituale, prin conținutul lor mistic și dogmatic, sunt comentariile fără greș ale doctrinei creștine în general și ale pocăinței în deosebi. Cărțile rituale sunt documentele sfinte prin care luăm contactul ideologic cu Biserica patristică, apostolică, evanghelică. Se cuprinde în **ele** întreagă psihologia și se descopere în ele întreagă dogmatica pocăinței. Un studiu de mari proporții ar putea avea de subiect numai tema aceasta.

Aci fiind vorba de pocăință în soteriologia ortodoxă, nu putem încorona mai bine partea aceasta, decât aruncând o privire fugară asupra conținutului penitențial al cărților rituale care se folosesc în Biserica ortodoxă.

De sine înțeles, ne mărginim la un studiu foarte sumar și numai asupra câtorva cărți, cum sunt: Octoihul, Triodul și Molitfelnicul (Liturghierul, Penticostarul, Mineiele și celelalte cărți rituale încă oferă studiului material bogat, dar conținutul lor penitențial este același ca și în cărțile mai sus amintite).

1. Octoihul, sau cartea celor opt glasuri ce alcătuiesc marea slujbă a învierii Domnului, cuprinde serii întregi de imnuri în care sufletele pierdute își cântă nenorocirea și totodată nădejdea mântuirii. începutul răului și al morții a fost căderea în ispita diavolului. Pretextul nemuririi aduce omului moartea trupului :

— „Frumos era și bun la mâncare rodul ce m'a omorât".[1] —Prin păcatul neascultării omul s'a golit de har, Trupul devine sălașul poftelor, cuptorul patimilor. In starea aceasta sufletul, amenințat și el cu moartea, strigă după ajutorul grației Mântuitorului Hristos, ca sa-l întărească, sa-l curățească și să-l libereze din robie. Lanțul patimilor se rupe prin pocăință. Păcatul este pângărirea trupului și a sufletului; pocăința este vindecarea trupului și purificarea sufletului de bubele patimilor și de puroaiele păcatelor.

întâi de toate pocăința este o taină și lege rânduită de Hristos pentru toți păcătoșii care se convertesc ;[2] pocăința este făclie luminoasă cu care ieșim întru întâmpinarea mirelui;[3] căile pocăinței sunt căile

[1] Fericirile glas 7, la Liturghie,

[2] — „Rânduit-ai pocăință Mântuitorule celor ce se întorc, care dă-o mie Bunule, mai înainte de sfârșitul vieții, dându-mi umilință și suspinare ca și păcătoasei mai înainte, celei ce a sărutat urmele tale, Stăpâne". — Canonul de Luni glas 1, cântarea 4, stihira 3.

[3] — „Lapădă, o suflete, somnul lenevirii și aprinde făclia cea luminoasă a pocăinței și ieși acum din grijile vieții bucurându-te, spre întâmpinarea mirelui celui fără de moarte"... Marți dimineața glas 1, stihologia 2, mărire și acum.

luminii.[1] Păcatul este amărăciune, pocăința îndulcire;[2] starea de păcat este o stare de împietrire, de somn, lenevire și desnădăjduire, care se risipește ca o negură, prin pocăință.[3] Căci pocăința spală și șterge păcatele.[4] Haina nevinovăției îmbrăcată prin botez și pătată prin păcătuire se curăță prin mărturisire. Recăderea în păcat aduce cu sine repetarea mărturisirii.[5]

Demonul patimilor este neadormit și caută prin năvălirile lui vrăjmașe să omoară sufletul. Dar e biruit de Hristos. Astfel, omul în pocăință nu are niciun merit.[6] Are însă chemarea să stea de vorbă cu sufletul, să se trezească, să ceară dela Dumnezeu gând

[1] — „Cela ce ai propovăduit pe pământ pocăința, Botezătorule, arată-micăile pocăinței, care mă povățuesc la lumină"... Marți dimineața glas 1, canonul 2, peasna 6 irmos.

[2] — „De amărăciunea patimilor și a gândurilor și de tot păcatul, ca niște buni apostoli scăpați-mă, cu pocăința îndulcind cugetul meu"... Joi dimineața glas 1, canonul sfinților apostoli cântarea 3, stihira 4.

[3] — „Dă-mi gând de pocăința, dă și dorire de umilință smeritului meu suflet, ridică-mă din somnul cumplitei împietriri și întunericul lenevirii gonește-l și negura desnădăjduirii risipește-o, ca ridicându-mă ticălosul să mă lipesc de tine, Cuvântule, și în voile tale. să umblu". Duminecă seara glas 2, Stihira 1.

[4] — „Milueste-mă, a zis David, și eu către tine strig: Greșit-am, Mântuitorule, păcatele mele prin pocăință ștergându-le, milueste-mă". Luni dimineața glas 2, șezânda *2,*

[5] — „Vai mie celui ce te-am mâniat pe tine, bunul meu Dumnezeu și Domn! De câteori m'am făgăduit a mă pocăi, Hristoase, și m'am aflat mincinos eu neînțelegătorul. Haina cea dintâi a botezului o am întinat; de tocmelile cele către tine m'am lenevit; încă și făgăduința aceasta a doua, care o am mărturisit ție, înaintea îngerilor și a oamenilor, în chipul cel de plângere fiind îmbrăcat, o am lepădat; ci tu, Mântuitorule, nu mă lăsa să pier până în sfârșit". —Duminecă seara glas 5, stihira 1,

[6] — „Cela ce nu voești moartea, ci pocăința tuturor celor ce ți-au greșit ție, Cuvântule, mult milostive Hristoase Doamne, și pururea faci milă cu mine robu tău, milostivește-te spre mine cel ce mă pocăesc și îndrăsnesc a-mi cere iertare, de răutățile mele cu care te-am amărât.; ca întru mine vei arăta adâncul dumnezeieștilor tale îndurări, dacă nevrednic fiind eu, mă vei mântui ca un iubitor de oameni". — Duminecă seara glas 6, stihira 1.

de întoarcere, să-și recunoască vinovăția și să-și cerșească, smerit dar cu putere, iertarea.[1]

Precum vedem, ideile despre pocăință din Octoihul. mare sunt cele biblice. Pocăința este lucrare dumnezeiască. Semnele ei sunt căința, mărturisirea, lacrimile, suspinurile inimii. Pocăința înoește sufletul stricat prin păcate, stinge viforul patimilor și mântuește din munci. Păcatul gârbovește, pocăința îndreptează sufletul și-l sfințește, ca și botezul.

Este de observat că cele mai multe cântări de pocăință din Octoih le cuprinde vecernia și îndeosebi cea de Duminecă seara. Rânduiala aceasta se tălmăcește ușor, dacă ne gândim la sensul și conținutul vecerniei, care simbolizează căderea omului, gonirea dim rai, starea de păcat, strigătul după ajutor și nădejdea salvării prin harul divin.[2]

2, Cartea rituală cea mai bogată în idei și cântări de pocăință este Triodul. Rânduiala slujbelor religioase dela Dumineca vameșului și fariseului până în Sâmbăta sfintelor Paști este o transpunere imnologică a economiei mântuirii creștine și o continuă chemare și pregătire la pocăință. Timpul Triodului este vremea pocăinței.

Cu Dumineca vameșului se deschid păcătoșilor ușile pocăinței. In fața lor se apropie păcătosul în stare de penitent, rugându-se și cântând: „Ușile pocăinței deschide mie, Dătătorule de viață; că mânecă duhul meu la Biserica ta cea sfântă, purtând locaș al

[1] — „Vezi-ți lucrurile tale cele fără de lege, o suflete al meu ! și te miră cum te tine pe tine pământul? Cum nu te trăsnește pe tine tunetul? Cum nu te mănâncă fiarele *cele* sălbatice? Cum încă și soarele cel neapus luminându-ți pururea n'a încetat ? Scoală-te, pocăește-te și strigă pururea, către Domnul; Greșit-am Ție, greșit-am ; miluește-mă". — Duminecă seara: glas 7, stihira 2.

[2] V. Mitrofanovici—T, Tarnavschi; *Liturgica,* Cernăuți 1909, p. 404.

trupului cu totul spurcat; ci ca un îndurat curățește-l, cu mila milostivirii tale".[1]

In Lunea brânzei, la utrenie ședând glas 1, cântăm: „Deschisu-s'au *porțile dumnezeiești pocăințe",..* Pocăința e lucrare dumnezeiască și dar mântuitor. — Darul pocăinței cel dumnezeiesc s'a arătat, mântuire aducând celor ce petrec întru nevoințele și în luptele sudorilor și ostenelilor ei".[2]

întruparea lui Hristos are în vedere pocăința păcătoșilor,[3] Spre El se întoarce penitentul, strigă ajutor, întinde brațele și cere iertarea și haina cea dintâi a împărăției, harul.

Chipul penitentului adevărat este vameșul și fiul rătăcit, pe care pocăința îi mântuește din temnița morții. Fariseul mândru nepocăindu-se s'a osândit.[4] Prin taina sfântului botez fiecare credincios se îmbracă în haina grației dumnezeiești. Prin păcat haina se întinează, bogăția harului se risipește, se pierde slava părintească, se strică mintea, inima sărăcește și omul ajunge în starea nefericită a fiului risipitor. Dar tot ca și fiul, păcătosul numai la Dumnezeu are speranța mântuirii,

— „Ca fiul cel desfrânat am venit și eu, Indurate, care toată viața o am cheltuit întru înstrăinare; risipit-am bogăția care mi-ai dat-o, Părinte, primește-mă

[1] La utrenie, mărire glas 8,

[2] Joi dimineața, săpt, brânzei, cânt, 8 irmos, stihira 2,

[3] — „Hristos s'a făcut om chemând la pocăință pe tâlhari și pe desfrânate, Suflete, pocăește-te, că s'a deschis ușa împărăției acum și o apuca mai înainte fariseii și vameșii și preacurvarii, pocăește-te", — Luni săptămâna I din post, canonul cel mare, cânt, 9 irmos, stihira 6.

[4] — „Cugetând, suflete al meu, la osândirea cea cu trufie a fariseului celui mult falnic, și știind *îndreptarea cea prin mărturisirea păcatelor* a vameșului celui cu gând smerit, nevoește-te a lepăda înălțarea aceluia, cea pentru fapte bune și a primi mărturisirea acestuia, pentru cele ce ai greșit", — Marți săpt, IV din post, utrenia la stihoavnă, stihira 1.

pe mine cel ce mă pocăesc, Dumnezeule, și mă mântuește".[1] — Bogăția pe care a risipit-o fiul rătăcit este bogăția grației divine. Ea se recâștigă prin pocăință. Greșala față de tatăl său, este greșala față de Dumnezeu ; întoarcerea la casa părintească este convertirea la Dumnezeu. Păcătuirea înseamnă întunecare, robie si nebunie; pocainta, mântuire.[2] Demonul și vrăjmașul care, ne duce în ispită este cugetul cel rău si gândurile ce nasc sentimente și apoi fapte vinovate. Cursele vrăjmașului sunt poftele. Ochii mintii prin patimi se întuneca. Gândul rău zămislește pofta, și pofta zămislindu-se naște păcatul.[3]

Ca să scapi de pofte și de patimi, curăță gândurile, scoală-te și te împacă cu Dumnezeu, prin pocăință. Darul și vremea postului este darul și vremea pocăinței. Deodată cu primăvara postului, răsare floarea pocăinței. — Poftele sunt furtună ce întunecă zarea minții și văpaie ce dogorește trupul; postul, rugăciunea, pocăința le potolește și le stinge. Postul și pocăința sunt veselia sufletului și plăcerea lui Dumnezeu, răsărit de soare peste noaptea păcatului. In ce chip se ivesc zorile și împrăștie întunericul nopții, așa postul, împrăștie gândul poftelor și al patimilor. Cum strălucesc razele în zorii zilei, așa luminează în suflet razele

[1] La litie, mărire glas 4. Vezi și icosul din Dumineca fiului desfrânat.

[2] — „Supunându-mă cugetelor celor de stricăciune făcătoare, m'am întunecat și de tine m'am depărtat, cu totul ieșindu-mi din minte, Indurate, Pentru aceasta pe mine, cel ce cad cu pocăință înaintea ta, mântuește-mă". — Canonul cântarea 8, stihira 3,

— „Bunule Părinte, îndepărtatu-m'am de tine, ci nu mă părăsi, nici să mă faci netrebnic împărăției tale. Vrăjmașul cel cu totul viclean m'a golit și mi-a luat bogăția, darurile cele sufletești le-am risipit nebunește. Deci sculându-mă și întorcându-mă către tine strig: Fă-mă ca pe unul din argații tai, Cela ce pentru mine ți-ai întins pe cruce preacuratele tale mâini; ca să mă scoți dela fiara cea cumplită și cu haina cea dintâi să mă îmbraci, -ca un mult milostiv", — La laude, mărire glas 6.

[3] Iacob 1, 15,

pocăinței.[1] Prin pocăință se întărește mintea pe piatra poruncilor lui Dumnezeu.

Hristos chiamă pe toți păcătoșii la pocăință. Să se întristeze toți și toți să suspine și să plângă, ca toți să se. izbăvească, toți să se spele de spurcăciunea patimilor; să biruiască valul poftelor și să se lapede de dobitocia patimilor. — Nu te lenevi suflete, sună trimbița deșteptării și a judecății, când toți se vor mărturisi. Gândul sfârșitului te cheamă la pocăință; mărturisește-te acum.[2] Căci se vor osândi toți cei ce nu s'au pocăit de păcate. Trezește-te și te scoală; ai gustat din rodul păcatului oprit, căește-te. Păcatul e sarcină grea, șarpe ce mușcă, lepră de moarte și haină stropită cu sânge. Depune sarcina.[3] Ușurează-te și spală-ți haina sufletului în lacrimile și în ploile pocăinței. Hristos e doctorul și Mântuitorul tău.[4] Pocăința e lucrare sfântă și dumnezeiască căci își are originea în El. Apropie-te de Iisus prin credință și pocăință. Căci

[1] — „In ce chip se ivesc zorile, așa și darul postului acum ne pune înainte vremea pocăinței, risipind întunericul păcatelor", — Vineri în săpt. brânzei la utrenie, cânt, 4 irmos.

[2] — „Lepădând părinteștile porunci, dumnezeiasca bogăție care mi-ai dăruit-o, în dulcețile patimilor o am cheltuit; pentru aceasta ca cel ce *cu mărturisire mă căesc,* nu te scârbi de mine, Stăpâne, Doamne". — Dumineca II din post, utrenie, cânt, 4 irmos.

[3] — „Trezește-te, priveghiază, suspină, lăcrimează prin post, Leapădă toată sarcina păcatului, suflete, ca prin călduroasă pocăință să scapi de foc și cu plângere pentru patimi, să rupi haina cea de jale, luând vestmântul cel dumnezeiesc". — Marți săpt, I din post, 3 cântarea, pripeala 1.

4 - „Trupul mi-am spurcat, duhul mi-am întinat, peste tot m'am rănit, ci ca un doctor Hristoase amândouă prin pocăință le tămăduește, spală-le, curățește-le, Mântuitorul meu, arată-le mai curate decât zăpada". — Miercuri săpt. I din post, canonul, cânt. 4, stihira 2.

(Păcătoasa) „Cea cufundată în păcate te-a aflat pe tine liman de mântuire și îndată turnându-ți mirul cu lacrimi a strigat; Iată, cel ce așteaptă pocăința păcătoșilor! Ci mă mântuește, Stăpâne, din valul păcatului, pentru mare mila ta". — In sfânta și marea zi Miercuri seara, glas 6.

în pocăință lucrează harul jertfei Lui.[1] Hristos prin pocăință împărtășește bucuria mântuirii. Dulceața poftelor și a păcatelor ne aseamănă cu animalele; pocăința stinge cuptorul patimilor și văpaia gheenei. Păcatul este cetățenie străină și robie, este turnul Babilonului și Sodoma, chin, cădere din binecuvântarea părintească și moarte; pocăința este batjocorirea dracilor, este lucrare dumnezeiască ce ne redă nobleță împărătească, taină ce repară ca și botezul; este căință, echilibru, înviere, convertire, mărturisire[2] mântuitoare și viață veșnică.

întreg Triodul este o carte a pocăinței. In cuprinsul lui sunt foarte numeroase strigătele de pocăință: Greșit-am, greșit-am ție! Greșit-am la cer și înaintea Ta, Părinte!... Miluește-mă![3] Foarte des repetate sunt vai-urile pentru păcate"și chemările la pocăință, mai ales în cântările primei săptămâni din post și îndeosebi în săptămâna a cincea din post, în marele și impresionantul canon al sfântului Andrei Criteanul.[4] Nicăieri în cărțile rituale nu întâlnim atâta gând și sentiment de pocăință, ca în acest canon celebru. Cetirea și cântarea lui cu evlavia cuvenită trezește și îndrumă sufletul spre scaunul mărturisirii. Ca învățătură este capodopera

[1] — „Vai mie, suflete, groaznică va fi judecata și răspunsul judecătorului înfricoșat! Sârguește, *pocăește-te, împacă-te cu Hristos, cel ce s'a răstignit pe cruce pentru tine* și a scăpat pe credincioși de osândă", — Miercuri săpt. II din post, cânt, 9, stihira 2.

[2] — „Mărturisesc *ție,* Mântuitorule, păcatele care am făcut și rănile sufletului și ale trupului meu",,, Joi săpt, V din post, canonul cel mare, cânt, 1, pripeala 11.

[3] — „Miluește-mă pe mine cela ce am greșit, Mântuitorule, ridică mintea mea spre întoarcere. Primește-mă pe mine cel ce mă pocăesc, miluește-mă pe mine cel ce strig: greșit-am Ție, mântuiește-mă; nelegiuit-am, miluește-mă". — Joi săpt. V, can, cel mare, cânt, 8, stihira 12,

[4] De aci în unele sate din Ardeal este obiceiul ca credincioșii să se spovedească în săptămâna a cincea din post și să se cuminece în Joia-mare,

tuturor predicilor despre pocăință și cea mai bună lectură ce s'ar putea recomanda unui penitent.

Ca și în Octoih la fel în Triod, prezentarea fizionomiei psihologice a păcătoșilor merge paralel cu prezentarea învățăturii despre pocăință, cu cântarea și cu invocarea ajutorului divin în procesul mântuirii. Prin păcat trupul și sufletul omului se spurcă; prin pocăință se spală și se sfințește în vederea,.. învierii.

3. Scopul ultim al cântărilor de pocăință din cărțile de ritual și îndeosebi din Triod, este pocăința Molitfelnicului. Adecă împlinirea tainei după toate normele dogmatice, liturgice și canonice pe care le-au consacrat hotarîrile patristice și praxa Bisericii.

După Molitfelnic la săvârșirea tainei pocăinței trebue să avem în vedere următoarele trei momente sau lucrări:

a) învățătura pentru spovedanie;
b) Slujba mărturisirii și
c) învățătura pentru canoane.

a) în vechile noastre tipărituri, ca și în edițiile noi ale Molitfelnicului, se cuprind unele îndrumări referitoare la doctrina și practica mărturisirii. Ele sunt de un neprețuit folos pentru toți creștinii și mai ales pentru duhovnici, de aceea arătăm aci pe scurt cuprinsul lor.

— „Mărturisirea este a doua curățire și ca al doilea botez". Definiția aceasta, în care se arată că actul mărturisirii are valoare curățitoare ca și botezul, este întregită și comentată mai departe astfel: „Mărturisirea sau pocăința este ca cineva în toată vremea să se umilească și să se numească păcătos, și cu inimă înfrântă și cu sufletul umilit să alerge la mărturisire și căință; căci între oameni nimeni nu este curat de păcate".[1] Subliniem cuvintele *în toată vremea*

[1] *Molitfelnicul* de București, ed. 1937, p. 47.

pentru a ne însemna că pocăința nu este numai o slujbă sau o haină de sărbători, ci o armă de lumină, o continuă umblare în căile ei;[1] este o neîntreruptă stare sufletească și virtute de umilință. La starea aceasta se adaugă actul spovedaniei voluntare și al căinței sincere. Nu poate fi vorba de oameni care nu au lipsă de pocăință sau mărturisire, căci toți sunt păcătoși. Universalitatea păcatului nu admite excepții dela pocăință, Toți păcătoșii care fac pocăință călduroasă, ca Zaheu și ca femeia păcătoasă, se iartă. Se exclud dela privilegiul iertării cei ce nu părăsesc răutatea păcatului, cei ce nu poartă grijă de pocăință, nu se supun și hulesc pe Duhul Sfânt sau se apropie de scaunul mărturisirii în stare de beție.

Pocăința este una dintre tainele cele mari ale Bisericii și se săvârșește după rânduelile și canoanele sfinților părinți.[2] Abaterea dela pravilele lor face iertarea „cu îndoire". Duhovnicii iau pe umerii lor în pocăință o grea răspundere. Pentru a și-o ușura sunt datori să lucreze după canoane și după o bună pricepere, Pogorăminte sau ușurări de canoane nu pot face decât în cazul admis de sfinții părinți, când penitenții dau dovadă de pocăință intensă și de îndreptare.

Fiindcă Dumnezeu voiește mântuirea fiecărui păcătos, duhovnicul este chemat să alerge după el, să-i deschidă mintea, să-l sfătuiască a se spovedi în postul Paștilor și înainte de primejdia morții. — „... în tot chipul să-l trageți, ca zmulgându-l din năravurile lui cele rele, să-l aduceți către Dumnezeu. îndeosebi duhovnicul este dator să se facă pildă și chip al faptelor

[1] Ideia trăirii sentimentului de pocăință o cuprinde și cererea către Dumnezeu ca „Ceealaltă vreme a vieții noastre în pace și *întru pocăință să o petrecem".*

[2] — *„Mărturisirea... este una din tainele cele mari ale Bisericii* și nimeni nu se poate socoti pe sine mai procopsit, nici mai înțelept și nici mai cu luare aminte spre aceasta, decât sfinții părinți". — Ibid. p. 48.

bune" ; să se roage „în tot ceasul", să cetească dumnezeieștile Scripturi, să știe de rost poruncile și sa le păzească, să postească și să cunoască dogmele și tainele credinței ortodoxe.

— „Să nu te grăbești, ci pe rând, cum aicea s'a însemnat, câte pe unul să întrebi, nemirându-te de mărimea sau mulțimea păcatelor ce ți se vor spune, nici înfrîcoșându-te, ca nu cumva să tai îndrăsneala celui ce se mărturisește și să ascunză păcatele sale; și cu fața blândă să-i zici, că ori în ce fel de păcat ar fi căzut, mărturisindu-l și părăsindu-se și canonul plinindu-și, Dumnezeu îl iartă. Insă să iei aminte, nu iarăși prea cu deamănuntul iscodind întâmplările și lucrările păcătoșilor, să le ațâți și în inima ta.

„Asișderea și Marele Vasilie zice: Să nu te temi de om pentru mărimea și căderea lui, ca nu cumva să dai pe Fiul lui Dumnezeu în mâinile celor nevrednici; nici să te rușinezi de vreunul din cei măriți ai pământului; ci măcar de ar fi împărat sau domn, nefiind vrednic sa nu cutezi a-l împărtăși cu sfintele Taine. Că dumnezeieștile canoane poruncesc tuturor celor nevrednici să nu se împărtășească, căci îndrăsnind, în veac se vor osândi; și de nu se vor întoarce, vai și lor și celor ce-i împărtășesc pe dânșii. Acestea și altele ca acestea să păzești. Și mai înainte de toate, să păzești nemișcat toate dumnezeieștile porunci, ca să te poți mântui pe tine și pe cei ce te vor asculta pe tine".[1]

învățăturile acestea, de o neîntrecută valoare psihologică și pastorală, sunt pentru duhovnic un fel de catehism ce se cere păzit cu toată sfințenia.

b) Slujba mărturisirii, în forma în care este cuprinsă în Molitfelnic, cu oarecari modificări, datează dela sfântul Ioan Postitorul, patriarhul Constantino-

[1] Ibid. p. 51.

polei[1] (580—595). Aceasta nu înseamnă de loc că sf. Ioan Postitorul introduce prima oră în Biserică slujba mărturisirii, așa după cum nu se poate spune despre sf. Ioan Guradeaur că el ar fi introdus primaoră sfânta Liturghie în Biserică, Unul reformează ritualul Liturghiei euharistice, celalalt reformează ritualul tainei pocăinței, — amândoi *după ritualele aflate în Tradiția și în practica Bisericii.*

Așa cum o avem astăzi în Molitfelnic,[2] rânduiala mărturisirii este expresia fidelă a credinței creștine despre taina pocăinței. Aci e concentrat duhul dumnezeieștilor Scripturi și Tradiții apostolice și patristice. Ultimul cuvânt ce alcătuește rugăciunile mărturisirii este împrumutat din tezaurul descoperirii divine. O cercetare a lor în acest scop, convinge pe orice om cu judecata sănătoasă..

Ideile și motivările dogmatice, care se cuprind în rugăciunile de pocăință rostite de preotul duhovnic asupra penitenților, sunt cele biblice, Dumnezeu este rugat să ierte pe păcătosul care se căește, așa după cum a iertat pe regele David *prin proorocul Natan* și pe regele Mânase pentru pocăința lui. Iertarea păcatelor este poruncă dumnezeiască, deoarece Dumnezeu a zis că nu vrea moartea păcătosului, ci convertirea și viața lui,[3] și tot El a poruncit să iertăm păcatele de șapte zeci de ori de câte șapte.[4]

In rugăciunea a doua, pe lângă exemplele de iertare ale celor doi datornici și a femeii păcătoase, se

[1] Vezi: Mitrofanovici, op. c, Candela, 1884 p. 157 și S, de Canev, op. c, p. 39, nota 6. M. P. G. 88, 1889—1917 si *Sermo de paenitentia,* M, P. G. 88, 1937—1977.

[2] Despre tipicul și ordinea în care sunt așezate rugăciunile penitenJiale în Molitfelnic, a se vedea studiul părintelui Dr. Gh. Citihandu; *Rânduiala sfintei Mărturisiri la Români.* Cernăuți 1933.

[3] Luca 24, 47; Ezechiil 18,23.

4 Matei 18, 21—22.

citează textul evanghelic prin care Mântuitorul dă apostolilor puterea legării și deslegării.[1] Urmează rugăciunea adresată penitentului ca să-și mărturisească fără sfială păcatele înaintea lui Hristos prin martorul său care e duhovnicul. Actul acesta ne aduce aminte de primii creștini care veneau în fața apostolilor și-și mărturiseau păcatele.[2]

Spovedania are de obiect greșelile și transgresiunile privitoare la adevărurile de credință ale dogmaticei creștine, la poruncile și la virtuțile moralei biblice, la rânduelile rituale și la canoanele disciplinare ale Bisericii. Cercetarea și înșirarea amănunțită a păcatelor ajută penitentului să-și cerceteze și ușureze conștiința de greutatea lor. De aceea Molitfelnicul prin tabloul numeroaselor sale întrebări este de un netăgăduit folos atât duhovnicului pentru a-și împlini slujba cu sfințenie, cât și penitentului pentru a-și cerceta cu folos conștiința.

După mărturisirea verbală a păcatelor, urmează alte rugăciuni pentru pacea și unirea penitentului cu Biserica întru Iisus Hristos Domnul nostru, rostite asupra lui de duhovnic și se încheie cu rugăciunea sau formula sacramentală a deslegării:

— „Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos, cu darul și cu îndurările iubirii sale de oameni, să te ierte pe tine fiule N. și să-ți lase toate păcatele. Și eu nevrednicul preot și duhovnic, cu puterea ce îmi este dată, te iert și te desleg de toate păcatele tale în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt, Amin".[3]

[1] Matei 18, 18.

[2] Fapte 19, 11-18.

[3] Molitfelnicul, op. cit. p. 65. — Teologul catolic M. Jugie indică de autor al acestei formule ortodoxe pe mitropolitul Petru Movilă, care, influențat de scolastică, a părăsit — parțial — forma deprecativă a Molitfelnicelor bizantine, pentru cea indicativă a latinilor, care apoi a fost primită și în celelalte biserici ortodoxe, slave și române. P. Arcudius spune că formula ortodoxă nu este nici indicativă, nici deprecativă, nici imperativă, ci declarativă. M. Jugie: *La Penitence dans L'Eglise greque apres la schisme,* D. T. C. 12, 1831. În părerea aceasta se exprimă concepția protestantă despre valoarea deslegării, care însă pentru noi nu este acceptabilă.

Formula de mai sus se întrebuințează de slavi și români, Grecii au următoarea formulă: „Fiul meu duhovnicesc, ce te-ai mărturisit nevredniciei; mele, eu umilitul și păcătosul nu pot să iert pe pământ păcatele, fără numai Dumnezeu,, dar pentru cuvântul acela dumnezeiesc care a fost către apostoli după învierea Domnului nostru Iisus Hristos zicând: Cărora le veți ierta păcatele vor fi iertate și cărora le veți ține vor fi ținute, pentru acela și noi îndrăsnfnd zicem: Toate câte le-ai spus nevredniciei mele și toate câte nu ai ajuns să le spui, fie din neștiință, fie din uitare să ți le ierte Dumnezeu în veacul de acum și în cel viitor".[1]

Prin rostirea deslegării și prin punerea sacramentală a mâinilor duhovnicului pe capul penitentului îngenunchiat se împlinește taina pocăinței.. In forma și în clipa aceasta capătă expresie și valoare actul iertării tuturor păcatelor,[2] săvârșit în numele lui Hristos, în virtutea puterii primită dela El de apostoli prin cuvintele de așezare divină a tainei.[3] Cu oarecari evoluții de formă și disciplină,, ritualul pocăinței a existat totdeauna în Biserică, Inspirația lui biblică și practica tainei fiind constantă în Biserică, avem în acest fapt un document clasic pentru vechimea apostolică și instituirea evanghelică a pocăinței,

c) Ritualul spovedaniei în Biserica ortodoxă se încheie prin darea canonului potrivit cu mărimea păca-

[1] N .I .P o p o v i c i u ; *Epiclez* sa p. 408, se exprimă pentru formula aceasta rugătoare, cu toate că nici cea a lui Petru Movilă nu se deosebește de ea mai cu nimic

[2] Este de sine înțeles că cine se apropie de scaunul mărturisirii, se apropie cu căință și cu intenția de a-și spovedi toate păcatele, Deslegarea cuprinde *toate* păcatele mărturisite și cele uitate din slăbiciunea memoriei, dar cu intenția de a fi mărturisite. Nesinceritatea sau tăinuirea păcatelor cade în răspunderea sufletească a penitentului. Vezi I, Petreuta: *Deslegarea de păcate,* în Revista Teologică, Sibiu, Nr, 7—8, 1935, p, 312 și urm,

[3] Matei 18, 18; Ioan 20, 23,

telor și cu vârsta penitenților.[1] Molitfelnicul vine și aici în ajutorul duhovnicului, pentru a-i ușura sarcina grea și foarte gingașe, cu capitolul despre „învățătura pentru canoane", în care-i arată ce fel de canoane se cade a da pentru fiecare păcat. Lista lor este făcută după pravilele sfinților părinți și ale soboarelor Bisericii. Cuprinsul lor l-am văzut când am vorbit despre pocăință în canoanele sfinților părinți și a sinoadelor ecumenice. Aci vom observa ca numărul lor a fost întregit și greutatea lor îndulcită prin canoanele sfântului Ioan Postitorul.

— „Iar pentru celelalte canoane, cum se cade a da pentru fiecare păcat, să cauți la cartea numită: *Carte foarte folositoare de suflet,* tipărită în Tipografia Cărților Bisericești". Cu propoziția și cu îndrumarea aceasta își încheie Molitfelnicul slujba și tipicul mărturisirii. Este deci necesar să ne lămurim: Ce cuprinde „Cartea foarte folositoare de suflet",[2] la care ne trimite Molitfelnicul ca la o parte a sa întregitoare ? Dăm aci cuprinsul ei, încredințați că aruncă multă lumină asupra tainei spovedaniei.

Cartea se împarte în trei părți:

1. învățătură către duhovnic;
2. Canoanele sfântului Ioan Postitorul și
3. Sfătuire dulce către cel ce se spovedește.

1. Cele 11 capitole ale învățăturii către duhovnic sunt părți alese și adunate de călugărul Nicodim Aghioritul dela Muntele Athos (1799), din scrierile duhovnicești ale sfinților părinți, pustnici și mărturisitori ai Bisericii. Ele privesc darul duhovniciei și personalitatea duhovnicului în fața păcatului.

[1] Pentru același păcat, un tinăr sub 20 ani, se canonește mai ușor decât bărbatul de peste 30 ani, sau bătrânul. Altfel se canonește, să zicem pentru desfrâu, un tinăr necăsătorit și altfel, mai aspru, un bătrân, sau un bărbat cu soție.

[2] Avem la îndemână ediția tipărită cu binecuvântarea Sf. Sinod, București 1929.

Duhovnicul este omul Duhului; luminat și sfânt; cu patimile vindecate și biruite; curat ca soarele ce trece peste locuri pângărite și nu se spurcă, sau ca porumbița ce sboară peste putreziciuni și nu se atinge de ele; cetitor pasionat și cunoscător iscusit al sfintei Scripturi și al tuturor canoanelor.[1] Să fie hirotonit preot și hirotesit duhovnic după lege și canoane. Apoi, după cum doctorul are nevoe să știe bolile trupului și leacurile pentru lecuirea lor, așa duhovnicul are trebuință să cunoască bolile sufletului, păcatele și canoanele pentru ispășirea și tămăduirea lor. Legile după care duhovnicul judecă păcatele oamenilor sunt poruncile lui Dumnezeu, întâi de toate decalogul.[2] In scaunul cel înalt al mărturisirii, — unde el se cuvine să stea având chipul dumnezeieștii dragoste, „cu evlavie, vesel și dulce cu sufletul și cu căutătura", — duhovnicul are o întreită chemare: de părinte, doctor și judecător,[3]

In calitatea aceasta primește el mărturisirea păcătoșilor după rânduiala tipicului. Aci este de însemnat că *duhovnicul adevărat nu se cuvine să întrebe.*[4] Penitentul singur e chemat să-și desvălue secretele con-

[1] — „Peste dânsele Să te culci, ca și Alexandru cel Mare peste Iliada lui Omer, Pe acestea să le răsufli în fieștecare ceas și minut". — *Cartea foarte folositoare,* p. 11.

[2] Aci se arată rând pe rând cine și cum greșește contra lor.

[3] — „Ca un părinte trebue să primești pe păcătos, cu brațele deschise, precum Părintele cel ceresc a primit pe fiul cel desfrânat, fără a-l ocărî, sau a te îngrețoșa de dânsul pentru păcatele lui. .

„Ca un doctor, ce trebue să vindeci rănile lui, cu untdelemn și cu vin, adecă cu iubire de oameni și cu orânduială de canon, după pilda celui -ce a căzut între tâlhari,

„Iar ca un judecător, trebue hotărîrea ta să fie foarte dreaptă și nu înșelată de daruri sau de frică, sau de prietești, sau de altă oarecare patimă, ca să fie neclătită pe pământ și în cer, după cuvântul ce zice: Oricâte veți lega"... Ibid. p, 38.

4 — „Să știi, fiule, că la celelalte divanuri, cel ce se va arăta pe sine vinovat, se pedepsește; iar la divanul acesta al mărturisirii, cel ce va arăta mai întâi și singur păcatul său, se iartă". — Ibid, p, 41,

științei; altfel dacă e întrebat, „să vădește și se mustră". În vreme ce creștinul se spovedește, duhovnicul tace și ascultă.[1]

Când penitentul nu-și poate spovedi singur păcatele, atunci duhovnicul cu mare meșteșug și înțelepciune să-l întrebe: „Fiule, nu cumva ai ucis ? Nu cumva ai furat? Nu cumva ai curvit? și celelalte",... ca astfel cu lesnire și fără de rușine să-și poată mărturisi păcatele. Duhovnicul nu va uita nici să mustre, dar mustrările să fie „totdeauna amestecate cu dulceață și cu blândețe, precum poruncește Pavel: Cu blândețe certând pe cei ce stau împotrivă, că doar li-o da Dumnezeu pocăință spre cunoașterea adevărului"[2]

Pe cei hulitori sa-i îndemne a-și defăima hulile, pentru a birui diavoleasca ispită; cei îndoelnici să se roage, să nu creadă gândurilor rele și să primească un *canon scris,* ca să-l aibă mereu în fața ochilor. Când cineva nu este pregătit pentru spovedanie sa fie amânat dela deslegare prin cuvintele: „Mergi acum, fiul meu, și iarăși să vii în cutare zi, ca să socotesc și eu mai bine". In acest timp duhovnicul se va ruga, va alerga la arhiereu, la duhovnici și la cărți duhovnicești pentru a căuta lămuriri și a se lumina în cazul dat.

în continuare, învățătura sfătuește cum se cade a se spovedi candidații la preoție, afurisiții, călugării,

[1] . .. „taci, o duhovnice... și auzindu-le păcatele, oricât vor fi de mari și de multe, ia aminte bine să nu te minunezi, sau să suspini sau vreo amenințare și vreun semn să arețI cum că te îngrețoșezi, sau te îngreunezi. Căci precum cerboaica, când îi vin durerile nașterii, numai o mișcare de frunză poate s'o oprească a naște, precum spun știutorii, așa și păcătosul, când vrea să spună păcatul său, numai dintr'o amenințare, poate să-i fie greu să nască, adică să mărturisească păcatul, după cum este scris: Vine durerea celeia ce vrea să nască și nu poate naște (Isaia 37, 3), Ci mai vârtos dă-i îndrăzneală în fiecare minut zicându-i să nu se rușineze, că și tu cel ce le auzi om ești asemenea lui pătimaș și păcătos, și cum că, după ce le va mărturisi, se va întoarce la casa sa ușurat și vesel, că și-a descărcat știința sa de greutatea păcatului". — Ibid, p, 41—42.

[2] II Timotei 2, 25; Ibid. p. 45.

pelerinii, binefăcătorii, preoții, bolnavii, duhovnicii, femeile și se arată ce canoane sunt a se da pentru feluritele lor păcate.

O regulă generală a mărturisirii, foarte importantă, este săvârșirea ei *fără grabă,* căci graba în multe lucruri e superficialitate; în pocăință este deadreptul osândă.

— „După toate îți zicem, duhovnice, ca de voiești să fie spovedania ta cum trebue și îndreptarea păcătoșilor după canoane și mântuitoare, *trebue să zăbovești mult la spovedire și nicidecum să nu te grăbești,* măcar de vor fi și mulți cei ce te așteaptă afară. Iar mai vârtos trebue să zici celor ce se pocăesc să vie mai înainte de Praznic cu multe zile, să se spovedească... Cu zăbava ai vreme să socotești bine doctoriile cele cuviincioase pentru îndreptare, de care are trebuință fiecare păcătos. *Mulți duhovnici de multeori grăbindu-se și neavând vreme să se socotească bine, au pierdut pe mulți, în loc de a-i îndrepta, și sau pierdut și pe sine împreună cu aceia* și pentru aceasta cu amar până la moartea lor s'au căit".[1]

Altă regulă este sfătuirea penitentului. Nicăieri nu este omul mai predispus pentru ascultarea unui îndemn bun, ca în scaunul mărturisirii. învățătura către duhovnic ne dă aci un model de sfătuire ce se adresează celui ce se pocăește îndată după deslegare și punerea mâinilor, In cuprinsul ei se arată că pocăința este al doilea botez și haina ei, pentru a nu se face cu ea fală diavolului, se cuvine a se păzi curată.[2]

1 Ibid. p. 62,

[2] — „...să știi, fiul meu, ca al doilea botez ai luat astăzi, prin taina mărturisirii și a pocăinței, precum socotește sfânta Biserică a lui Hristos, Drept aceea ia în minte să nu-l întini iarăși cu de-al doilea păcat, Că precum cel ce va apuca vreo spurcăciune și se va spăla, apoi iarăși o va apuca, nu se folosește nimic de spălarea ei ce face, așa nu se folosește nici cel ce se va spăla în baia pocăinței și a mărturisirii și se va curăța de păcatele sale, apoi iarăși va cădea într'aceleași păcate, Sabie dar, fiul meu, trebue să în-

Păstrarea secretului mărturisirii[1] este altă regulă capitală pentru duhovnic. Spovedania se acopere cu sigilul tăcerii desăvârșite. Nimănui și sub niciun motiv nu se pot desvălui faptele mărturisite în pocăință și sub patrafir. Mai bine moartea decât trădarea secretului mărturisirii, Pedeapsa duhovnicului vinovat este caterisirea. Au fost pravile împărătești care pentru

trebuințezi, adică să iei hotărâre întărită în inima ta, că te vei mulțumi de o mie de ori să mori decât să mai păcătuești și să mâhnești pe Dumnezeu. De acum înainte începe să petreci ca un creștin și ucenic al lui Hristos. Pocăința cea adevărată este nu numai să lași cele rele, ci să faci și cele bune, după cuvântul ce zice: Abate-te dela rău și fă bine. Te-ai desbrăcat de haina cea spurcată a păcatului și te-ai îmbrăcat în cea curată a dumnezeiescului dar.; deci păze,ște-te, ca nu desbrăcându-te de aceasta, să te îmbraci iarăș cu aceea. Zi totdeauna cu Cântarea Cântărilor: Desbrăcatu-m'am de cămașa mea, cum mă voiu îmbrăca cu ea? Spălat-am picioarele mele, cum le voiu întina pe dânsele? (Cânt, 5, 3), — temându-te ca nu cumva păcătuind, te vei face în ziua judecății fală diavolului, iar lui Hristos ocară și necinste; care lucru este mai greu ție decât toată munca, precum zice Marele Vasilie. Mergi dar în calea păcii, Iată te-ai făcut sănătos, să nu mai .greșești, ca să nu-ți iie ție ceva mai rău". — loan 5, 14. Ibid. p, 78—79,

[1] Sigilul mărturisirii este coroana mărturisirii secrete. Indicațiuni despre existența lui în Biserica primară și în scrierile sfinților părinți și ale scriitorilor creștini, avem la Tertulian (De paen. 9, M, P. L. 1, 1243 — 1244), Origen (Omilia la Psalm 37, 2, 6,; M. P, G, 12, 1886), Irineu (Contra haer. I, 13, 7 ; M, P. G. 7, 592], Ciprian (Ep. 9, 2, M. P. L. 4, 251), Ambrosie (De paen, 2, 10, M. P. L. 16, 518), Ioan Gurădeaur (Omilia la Gen. 20, 3, M. P. G. 53, 170; Omilia despre Lazar, 4, 4, M. P. G. 8, 1015; Omilia despre pocăință 2, 1, M, P. G. 49, 285), Leon cel Mare (Ep, 168, 2, M. P. L. 54, 1211) și alții. începând cu veacul al patrulea documentele ne arată că secretul sacramental al mărturisirii era considerat ca o obligațiune profesională (L. Honore : *Le secret de la confession,* p. 24). La începutul veacului al cincilea aflăm prima pedeapsă dată unui episcop, de sinodul din Cartagena (419), pentrucă a violat secretul mărturisirii (Ibid. p, 26). Prima hotărîre care menționează obligația episcopilor de a păstra secretul mărturisirii o avem dela papa Leon cel Mare, la anul 459, în Ep. 68, 2 (M. P. L. 54, 1211; Honore, p, 29—30). Prima scriere despre secretul mărturisirii este: Libellus de celanda confessione, de Lanfranc pe la 1089 (M. P. L. 150, 627 și urm.).

Obligația secretului mărturisirii decurge din însăși esența și natura tainei (Honore, p, 40). Faptul că între Răsărit și Apus nu este nicio diferență doctrinară privitoare la secretul mărturisirii, dovedește că el datează

ruperea peceților spovedaniei pedepseau cu tăierea limbii și cu temniță pe viața.[1]

Ultimele îndemnuri din învățătură sunt un apel către conștiința duhovnicului: grija sufletelor „este meșteșugul meșteșugurilor și știința științelor". Cere multă

din epoca ecumenicității Bisericii și a fost impus deodată cu instituirea tainei. — După cum Dumnezeu păstrează taină față de picatele oamenilor, la fel duhovnicul trebue să păstreze tăcere față de ele (cf. Nichifor Mart, can. *28*; P. Vintilescu : *Spovedania și duhovnicia,* p. 394—395,

In Răsărit legiferarea secretului mărturisirii o întâlnim în canonul 34 al sfântului Vasilie (sfinții părinți au oprit a da Ia iveală femeile vinovate de adulter], în canonul 132 din Cartagena (419), canonul 28 al sfântului Nichifor Mărturisitorul (Duhovnicul ce primește mărturisirea păcatelor ascunse, trebue să-i oprească pe aceștia dela cuminecare, dar nu și dela intrarea în biserică) și canonul 20 din Molitfelnicul mare: „Părintele duhovnic, dacă descopere cuiva păcatul mărturisit de cineva, să fie supus epitimiei: să fie pedepsit trei ani; lunar numai odată să se cuminece și în fiecare zi o sută de metanii; iar legea civilă prescrie săi se smulgă limba celui ce a făcut acest lucru" (Milaș—Popoviciu, Voi. II, partea 1, p. 287).

Regulamentul de procedură al inst, de discipl, și jud. ale Bis. ort., rom, din 1926 pedepsește violarea secretului mărturisirii cu depunerea.

Cu toate legiuirile, s'au făcut și abuzuri. In Rusia Petru cel Mare, într'un *Supliment la regulamentul bisericesc* promulgat la 17 Mai 1772, obligă descoperirea secretului mărturisirii în următoarele cazuri: Când se face conjurație sau complot contra farului, a familiei imperiale, a statului, a ordinei, — sau când se premeditează planuri pentru scandaluri publice în biserică, povestiri de minuni false, inventii de relicvii false și altele, Hotărîrea e justificată cu textul dela Matei 18, 17—18: De-ti v'a greși fratele,., (M, Jugie: *La Penitence,* op. cit, D, T. C, 12, 1135; I, Gagarin; *La re'orme du clerge russe,* Paris 1567, p. 131 și urm,; R. Janin: *Les Eglises orientales et Ies rites orientaux,* Paris 1922, p. 78, 132).

In apus nu numai regi și împărați se amestecă în treburile bisericii și ordonă, pentru crimele de les-majestate, să se descopere secretele mărturisirii, dar și *în biserică* și *în diferite ordine religioase,* descoperirea secretelor mărturisirii a fost un abuz și o armă teribilă a superiorilor contra inferiorilor (Vezi: Honore, op. cit. p, 65, 90 și urm.).

[1] — „După mărturisire nu rămâne duhovnice, fără numai a păzi păcatele și a nu Ie arăta niciodată, nici cu cuvântul, nici cu scrisoare, nici cu alt semn oarecare, măcar de te vei primejdui și de moarte; pentruca la tine se potrivește ceea ce zice înțeleptul Sirah : Auzit-ai cuvânt ? Să moară în tine (19, 10) și iarăși: Către prieteni și către vrăjmași nu povesti (Ibid, v. 8) Adică : auzit-ai cuvânt de taină, să moară și cuvântul cu tine și nici prie-

lucrare și învățătură multă. Ea se arată prin dragoste părintească, prin milă față de ticăloșia păcătoșilor „putrezi și desnădăjduiți" și prin lacrimi vărsate pentru iertarea lor, Dregătoria duhovnicului este cea a păstorului ce se îndeletnicește cu păsuna rea turmei; când una dintre oi este răpită, el aleargă și se nevoește să o scoată din gura leului, diavolului.

— „Cu un cuvânt îți zicem, duhovnice, că raiul și munca (iadul), viața și moartea, mântuirea și pierzarea sufletelor, în mâinile tale stă; și dacă se vor mântui acestea prin îndreptarea ta cea bună, vei auzi: De vei scoate cinstit din nevrednic, ca gura mea vei fi.[1] Iar dacă dimpotrivă, prin lenevirea și îndreptarea ta cea rea se va munci unul dintre acelea, vei auzi: Cel fărădelege cu nedreptatea lui va muri și sângele lui din mâna ta îl voiu cere".[2]

Cu acest avertisment impresionant și înfricoșat, se încheie învățătura către duhovnic, sau partea întâia din amintita „Carte foarte folositoare de suflet", cu care se întregește Molitfelnicul la slujba mărturisirii.

2. Partea a doua a Cărții cuprinde cele *35* Canoane ale sf. Ioan Postitorul referitoare la ispășirea păcatelor și

tenului tău și nici vrăjmașului tău să nu spui cât trăești. Că de le vei arăta, te faci vinovat, sau mai ales să zic, te caterisești cu toiul de canoanele bisericești, iar de legile cele politicești te pui în temniță toată viața și ți se taie și limba. Către aceasta te faci pricinuitor de a (nu) se mai spovedi la tine creștinii, temându-se ca nu cumva să le arăți păcatele lor, precum s'a întâmplat în vremea lui Nectarie patriarhul Țarigradului, că nu voiau să se mărturisească creștinii, pentrucă a arătat un duhovnic păcatul unei muieri (Socrate, Cartea 5, cap, 19), și a pătimit mult după aceea dumnezeiescul Gurădeaur, până când i-a înduplecat (pe creștini) ca să se mărturisească (iarăși). Iar câtă muncă dintr'aceasta ți se adună ție pricinuitorului, nu este cu putință a arăta cu cuvântul", — *Cartea foarte folositoare,* p. 79—80,

Pravila — îndreptarea legii cu Dumnezeu — tipărită pe vremea lui Matei Basarab și a mitropolitului Ștefan, în Târgoviște la 1652, glava 317, pe temeiul legilor bizantine, prevede ca duhovnicului ce trădează secretul mărturisirii, „să i se scoată limba pe ceafă și să i-o tragă până ce va muri".

[1] Ieremeia, 15, 19.

[2] Cartea, p, 81.

o scurtă interpretare a lor. S'a spus despre aceste canoane că au slăbit disciplina penitențială și dau prea multă „pogorîre păcătoșilor la anii certărilor" sau epitimiilor. — învinuirea nu este destul de îndreptățită, deoarece Ioan Postitorul socotește anii de ispășire a celor ce se canonesc tot în legătură cu intensitatea pocăinței, ca și ceilalți sf. părinți și dacă le împuținează anii, o face adăugând mai multe și mai intense practici ispășitoare în intervalul dela dictarea canonului până la cuminecare, cum sunt: înfrânările dela beutura, dela carne, brânză, ouă, pește, untdelemn și înlocuirile lor cu metanii, umilință, lacrimi, rugăciuni, psalmi și fapte care „arată voința plecată spre milostenie". Ioan Postitorul nu se bucură de îndepărtarea păcătoșilor pentru prea mulți ani dela sf. Cuminecătură; de aceea la unele păcate mai împuținează anii de certare, dar cum am spus, ținând mai mult la intensitatea interioară decât la extensiunea temporală a pocăinței. Cu toate acestea nu se poate spune că ele slăbesc disciplina penitențială. Din contră, împlinite cu sfințenie, au aceeaș vigoare ca și celelalte canoane ale sfinților părinți, căci pogorămintele de ani nu desființează ci îndulcesc asprimea certărilor; le fac mai omenești și mai ducătoare la scop.

Nu ne mai oprim la cuprinsul lor, fiind asemănător canoanelor amintite ale sfinților părinți. Vom constata numai ca, deși îndulcite, multe din ele astăzi nu se mai aplică, fiind și acum prea aspre.

3, Partea a treia, „Sfătuirea către cel ce se spovedește",[1] cuprinde în patru capitole învățături despre pocăință și îndemnuri către penitenți, adunate din scrierile dascălilor Bisericii spre folosul de obște.

[1] După cum Cartea întreagă ar trebui pusă în mâna fiecărui preot când i se împărtășește darul duhovniciei, la fel partea aceasta ar trebui tipărită și răspândită în așa fel ca sa ajungă în mâna fiecărui creștin. Căci nu în zadar este numită „foarte folositoare de suflet". — Tipărită de curând în Biblioteca „Apostolul" din București, ea repede s'a și epuizat.

Capitolul prim arată cum să se gătească creștinul când vrea să se mărturisească: să-și cerceteze conștiința, să meargă la duhovnic, să-și spovedească umilit păcatele, să primească deslegarea, să împlinească epitimia și să ia hotărîrea de a nu mai păcătui'. Căci păcatul vatămă și pe Dumnezeu, și pe omul cel ce îl săvârșește. Pe Dumnezeu, pentrucă păcătosul îl necinstește, Il ocărește, se arată nemulțumitor, nedrept, defăimător și răzvrătit împotriva mântuirii. Pe sine se vatămă omul prin păcat căci pierde darurile dumnezeiești, fericirea veșnică și în schimb dobândește osânda iadului.

Capitolul al doilea sfătuiește cum să se mărturisească păcătosul: cu voie liberă, cu umilință, cu neprihănire, fără de rușine,[1] drept, fără a tăinui nimic din păcate și cu hotărîrea[2] de-a nu se mai întoarce la păcat, cum se întoarce câinele la borâtură și porcul în noroiu.

Capitolul al treilea: Cum se cuvine să-și primească penitentul canonul? învață să-l împlinească cu bucurie și chiar să ceară unul mai mare de cum i se cuvine, ca să-și ispășească aci, vremelnic păcatele și ca „trupul cel ce a păcătuit, acela însuși să se și pedepsească".[3]

Capitolul ultim învață; Cum să se păzească păcătosul după mărturisire, adică să-și aducă aminte de păcate, să fugă de pricinile păcatelor,[4] să-și aducă

[1] — „Dumnezeu, o frate, nu ți-a dat duhovnic un înger sau arhanghel ca să te rușinezi, ci un om, un pătimaș asemenea ție, ca să nu te rușinezi". — *Carteą foarte folositoare,* p. 144.

[2] — „Toată pocăința ta stă într'aceasta, adică să te hotărești, să-ți schimbi viețuirea,., să zici: hotăresc să mă îndreptez, voesc de acum să nu mai greșesc.. . așa precum nu voesc vreodată ca să beau un pahar plin de otravă, precum nu voesc vreodată ca să mă omor", — Ibid, p. 148,

[3] Ibid, p. 151, Aviz contra indulgențelor!

[4] — „Să fugi de pricinile păcatelor, fiindcă — precum zic canoanele filosofești — aceleași pricini fac totdeauna aceleași lucruri.

„Fugi dar, frate, de vederile cele rele, de împreună vorbirile cele rele și de împreună petrecerile cu cei fără de rânduială. Mai ales fugi de împreună vorbirile și de prietesugurile fetelor acelora cu care ai păcătuit. Una din două: sau tu trebuește să fugi dela acestea, sau pe acestea să le depărtezi dela tine și să le gonești", .. Ibid. p. 157,

aminte de cele de pe urmă, de moarte, de judecata,[1] și de iad, de întâmplările și răutățile păcatelor. In fine să se roage și să se supună mărturisirii cât mai des. Căci mărturisirea des repetată are multe foloase: nu lasă păcatele să prindă rădăcini în inima celui ce se spovedește, așa după cum nici pomii care se răsădesc mereu nu pot prinde rădăcini în pământ,[2] iar de altă parte după cum un pom bătrân nu se taie dintr'o lovitură, la fel și deprinderile păcatelor, numai prin mai dese mărturisiri se taie. Prin deasa mărturisire creștinul își cercetează conștiința, își împuținează numărul păcatelor, le poate mai ușor aminti și mai lesne se ușurează de ele. Cine se mărturisește rar, uită multe și grele păcate rămân nespovedite și neiertate, Prin mărturisire deasă creștinul se împărtășește cu darul lui Dumnezeu, e gata oricând pentru ceasul morții și-și asigură viața veșnică. Cine moare nespovedit piere în veșnicie. — Alt mare folos al mărturisirii este înfrânarea dela păcat. Mărturisirea este un frâu contra păcatului.

[1] — „Deci, o păcătosule, zi și tu așa în gândul tău: dacă eu voiu păcătui acum, ce voiu face în ziua aceea și în ceasul acela înfricoșat? Ce răspuns voiu da pentru păcatul acesta la Judecătorul cel nemitarnic și fără fățărie ? Ah ! câtă frică și cutremur am să pătimesc atuncea eu ticălosul!. Cum voiu suferi, când voiu auzi hotărîrea cea înfricoșată: „Duceți-vă dela mine blestematilor în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui" (Matei 25, 41). Vai mie! Vai mie! Câtă rușine o sa am atuncea, când voiu sta gol, despoiat înainte la adunarea cea de a toată lumea, a îngerilor, a sfinților, a drepților, a păcătoșilor și a toată omenirea ! Cu adevărat eu neputând suferi acea neînțeleasă necinste și rușine, o să zic munților și măgurilor, să cadă peste mine, să mă impresoare ca să nu mă arat oamenilor și ca să scap de urgia înfricoșatului aceluia Judecător. — „Și vor zice munților și pietrelor, căderi peste noi și ne ascundeți pe noi de către fața celui ce sade pe scaun, și de urgia Mielului" (Apoc. 6, 16), Pentru aceea ca să scap de toate acestea, niciodată nu voi păcătui", — Ibid, p. 166.

[2] — „Berzele au obiceiu că nu se mai duc acolo unde li se strică cuiburile. Și dracii fug dela acela care se mărturisește des, căci cu deasă mărturisire se strica cuiburile și mrejele lor", — Ibid, p. 158,

— „Deci frate al meu păcătosule, aceasta înștiințându-te tu, mergi mai des la sfânta mărturisire, căci cu cât mai des vei merge la baia aceasta, cu atât mai mult te curățești".[1]

*

Privire generală. Din cuprinsul tuturor cărților rituale ce se folosesc în Biserica ortodoxă, ca și din anexa Molitfelnicului la învățătura pentru canoane (Cartea foarte folositoare de suflet), desprindem aceeaș doctrină despre pocăință, pe care am întâlnit-o în studiul documentelor biblice și patristice. Toate ne arată că pocăința este o lucrare dumnezeiască, mântuitoare, — deci taină sfântă, ca și botezul.

Dela analiza psihologică a păcatului și a păcătosului până la proslăvirea dragostei iertătoare a lui Dumnezeu, aflăm în cântările, rugăciunile și slujbele Bisericii, nenumărate idei, învățături, tânguiri și chemări de cuprins penitențial. In toate se oglindește ca într'un minunat caleidoscop, sufletul omului, conștiința păcatului, nevoia de purificare, strigătul după mântuire, făgăduințele divine și împlinirea lor în conformitate cu așezările evanghelice și bisericești ale tainei.

Cu acest capitol am isprăvit cercetarea și am încheiat în chip firesc, logic și duhovnicesc partea întâia a lucrării privitoare la taina pocăinței în soteriologia creștină ortodoxă.

[1] Ibid. p, 163.

PARTEA II

POCĂINȚA ÎN CONCEPȚIA CATOLICĂ ȘI PROTESTANTĂ A MÂNTUIRII

CAPITOLUL VII

POCĂINȚA ÎN CONCEPȚIA CATOLICĂ A MÂNTUIRII

§ 15. Hotărîri și definiții sinodale: Introducere. 1. Sinodul al patrulea Latran. 2. Doctrina Bisericii romano-catolice despre pocăință definită de sinodul tridentin. Textul ei: Prolog. I. Necesitatea și așezarea tainei pocăinței. II. Deosebirea tainei botezului de a pocăinței. III Părțile și roadele pocăinței. IV. Despre căință. V. Despre mărturisire. VI. Despre ministrul tainei și despre deslegare. VIL Cazuri de rezervă. VIII. Despre necesitatea și fructul satisfacției. IX. Despre operile satisfactorii.

§ 16. Deosebirile confesionale dintre Biserica romano-catolică și Biserica ortodoxă. 1. Confesionalul. 2. Satisfacția. 3. Tezaurul meritelor prisositoare. 4. Indulgențele. 5. Purgatorul. — Privire generală.

După ce am studiat învățătura despre pocăință în soteriologia creștină ortodoxă, urmează să cercetăm deosebirile confesionale cu privire la dogma pocăinței, întâi de toate care este credința despre pocăință în concepția catolică a mântuirii și apoi în cea protestantă.

Ca să urmăm metoda folosită până aci, ar trebui să continuăm a analiza rând pe rând textele penitenciale ale scriitorilor Bisericii apusene și la urmă să

facem sinteza conținutului lor. Munca aceasta însă nu este numai anevoioasă, dar și prea puțin folositoare. Anevoioasă, fiindcă teologia Bisericii apusene în evul mediu: este destul de variată și complicată, mai ales după ce scolastica introduce filosofia aristotelică în studiul și interpretarea dogmelor creștine. Puțin folositoare, deoarece teologii evului mediu nu s'au putut ridica peste clasicismul cugetării sfinților părinți. Subtilitățile logice și concluziile doctrinare ale evului mediu catolic, deși ingenioase în sine, au ceva din aluatul învățăturilor formaliste și legaliste ale fariseilor biblici. Bogăția formelor dialectice a îngropat simplitatea și sfințenia fondului, adică miezul creștinismului evanghelic și patristic.

Iată de ce vom trece peste temele care au format obiectele de discuții ale teologiei medievale[1] și ne vom opri numai pe două culmi, de unde o privire sintetică va îmbrățișa problema în integritatea ei și ne va da mai ușor posibilitatea să deosebim prin-

[1] Pocăința între sacramente și sacramentalii; lucrările despre pocăință, elementele pocăinței, valoarea deslegării sacramentale, pocăința secretași publică, mărturisirea făcută laicilor, secretul mărturisirii, rolul preotului în actul deslegării, catalogarea păcatelor, și altele.

Biserica apuseană în evul mediu a avut și ciudățenii penitențiale, cum: au fost următoarele: 1, Mărturisirea făcută laicilor,.în cazurile de necesitate; era legată de credința că orice păcat nemărturisit *cu-gura,* nu se iartă. P. Galtier, în De paenit, p. 516, trage din faptul mărturisirii făcute laicilor două concluzii; una despre necesitatea mărturisirii în pocăință și a doua despre rolul sacramental ce-l au actele penitențiale în pocăință. Ideea mărturisirii făcute laicilor vine din lucrarea unui pseudo-Augustin: *De vera et falsa paeniientia* 10, 25; M, P, L. 40,. 1122.

2. Credința că recăderea In păcat aduce cu sine învierea tuturor păcatelor mărturisite și ispășite și necesită mărturisirea tuturor din nou și dela început.

3. Divizarea pocăinței, între mai mulți preoți. Penitentul mărturisea la. un preot un păcat, la al doilea altul și așa mai departe, pentru, a diminua în felul acesta greutățile mărturisirii. A fost un abuz care a primit caracterizarea de „pocăință sofistică". — E. Amann: *La Penitence privea; son. organisation ; premiers speculations a. son sujet.* D, T. C. 12, 930—931-.

cipiul general de amănuntul secundar. E vorba de hotărîrile sinoadelor dela Latran și dela Trident.[1]

Nu mai vorbim de celelalte mijloace de purificare de care s'a folosit Apusul pentru a menține disciplina și a descoperi și judeca pe păcătoși, cum au fost: tribunalele episcopești, presbiteriale și diaconale, ordaliile, penitența sau proba crucii, judecata prin foc, apă, duel, purificarea prin Euharistie, prin Duhul Sfânt, interdictul și inchiziția, că sunt prea cunoscute.[2]

§ 15. Hotărîri și definiții sinodale

1. Sinodul al patrulea dela Latran ținut la 1215, sub papa Inocențiu III, aduce următoarea hotărîre:[3]

[1] Ar mai fi interesant de studiat disciplina penitențială în evul mediu catolic. Neputându-ne extinde prea mult, însemnăm totuși că uzul penitentei publice s'a prelungit și în Apus până târziu, prin veac, 8 — 12. Vremea pocăinței era în deosebi postul Paștilor; începea deodată cu postul, în „Miercurea cenușei", Penitenții veneau smeriți, desculți și îmbrăcați în haine simple la ușa bisericii, unde episcopul sau preotul le dicta epitimia, apoi intrau în biserică și îngenunchiau. După ce li se rosteau rugăciuni și cântau cei 7 psalmi de pocăință, preotul le presăra cenușă pe cap și rostea fiecăruia, punându-i mâinile pe cap, aceste cuvinte: „Adu-ți aminte că pământ ești și în pământ vei merge, Căește-te, ca să ai viața eternă". Apoi penitentul primea ciliciul și asculta cuvintele: „Zdrobește-ți inima, umilește-ți sufletul; inima umilită nu o va urgisi Dumnezeu". După încă alte rugăciuni și după ce ascultau o cuvântare de mustrare, penitenții erau scoși din biserică prin cuvintele: „Vedeți, astăzi pentru păcatele voastre veți fi scoși din sânul de maică al Bisericii, precum și Adam omul cel dintâiu pentru neascultare a fost scos din raiu". — Astfel se desfășura Miercurea cenușei, după cum ne arată cărțile de ritual din sec. 8—12. —V, Mitrofanovici; *Disciplina...* 1884, p. 92.

Dacă epitimia sfârșia în timpul postului, penitentul se cumineca în Joia Patimilor, Dacă nu, ispășirea continua ani de zile, după cum prevedea canonul dat.

[2] Vezi Mitrofanovici, op. cit, p. 150, urm.

[3] Can. 21, socotit — evident exagerat — de un autor de lucrare asupra pocăinței ca un „act legislativ poate cel mai însemnat din istoria Bisericii". Lea: *A history of auricular confession and indulgences in the Latin Church,* Philadelphie, 3 voi. I, p, 230, — la V. Normand: *La confession,* Paris, 1928, p. 165.

— „Fiecare credincios de fiecare sex, care a ajuns la vârsta înțelegerii, să-și mărturisească cu credință păcatele (în fața) preotului său propriu cel puțin odată în an, să-și împlinească după puterea sa penitența ce i se impune și să primească cu evlavie taina Euharistiei cel puțin la Paști, afară de cazul, când pentru motive îndreptățite, după sfatul preotului, va amâna pentru mai târziu primirea acestui sacrament. Altfel cine nu se va conforma acestei hotărîri, dacă trăește, va fi alungat din biserică și dacă moare va fi lipsit de înmormântare creștină.

„Hotărîrea aceasta salutară se va publica adeseori în biserică, ca nimeni să nu-și poată prezenta orbirea ignoranței ca scuză. — Dacă cineva, pentru motive justificate, dorește să se mărturisească la un preot străin, mai întâi va trebui să ceară și să primească învoirea preotului său propriu, fără de care altul nu poate nici să-l deslege, nici să-l lege.

„Preotul să fie discret și înțelept, să știe — după iscusința doctorului — vărsa vinul și untul de lemn peste rănile bolnavului, să deosebească circumstanțele păcătosului și ale păcatului, ca să poată afla cu prudență sfatul de dat, remediul de aplicat și mijloacele de întrebuințat pentru tămăduirea bolnavului.

„Va baga de seamă să nu descopere pe păcătos prin oarecare cuvânt sau semn imprudent. Dacă are lipsă de a cere sfaturi dela o persoană mai înțeleaptă, să o facă cu prevedere (fără a arăta nume). Preotul care va descoperi un păcat spus în mărturisire, va fi nu numai depus din oficiul sacramental, ci încă va fi închis într'o mănăstire rigorista unde va face pocăință perpetuă" (Canonul 21).

Canonul acesta nu conține nimic nou. Cuprinsul lui este sinteza unei evoluții seculare a pocăinței. Totuși, deși este de cuprins disciplinar, are o mare însemnătate doctrinară, din mai multe motive. întâi de toate

ne învederează existența pocăinței ca taină, obligațiunea mărturisirii anuale și împlinirea canonului primit, apoi ne dovedește caracterul sacramental și secret al pocăinței. Necesitatea mărturisirii și a deslegării sacerdotale este în cuprinsul lui precis afirmată. Căci îndată ce mărturisirea făcută preotului și deslegarea sunt obligatorii, ele au putere de taină sfințitoare și nu pot avea putere de lege decât dacă sunt salvatoare. Descoperirea secretului mărturisirii se sancționează aspru, prin depunerea preotului, închiderea în mănăstire și supunerea lui la penitență până la moarte.[1]

2. Doctrina Bisericii romano-catolice despre taina pocăinței a fost definită în sinodul dela Trident, sesiunea a 14-a din toamna anului 1551 luna Novembrie și cuprinsă într'un prolog și nouă capitole, urmate de 15 canoane disciplinare. Prologul și cele nouă capitole despre pocăință sunt punctul culminant, sinteza întregului sistem de teologie penitenți ală a catolicismului. De aceea le traducem în întregime și mai apoi vom căuta care sunt punctele de credință din cuprinsul lor pe care Biserica ortodoxă nu le acceptă.[2]

Prolog: Sfântul sinod ecumenic și general dela Trident, legitim adunat în Duhul Sfânt, sub președinția aceluiaș legat și nunțiu al sfântului scaun apostolic, în decretul asupra justificării, prin afinitatea subiectelor și logica lucrurilor a dat încă mult de vorbit despre taina pocăinței. Totuși, mulțimea erorilor pe care vremea noastră le-a îngrămădit asupra acestui subiect așa de mare, încât este de folos general să propunem o definiție cât se poate de exactă și completă, în care, sub presidiul Duhului Sfânt, toate erorile să fie denunțate și respinse, ca adevărul universal să se arate în toată a sa claritate și splendoare, pe care acest sfânt sinod îl propune acum tuturor creștinilor spre perpetuă păstrare.

[1] A, Michel, *Penitence,* du IV-e concile du Latran a la Reforme, D. T. C. 12, 949—950.

[2] Folosim textul publicat de A. Michel în D. T, C. 12, 1086—1104.

Cap. I. *Necesitatea și așezarea tainei pocăinței.* Dacă toți regenerații! ar avea recunoștință față de Dumnezeu, ca să-și păstreze constant dreptatea primită prin botez, prin binefacerea și grația aceluiaș (Dumnezeu), nu ar mai fi nevoe de nicio altă taină instituită în vederea iertării păcatelor. Dar *Dumnezeu bogat fiind în milă* (Efeseni 2, 4), *și cunoscând slăbiciunea noastră* (Psalm 102, 14), a acelora care cad în robia păcatului și sub puterea demonului, a pregătit încă un remediu de viață, taina pocăinței, prin care se aplică creștinilor căzuți după botez beneficiul morții lui Hristos. Pocăința totdeauna a fost necesară tuturor oamenilor întinați de un păcat mortal pentru a redobândi grația și dreptatea; ea este deasemenea necesară acelora care cer prin taina botezului curățirea (sufletului), ca să-și lapede și să-și corecteze perversitatea și să-și exprime prin ura păcatului și durerea pioasă a sufletului dezgustul lor pentru o așa mare ofensă adusă lui Dumnezeu. Profetul a zis: *Convertiți-vă și vă pocăiți de toate nelegiuirile voastre, ca nelegiuirile să nu vă fie spre ruină* (Ezechiil 18, 30). Domnul la fel a zis: *De nu vă veți pocăi, toți veți pieri la fel* (Luca 13, 3). Și Petru mai marele apostolilor recomanda păcătoșilor care se găteau de botez, pocăința: *Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi* (Fapte 2, 38). Mai departe, pocăința nu era taină înainte de venirea lui Hristos și nici după venirea lui nu este nimănui înainte de botez. Domnul atunci a asezat taina pocăinței, când după înviere a suflat asupra ucenicilor zicându-le*; Luați Duh Sfânt; cărora veți ierta păcatele se vor ierta lor, și cărora le veți ține vor fi ținute* (Ioan 20, 22—23). Că printr'un fapt așa de însemnat și prin cuvinte atât de clare s'a comunicat apostolilor și urmașilor lor legiuiți puterea de a ierta și a ține păcatele pentru a împăca pe credincioșii căzuți după botez, totdeauna este recunoscut de consimțământul universal al părinților și cu deplină îndreptățire Biserica ecumenică a denunțat și osândit erezia novațienilor, care odinioară tăgăduia cu încăpățânare puterea iertării păcatelor. De asemenea, primind și aprobând acest înțeles adevărat al cuvintelor Domnului, sfântul sinod osândește interpretările mincinoase ale acelora care, pentru

a ataca așezământul tainei sucesc sensul adevărat al acestor cuvinte., spre a nu afla în ele decât predicarea cuvântului lui Dumnezeu și vestirea evangheliei lui Hristos.

Cap. II. *Deosebirea tainei botezului de a pocăinței.* Deosebirea dintre taina aceasta și a botezului se cunoaște din mai munte rațiuni. Mai întâi materia și iorma prin care să săvârșește esența tainei, sunt foarte deosebite. Ministrul botezului nu este un judecător, căci Biserica nu poate exercita judecata peste nimeni care nu a întrat în sânul ei prin ușa botezului. *Ce am eu să judec pe cei dinafară,* zice apostolul (I Corinteni 5, 12). Altfel este cu casnicii credinței, pe care Domnul Hristos i-a făcut odată membri .trupului său prin baia botezului (I Corinteni 12, 13). Căci aceștia dacă se .întinează prin oarecare crimă, nu se curățesc prin repetirea botezului — aceasta nu se poate repeta în Biserica catolică sub niciun pretext, — ci prin prezentarea lor .ca vinovați în fața tribunalului pocăinței, ca sentința preoților să-i libereze nu numai odată, ci de câteori se apropie de el ca penitenți. Altul este fructul botezului, altul fructul pocăinței. Prin botez, îmbrăcându-ne în Hristos (Galateni 3, 27) și primind iertarea deplină și întreagă a tuturor păcatelor, devenim an El o făptură nouă. La viața aceasta înoită și integră nu putem ajunge prin taina pocăinței, decât după multe sforțări și lacrimi pe care le cere dreptatea divină; de aceea sfinții părinți au numit pocăința un botez laborios. Sacramentul pocăinței este necesar spre mântuirea acelora care cad după botez, după cum botezul este necesar acelora care încă nu sunt regenerați.

Cap. III. *Părțile și roadele pocăinței.* Pe lângă acestea, .sfântul sinod învață că forma tainei .pocăinței, în care stă mai ales virtutea ei, este cuprinsă în cuvintele ministrului: *Eu te desleg,* etc. La aceste cuvinte, datina Bisericii a adăugat oarecari rugăciuni care nu aparțin cu nimic la esența formei și nu sunt necesare la administrarea tainei. Cvasi-materia tainei o formează actele penitentului însuși, anume căința, mărturisirea și satisfacția. Deoarece aceste acte sunt rânduite penitenților prin așezare divină, pentru integritatea tainei și pentru iertarea deplină și perfectă a păcatelor, ele sunt numite, din .aceste rațiuni, părțile tainei.

Lucrul și efectul tainei, în măsura în care își exercită virtutea și eficacitatea, este împăcarea sufletului cu Dumnezeu, care uneori e însoțită, la unii oameni pioși și primitori cu evlavie a tainei, de pace și liniștea conștiinței, împreunate cu o mare mângâiere a sufletului.

Aceasta e doctrina sfântului conciliu asupra părților și efectului acestei taine; prin ea el condamnă sentințele acelora. care se silesc să așeze părțile pocăinței în teroarea conștiinței și în credință.

Cap. IV. *Despre căință* (și întristare). Căința, care între actele penitentului are locul prim, este o durere și o scârbă a. sufletului față de păcatul făcut, însoțită de hotărîrea de a nu mai păcătui. Mișcarea aceasta a căinței a fost totdeauna necesară pentru a cere iertarea păcatelor și, în omul căzut după. botez, ea este încă o pregătire pentru iertarea păcatelor, dacă. e însoțită de încrederea în milostivirea divină și de dorința de a împlini toate celelalte condiții de lipsă la buna primire a tainei.

Așa dar sfântul sinod declară că această căință cuprinde nu numai încetarea păcatului, hotărîrea și începutul unei vieți, noui, ci încă și ura pentru cea veche, după aceste (cuvinte) : *Lepădați dela voi toate păcatele voastre, cu care ați greșit și vă faceți o inimă nouă și un duh nou* (Ezechiil 18, 31). Și firește, dacă cineva ia în considerare aceste strigăte ale sfinților: *Ție unuia am greșit și rău înaintea ta am făcut* (Psalm 50, 6); *obosit-am întru suspinul meu, spăla-voiu în toate nopțile patul meu cu lacrimi* (Psalm 6, 7); *sfârși-voiu firul vieții mele aducându-mi aminte de amărăciunea sufletului meu* (Isaia 38, 15), și alte strigăte de acest fel, va înțelege ușor că ei aveau o ură vie față de viața trecută și o scârbă grozavă față de păcat.

Mai departe, învață că părerea de rău pentru păcat poate uneori să fie perfectă prin dragoste și sa împace pe om cu Dumnezeu înainte de primirea tainei pocăinței; totuși împăcarea aceasta nu poate fi atribuită căinței fără hotărîrea de a nu mai. păcătui care este inclusă în ea.

Cât despre căința imperfectă, care se numește întristare, attritio, pentrucă e născută sau din Consideratiuni față de spur-

căciunea păcatului, sau de frica de iad și de pedepse, dacă totuși exclude voința de a păcătui- și e însoțită de speranța iertării, (sinodul) declară că ea nu numai ca nu face pe om ipocrit și mai păcătos, ci deși ea este tin dar dela Dumnezeu și un imbold al Duhului Sfânt ce încă nu locuește în noi, totuși ne mișcă și cu ajutorul ei penitentul își deschide calea dreptății. Și deși prin ea însăși, fără taina pocăinței, nu poate conduce pe om la justificare, totuși ea îi dispune să primească harul lui Dumnezeu în taina pocăinței. Căci loviți prin predica îngrozitoare a lui Iona, ninivitenii s'au pocăit și au primit milostivirea lui Dumnezeu. Astfel deci sunt calomniați autorii catolici, când sunt acuzați pe nedrept ca și când ar învăță că taina pocăinței conferă grația fără o bună mișcare a primitorului; niciodată Biserica nu a învățat, nici susținut o astfel de doctrină. Este o falsitate a învăța că părerea de rău pentru păcat este stoarsă și silită și că nu este nici liberă, nici voluntară.

Cap. V. *Despre mărturisire*. Din instituțiunea tainei pocăinței înainte explicată, Biserica universală totdeauna a înțeles că mărturisirea integră a păcatelor este așezată asemenea de Domnul și că e necesară de drept divin, iure divino, tuturor celor ce au căzut după botez. Căci Domnul nostru Iisus Hristos, când s'a înălțat la cer a lăsat preoții să fie vicarii Lui, ca președinți și judecători ai acelora care își vor supune lor toate păcatele de moarte, în care ar cădea creștinii, pentru ca, în virtutea cheilor, ei să le rostească sentința iertării sau ținerii păcatelor. Este arătat că preoții nu și-ar putea exercita o judecată fără a-i cunoaște obiectul, nici să păstreze echitatea la impunerea pedepselor, dacă penitenții își declară înaintea lor păcatele numai în general și nu în special, în amănunțimea lor. Din acestea se conclude că în mărturisire penitentul trebue să-și enumere toate păcatele de moarte despre care, după un serios examen al conștiinței, are cunoștință, oricât de ascunse ar fi, chiar dacă ar fi făcute numai în contra ultimelor două porunci din decalog, căci păcatele acestea rănesc foarte grav sufletul și sunt mai primejdioase decât acelea care sunt făcute în chip arătat.

Cât despre păcatele veniale care nu ne fac să ne pierdem graţia lui Dumnezeu şi în care noi cădem adeseori, deşi e bine şi folositor şi afară de orice prezumţii, să ie mărturisim, după cum ne-o demonstrează aceasta datina oamenilor pioşi, pot fi totuşi tăcute şi expiate prin multe alte remedii. Insă, cum toate păcatele de moarte, chiar şi cele ale cugetării, fac din oameni *fii ai mâniei* (Efeseni 2, 3) şi vrăjmaşi ai lui Dumnezeu, este necesar a cere iertare dela Dumnezeu pentru toate printr'o mărturisire sinceră şi neprihănită. Astfel, când credincioşii îşi mărturisesc toate păcatele de care îşi aduc aminte, fără nicio îndoială, ei le supun pe toate milostivirii divine spre iertare. Cei care lucrează altfel şi îşi ascund cu voia unele păcate, nu oferă nimic bunătăţii divine pentru a se ierta prin preot. Dacă un bolnav se ruşinează să-şi descopere doctorului rana sa, nu poate aştepta ca medicina să-i vindece ceea ce ignoră; — quod ignorat medicina, non curat.

Pe lângă acestea trebue să arătăm în mărturisire circumstanţele care schimbă specia păcatului, deoarece fără de ele păcatele nu sunt expuse integral de penitent, nici suficient cunoscute de judecător, pentru ca să se poată face o apreciere echitabilă a gravităţii păcatelor şi a pedepselor care se cuvine a se impune penitenţilor. Este deci contrar raţiunii a învăţa că aceste circumstanţe au fost inventate de oameni trândavi sau că e deajuns a declara o circumstanţă (de pildă), a păcătui contra fratelui.

Dar este o impietate a adăuga că mărturisirea, prescrisă în felul acesta, este cu neputinţă sau o chemare la tortura conştiinţei. Căci e sigur că Biserica nu cere altceva dela penitenţi, decât ca fiecare după ce s'a examinat cu grijă şi a cercetat toate colţurile şi cutele conştiinţei, să-şi mărturisească toate păcatele prin care îşi aduce aminte că a supărat de moarte pe Domnul şi Dumnezeul sau. Celelalte păcate, despre care nu-şi aduce aminte, cu tot examenul serios, sunt a se socoti prinse în general în aceeaş mărturisire; pentru ele zicem noi cu încredere, împreună cu profetul: *Curăţeşte-mă, Doamne, de cele -ascunse ale mele* (Psalm 18, 13). Totuşi mărturisirea prin difi-

cultatea ei și prin rușinea de a descoperi păcatele, ar putea apare ca un jug apăsător, dacă nu ar fi ușurat prin atâtea foloase și mângâeri care se dau sigur, prin deslegare, tuturor celor ce se apropie demn de această taină.

Cât privește modul de mărturisire numai preotului, deși Hristos nu a oprit mărturisirea publică a păcatelor, pentru umilința ei și pentru a impune o răzbunare pentru păcatele proprii, ea este admisă fie pentru a da un exemplu bun pentru alții, fie pentru a edifica Biserica ofensată (prin păcat); aceasta totuși nu vine dintr'o poruncă divină și ar fi imprudent a impune printr'o lege omenească, ca păcatele, mai ales cele secrete, să fie duse în public prin mărturisire. De aceea, văzut consensul general și unanim al celor mai sfinți și al celor mai vechi părinți care totdeauna au recomandat mărturisirea secretă sacramentală, de care sfânta Biserică s'a folosit dela începutul ei până astăzi, în chip arătat se combate calomnia deșartă a acelora care nu se rușinează să publice că aceasta (mărturisirea secretă) este o invenție omenească, străină preceptului divin și care ar fi luat naștere la sinodul dela Latran. Căci Biserica nu a stabilit prin sinodul lateranez, ca creștinii să se mărturisească, căci el (sinodul) știa că aceasta (mărturisirea) este o instituție necesară de drept divin. Ci el (sinodul) a impus la toți și la fiecare ajuns la vârsta înțelegerii porunca de a se mărturisi odată pe an. în Biserica universală se constată rodul bogat pe care l-a adus acest obiceiu salutar de a se mărturisi în timpul sfânt și foarte potrivit al postului Paștilor, obiceiu pe care sfântul sinod l-a aprobat cu putere și l-a primit ca o practică pioasă și vrednică de observat.

Cap. VI. *Despre ministrul tainei și despre deslegare*. în privința săvârșitorului tainei, sfântul sinod declară false și străine de adevărul Evangheliei toate doctrinele care în chip păgubitor întind funcțiunea cheilor dincolo de episcopi și preoți, la toți oamenii, crezând că aceste cuvinte ale Domnului: *Oricâte veți lega pe pământ vor fi legate și în cer, și oricâte veți deslega pe pământ vor fi deslegate și în cer* (Matei 18, 18) și: *Cărora veți ierta păcatele se vor ierta lor și cărora le veți ține, vor fi ținute*

(Ioan 20, 23), au fost adresate în chip indiferent și nedistinct la toți credincioșii, împotriva chiar a instituțiunii acestei taine în așa fel că fiecare ar avea puterea iertării păcatelor; păcatele publice prin mustrări, dacă păcătosul se va supune; păcatele secrete pe urma unei mărturisiri spontane făcute oricui. Sinodul învață deasemenea că preoții, chiar în stare de păcat mortal, prin virtutea Duhului Sfânt primit la hirotonie, exercită ca miniștri ai lui Hristos funcțiunea iertării păcatelor; a refuza preoților răi această putere, înseamnă a susține o părere falsă. Cu toate că deslegarea preotului este împărțirea unei binefaceri de-a altuia (cf. I, Corinteni 4, 1), totuși ea nu este numai o simplă funcțiune ce vestește Evanghelia sau declară iertate păcatele; ci după felul unui act judecătoresc, ea este o sentință pronunțată prin preot ca judecător. De asemenea penitentul nu trebue să aibă în credința sa atâta încredere, încât, chiar în lipsa căinței sau dacă preotul nu are intenția sa lucreze serios și să-l deslege cu adevărat, să creadă totuși că numai prin credința sa, propter suam solam fidem, este cu adevărat deslegat în fața lui Dumnezeu, Credința fără pocăință nu procură nicio iertare a păcatelor; acela ar fi cel mai nebăgător de seamă pentru mântuirea lui, care cunoscând un preot ce desleagă în batjocură nu s'ar duce să caute altul,care lucrează cu seriozitate.

Cap. VII, *Cazuri de rezervă.* Pentrucă natura și rațiunea unei judecăți cere ca sentința să se dea numai supușilor, Biserica totdeauna a fost de convingerea, — al cărei adevăr îi confirmă acum sinodul, — că deslegarea nu are nicio valoare dacă preotul a rostit-o în favorul unor credincioși care nu sunt supuși jurisdicției sale ordinare sau delegate, Părutu-s'a prea sfinților noștri părinți de o însemnătate suverană pentru disciplina poporului creștin, ca deslegarea pentru oarecari crime mai atroce și mai grave să nu poată fi dată de toți (preoții), ci numai de sacerdoții ierarhiei înalte; de unde cu drept cuvânt pontifii suverani, pe temeiul puterii supreme ce li s'a încredințat în Biserica întreagă, au putut să-și rezerve dreptul particular de a judeca crimele cele mai grave. Nu este nicio îndoială, când toate ce vin dela Dumnezeu sunt bine rânduite,

ca pe baza autorității pe care au primit-o peste ceilalți preoți inferiori, episcopii, pentru zidirea nu pentru pierderea sufletelor, pot, fiecare în dieceza sa, să o facă mai ales în legătură cu acele (crime), care sunt atașate la cenzura excomunicării. Este în conformitate cu autoritatea divină ca aceste rezerve asupra delictelor să aibă putere nu numai în guvernarea externă, ci și în fața lui Dumnezeu. Totuși, pentru a evita ca din pricina aceasta să piară un suflet, Biserica totdeauna în mod pios a stipulat, să nu existe nicio rezervă în caz de moarte, ca astfel toți preoții să poată dezlega pe toți penitenții de orice păcate și de orice afurisenie. Insă, fiindcă în afară de acest caz preoții nu au nicio putere față de aceste cazuri rezervate, trebuie să tindă a-și convinge penitenții să meargă la judecătorii superiori și legitimi ca să primească dela ei binefacerea dezlegării.

Cap. VIII. *Despre necesitatea și fructul satisfacției.* In ce privește satisfacția, — recomandată totdeauna de părinții poporului creștin, atacată în vremea noastră sub pretextul pietății perfecte de aceia care păstrând forma pietății i-au tăgăduit virtutea, — sfântul sinod declară că este fals și contrar cuvântului lui Dumnezeu (a afirma) că greșeala nu este iertată de Dumnezeu niciodată fără ca să fie iertată și pedeapsa datorită păcatului. Sfintele Scripturi ne dau exemple lămurite și ilustre care, chiar în afară de tradiția dumnezeiască, combat în chip hotărâtor eroarea aceasta. De altfel însuși caracterul dreptății divine pare a cere ca într'un chip să fie primiți în grație cei ce au greșit înainte de botez din ignoranță și altfel cei care odată eliberați de păcat și de servitutea demonilor și după ce au primit darul Duhului Sfânt nu s'au temut — cu știință — *să strice templul lui Dumnezeu* (I Corinteni 3, 17), *și să întristeze pe Duhul Sfânt* (Efeseni 4, 30). Clemența divină nu iartă păcatele fără nicio satisfacție, pentru ca noi să evităm, când se prezintă ocazia, a ne considera ușoare toate păcatele și de aci, *necinstind și făcând de ocară Duhul Sfânt* (Evrei 10, 29), să cădem în păcate mai grave, agonisindu-ne mânie în ziua mâniei (Romani 2, 5; Iacob 5, 3). Aceste pedepse satisfăcătoare depărtează mult pe om de păcat și îl opresc, ca un frâu; ele fac penitenții mai cu grijă și

mai cu pază pentru viitor; ele sunt remedii pentru urmările păcatului; ele fac să dispară viciile însușite printr'o viață vinovată, prin actele contrarii ale virtuților. Pentru a depărta pedepsele iminente ale lui Dumnezeu, Biserica totdeauna a socotit că nu este cale mai sigură pentru oameni decât a se; lipi de aceste opere ale pocăinței cu adevărată durere a sufletului. Mai mult trebue luat în considerare că prin suferința oferită ca satisfacție pentru păcate, noi devenim conform lui Iisus Hristos, care a satisfăcut pentru păcatele noastre și *dela care vine* întreagă *destoinicia noastră* (II Corinteni 3, 5); avem o garantă foarte sigură, că, *dacă suferim împreună cu el, împreună cu el să ne și preamărim* (Romani 8, 17). Satisfacția aceasta a noastră, prin care expiem păcatele, nu este în așa fel, ca și când nu ar fi prin Iisus Hristos; căci noi, care prin noi înșine nu putem face nimic dela noi, cu cooperarea Sa, *toate le putem face întru cel ce ne întărește* (Filipeni 4, 13). Astfel omul nu are aci nimic prin ce să se glorifice; toată preamărirea noastră este în Hristos, *în care viem și ne mișcăm* (Fapte 17, 28); în El satisfacem *făcând roade vrednice de pocăință* (Luca 3, 8), care din El au putere, prin El sunt oferite Tatălui și prin El sunt primite de Tatăl.

Preoții Domnului trebue așa dar, atât cât le va insufla, spiritul și prudența, să impună satisfacții salutare și potrivite cu felul păcatelor și cu posibilitățile penitenților. Dacă închid ochii asupra păcatelor și arată prea multă indulgență față de penitenți, impunând opere prea ușoare pentru delicte prea grave, ei se fac complici la păcate străine. Trebue să aibă în vedere că satisfacția impusă de ei nu este numai păzitoarea vieții noui și doctoria neputinței, ci și pedepsitoarea și răsbunătoarea păcatelor trecute. Căci vechii părinți cred și învață că puterea cheilor a fost încredințată preoților nu numai pentru a deslega, ci și pentru a lega. Pentru aceea ei nu au socotit niciodată că taina pocăinței este un for al mâniei sau de pedepse, cum un catolic nu a gândit niciodată, și că, prin satisfacțiile noastre, virtutea meritelor și satisfacția Domnului nostru Iisus Hristos a fost întunecată sau oarecum diminuată. Voind să rețină inter-

pretarea aceasta, novatorii învață că cea mai bună pocăință este o viață nouă, tăgăduind astfel satisfacției orice putere și folos.

Cap. IX. *Despre operele satisfactorii*. Sinodul învață mai departe că atât de mare este munificiența divină, încât nu numai prin pedepse spontan primite pentru repararea păcatului, sau impuse prin preot în proporție cu delictele, ci încă (aceasta este cea mai mare dovadă de dragoste) prin biciuiri temporale date de Dumnezeu și îndurate de noi cu răbdare, putem satisface pe lângă Dumnezeu Tatăl prin Iisus Hristos.

*

Cele 14 canoane disciplinare care urmează expunerii doctrinei catolice despre pocăință aruncă anatema asupra tuturor acelora care nu acceptă forma și conținutul definiției tridentine.[1]

§ 16. Deosebirile confesionale dintre Biserica romano-catolică și Biserica ortodoxă

Deosebirile confesionale dintre Biserica romano-catolică și dintre Biserica creștină ortodoxă cu privire la taina pocăinței se referă la: 1. mărturisirea auriculară, 2. elementele pocăinței, 3. tezaurul meritelor prisositoare, 4. indulgențe și 5. purgator.

1. Pentru asigurarea secretului spovedaniei de o parte, iar de alta pentru a scuti penitenții de rușinea mărturisirii păcatelor pe față, înaintea preotului duhovnic, Biserica romano-catolică a introdus așa zisul confesional, adică un scaun special sau o gheretă, în care se introduce preotul și primește printr'o găurice acoperită cu o sită mărturisirea penitenților. Pune urechea la ghișeu și ascultă spovedania penitentului, apoi rolul se schimbă; după ce a vorbit penitentul,

[1] Sunt reproduse de A. Michel în D. T. C. 12, 1104-1111.

pune el urechea la ghișeu și vorbește preotul.[1] De aci numirea de mărturisire auriculară, adecă la ureche.

Este o concesiune făcută slăbiciunilor firii omenești și o practică specific catolică. Nu se justifică prin nicio tradiție apostolică sau patristică; de aceea Biserica ortodoxă a Răsăritului nu o aprobă. O respinge și din motivul caracterului sacramental al deslegării. Lipsind contactul dintre preot și penitent, *lipsește* și *punerea sacramentală a mâinilor,* actul care în epoca apostolică și patristică, practicat până astăzi cu sfințenie în Biserica ortodoxă, constitue un element esențial al pocăinței.

De altă parte, lipsind încrederea și legătura dintre preot și penitent, taina e lipsită de puterea educativă care duhovnicul o exercită asupra penitentului.[2]

2. După doctrina catolică părțile pocăinței sunt căința, mărturisirea, satisfacția și deslegarea (contritio, confessio, satisfactio et absolutio). Asupra acestei împărțiri doctrina catolică este de acord cu doctrina ecumenică a Bisericii ortodoxe. Deosebirea există numai cu privire la valoarea deslegării — pe care o studiem

[1] — „In biserica catolică s'a introdus scaunul confesional, în care duhovnicul stă ca într'o cușcă, iar creștinul ce se spovedește îi vorbește printr'o tinichea găurită ca un ciur, dar fără să știe bine de este înlăuntru duhovnicul, sau altă persoană străină. 0 astfel de procedare se aseamănă cu cazul, când un bolnav ar chema medicul și medicul în loc să între în casă la bolnav să-i vadă starea fizică, să-i caute pulsul, temperatura, limba, ar sta afară și întrebările și răspunsurile s'ar urma printr'o mică găurice făcută în perete, Și în urma unei astfel de consultări medicul ar da rețeta și cu aceasta doctorul să se creadă achitat de sarcină și bolnavul să fie sigur că aplicând rețeta va căpăta sănătate". — I, Șt, Popescu: *Valoarea Mărturisirii,* p, 89.

[2] Mihălcescu : *Dogma Sot.* p. 185. — Primul care a cerut introducerea gratiilor între penitenți și duhovnic a fost Carol Borromeul, arhiepiscop de Milan (1538 - 1584).Până aci locul mărturisirii era în fata scaunului pe care era așezat duhovnicul; penitentul sta în picioare sau în genunchi. In Biserica ortodoxă se păstrează și astăzi vechiul obiceiu de a face spovedania în fata altarului, — Bartmann, II, p. 433.

în legătură cu indulgențele, — la înțelesul cuvântului „satisfacție" și la forma deslegării.

In Biserica romano-catolică formula deslegării are un cuprins indicativ: *Ego te absolvo* a peccatis tuis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen.[1] In Biserica ortodoxă conținutul formulei de deslegare este cel antic, deprecativ, ca și textul tuturor formulelor dela toate tainele: *„Domnul... să te ierte".,*. Dacă totuși în partea a doua a formulei ortodoxe se cuprind și cuvintele ...„și eu nevrednicul preot și duhovnic te iert și te desleg"... la indicativ, acestea au o formă cu mult mai îndulcită decât cea catolică și sunt strâns legate și condiționate de iertarea în numele Sfintei Treimi. Superioritatea, validitatea și veracitatea formulei ortodoxe față de cea catolică este recunoscută chiar și de critici radicali, cum este V. Normand.[2]

Prin satisfacție în Biserica romano-catolică se înțeleg lucrările și faptele prin care se ispășesc păcatele. În Biserica ortodoxă satisfacție înseamnă certare, ispășire, sau canon de pocăință. De ce se cere și cu ce scop se face satisfacția sau canonul de pocăință? Aici începe deosebirea.

Doctrina catolică susține că prin actele de ispășire a păcatelor se cere și se dă satisfacție lui Dumnezeu pentru ofensele ce i le aduce omul prin păcătuire. Meritul actelor satisfactorii garantează iertarea și ispășirea păcatelor.

Punctul acesta de vedere nu este admis de Biserica ortodoxă. Căci omul nu poate da lui Dumnezeu nicio satisfacție; mai ales când e vorba de ispășirea

[1] H. Denzinger — Cl. Bannwart: Enchiridion Symbolorum, Fr. Br. 1922, p. 220. — La început, în primele 10—12 veacuri, și în Biserica romano-catolică formula deslegării era deprecativă și abia în epoca scolasticei, pe la 1250 se transformă cu încetul în formulă indicativă. — Bartmann, II. p. 414.

[2] La Confession, p, 152 — 153.

păcatelor făcute după botez, deoarece satisfacția implică o egalitate de valori. Să presupunem că un oarecare muritor dă o palmă unui rege. Omenește vorbind, ce satisfacție ar mai putea da acel om regelui pentru palma ce i-a dat-o? Orice pedeapsă ar primi el și orice satisfacție ar da, palma și ofensa tot pe obrazul regelui ar rămâne. Dar când este vorba de maiestatea lui Dumnezeu: Ce satisfacție poate da omul păcătos lui Dumnezeu? Niciuna Poate să se măsure pedeapsa ispășitoare cu mărimea ofensei ? De sigur că nu. Toate le putem „în Hristos", este adevărat, dar prin meritele și satisfacția Lui, dar nu prin meritele și satisfacția noastră. Grația e gratuită: ea nu se merită prin opere naturale; e *dar,* ca tot ce ne vine dela Dumnezeu prin Iisus Hristos.[1] Dacă omul ar putea dobândi „merite" și ar putea da pentru păcatele sale satisfacție dreptății și maiestății lui Dumnezeu, atunci răscumpărarea în Hristos ar fi de prisos.. Ori tocmai aci stă ascunsă taina mântuirii, că omul, păcătosul, prin sine nu se poate mântui, nu poate avea merite, nu poate da satisfacție lui Dumnezeu pentru ofensele ce i le aduce prin păcat. A fost necesară întruparea Fiului și răscumpărarea prin sângele Lui, ca să dobândim grația iertării. Și când zicem grație sau har, zicem dar gratuit și nemeritat.

Dacă admitem că omul poate dobândi „merit" în. mântuire și poate da „satisfacție" în pocăință, ne punem în contrazicere cu caracterul universal al răscumpărării și ajungem la următoarea alternativă: sau jertfa Mântuitorului nu este deplină și suficientă și atunci este necesară și satisfacția omului, sau jertfa și preoția Mântuitorului este perfectă și atunci satisfacția omului nu-i mai poate adăuga nimic. Dacă jertfa Mântuitorului nu este nemărginită și deplină, se răstoarnă întreagă doctrina răscumpărării, iar dacă credința și faptele

[1] Romani 3, 24; Bartmann *: Precis de Theol. Dogm.* II. p, 24 și 60.

bune ale omului nu sunt deajuns în mântuire, atunci meritul satisfacției aparține numai Mântuitorului. Tertium non datur.

Faptele bune în pocăință adeveresc sinceritatea căinței.[1] Dacă păcătoșii convertiți au dobândit iertare dela Dumnezeu, aceasta s'a făcut nu în urma satisfacției, ci în urma lacrimilor și a exercițiilor penitențiale care au mișcat bunătatea, nu dreptatea divină.

Dogmatistul Macarie observă foarte just că dacă Iisus a adus o jertfă pentru toate păcatele lumii,[2] și totuși se mai cere și păcătoșilor satisfacție, atunci dreptatea lui Dumnezeu pedepsește acelaș păcat de două-ori; odată în Hristos și altădată în penitent și așa se dă pentru un păcat o satisfacție îndoită.[3]

Textele biblice invocate de catolici (Facerea 3, 10; înțelepciunea 10, 1; Numerii 20, 11—12, 24; A doua Lege 22, 49; II Regi 12, 49) nu arată niște pedepse dictate de un judecător neîmblânzit, ci indică niște *pedepse părintești,*[4] date cu scopul îndreptării, nu a satisfacției. Acest scop corecțional al pocăinței îl au în vedere toate canoanele sfinților părinți și niciunul nu admite teza catolică.

De altă parte teoria juridică al lui Anselm despre satisfacție nu a primit nici în teologia catolică sufragii unanime,[5] necum în cea ortodoxă. Veacurile patristice sunt străine de ea. Cel puțin în felul cum este astăzi susținută și aplicată la taina pocăinței.

[1] Macarie II, p, 576,

[2] Galateni 3, 13.

[3] Macarie II, p. 577.

[4] I Corinteni, 11, 32; Evrei 12, 6—8; Iacob 1, 12.

[5] F. Prat in opera sa: *Theologie de s. Paul* II, p. 238, o află insuficientă și o sintetizează, împreună cu concepția mistică a răscumpărării sau a reparațiunii morale, în teoria solidarității. Hristos s'a solidarizat cu omul, pentru a-l mântui.

Cuvântul satisfacție în pocăință, îl aflăm la scriitorii latini încă din vechime, la Tertulian, Ciprian, Ambrosie, Augustin și alții, dar nu în înțelesul lui „catolic" modern, ci în înțelesul patristic, adică în sens de ispășire și canonire, nu în sens de satisfacție meritorie.[1]

De când există pocăință, în cuprinsul ei există ca element esențial și se aplică pedeapsa pentru ispășirea păcatului, numită în ortodoxie certare sau canon de pocăință. Toți sfinții părinți, toate canoanele penitențiale ecumenice și toate Dogmaticile ortodoxe mărturisesc unanim că pedeapsa, certarea sau canonul de pocăință are un rol pedagogic, corecțional, medicinal, ispășitor.[2] Dar ispășirea aceasta e leacul sau iarba amară care ucide rădăcina răului din omul bolnav, Este expiere, nu satisfacție; canonire personală, nu merit satisfactoriu în fața lui Dumnezeu.

3, Mult mai de osândit decât ideea satisfacției în concepția catolică despre pocăință, este teoria despre tezaurul meritelor prisositoare cu toate consecințele ei, Originea ei zace în concepția catolică despre urmările păcatului strămoșesc.

Biserica ortodoxă învață că prin păcătuirea protopărinților Adam și Eva, *firea omenească* s'a stricat: chipul lui Dumnezeu s'a diminuat în om, mintea s'a întunecat, voința a slăbit, trupul s'a supus bolilor și a suferit toate urmările morale și fizice ale neascultării și ale isgonirii din fericirea Edenului. Din pricina aceasta

[1] „Satisfacție" a putut da lui Dumnezeu numai Iisus Hristos în opera răscumpărării. Omul nu poate da lui Dumnezeu satisfacție meritorie, în taina pocăinței nu este satisfacție, căci satisfacția este și e necesar să fie „echivalentă" ofensei. Aci avem numai epitimie, canoane de pocăință, mijloace pedagogice, remedii medicinale pentru vindecarea patimilor, ispășirea păcatelor și îndreptarea penitenților,

[2] Sensul acesta îl exprimă și cunoscutul proverb popular? *Păcatele nu se iartă, ci se ispășesc,* adică se plătesc cu pielea.

omul nu se poate mântui singur și are necondiționată lipsă de ajutorul harului divin. Abia prin har se poate restabili în nevinovăția originală și „abia" atâta poate să-și refacă firea, cât să se mântuiască. Nimic mai mult și nimic de prisos.

Catolicismul susține o teorie ce alterează întreaga soteriologia biblică. Anume: prin păcatul original firea omenească nu a pierdut nimic din ceea ce era propriu al ei. A pierdut numai darurile supranaturale, donum superadditum. Cele naturale au rămas cu totul neatinse. Faptul acesta are consecințe foarte însemnate pentru economia mântuirii. Căci dacă admitem teoria catolică, atunci trebue să credem că starea naturală a omului este starea de păcat, ceea ce nu se poate admite. Deoarece nauralia non sunt turpia. Omul în starea de păcat este într'o stare nenaturală, abnormală, deviată dela scopul original și final. Nu este firesc ca omul să păcătuiască, ci nefiresc. Firesc lucru este ca omul să trăiască în stare paradisiacă, adică în armonie desăvârșită cu Dumnezeu; așa crede și învață Biserica ortodoxa.

Dacă în schimb natura omului a rămas neatinsă prin păcat, atunci cu ajutorul grației redobândim ușor harurile pierdute. Prin grația mântuirii ne restabilim în grația stării originale, adică supranaturale, destul de ușor, când firea nu pune nicio piedecă. Așa încât cu oarecare sforțări și cu ajutorul grației omul e în stare nu numai să se restaureze în starea originală și deci să se mântuiască, ci să-și agonisească și merite de prisos, — mai multe decât îi trebue ca să se mântuiască.

Aceste merite agonisite de Iisus Hristos și de sfinți formează un depozit, thesaaurus supererogationis meritorum Christi et perfectorum, din care papa dela Roma și episcopii catolici împărțesc, pe lângă anumite condiții, celor ce le lipsesc — vii sau morți — merite, pentru a se mântui.

învățătura aceasta — medievală[1] ca și cea despre indulgențe — este lipsită de orice temeiu biblic sau patristic. De aceea Biserica ortodoxă o combate și o respinge categoric. Dacă există un tezaur de merite supraabundente, atunci el este numai cel al meritelor lui Iisus Hristos, căci numai El a fost și este cu desăvârșire sfânt și fără de păcat. Dacă noi cerem în rugăciuni mijlocirea sfinților, nu o facem fiindcă ei dispun de merite și satisfacții prisositoare, ci pentrucă prin sfințenia vieții lor sunt mai aproape de tronul Dumnezeirii Ei solesc pentru noi prin rugăciuni, nu prin merite prisositoare; meritele lor sunt răsplătite integral. A considera sfințenia vieții lor merit prisositor și a-l împărți păcătoșilor, înseamnă a pune sfinții pe picior de egalitate cu Hristos;[2] înseamnă a da valoare egală meritului morții ispășitoare a Mântuitorului Hristos cu meritele sfinților, ceea ce este absurd și cu consecințe imorale. Posibilitatea acoperirii deficitelor morale prin merite prisositoare nu poate da naștere decât la abuzuri, cum, durere, s'a și întâmplat.

Ca doctrina despre meritele prisositoare și mai ales practica împărțirii lor să aibă o justificare oarecum logică, deoarece una biblică și patristică nu are, doctrinarii catolicismului au inventat teoria că în pocăință este vorba de două feluri de iertări; anume: 1, iertarea pentru osânda vremelnică și 2. iertarea pentru osânda veșnică a păcatelor. Dumnezeu pedepsește în două feluri: vremelnic, pe pământ și veșnic, în viața dincolo de moarte. In taina pocăinței se iartă numai

[1] Papa Clement VI — scrie catolicul Bartmann — într'o bulă despre „indulgente, în 1343 se referă pentru prima dată în chip oficial, la teoria tezaurului bisericii, însă fără intenția de a o defini". — Op. cit. II. p. 453.

[2] încă sinodul din Cartagena prin can. 114—116 anatemizează pe „sfinții" care pretind că atunci când rostesc cuvintele „și ne iartă nouă păcatele noastre", .. nu se roagă pentru sine, ci pentru alții. — Silvestru de Canev, op. cil. p. 49 — 50

osânda veșnică. Cea temporală nu se iartă; se cere ispășită aci pe pământ sau dincolo, în purgator. Deci efectul pocăinței în general și al deslegării în special este limitat și condiționat.

Nici învățătura aceasta nu are nicio bază biblică, nici patristică, nici logică, deoarece după iertare nu mai este pedeapsă. Toma d'Aquino spune un mare adevăr, când afirmă, ca „patima lui Hristos este prin -ea însăși suficientă sa obțină iertarea orcărei pedepse pentru păcate, nu numai cea a pedepsei eterne, ci chiar și a pedepsei temporale". Dar susține un mare neadevăr când adaugă că numai în măsura în care omul participa prin actele sale proprii la virtutea patimei lui Hristos, primește deslegarea pedepsei.[1]

Cum adică, păcatul nu se iartă prin grația divină? Și grația nu mai lucrează ex opere operato, ca în botez și în celelalte taine?... Este de neînțeles cum in pocăință iartă Dumnezeu păcatele de moarte gratuit și pe cele ușoare numai prin indulgențe ?! ?! ... Cum, un lucru greu se iartă ușor și unul ușor mai cu greu?!... Hristos nu vindecă decât în rate sau pe jumătate?!... Și iertarea păcatelor nu este un dar dela Dumnezeu?!... Dogmatistul catolic B. Bartmann spune precis și foarte bine că „Dumnezeu iartă păcatele într'un chip *absolut* și necondiționat".[2] De altfel întreagă teologia catolică este de acord că gratuitatea grației divine este absolută.[3] Dar cum se împacă iertarea lui Dumnezeu absolută și necondiționată, eu rămânerea pedepselor temporale?... Este iertarea absolută și gratuită când e urmată de pedepse? ... Repetăm deci: învățătura care desparte iertarea pedepselor veșnice de cele temporale nu are nicio bază nici scripturistică, nici patristică și nici lo-

[1] *La Penitence* I, p, 125 — 126.
[2] *Precis de Theol. Dogm.* II. p. 445,
[3] T. Richard: *Theologie el piete d'apres saint Thomas,* Paris 1936 vol. I, p, 21,

gică. Ea este o invenție sofistă pentru a susține o inovație greșită ce a dus la consecințe dezastruoase biserica Apusului, anume: învățătura despre indulgențe, care a slăbit și alterat așa de mult spiritul pocăinței personale.[1]

4. Indulgențele sunt niște bilete de iertare pentru osânda vremelnică.[2] Ce nu poate face pocăința, face indulgența. Dacă prin pocăință se iartă numai osânda veșnică, prin indulgență — satisfacție materială — se iartă cea temporală atât pe pământ, cât și în purgator. Așa dar indulgența este un fel de supliment sau corolar al pocăinței, un act de împărțire — uneori prin poștă, în plicuri, — a meritelor prisositoare din tezaurul bisericii catolice, între penitenții cu viața morală deficitară. Ea se răscumpără prin acte de milostenie. cruciate, pelerinaje și donații în bani sau averi. Este deci un privilegiu al oamenilor cu stare bună. Dispensatorul indulgențelor e papa prin episcopii săi; prin o deslegare specială a lui se iartă orice păcate, trecute, prezente și viitoare, a viilor și... a morților.

Ideea indulgențelor este o idee păgână de origine germană. In vechea religie a germanilor exista credința în posibilitatea ispășirii și răscumpărării păcatelor prin bani.[3] Originea ei creștină și aplicarea patristică nu poate fi dovedită cu nimic. Documentarea ei e zidită pe nisip.

Unii teologi catolici, cei mai zeloși, datează originea indulgențelor prin veacurile primare, chiar dela

[1] Bartmann II, p,, 451..

[2] Esența indulgențelor o definește *Codul dreptului canonic* apusean în canonul 911 : Remissionem coram Deo poenae temporalis debitae pro peccatis, ad culpam quod attineat jam deletis, quam ecclesiastica auctoritas ex thesaurus Ecclesiae concedit pro vivis per modus absolutionis, pro defunctis per modum sufragii. Tot în acelaș cod se dă legislația pentru modul concesiunii și câștigării indulgențelor. — D. T, C, 7, 1594 și 1623.

[3] Mihălcescu: *Dogma,* p. 195.

apostolul Pavel care iartă pe incestuosul din Corint după ce se pocăește, dela Ciprian și alții care au iertat sau au prescurtat pedepsele unor penitenți.[1] Dar iertarea aceasta vorbește tocmai contra tezei catolice, deoarece indulgențele sau îndulcirile și iertările pedepselor ce se acordau penitenților de episcopi în urma mijlocirii mărturisitorilor, se dădeau pe urma căinței și a convertirii lor la credința Bisericii și nu „pentru meritele prisositoare ale sfinților martiri".[2] Alți teologi datează începutul indulgențelor prin veacul al 7-lea, iar alții abia după veacul al 10-lea.[3]

Fapt constatat și dovedit este — tot de teologi catolici — că originea indulgențelor în sensul și întrebuințarea lor modernă datează abia din veacul al 11 -lea și se sancționează oficial de sinodul Latran.[4] Acum

[1] Perrone : Tract. de Indulg. I.

[2] Macarie II, p. 594.

[3] Vezi: V. Suciu: *Teol. Dogm. spec.* II, p, 485. — In codul teodosian cuvântul indulgență înseamnă amnestia unor crime pe care o făceau împărații bizantini cu prilejul sărbătorilor pascale. Acelaș înțeles îl are cuvântul și în codul lui Justinian. Cf. D. T. C. 7, 1591.

[4] Anul 1215. — E. Magi,in, art. *Indulgences,* în D, T. C. 7, 1594 și 3 599. N. Paulus, învățatul teolog romano-catolic, scrie despre indulgențe următoarele? „Chiar dela început, Biserica, pe temeiul împuternicirii ei de către Hristos, a scurtat timpul și a iertat pedepsele de pocăință păcătoșilor pocăiți. Aceste iertări de pocăință obișnuite în primele veacuri creștine, mai ales acelea care erau acordate din respect față de rugăciunile mijlocitoare ale martirilor, pot fi caracterizate foarte potrivit ca „indulgențe", fiindcă expresiunea „indulgență" are multe înțelesuri. *Numai că nu trebue să trecem cu vederea marea deosebire dintre iertările de pocăință ale vechii Biserici și indulgențele de astăzi.* Acele iertări de pocăință se acordau cu cercetarea atentă a situației personale a fiecărui penitent; afară de aceasta, ele eraa în foarte strânsă legătură cu împăcarea bisericească sau cu iertarea sacramentală. Indulgențe generale acordate în afară de taina pocăinței se pot dovedi abia în secolul al Xl-lea. Acest rol îl au cărțile de pocăință dela începutul evului mediu cu tarifele lor precise pentru fiecare păcat, care deschiseră calea indulgențelor generale. Aceste, tarife de pocăință nu numai că au păgubit cercetarea individuală a fiecărui penitent, ci, fiindcă feluritele păcate erau de obiceiu socotite vrednice de pedepse grele, penitenții adeseori erau îndatorați la astfel de fapte de ispășire, încât ei abia erau în

încep *indulgențele veritabile*. Cele pentru morți apar prin veacul al 13-lea, dar oficial sunt cunoscute numai din veacul al 15-lea. La 1457 papa Calixt III prin o indulgență plenară, pentru un război contra Maurilor, promite iertarea păcatelor sufletelor din purgator. Papa Sixt IV prin bula din 3 August 1476 dă o indulgență tuturor celor ce contribuie cu ajutoare la terminarea bisericii Sf. Petru din Roma; ea se aplică și morților, remissio plenaria. A fost predicată vreme de 10 ani. Sorbona la 1842 și 1843 cenzurează doctrina despre zborul sufletelor din purgator la cer — prin indulgențe — și condamnă învățătura că papa are jurisdicție și asupra morților.[1]

Culmea abuzurilor cu traficul indulgențelor s'a ajuns sub papa Leon X. Acum se confundă pocăința cu indulgențele și indulgențele cu finanțele. In luna Ianuarie 1517 vestitul călugăr dominican I. Tetzel începe predica indulgenței aprobate de papă, pentru biserica sf. Petru din Roma. Eficacitatea ei este infalibilă pentru vii și pentru morți.[2]

Sinodul tridentin decretează în sesiunea a 25-a ca dogmă teoria indulgențelor; aproba fără nicio bază

stare să le îndeplinească. De aceea neputința lor trebuia ajutată într'un fel, Aceasta s'a făcut mai întâiu prin răscumpărările corespunzătoare, mai târziu prin indulgențele generale. Astfel s'au desvoltat încetul cu încetul indulgențele, în forma de astăzi, din practica dela început a evului mediu„

„Cu timpul, indulgențele combinate cu daniile obligatorii de bani au dat naștere la mari abuzuri. Acestea, înainte de orice, mai ales către sfârșitul evului mediu, au provocat o înmulțire fără măsură a indulgențelor. De acum, indulgența trecea ca un izvor foarte căutat de câștigat bani", — *Lexicon far Theologie and Kirche,* Vol. I, 1930, p. 34—35 ; Trad. Gh. I. Ghia în *Revista Teologică,* Sibiu Nr. 2-3-1939, p. 91—92,

[1] Magnin, D, T. C, 7, 1616,

[2] A rămas celebru adagiul lui Tetzel:

Sobald das Geld im Kasten klingt
Die Seele aus dem Fegfeuer springt,

biblică și patristică întrebuințarea lor și anatemizează pe cei ce le neagă eficacitatea,[1]

Erau agenți speciali, questores, care făceau comerțul imoral cu indulgențele. Papa Clement (f 1605) înființează o congregație pentru indulgențe și urmașul său, Clement IX, o consacră definitiv, acordându-i răspândirea și apărarea lor. Și s'a mers atât de departe cu concesiunile, constată acelas autor catolic dela care împrumutăm aceste informațiuni istorice, încât nu mai era nicio devoțiune în comerțul lor.[2]

Lista și istoria indulgențelor[3] e lungă, și pe cât de celebră,[4] tot pe atât e de tristă prin abuzurile și consecințele lor.[5] Instinctul de protest al maselor populare nemulțumite de vânzarea lor inspiră pe Luther și pe ceilalți corifei ai Reformei și astfel se naște cea mai mare spărtură în unitatea Bisericii, din care apoi

[1] — „Fiindcă Domnul Hristos a dat Bisericii puterea de a da indulgențe (? ! ?) și fiindcă Biserica s'a folosit de puterea aceasta dată de Dumnezeu, chiar și în timpurile cele mai vechi *(?!)*, sfântul sinod învață și rânduiește ca în Biserică să se păstreze folosirea indulgențelor, care este foarte salutară (s'a și văzut. N. n,) pentru poporul creștin și e aprobată de autoritatea sfintelor sinoade (*?* ! ? !) și el (sinodul anatemizează pe aceia care; ori zic că indulgențele n'ar fi folositoare, ori neagă că în Biserică n'ar fi putere de a le da". — *Decret. de Indulg.* Ses. 25-a; Suciu, II, p. 482.

[2] Magnin, D. T. C. 7, 1617 și 1621.

[3] Vezi la Beringer: *Les indulgences,* 2 voi, Trad. de Mazoyer, ed. III Paris 1905 și Lepicier: *Les indulgences,* leur origine, leur nature, leur developpement. 2 vol, 1904.

[4] Căci au avut și scopuri bune: zidiri de biserici, spitale, școli, cultura artelor și a științelor, războaie cruciate contra păgânilor, pelerinagii, colonizări, construcții de drumuri și așezăminte de ajutor, etc.

[5] Căci nu sunt întemeiate „nici pe sfânta Scriptură, nici pe Tradiția sacră; sunt în acelas timp vătămătoare pentru viața creștină, surpă adevărata căință a păcătoșilor, ridică fără băgare de seamă păcătoșilor mijloacele curative și indispensabile pentru vindecarea bolilor spirituale și, amăgind poporul prin cursa unei împăcări ușoare cu Dumnezeu și Biserica, ele pot să contribue la depravarea generală a moravurilor". — Macarie II, p. 596. — Cum, durere, s'a și întâmplat.

izvorăsc cele mai multe erezii și aproape toate sectele vremii noastre.

A combate mai pe larg doctrina catolică despre indulgențe[1] înseamnă a lua lupta cu o serie întreagă de sofisme la care au recurs, fără scrupule de conștiință, teologii catolici, în lipsa documentelor, pentru a le susține. Ceea ce nu e necesar, deoarece sofismele nu conving pe nimeni. Din contră revoltă și aduc pagube imense Bisericii. Abuzul, scandalurile și rodul nefast al indulgențelor l-au speculat destul protestanții și l-au recunoscut destui teologi catolici, așa încât este de prisos a ne mai ocupa de ele. Le lăsăm în grija celor ce le-au inventat[2] și mergem mai departe.

5. Am văzut că teologia catolică face deosebire între osânda eternă a păcatelor, ce se iartă în pocăință și între osânda temporală, ce sau se expiază prin satisfacții materiale pe pământ, sau se iartă prin indulgențe, sau în fine se ispășește în purgator. Biserica ortodoxă nu admite niciunul din elementele acestei propoziții; nici deosebirea între iertarea osândei veșnice și vremelnice a păcatelor, nici ideea satisfacțiilor sau canoanelor în sensul lor teoretic catolic, nici indulgențele și nici purgatorul.

Nu este locul să ne ocupăm aci cu învățătura catolică despre purgator[3] și combaterea ei. Observăm numai că sfânta Scriptură și sfânta Tradițiune vorbește

[1] Vezi: Macarie II, p. 586-595; I. Olariu: *Manual de Teol, Dogm. ort* p. 672—676; S. Radu : Revista Teologică, Sibiu 1937—1938.

[2] Dogmatistul Bartmann aduce fără voia sa cel mai frumos omagiu Bisericii ortodoxe, când își încheie expunerea sa despre indulgențe cu aceasta scurtă și lapidară propoziție : *„Grecii nu cunosc indulgențele"*, — Op. cit. II, p. 156.

[3] Basmul purgatorului, cum îi zicea Ciril Lucaris în *Mărturisirea* sa, cap. 18; Ep. Melhisedec: *Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul*. Analele Acad. Rom. București, 1890, p. 7. — însăși doctrina catolică despre purgator este oarecum nebuloasă și contradictorie când afirmă că focul purgatorului nu are în sine nimic mèritoriu și pedepsele suferite în flăcările lui nu sunt „satisfacții propriu zise" (Toma d'Aquino, op. cit. II, p, 72—73), Dar atunci ce valoare au pedepsele temporale și de ce se mai dau ? Numai ca să prilejuiască indulgențele?...

clar numai despre raiu și iad, ca locuri unde petrec sufletele morților. Despre purgator nu fac nicio amintire. Textele biblice la care se referă teologia catolică (Matei 12, 32 și I Corinteni 3, 11—15), numai prin o logică forțată ne duc la *concluzia unei aluzii* despre purgator, iar cele ale scriitorilor creștini din epoca patristică, cum au fost Tertulian, Clement Alexandrinul, Origen, Augustin și alții, sau sunt confuze, sau nu privesc învățătura despre purgator sau dacă o cuprind în oarecare formă, cum e la Augustin,[1] ea n'a putut primi adeziunea întregii Biserici.

Dacă în Biserica ortodoxă se fac milostenii, rugăciuni și Liturghii pentru sufletele răposaților, nu se fac pentrucă ele se află în purgator, ci pentrucă sufletele până la judecata din urmă nu au o stare definitivă. După cum în ceruri sunt mai multe locașuri și grade diferite de fericire, la fel și în iad sunt mai multe grade de osândă; fiecare după faptele sale sau I se va preamări sau se va osândi. Nu se spune nicăiri [1] în sfânta Scriptură că Dumnezeu mântuește pe cineva din purgator, dar se spune limpede că Dumnezeu „omoară și învie, pogoară în iad și iarăși scoate" ;[2] are cheile iadului și ale morții;[3] nu lipsește de mila Sa nici pe vii, nici pe morți ;[4] ascultă toate cererile și rugăciunile oamenilor;[5] ia sub ocrotirea Sa și mântuește sufletele „din stăpânirea iadului",[6] dar nu a purgatorului.'

[1] Nu in zadar a dat Răsăritul ortodox lui Augustin numirea de „fericit" și a refuzat să-l numere în rândul sfinților părinți și dascăli ai Bisericii.

[2] I Regi 2, 6.

[3] Apocalips 1, 18.

[4] Rut 2, 20.

[5] Ioan, 14, 14; 16, 23; Marcu 11, 24.

[6] Psalm *48,* 17 ; Macarie II, p. 760.

[7] Așa întărește învățătura și *Mărturisirea ortodoxă,* când spune că după moarte ușa se închide și puterile sufletului se leagă. Nu morții vor lăuda pe Dumnezeu (Psalm 113, 25J. Cine se va mărturisi Lui în iad (Psalm 6, 5) ? „Numai dumnezeiestile Liturghii, rugăciunile și milosteniile" celor vii aduc folos și „scapă din legăturile iadului" sufletele decedaților. — I Răsp. la întrebarea 64, p. 52—53,

Morții nu mai beneficiază prin meritele lor de îndurarea lui Dumnezeu, ci prin mijlocirile Bisericii luptătoare. Așa ne încredințează sfânta Scriptură și sfânta Tradiție,[1] Moartea este noaptea, când nimeni nu mai poate să lucreze ;[2] cu sosirea ei se sfârșește pentru om timpul meritului și a nemeritului; economia mântuirii se închide.[3] După moarte nu mai este nici ispășire, nici merit, nici pocăință, nici... purgator. Dupăce moare corpul, sufletul nu mai poate nimic.[4] Toți sfinții părinți mărturisesc unanim credința aceasta. — Parabola bogatului nemilostiv și a săracului Lazar, pe care o aduc catolicii în sprijinul purgatorului nu probează nimic. Prăpastia dintre raiu și iad nu o poate trece bogatul fiindcă e vrednic de osândă. Numai harul lui Hristos prin mijlocirile celor vii, poate folosi morților. Purgatorul nu mai poate nimic și parabola îl exclude cu desăvârșire. La concluzia aceasta pare a ajunge și marele teolog apusean Toma d'Aquino, când mărturisește că după viața pământească nu mai este iertare.[5] Numai raiu sau iad. Și dacă cei vii se roagă pentru sufletele morților, n'o fac pentruca există purgator unde se chinuesc sufletele care nu și-au ispășit pe pământ pedepsele temporale, ci pentru a îndupleca atotputernicia și milostivirea lui Dumnezeu, ca să scoată din chinurile iadului pe frații și părinții noștri care au murit în păcate nedeslegate și neiertate.

Privire generală. Din studiul făcut asupra pocăinței în concepția catolică a mântuirii am ajuns la con-

[1] Vezi: I. Petruta: *Rugăciunile pentru morți.* Oradea 1937, p, 17,

[2] Ioan 9, 4.

[3] Bartmann, *op,* c. II. p. 507.

[4] 1. Ionescu: *Rostul parastaselor,* ed. III, p. 48 și urm.

[5] Post finem huius vitae non est remissio peccatorum. Op. cit, I,. p. 107.

cluzia că în liniile ei mari și în punctele ei esențiale doctrina catolică despre pocăință este una cu cea ortodoxă. Este una cu privire la originea divină și la caracterul sacramental al pocăinței; este una cu privire la numărul elementelor pocăinței și la săvârșitorul ei, care este preotul; este una cu privire la scopul, necesitatea, eficacitatea și păstrarea secretului ei. Este una în tot ce privește doctrina și practica pocăinței în epoca de ecumenicitate a Bisericii.

Am citat canonul 21 al sinodului Latran și întreagă doctrina despre pocăință a sinodului tridentin. In conținutul lor avem sinteza teologiei catolice și cu excepția câtorva puncte deosebitoare, — a întregii teologii patristice cu privire la taina pocăinței.

Deosebirile dintre doctrina ortodoxă și cea catolică încep cu inovațiile acesteia din urmă. Novatori nu au fost numai protestanții, cum spun catolicii. Novatori au fost ei mai întâi. Căci toate diferențele confesionale privitoare la taina pocăinței sunt inovații catolice. Mărturisirea auriculară, forma deslegării indicative, desființată și aceasta prin confesional, înlocuirea canonului de pocăință prin ideea satisfacției, iertarea și răscumpărarea păcatelor prin indulgențe, învățătura despre tezaurul meritelor prisositoare și despre purgator, — toate acestea sunt inovații, adecă învățături și practici necunoscute sfintei Scripturi și străine epocii patristice și sinoadelor ecumenice.[1]

Neavând nicio rădăcină în revelația divină, în definițiile sinoadelor ecumenice și în practica Bisericii din epoca unității ei ecumenice și patristice, — este firesc, logic și creștinesc lucru a le descoperi și combate.

[1] Este interesant de notat cum exagerările și inovațiile catolice provoacă exagerările și doctrinele extremiste ale protestantismului, De pildă,, absolutismul papal naște subiectivismul și individualismul protestant, iar doctrina despre meritele prisositoare cu consecințele ei: purgatorul și indulgențele, naște pe sola fide și negarea oricărui „merit" al omului în, mântuire,

CAPITOLUL VIII

POCĂINȚA ÎN CONCEPȚIA PROTESTANTĂ A MÂNTUIRII

§ 17, Păreri și definiții teologice. Introducere. 1. Abelard. 2. Wiclif. 3. I. Hus. 4. M. Luther. 5. F. Melanchton. 6. Reformații. Calvin. 7, Zvingli. 8. Cărțile simbolice și ale teologilor, 9. Practica pocăinței în Biserica luterană. 10. Sinteza erorilor protestante privitoare la pocăință. Extrasul lor.

§ 18. Atitudinea Bisericii ortodoxe față de erorile protestante, 1. Patriarhul Ieremia II. 2, Mitrofan Critopulos. 3. Mărturisirea mitropolitului Petru Movilă. 4. Mărturisirea patriarhului Dositei. — Privire generală.

Până la reforma protestantă pocăința a fost recunoscută și practicată ca taină în toată Biserica Mântuitorului Hristos. Schismele și disputele ivite în veacurile primare cu privire la pocăință au avut motive mai mult disciplinare decât dogmatice, Așa încât în primele 15 veacuri ale creștinismului doctrina despre taina pocăinței în esența ei a avut un caracter unitar și universal.

Erezia și mai mult decât erezia, tăgada, apare abia eu nașterea, definirea și propagarea protestantismului.

§ 17. Păreri și definiții teologice

1. Cel dintâi precursor al protestantismului, care neagă pocăința sacramentală, a fost Abelard (1142).

El declară că „puterea legării și deslegării a fost dată numai apostolilor, nu și urmașilor lor".[1] După ce Biserica îi condamnă propoziția ca eretică, el o retractează prin cuvintele: „Mărturisesc că nu numai apostolii, ci și urmașii lor, cei demni, și, atâta vreme cât sunt tolerați de Biserică și cei nedemni, au primit puterea legării și deslegării".[2] Revolta lui Abelard contra clerului a fost expresia nemulțumirilor vremii sale față de episcopii simoniaci, nedemni și excomunicați.[3]

2. Wiclif, prin doctrina sa despre predestinațiune, exclude pocăința. Dumnezeu a determinat și predestinat totul, încât Biserica și preoția nu mai au nimic de legat și deslegat. „Dacă omul, scrie el, se căește deajuns, orice mărturisire exterioară este superfluă și inutilă".[4]

3. I. Hus declară în fața sinodului dela Constanța că mărturisirea păcatelor este opera diavolului. „Mărturisirea vocală introdusă prin Inocențiu (III) nu este necesară, cum a definit-o acest papă. Rațiunea ei este că, dacă cineva a fost ofensat de fratele său prin cugetare, prin cuvânt sau prin faptă, este destul ca el să se pocăiască prin cugetare, prin cuvânt sau prin faptă.., Este un lucru dur și iară temei ca preotul să asculte mărturisirile poporului după cum se obișnuiește la latini... Cine a itrodus mărturisirea aceasta, este diavolul".[5]

4. Cel care a produs cea mai mare revoluție în istoria dogmelor Bisericii creștine a fost călugărul augustinian Martin Luther. Ceea ce l-a determinat pe el sa iasă din sărite și să declare război bisericii ca-

[1] *Etica,* M. P. L. 178, 673.
[2] Professio fidei, M. P. L, 178, 178.
[3] A. Michel: *La Penitence de ta Reforme a nos jours,* D. T. C. 12, 1.1050—1051.
[4] Prop. 7 ; Denzinger—Banwart, op. c, p. 587.
[5] Prop. 9—11. Hefele — Leclerq: *Hish des conciles,* 7, 309.

tolice, a fost tocmai taina pocăinței și mai ales practica vânzării indulgențelor de către călugărul dominican I. Tetzel.

Bomba prin care dă Luther semnalul de alarmă al revoluției și aprinde focul mișcării reformei religioase, a fost scrierea celor 95 de teze contra indulgențelor și afișarea lor la 31 Octomvrie 1517 pe pereții bisericii din Wittemberg. Iată câteva dintre ele:[1]

„Deoarece Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos zice: „Pocăiți-vă, împărăția cerului este aproape" (Matei 4, 17), însemnează că El a voit ca toată viața credincioșilor sa fie pocăință.

2. Aceasta nu trebue sa se înțeleagă despre pocăință ca taină, adecă despre actul mărturisirii și al epitimiei, care se săvârșește de dregătoria preoțească,[2]

5. Papa nu poate ierta alte pedepse pentru păcat decât pe cele impuse de el sau de rânduiala bisericească.

6. Papa nu poate ierta altfel vina păcatului decât declarând și confirmând că ea este iertată de Dumnezeu. ..

8. Rânduelile bisericești cu privire la penitențele de impus sunt numai pentru cei vii, nu și pentru cei morți,

10.. Neînțelept și rău procedează acei preoți care vorbesc de penitențe bisericești pentru morți în focul curățitor.

11. Aceasta neghină, că adecă epitimiile pot fi schimbate în pedepse în focul curățitor[3] s'a semănat, probabil, când dormeau episcopii.

20. Dacă papa dă indulgențe pentru iertarea tuturor epitimiilor, prin aceasta nu se înțeleg absolut toate, ci numai cele impuse de el.

[1] Hefcle — Leclerq, 8, 634-635; *Luthers Werke,* ed. Weimar 1, 233; trad. I. Mihălcescu: *Ist. Bis. univ.* II, București 1920, p. 241—248.

[2] Luther neagă deci *taină* pocăinței și actele ei; mărturisirea și canonirea, dar se și contrazice când în teza următoare recunoaște că orice pocăință internă produce „tot felul de mortificări ale cărnii",

[3] Biserica ortodoxă n'a primit niciodată astfel de învățături.

21. Greșesc dar toți predicatorii de indulgențe care învață că papa poate ierta prin indulgențe orice pedeapsă și a dărui fericirea.

22. Dimpotrivă el nu poate ierta sufletelor din purgator nicio pedeapsă pe care acestea trebuiau să o expieze în această viață...

24. De aceea cea mai mare parte din popor e înșelată prin acea nedeslușită și sunătoare făgăduință că s'ar ierta toate păcatele.

27. învățătură omenească propovăduiesc cei care zic că în clipa când zăngăne banul în cutie, sufletul scapă din purgator.

28, Aceasta e sigur că câștigul și lăcomia cresc când sună banul în cutie, dar reușita rugăciunii de intervenire a bisericii stă în bunăvoința lui Dumnezeu,

32. Cine crede că prin indulgențe e sigur de mântuire, acela va fi osândit de veci cu cel ce l-a învățat astfel.

40. Adevărata pocăință dorește și iubește pedepsele, pe când indulgențele dimpotrivă scutesc de pedeapsă,.,

49. Să se spună creștinilor că, dacă papa ar ști de traficul ce fac vânzătorii de indulgențe, ar prefera să prefacă în cenușă domul sfântului Petru, decât să-l construiască cu pielea, carnea și oasele oilor sale duhovnicești,

52, încrederea că prin țidule de indulgențe se poate obține fericirea este zadarnică...

62. Adevărata comoară a bisericii este prea sfânta evanghelie a slavei și harului lui Dumnezeu.

67. Indulgențele, pe care predicatorii le numesc „cel mai mare har", trebue socotite astfel, încât aduc acestora mulți bani.

68. In realitate însă ele sunt cel mai neînsemnat har...

75, A socoti indulgența papei așa de mare, că ea poate ierta pe un om care înjură pe Maica lui Dumnezeu, este nonsens.

79. Afirmarea că crucea indulgențelor, care este împodobită cu insigniile papii și pusă prin biserici are același preț cu crucea lui Hristos, este hulirea lui Dumnezeu.

85. Pentru ce se desființează prin banii dați pe indulgențe vechile rânduieli de penitență, care s'au desființat de mult prin neaplicare și sunt moarte ?"...

94. Să se îndemne creștinii să urmeze lui Hristos, capul lor„ în chinuri, în moarte și în iad.

95. Pentru ca să fie cu atât mai mult încredințați, ca cu multă trudă se intră în împărăția cerurilor"...[1]

Cu toate că Tetzel opune acestor teze de neîndurată critică a indulgențelor alte 95 teze, apoi reia combaterea în alte 150 teze mai temeinic studiate și cu toate disputele ce le are cu teologul I. Eck asupra pocăinței, Luther nu se lasă bătut și continuă cu toată dârzenia opera începută. înainte de Paștile anului 1518 rostește o cuvântare despre pocăință,[2] apoi în anul următor alta tot despre pocăință în limba germană,[3] în care atacă întreagă doctrina catolică despre taina pocăinței.

Pocăința adevărată, zice Luther, este a nu mai face răul; cea mai bună pocăință este viața nouă; optima paenitentia, vita nova.[4] In taina pocăinței și în iertarea păcatelor papa și episcopii nu au mai multă putere decât preoții; când aceștia lipsesc, orice creștin, chiar și o femeie sau un copil, poate să o săvârșească. Cele trei părți ale pocăinței: contritio, confessio și satisfactio, sunt necunoscute Bibliei și vechilor doctori ai Bisericii. In Biserica primară se făcea numai măr-

[1] In alt loc Luther spune tot despre indulgente următoarele: „Indulgența, într'adevăr, este bună și folositoare, dar numai pentru omul vechiu, pentru creștinii leneși și nedesăvârșiți,.. dar ea nu chiamă pe nimeni la perfecțiune, ci sufere și iartă toate neajunsurile. Atunci ce folos rezultă din ea? Nici căință, nici zdrobire de inimă, nici credință, nici har, ci numai iertarea pedepselor omului dinafară".,. Resolutiones 18; Sermon von Ablass 18, 14; cit, la Silvestru de Canev, V, p. 53.

[2] Sermo de paenitentia, *Luchers Werke,* op. cit. 1, 317—324.

[3] Ibidem 2, 709—723,

[4] Sermo de paen. op. cit, p, 321.

turisirea publică a păcatelor; cea secretă era necunoscută. Iertarea nu este nici opera deslegării, nici darul grației, ci al credinței. Preotul nu iartă, ci declară iertate păcatele. Nici prin căință nu se iartă păcatele, ci prin cuvintele lui Hristos: Orice veți lega și deslega... Dacă ați primit deslegarea preotului, zice Luther, credeți tare că sunteți iertați, și veți fi, oricum ar fi căința. Epitimiile nu au nicio valoare. Adevărata satisfacție este înoirea vieții creștine.[1] încrederea în Dumnezeu și convertirea, — iată pocăința.[2]

Toate aceste idei, cuprinse în 12 propoziții, sunt cenzurate de papa Leon X și, prin bula Exurge Domine, condamnate.

5. Alăturea de Luther și în armonie cu doctrina lui lucrează Filip Melanchton. învățătura catolică despre pocăință, după el, este plină de erori, absurdități și ipocrizie. Cheile înseamnă putere și oficiu de a lega și ierta păcatele, dar ele nu sunt privilegiul preoților, ci al Evangheliei; și fiindcă toți creștinii au misiunea să predice Evanghelia, toți au puterea legării și iertării păcatelor.[3] Nici satisfacțiile (pelerinagii, rosarii și alte practici asemănătoare), nici meritele prisositoare, nici purgatorul, nu sunt învățături ce vin dela Dumnezeu.

6. Reformații profesează aceeaș învățătură despre pocăință, ca și luteranii. Calvin spune că pocăința adevărată este mortificare și vivificare. Mortificarea e durere pentru păcat; vivificarea e mângaerea pe care o produce în suflet credința. Pocăința este prin urmare „o adevărată convertire a vieții noastre pentru a-l

[1] Luthers Werke, 6, 548.

[2] Vezi, Lipsius; *Luthers Lehre von der Basse,* Brunschwig 1892; A. Galley: *Die Busslehre Luthers und ihre Darstellung in neuester Zeii,* Gustersloh, **1891.**

[3] Disputationes theologicae, în; *Loci communes, Corpus reformatorum,* ed. de Halle, 12, 492—493.

urma pe Dumnezeu și calea pe care El ne-o arată".[1] Biserica romană a desfigurat-o cu ceremonii și invenții omenești. — Puterea cheilor, ca și la Luther, nu este un oficiu de jurisdicție, ci un minister, o slujbă a cuvântului evanghelic, pentru a trezi pe păcătoși la o viață nouă. Mărturisirea obligatorie și adevărată se face în fața lui Dumnezeu și din toată inima. Cea auriculară nu este obligatorie.

7. învățătura lui Zvingli este la fel. Admite că puterea cheilor a fost dată apostolilor însă în ce constă această putere, e departe de catolici ca „cerul de pământ".[2] Doctrina lui este identică cu cea a lui Calvin și a celorlalți reformatori.

8. Dacă examinăm conținutul cărților simbolice și ale teologilor protestanți, întâlnim aceeaș doctrină mai mult sau mai puțin contrară sfintei taine a pocăinței. Confesiunea de Augsburg declară că „pocăința este constituită din două părți. Una este căința, adecă groaza prin care cunoașterea păcatului lovește conștiința vinovatului ; alta este credința pe care o naște Evanghelia sau deslegarea; păcătosul crede atunci că păcatele sale sunt iertate prin Hristos; conștiința este consolată și mângâiată de spaime".[3]

Confesiunea suedeză rezumă pocăința în două cuvinte : Innovatio vitae și respinge mărturisirea făcută preotului și deslegarea.[4] Confesiunea de Erlau definește pocăința': convertirea dela păcate la Dumnezeu; paenitentia vera ad Deum conversio est ex peccatis... Deslegarea este interioară și exterioară; interioară prin

[1] *Instit. Chrisi.* III, 3, 1-5; Michel, D. T. C. 12, 1063.

[2] *De vera ei falsa religione.* De clavibus.*Opera,* Zurich 1832, 3, 220-224.

[3] De paen. la J. *1.* Miiller: *Die symbolischen Biicher der evanghdisch-lutheranischen Kirche,* Giitersloh 1898, p, 41.

[4] E, F. K. Miiller: *Die Bekenntnisschriften der reformierten Kirche,* Leipzig 1903, p. 189—190.

puterea grației lui Dumnezeu, exterioară prin vestirea evangheliei iertării păcatelor. Indulgențele sunt superstiții.[1]

In acelaș sens se exprimă și confesiunea Bisericii anglicane. Când recunoaște numai două taine, implicit tăgăduiește pe celelalte.

La drept vorbind, Biserica anglicană nu are o doctrină unitară asupra pocăinței. In articolul 25 din mărturisirea ei de credință recunoaște „două taine" instituite de Hristos: botezul și Cina Domnului. Pocăința se numără între celelalte „cinci taine", care „nu trebuese ținute ca taine ale evangheliei, unele fiind născute dintr'o imitare strictă a apostolilor, altele fiind stări de viață aprobată în Scripturi, însă care nu au totuși natura tainelor".[2]

Față de învățătura aceasta confuză, sunt teologi anglicani care recunosc pocăința ca taină sfântă și identifică „slujba cuvântului lui Dumnezeu" cu puterea „deslegării" pe care preoții o primesc din partea Bisericii. Funcțiunea iertării păcatelor și săvârșirea sfintei Euharistii sunt haruri deosebite ale preoției, după cum *se* arata aceasta în următoarea rugăciune cuprinsă în rânduiala sfințirii preoților anglicani: „Primiți Duhul Sfânt pentru slujba și vrednicia de preot în Biserica lui Dumnezeu, acum încredințată vouă prin punerea mâinilor noastre. Păcatele iertate vor fi, cărora le veți ierta, și ținute vor fi, cărora le veți ține, și fiți credincioși împărțitori ai cuvântului lui Dumnezeu și ai tainelor lui în numele Tatălui si al Fiului si al Sfântului Duh".[3]

[1] Ibid. p. 189—293 ; Michel D, T. C. 12, 1066.

[2] *Cele 39 articole de credință ale bisericii anglicane,* trad. de I. Beleuță în *Anuarul* Academiei teologice „Andreiane", Sibiu 1936, p. 24—25,

[3] I, Edward Vaux: *Preoții în Biserica anglicană,* trad. de L Beleută, în Revista Teologică, Sibiu 1937, p. 372-373,

Există în ritualul Bisericii anglicane și următoarea rugăciune de deslegare pe care preoții o rostesc asupra bolnavilor, după ce-și spovedesc păcatele: „Domnul, nostru Iisus Hristos, care a lăsat Bisericii Sale puterea de a deslega de toate păcatele pe acei care se căesc și care cred în El cu adevărat, să-ți ierte toate greșelile tale prin îndurarea Sa cea mare; și eu, cu puterea ce este dată mie, te desleg de toate păcatele tale în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin".[1]

Conținutul ortodox al acestor rugăciuni confruntat cu învățătura celor 39 articole de credință arată limpede confuzia dintre doctrina și practica Bisericii anglicane privitoare la pocăință. Una se crede și alta se face.

De o oarecare considerație se bucură mărturisirea păcatelor la metodiști; încolo toate sectele îi neagă orice caracter de taină. La fel o tăgăduiesc teologii protestanți în frunte cu Harnack;[2] și dacă se opresc asupra ei, o fac numai cu scopul ca să-i dovedească originea omenească și sa arate că Hristos a plătit pentru noi orice datorii și toate păcatele ni se iartă gratuit prin sângele jertfei Lui.

9. Cu toate acestea, pocăința nu a dispărut total din Biserica luterană. Ea se practică și azi de protestanții care se țin de Confesiunea Augustană, în următorul chip. înainte de cuminecarea liturgică, pentru a gusta cu vrednicie din pâine și vin, pastorul rostește credincioșilor aceste cuvinte:

[1] Ibidem, p. 373.

[2] *Dogmengeschichte,* ed. IV, *3,* 15 și urm- și 593; R. Seeberg; *Lehrbuch der Dogmengeschichte* 1, 366 și 546 ; K. B. Ritter : *Die Beichte der Gemetnde* 1926; G. Stetz; *Die Privatbeichte und Privatabsolution der Lutheranischert Kirche,* Franckfurt 1854; A. Ritschl; *Die christliche Lehre von der Reue und Varsohnung,* Bonn 1895—1903 ; Vezi și articolele din *Realencyklopadie fur ot. Theol.* ed. III: Caspari; *Beichte, 2,* 533 ; Kostlin; *Busse,* 2, 584; K. Burger: *Reue,* 16, 683 ; Seeberg -. *Bekehrung,* 2, 541.

— „Frații mei, niciun om, ajuns la vârsta înțelegerii, nu poate obține iertarea păcatelor, dacă nu le recunoaște cu o inimă mișcată de o căință sinceră și dacă nu crede că Dumnezeu vrea să-l ierte prin grația Sa, pentru dragostea lui Iisus Hristos. Ca voi să cereți iertarea păcatelor și confirmarea credinței, trebue să ziceți din adâncul inimii, cu mine, mărturisirea publică, pentru a da aci, în fața lui Dumnezeu, semnul căinței și a sincerității pocăinței voastre, ca apoi să fiți asigurați, prin deslegare, de iertarea păcatelor, în numele lui Iisus Hristos.

„Urmați deci din inimă cuvintele mele și ziceți (aci pastorul cu adunarea întreagă îngenunchiază):

„Mărturisesc aci, în fața lui Dumnezeu, eu care sunt *o* săracă făptură păcătoasă, că, vai! foarte mult am supărat pe atotsfântul Dumnezeu, de multeori și în diferite chipuri; nu numai prin păcate ordinare și arătate, prin impietate, profanare, blestem, minciună, nedreptate, mânie, necumpătare, senzualitate; ci încă prin păcate lăuntrice și ascunse; prin gânduri rele și dorințe criminale; prin necredință, neîncredere, nerăbdare, mândrie, sgârcenie, invidie, ură și printr'un mare număr de vițiî secrete, de care mă mărturisesc că sunt vinovat și pe care Dumnezeul meu le cunoaște mai bine decât mine. Le urăsc toate aceste păcate *și* mă căesc; am o adevărată părere de rău că le-am făcut și cer. din toată inima, grație și iertare de la Dumnezeul meu, pentru dragostea Fiului său preaiubit Iisus Hristos; și, făgăduind de a mă părăsi de ele, rog pe Domnul să voiască, pentru aceasta să mă ajute cu Duhul său cel Sfânt. Amin".

Pastorul și adunarea se scoală și apoi, pastorul, continuă:

— „Frații mei, toți aceia ale cărora pocăință și credință sunt sincere, să primească acum deslegarea păcatelor lor din partea Domnului.

„Bunul si atotputernicul Dumnezeu să aibă milă de voi și să vă ierte toate păcatele, prin meritul preasfintei patimi, a morții și Invierii preasfântului său Fiu Iisus Hristos, Mântuitorul nostru. Și eu, ca ministru rânduit de Biserică vă vestesc, prin porunca lui Iisus Hristos, iertarea tuturor păcatelor voastre, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Facă-i-se

fiecăruia după cum a crezut și Dumnezeul milei să întărească și să consfințească, în cerul Său, deslegarea care se vestește din partea Sa pe pământ. Amin".[1]

Precum vedem, ritualul pocăinței luterane este foarte simplu: un scurt îndemn, o rugăciune de pocăință și declararea iertării făcute în numele lui Dumnezeu, apoi urmează cuminecarea. Cu toată opoziția strașnică ce s'a făcut tainei, elementele ei principale s'au păstrat: căința, mărturisirea (generală, nu secretă) și deslegarea prin harul Domnului. Durere că practica și credința aceasta, deși insuficientă, este numai a unora dintre protestanți.

10. Sinteza erorilor doctrinare ale protestantismului cu privire la pocăință a fost una dintre lucrările pregătitoare ale sinodului tridentin. Toate propozițiunile eretice extrase din operele corifeilor Reformei, din confesiunile de credință și din scrierile lor teologice apărute până atunci, au fost adunate în 12 articole, supuse teologilor catolici spre discuție, apoi membrilor sinodului spre examinare și osândire. Dăm aci conținutul lor:[2]

1. Pocăința nu este taină așezată de Hristos pentru mântuirea celor căzuți după botez; numirea de scândură salvatoare nu este exactă; taina pocăinței e botezul.

2. Nu sunt trei părți ale pocăinței, numai două: groaza care atinge inima în urma cunoașterii păcatului și credința în evanghelia sau deslegarea prin care fiecare crede că păcatele lui sunt iertate prin Iisus Hristos,

3. Căința nu predispune sufletul spre primirea grației și nu iartă păcatele; e ipocrită și face pe om și mai păcătos.

Mărturisirea sacramentală secretă nu este de drept divin și e necunoscută până la sinodul Latran.

[1] *Confesiunea de Augsburg,* ed, portativă, Nancy, 1887, p, 122— 124, la A, Michel, D, T. C. 12, 1069.

[2] Vezi-le la A. Michel, D, T. C, 12, 1070—1072.

5. Înșirarea păcatelor nu e necesară ; nici păcatele mortale, nici cele veniale, nici circumstanțele în care au fost făcute. Mărturisirea lor face de prisos milostivirea divină.

6. Mărturisirea tuturor păcatelor e cu neputință și e de origine omenească. Trebue desființată, împreună cu spovedirea din postul Paștilor.

7. Deslegarea preoților nu este act judiciar, ci o simplă declarare că păcatele penitentului sunt iertate, chiar și când el nu se căește pentru ele.

8. Preoții nu au puterea legării și deslegării, ci toți creștinii, căci tuturor s'a zis; Oricâte veți lega...

9. Episcopii nu au dreptul să-și rezerve cazuri speciale de deslegări. Rezerva nu împiedecă deslegarea făcută de ministru.

10. Pedepsele pentru păcate sunt iertate de Dumnezeu deodată cu greșelile. Satisfacția e credința prin care înțelegem că Hristos a satisfăcut pentru noi. Satisfacțiile (canoanele) instituite de sfinții părinți au avut un scop disciplinar și pilduitor și nu iertarea păcatelor,[1]

11. Pocăința cea mai bună e viața nouă; rugăciunile, posturile, milosteniile și faptele supraerogatorii nu sunt poruncite — ca satisfacții, de Dumnezeu,

12. Satisfacțiile nu aparțin cultului divin; ele sunt obiceiuri omenești ce întunecă doctrina despre har, despre cult și despre binefacerea morții lui Hristos- Este o minciună afirmațiunea că puterea cheilor poate schimba pedepsele eterne în pedepse temporale ; ea are funcțiunea să deslege, nu să impună pedepse.

Toate erorile cuprinse în aceste articole au fost rând pe rând analizate, desbătute, confruntate și combătute cu texte și dovezi biblice, patristice și raționale, apoi osândite ca eretice. Doctrina penitențială pe care o opune catolicismul ereziilor protestante am arătat-o, când am vorbit despre pocăință în concepția catolică a mântuirii și am reprodus deciziile dogmatice ale sinodului tridentin privitoare la taina pocăinței.

[1] In punctul acesta protestanții sunt de acord cu doctrina ortodoxă despre canoanele de pocăință.

§ 18. Atitudinea Bisericii ortodoxe față de erorile protestante

Biserica ortodoxă a luat atitudine față de protestanți prin scrisori, prin studii teologice și prin sinoade ținute la Constantinopol, Iași și Ierusalim. La Constantinopol s'a combătut și osândit Mărturisirea eretică a lui Giril Lucaris, la Iași s'a revizuit și aprobat *Mărturisirea ortodoxă* a mitropolitului Petru Movilă și la Ierusalim s'a aprobat cea a patriarhului Dositei. învățătura despre pocăință își are în toate locul ei tradițional între cele șapte taine sfinte.

1. Patriarhul Ieremia II, în corespondența sa cu teologii protestanți dela Tubingen, denunță învățăturile greșite cu privire la pocăință atât ale catolicismului cât și ale protestantismului și afirmă doctrina ortodoxă. Iată ce scrie el despre valoarea și rostul epitimiilor:

— „Ce privește pedepsele stabilite de canoane pe care voi le respingeți cu desăvârșire, noi gândim: dacă ele se dau de slujitorii bisericii ca remedii, de pildă asupra celor trufași, lacomi, necumpătați și desfrânați, asupra celor invidioși și disprețuitori, asupra leneșilor sau asupra celor ce sufăr de alte asemenea păcate, ele sunt foarte folositoare și ajută mult la îndreptarea penitentului. Pentru aceasta și sfinții părinți au stabilit să se aplice celor ce se căesc- Dar dacă se dau în interesul ceior ce le conferă, iar nu spre vindecarea sufletului, dacă nu se aplică cum au stabilit sfinții părinți și cum le-au folosit ei, le respingem și noi și le socotim nefolositoare și necinstite și susținem că, fără îndoială, trebue a le privi ca atare.... Iertarea păcatelor noi o însoțim cu penitențe din mai multe cauze foarte însemnate. Mai întâi, pentru ca păcătosul să scape de pedeapsa involuntară și grea ce-l așteaptă în lumea cealaltă, printr'b suferință voluntară, căci nimic altceva decât o suferință de; bunăvoie nu poate îmblânzi pe Domnul".[1]

[1] Răsp, 12 din Ep. I, la Mihălcescu, *Dogma,* p, 199—200.

2. Mitrofan Critopulos numără pocăința în rândul celor trei taine principale: botezul, Cuminecătura și pocăința.[1]

3. Petru Movilă în Mărturisirea sa, aprobată de întreagă Biserica ortodoxă a Răsăritului, definește pocăința „părerea de rău pentru păcatele făcute, pe care omul le descopere înaintea preotului, cu tare hotărâre de a-și îndrepta viața sa în viitor".[2] In conținutul pocăinței intră zdrobirea inimii, mărturisirea prin grai viu a tuturor păcatelor și împlinirea canonului. Eficacitatea sau puterea ei se arată „când preotul după rânduiala și obiceiul bisericii desleagă păcatele".[3]

Folosul pocăinței, arătat în răspunsul la întrebarea la 114, este: recăpătarea nevinovăției botezului și a harului pierdut prin păcătuire, eliberarea din rușinea vinovăției, dobândirea păcii sufletului și a unei îndrăsneli asemănătoare cu a copiilor față de părinți.[4].

4. Mărturisirea lui Dositei asociază pocăinței mărturisirea secretă a păcatelor și-i vădește originea evanghelică.[5]

Elementele argumentelor biblice și patristice pentru combaterea teologiei penitențiale a protestantismului le-am expus implicit când am vorbit despre pocăință în soteriologia ortodoxă. Combaterea pe cale psiho-

[1] Kimmel: *Monumenta fidel Ecclesiae orientalis,* lena 1851, 2, 93. — O aflăm între cele șapte taine încă din Mărturisirea de credință atribuită lui Mihail Paleologul și prezentată la sinodul unionist din Lyon (1274), precum și la Simeon Tesaloniceanul (1429), M. P. G. **155, 197** și 489-503.

[2] I. Răsp. la întreb. **112.** Ed. Sibiu 1914, p. 83.

[3] Textele biblice pe care întemeiază P. Movilă elementele pocăinței sunt: instituirea tainei, Ioan 20, 22 — 23; căința; Psalm 50, 19 i mărturisirea verbală: Fapte 19, 18; Iacob, 5, 16; Marcu 1, 5; canonul: Psalm 33, 15; Ioan 5, 18; 8, 11.

[4] Mihălcescu: *Die Bekenntnisse und die wichtigsten Glaubenszeugnisse der gr. or. Kirche,* Leipzig 1904, p. 76.

[5] Toan 20, 23; Luca 13, 3 ; Cf. la Melhisedec, *Protestantismul,* op. cit. p. 101.

logică a concepției protestante despre pocăință o vom face într'un capitol aparte, în care va fi vorba despre psihologia pocăinței.

*

Privire generală. Pocăința în concepția protestantă a mântuirii e interpretată în mod unilateral și în cea mai mare parte inedit. Nu mai este taină și nu mai are nimic din ritualul ei patristic și liturgic.

Protestantismul — și pe urma lui toate sectele izvorâte din el — suprimă preoția ca intermediară între Dumnezeu și popor. Vorbește vag despre o mărturisire făcută direct lui Dumnezeu și de o predare cu credință în brațele Lui. M. Luther schimbă vocabularul teologic și sensul tradițional al cuvintelor și apare cu o teologie inedită.[1] Subiectivismul și individualismul iau locul obiectivității și a sinodalității. Principiul liberei interpretări a sfintei Scripturi și înlăturarea sfintei Tradițiuni ca izvor al descoperirii divine, deschid gândirii protestante ușa tuturor posibilităților de interpretare a creștinismului.

Așa se înțelege lipsa de unitate și originalitatea doctrinelor sale, originalitate sinonimă cu erezia. Desființând preoția ca taină, era desfigurată și desființată și pocăința. Din conținutul ei sacramental protestantismul nu a păstrat decât o lături psihologică, convertirea. A desființat fără niciun motiv serios mărturisirea — pe care în chip greșit o identifică cu pocăința, — constată cu durere un cugetător american,[2] și canonirea pedagogică și educativă a penitenților. In schimb a speculat și a exploatat peste orice limite greșelile teologiei catolice și practicile ei imorale, exagerând greutățile mărturisirii și ridiculizând ușurința cu care sunt iertați păcătoșii.

[1] Michel, D. T. C. 12, 1050.

[2] W. James: *L'Experience religieuse,* ed. III, p, 386.

Facem aici o constatare ce se cere subliniată. Protestantismul avea motive îndreptățite să se ridice și să se revolte în contra catolicismului. Numai că exagerările doctrinale ale acestuia au dat naștere la alte exagerări și abuzuri de interpretări și mai mari și mai vinovate, adeverind proverbul că cel ce se supără greșește.

Din doctrina catolică a pocăinței protestantismul atacă dela început și cu mai mare vehemență indulgențele și abuzurile lor doctrinale și comerciale, — tocmai ceea ce combate și ortodoxismul. Odată revoluția pusă în mișcare ea distruge și lucruri ce trebuiau să se păstreze. Patima revoluționară a făcut ca protestantismul să treacă peste marginile obiectivității și ale onestității și să desființeze așezăminte sacramentale seculare, ecumenice, cum este pocăința și în locul lor să așeze doctrina bunului plac, singura doctrină asupra căreia, fără să-și dea seama, cad de acord toți protestanții și toate sectele lor.

Iată de ce Biserica ortodoxă se ține și rămâne tare și trează pe pozițiile ei doctrinale. Păzind nealterat depozitul învățăturilor biblice, patristice și liturgice, s'a ferit și de inovațiile catolicismului și de exagerările protestantismului. A rămas cetate nebiruită, credincioasă Tradiției și tare în dogmele Domnului și ale apostolilor. Aci e gloria ei și aci se ascunde cheia ce lămurește taina: De ce între zidurile ei protestantismul nu a pătruns și nici să se nască nu ar fi putut.

PARTEA III

PSIHOLOGIE SI EXPERIENȚĂ PENITENȚIALA

CAPITOLUL IX

PSIHOLOGIA POCĂINȚEI

§ 19. Documentări penitențiale psihologice. Introducere: 1. Necesitatea psihologică a pocăinței, după Origen, si Efrem Sirul, sf. Ioan Gurădeaur și Sf. Grigorie cel Mare. 2. Convertirea și raportul ei cu pocăința. 3. Netemeinicia concepției protestante despre pocăință. 4. Emoția religioasă în convertire și pocăință, 5. Cercetarea conștiinței. Un text de ajutor. 6. îndrumarea și îndreptarea conștiinței penitenților. 7. Roadele pocăinței. — Privire generală.

Pocăința nu are numai o documentare istorică, biblică și patristică universală, ci și una psihologică.[1] Sufletul omului vinovat a tins și năzuiește totdeauna spre pocăință, ca prin exercițiile ei să-și ispășească păcatele și prin harul ei să-și dobândească nevinovăția și pacea conștiinței.

Mai mult decât orice forme și reguli exterioare, conștiința păcatului neliniștește sufletul omului și-l face să înseteze după libertatea și lumina salvării. Cine face pacatul *rob este* păcatului.

[1] Toma d'Aquino observă just că pocăința este de două feluri r lăuntrică și externă. Lăuntrică este aceea care ne face să plângem păcatul făcut; pocăința aceasta trebue să dureze toată viața... Pocăința externă se arată prin semne externe de căință, prin mărturisirea păcatelor făcută preotului care le desleagă . . . Scopul amândurora este a obține iertarea păcatelor și a păstra sentimente de pocăință pentru a nu mai cădea în păcate. — *La Penitence,* I, p. 54—55.

Dar nu este rob care să nu dorească eliberarea, nici suflet pătimaș care să nu aspire spre purificare și înălțare. In felul acesta misterul pocăinței are o justificare psihologică în desăvârșită armonie cu cea istorică, biblică și patristică. Antichitatea și universalitatea sentimentului pocăinței descopere realitatea păcatului și confirmă necesitatea, antichitatea, unanimitatea și universalitatea dogmei pocăinței,

1. întâi de toate și în general, pocăința are o necesitate psihologică. Nu este om care umblă prin întunerec să nu dorească lumina. Întunericul inspiră neliniște, teamă, groază, moarte. Patria sufletului este cerul, adecă lumina, fericirea și viața veșnică. In stare de păcat sufletul este în stare anormala este deviat și rătăcit dela calea destinației lui firești și dumnezeiești. De aci neliniștea și tulburarea conștiinței lui deoparte, iar de alta dorul după Dumnezeu și lupta de a se smulge prin felurite practici ispășitoare din lanțurile patimilor și din brațele morții, pentru a ajunge din nou în starea lui normală, adică neprihănit.

Pocăința o întâlnim și în viețile sfinților. Adeseori sufletele cele mai curate simțesc mai mult necesitatea pocăinței. Faptul acesta își are următoarea justificare: *a)* Sfinții trăind în mai multă lumină și iubire divină, văd mai bine decât păcătoșii realitatea păcatelor și necesitatea curățirii lor. *b)* Sfinții simțesc mai mult decât păcătoșii trebuința pocăinței pentru a preserva sufletele de căderi și păcate viitoare.[1]

înainte de a exista psihologia ca știință a fenomenelor sufletești și psihanaliza ca încercare de lămurire a tainelor din subconștientul sufletului, marii dascăli ai Bisericii, sfinții părinți și scriitorii creștini au arătat necesitatea psihologică a pocăinței în general și a elementelor ei în special. Ne oprim la câțiva dintre

1 Cf.. Toma d'Aquino: *La Penitence,* Appendice I, vol. II, p. 418,

ei — Origen, Efrem Sirul, Ioan Hrisostom și Grigorie cel Mare — și citățm din scrierile lor câteva texte care ne vor convinge că psihologia vieții religioase nu este o temă necunoscută epocei primare și patristice a Bisericii creștine.

După marele Origen, pocăința și corolarul ei, mărturisirea păcatelor, are o justificare logică și o adâncă necesitate psihologică. Orice suflet, care păcătuiește, se pătează, se bolnăvește și se înnegrește, dar prin pocăință și mărturisire se îndreptează.

— „Despre toate sufletele care se convertesc la pocăință, după ce au făcut numeroase păcate, se poate spune că sunt negre din cauza păcatelor, dar sunt frumoase pe urma pocăinței și a roadelor pe care le produce pocăința".[1]

în stare de păcat sufletul e negru. Prin pocăință devine curat, căci prin spovedire păcătosul elimină din el răul păcatului și se ușurează, așa după cum se ușurează stomacul când elimină mâncările care nu se *pot* mistui.

— „Vezi, ce ne învață pe noi dumnezeiasca Scriptură, ca să nu ne acoperim păcatul. Căci precum cei ce se îngreunează de o mâncare nemistuitoare, sau bogată în sucuri și flegmă, vărsând se ușurează: așa se vor neliniști înăuntru și se vor îneca de sucul și de flegma păcatului aceia ce au păcătuit și-și acopăr și ascund păcatul. Iar dacă cineva se face acuzatorul său, când se învinuiește și se mărturisește, varsă păcatul și se curăță de toată cauza bolii. Numai caută cu îngrijire, cui să-ți mărturisești păcatul ? Caută mai întâi doctorul căruia să-i descoperi cauza bolii tale, ca el să fie neputincios cu cei neputincioși, să plângă cu cei ce plâng, să aibă durere și să simtă împreună, arătându-se mai întâi doctor înțelept și îndurător; dacă îți va spune ceva sau te va sfătui, să faci și să împlinești aceea; și dacă va cunoaște și va vedea el că boala ta ar trebui

[1] Comentarul la Cântarea Cântărilor 2, 5; Turmei, op. c. p. 92.

arătată și vindecată în adunarea bisericii întregi, și că în acest chip se pot zidi și ceilalți și tu însuți te poți lesne vindeca, atunci după multă cumpănire și după sfatul aceluiaș doctor experimentat să o faci și tu aceasta".[1]

După cum bolnavii au lipsă de doctori, așa păcătoșii au nevoe de preotul duhovnic pentru a-și încredința lui secretele conștiinței și a se tămădui prin sfaturile lui înțelepte și prin mijlocirile lui sacramentale.

Este om împietrit în rele care nu se supune pocăinței și nu-i află niciun folos. Dar este de preferat omul care își mărturisește păcatele ca să primească harul iertării divine. Căci cu cât se căește mai sincer și cu cât arde mai mult în focul durerii sufletești, cu atât e mai sigură mila și iertarea lui Dumnezeu.[2]

După sfântul Efrem Sirul pocăința este un doctor bun, care aduce mângăere și odihnă. Darul pocăinței alină sufletul și povățuește spre mântuire. Pocăința mângăe ca o mamă și spală sufletul ca o apă curățitoare. Ea se face prin lacrimi, suspinuri și mai ales prin mărturisire. Pocăința este topitoarea păcatului; din plumb face aur. Pocăința omoară și învie; din întunerec face lumină, din păcătoși apostoli și din pustie face casă lui Dumnezeu.

Omul din fire este supus patimilor, care se pun peste ochii sufletului ca niște urdori ale răutății. Pocăința spală ochii sufletului, stăpânește peste firea cea

[1] Omilia 2 la Psalmul 37; M. P, G, 12, 1381-1382.

[2] — „Unul nu arată nicio durere, nicio mustrare de conștiință. Altul este în prada durerii care îl împiedecă să mănânce și să bea. Cufundat în tristețe continuă, el are totdeauna în față păcatul ce-l învinuiește. Neliniștea lui sufletească nu este numai de o zi sau de o noapte; ea se prelungește. Pe care îl preferați? Care pare a-și pune nădejdea în Dumnezeu? Nu acela care plânge și geme pentru greșelile sale ? Da, speranța acestuia este mai bine întemeiată, căci cu cât el arde mai mult în focul durerii, cu atât obține mai sigur milostivirea". — Omilia la Ieremia 19, 9; M. P, G. 13; Turmel, o. c. p. 92.

neputincioasă și înfrânează patimile; surpă trufia și zidește întru dragoste; biruește meșteșugurile șarpelui și întărește dragostea către Dumnezeu; pierde păgânătatea și apropie de Dumnezeu. Pocăința este unită cu Biserica. Vai este ereticilor care zic că nu este pocăință.[1]

Păcatul sălășluit în trup stăpânește mintea și inima ca un tiran. Sufletul în trupul păcătosului este ca o pasăre în colivie sau ca o oaie dusă spre înjunghiere. Lanțurile și dulceața păcatului îl robesc ca pe un viteaz înlănțuit, sau ca pe un uriaș cu mâinile și cu picioarele tăiate. Păcătosul este un mort viu, un orb ce vede, o făptură îndobitocită în care așezarea ticăloasă a patimilor pregătește osânda veșnică.

Pocăința este stăpâna patimilor. In calea ei stă însă rușinea.

— „Sunt mulți care din rușine își lasă patimile cele ascunse nevindecate. Eu însă nu tăinuesc mulțimea nedreptăților celor ce sunt în mine; nu ascund rușinea mea. Că mai bine este pentru mine cerșind să trăesc, decât rușinându-mă de foame să mor cu ticăloșie".[2]

Contra sentimentului de rușine în pocăință vorbește luminat sfântul Ioan Gurădeaur, arătând că păcatul rușinează, nu pocăința:

— „Sunt două lucruri: păcatul și pocăința; păcatul e rana, pocăința e leacul. Precum în trup sunt răni și leacuri, tot așa în suflet sunt păcate și pocăința. Dar păcatul e împreunat cu rușinea, iar pocăința aduce încredere și curaj. Ia seama cu luare aminte, te rog, ca nu cumva, încurcând rânduiala, să pierzi folosul. Este rană și leac, păcat și pocăință; în rană e puroi, in leac curățarea de puroi; în păcat puroi, în păcat ocară, în păcat râs: în pocăință încredere, în pocăință libertate, în po-

[1] Vezi: *Cuvintele și învățăturile* prea -cuv. Ef. Sirul, op, c. p. 87 — 110.
[2] Ibidem, p. 224,

căință curățirea de păcat. Ia seama cu luare aminte- După păcat urmează rușinea, după pocăință încrederea. Ai priceput ce spun? Satana a schimbat rânduiala asia și a dat păcatului încrederea iar pocăinței rușinea".[1]

Cum duhul cel rău schimbă ordinea morală a lucrurilor și cum rușinea depărtează pe pătimaș de pocăința, Gurădeaur ne-o arată în următorul text:

— „Unul e cuprins de o dorință nebună după o destrăbălată obștească; o urmează ca un rob, intră în localul de desfrâu. Fără să-i fie rușine, fără să roșească se împreună cu această desfrânată, săvârșește păcatul. Nicăieri nu-i e rușine, nicăieri nu roșește. Iese de acolo după săvârșirea păcatului și îi e rușine să se pocăiască. Nefericitule, când te-ai împreunat cu desfrânata nu ți-a fost rușine, iar când ai venit să te pocăești, atunci ți-e rușine ? Ia spune-mi: se rușinează ? Dar de ce nu se rușina și când se deda desfrâului? Săvârșește fapta și nu se rușinează,, iar de vorbă îi e rușine ? Dar aceasta e o uneltire a diavolului. In mijlocul păcatului nu-i îngăduie să-i fie rușine, ci îl lasă sase dea în vileag; căci știe, că dacă se rușinează, fuge de păcat; de pocăință îl face să-i fie rușine, căci știe că de rușine nu se pocăește. Diavolul face două rele deodată; îl împinge spre păcat și nu-l lasă să se pocăiască".[2]

In inima omului este un război fără de odihnă. Simțurile aprind pofta desfătărilor și sentimentele aprind plăceri ce caută să stingă puterea virtuții și glasul conștiinței. Astfel trupul întreg arde ca de pojar și de farmece și sfârșește în mreaja pierzării, dacă nu se pocăește. Inima întinată, întinează și trupul; dintr'un izvor necurat, curg gânduri necurate. Cine însă cugetă la Dumnezeu stinge răul în fașă, prin spovedanie, — căci mărturisirea păcatelor este inima pocăinței. Harul spovedaniei stinge focul poftelor și împrumută virtuții și conștiinței putere biruitoare.

[1] Omilia 8, 2 ; trad, St. Bezdechi, op. c. p. 88,
[2] Omilia 8, 2 ; Ibidem, p. 88-89.

Pocăința regelui David prilejuiește sfântului Ioan Gurădeaur următoarea frumoasă și justă observație psihologică:

— „Proorocul era în stricăciune, mărgăritarul în noroi. Dar nu-și dase seama că păcătuise, atât de orbit era de patima lui. Când vizitiul e beat, carul merge în neorânduială; dar ceea ce e carul și vizitiul, acelaș lucru e trupul și sufletul. Dacă sufletul e înzăbrenit, atunci și trupul se tăvălește în noroi. Cât timp vizitiul se ține bine, și carul e mânat bine; când însă acesta își pierde puterile și nu poate să țină frânele, atunci se vede că și carului îi merge tare rău. Tot așa se întâmplă și cu omul: cât timp sufletul e treaz și veghează, și trupul rămâne curat; dar când sufletul e întunecat, și trupul se bălăcește în tină și desfătări. Și ce-a făcut David? A preacurvit cu nevasta altuia, dar nu știa și nici n'a fost învinovățit de cineva, și asta, când era la adânci bătrânețe. Ca să înțelegi, dacă cumva te dai nepăsării, că nici ție nu-ți folosește părul cărunt, și iarăși, că nici tinerețea nu poate să-ți aducă vătămare, dacă ești harnic și plin de râvnă. Nu vârsta face moravurile, ci faptele bune izvorăsc din înțelepciunea sufletului".[1]

Așa dar izvorul păcatului este în om, iar remediul lui este virtutea și harul pocăinței. Păcătosul este un mort, ca și Lazar din Evanghelie. Mărturisirea înseamnă întoarcerea la viață, ne încredințează sfântul Grigorie cel Mare:

— „Vedeți, ucenicii desleagă de legături pe mortul înviat de Iisus. Dacă ar fi deslegat un Lazar mort, ar fi mișcat putreziciunea mai de grabă decât să-și arate puterea. Considerațiunea aceasta ne îngăduie să vedem că autoritatea pastorală nu trebue să lege pe aceia pe care știm că Stăpânul nostru i-a readus la viață prin grația resuscitantă. întoarcerea aceasta la viață, chiar înainte ca cel înviat să facă binele, se. recunoaște în faptul că-și mărturisește păcatul. Iisus de asemenea, în fața mormântului lui Lazar, nu zice „revină la viață", ci „vino afară". Orice păr-

1 Omilia 2, 2 ; op. cit. p, 14.

cătos atâta vreme cât își ascunde păcatul în adâncul conștiinței sale este îngropat în adâncurile mormântului, Dar păcătosul vine la lumină, când, spontan, își mărturisește mizeriile sale... mortul se scoală! Păcătosul își mărturisește greșala. Odată sculat, ucenicii îl desleagă, vreau să zic, păstorii Bisericii îi ridică pedeapsa pe care ar merita-o acela care nu s'a rușinat să mărturisească ceea ce a făcut".[1]

Actul sacramental al deslegării sacerdotale încoronează spovedania. Ascunse în adâncimile conștiinței, păcatele întristează, înnăbușă, neliniștesc și răpesc omului viața trăită în luminile și bucuriile harului divin. Spovedania în schimb descarcă conștiința, înlocuește întunericul cu lumina și moartea cu viața trăită sub ploaia harului sfințitor.

2. Partea cea mai însemnată din studiul despre psihologia pocăinței îl alcătuiește capitolul despre convertire și raportul ei cu pocăința.

Nu este ușor lucru a face pe oameni să se recunoască păcătoși, sau dacă s'au recunoscut odată ca atare, să fie determinați și convinși a nu mai păcătui. Noțiunea de „păcat" este din ce în ce mai ștearsă și conștiința morală a multor oameni adormită. Credința religioasă și sensibilitatea morală în multe suflete lasă loc îndoielilor, indiferentismului, scepticismului, pozitivismului sau chiar ateismului. Prima consecință a slăbirii credinței religioase și a sentimentului religios, este slăbirea, uneori chiar ruperea frânii morale. O cădere de pe tărâmul religios este însoțită de o scădere a moravurilor și de o mulțime de sentimente contradictorii care dezechilibrează sufletul. Armonia lăuntrică cedează disarmoniei, liniștea neliniștii, bucuria durerii, pacea conflictului lăuntric, mulțumirea nemulțumirii; plăcerea, desgustului de viață și așa mai departe până la tragicul disperării. O mulțime de mărturisiri și auto-

[1] Omilia 26 la Ioan 20, 19—21 ; M. P. L, 86, 1200.

biografii ne determină să nu avem nicio încredere în liniștea sufletească a necredincioșilor și a păcătoșilor. Ea este, când este, numai aparentă. In fondul sufletului lor este tulburare la unii, clocot la alții și mustrare de cuget la toți. Starea aceasta de criză, confuzie și noapte internă este, ca și o stare de boală, nenormală.[1] Ea trezește în om dorința de liberare și curățire. Sub stăpânirea ei omul meditează, caută răspunsuri, luminișuri, siguranță liniștitoare, spre care îl povățuește rațiunea mistică a inimii, pentru a explica și suporta mizeria vieții.[2]

Logica rece uneori poate da omului iluzia unei convingeri antireligioase și atee. Dar aceasta nemulțumește și nu satură setea cerească a sufletului. De câteori indiferenții religioși și necredincioșii își strigă într'o formă sau alta dorul după liniștea și curățenia sufletului?... Câți duhovnici nu au primit și nu primesc în fața altarului și în scaunul mărturisirii penitenți care exclamă și se roagă învinși de neputință;

— „Părinte, dă-mi liniștea sufletului!..."[3]

Sufletul omului este un mister, o enigmă ce nu se poate descifra după toate regulile logicei.[4] Motivele

[1] Citățm o mărturisire tipică în acest sens, a lui I. Bunyan: Eram „părăsit de Dumnezeu, de Hristos, de Duhul Sfânt, de tot ce era bun. Pata originală, iată ce făcea durerea și tulburarea mea , .. Păcatul, corupțiunea curgea din inima mea ca o apă dintr'un izvor... Eram o povară pentru mine însumi și în acelaș timp un obiect de spaimă". — La James: *L'Experience religieuse,* ed, III, p, 132—133,

[2] Iată mărturisirea unui cugetător — J, J. Rousseau — nemulțumit cu filosofia ateistă: „Ea nu m'a convins, ci m'a neliniștit, Argumentele ei m'au tulburat, fără să mă poată niciodată convinge . . , Mă învinuiam de eroare mai puțin ca de inepție și inima mea le răspundea mai bine, decât rațiunea mea". — *Rever Ies,* la H, Delacroix: *La religion el la foi,* p. 324,

[3] Un exemplu zguduitor, vezi în lucrarea: *La picioarele altarului,* de C Nitescu-Zlatian, ed. Cartea Rom. București, 1937.

[4] Th. Mainage: *Introduction a la psihologie des convertis,* p. 53,

demonstrării logice au în viața sufletească a oamenilor un rol foarte însemnat, dar nu sunt suficiente pentru a împăca și liniști sufletele. Ele cer și aprobarea inimii, căci motivele sentimentale satisfac mai mult ca cele raționale. Inima dă elan vieții și oferă câmp de manifestare experienței religioase.[1] Inima este izvorul dragostei și rațiunea rațiunii, dacă ne putem exprima astfel. Când ea își afirmă cu tărie drepturile, omul e supus unui proces de adâncă transformare morală și intelectuală.

Ce însemnează toate aceste afirmațiuni și constatări? însemnează că în credința religioasă și în viața morală se întâmplă experiențe care revoluționează și transformă sufletul; se întâmplă răsturnări și înlocuiri, moarte și renaștere. Aceste experiențe se numesc în limbaj teologic și psihologic *convertiri.*

Păcatul naște în om suferință, contraste, dublare morală și nevoia unei alegeri între viața și neant, între Ierusalim și Babilon, între Dumnezeu și diavol. Doua euri, două inimi, două voințe sunt într'o crâncenă luptă ce are de scop restabilirea unității sufletești.[2]

Evoluția normală a unui caracter constă în unificarea vieții sale interioare, în unificarea eului real cu eul ideal.[3] Este clasic procesul acestei unificări sufletești în sufletul fericitului Augustin, pe urma luptei dintre cele două voințe împărțite, proces ce se întâi-

[1] Controlul științific al experienței religioase este ceva foarte relativ, subiectiv și periferic. Credința religioasă, emoția religioasă și sublimul religios au caractere suprarationale și uneori supranaturale, ceea ce nu înseamnă că sunt contra rațiunii sau contra naturii. De aci greutatea de a supune experiența religioasă analizei psihologice, așa după cum o preconizează de pildă un J, H, Leuba în opera sa: *La psychologie des phenomenes religieux,* trad. L. Cons, Paris 1914.

[2] R. Allier: *La psychologie de la conversion* 1, p. 344.

[3] W. James, op. c. p. 142,

nește în sufletele tuturor convertiților și penitenților, într'un grad mai mare sau mai mic:

— „Voința nouă care începuse să existe în mine... nu era în stare să biruiască pe cealaltă, mult mai veche și mai tare. Cele două voințe ale mele se luptau și discordia lor. îmi sfâșia sufletul. înțelegeam acum prin propria mea experiență ceea ce cetisem ca poftele trupului sunt potrivnice Duhului și ale Duhului potrivnice trupului (Galateni 5, 17)-. Cugetările pe care le ridicam spre Tine erau asemenea eforturilor acelora care vreau să se scoale și se scufundă din nou în somnul ce-i cuprinde— Nu știam cum să răspund la chemarea Ta: Deșteaptă-te cela ce dormi și te scoală din morți și te va lumina Hristos (Efeseni 5, 14)... întârziam să mor față de moarte pentru a reveni la viață. Răul înrădăcinat avea mai mare stăpânire asupra mea ca binele, mai nou. Și cu cât vedeam apropiindu-se clipa hotărîtoare, când trebuia să devin o altă făptură, cu atât ea (clipa) mă umplea de groaza".[1]

Icoana aceasta a sufletului divizat de tulburări este de o precizie psihologică desăvârșită. Omul nu poate trăi două vieți suprapuse. O unitate nouă caută. Și cu cât crește suferința și remușcarea pentru păcate, cu atât unitatea aceasta trebue să se realizeze. Viața nouă începe prin moartea eului vechiu, când adecă ideile noi se coc în umbră și apoi strălucesc la lumina conștiinței ;[2] sau, cu alte cuvinte, când forțele subconștiente — după incubație și cerebrație — triumfă, lent sau subit și se revarsă asupra cercului luminos al conștiinței. După desagregare urmează ruptură, după ruptură cristalizare și apariția unui stil nou de viață. Fenomenul acesta sufletesc se numește convertire, adică întoarcere prin evoluție sau revoluție lăuntrică la slujirea unui ideal de perfecțiune creștină, la Dumnezeu.

[1] Confes. Lib, VIII, cap, 5, 7 și 11; V. James, op. c, p, 143-144.
[2] W. James, op. c, p, 175.

W. James descrie procesul psihologic al convertirii în felul următor: Psihologia ne vorbește de asociații de idei ce stau în grupuri aparte, ca și sentimentele, în labirintul subteranelor vieții interioare. Intre diferitele lor grupuri se face opoziție. Prin puterea emoției se întâmplă ca cele dela centru trec la periferie și cele dela periferie, la centru. „Convertirea unui om e trecerea dela periferie la centru al unui grup de idei și impulsii religioase care devin de acum înainte focarul permanent al energiei personale".[1] Nici observatorul, nici subiectul nu pot explica deplin acest proces, cum un sistem de idei poate crește sau slăbi și cum un grup de sentimente, idei și credințe vii și calde se ridică pe ruina altui grup de sentimente, idei și credințe moarte. In acest act lucrează și un „deget misterios" — intervenția lui Dumnezeu în convertire — care dărâmă lent sau subit eul vechi, așa după cum o casă poate fi dărâmată cărămidă cu cărămidă, sau distrusă deodată, prin explozie. Important e momentul când și cum ajunge omul la "Convingerea păcatului" și la necesitatea grației dumnezeiești. Căci păcatul obsedează sufletul ca a durere fizică trupul; provoacă în noi dorința și trebuința mântuirii și nu ne liniștește până ce sufletul nu are experiența unui ajutor de Sus și convingerea că l-a primit.

Convertirea urmărește „mântuirea de păcat", ca și pocăința.

In convertire se împacă rațiunea cu inima ; o credință nouă apare, o viață nouă se naște. Cele vechi au trecut și iată nouă și curate s'au arătat toate gândurile și simțirile omului.[2]

[1] Ibidem p. 165-166.

[2] — „înainte este adeseori o stare de neliniște, de nemulțumire de sine și de alt", de dezgust pentru toate lucrurile, de neputința de a dori,

POCĂINȚA

Convertirea e sfărâmare de orgoliu și sfârșit de anarhie internă; este o renaștere de entuziasm, o schimbare la fața sufletului, o întoarcere acasă.[1] După cum pasiunile schimbă sensibilitatea și brutalitatea instinctelor ucide delicatețea sentimentelor, așa convertirea schimbă gustul vieții, descopere răul și organizează viața morală după un principiu nou, după o doctrină sacră, creștină. Convertirea smulge sufletele din corupția răului[2] și are mai presus de toate un caracter religios.[3] Convertirea este o victorie asupra naturii căzute, o emancipare, o creștere de energie, un cer nou și un pământ nou. Viața prin convertire primește o valoare nouă; credința prin convertire tresare, se ajută, se iluminează intelectual și moral.[4]

După Th. Mainage, convertitul este un om întors la viața creștină. „Inteligența sa, voința sa, pasiunile sale se lasă străbătute, impregnate de seva evanghelică".[3] Fizionomia morală a convertitului este esențial schimbată, străbătută și transfigurată de viața Evangheliei, înțelege adevăruri neînțelese până aci, e capabil de eforturi superioare celor dinainte de convertire și în-

de a plăcea... După convertire, un sentiment de bucurie, apoi de pace; de liniște; toate iau aparente de noutate", — Ribot: *Revus de Philosophie,* II 1904, p, 49—50; Allier I, p. 522,

[1] Delacroix, op, c, p. 330.

[2] Mainage, op, c. p, 29—30.

[3] — „Când sufletul, după o luptă interioară în care a dominat simțul slăbiciunii și al nefericirii sale află armonia și fericirea în intuiția realităților religioase, numim această trecere, lentă sau subită, convertire", — James, p, 160,

[4] După H. Delacroix convertirea are următoarea schemă clasică, împărțită în trei faze. I: Neliniște, sentimente de neputință, impresii de lipsuri, depresiuni, teamă de viitor, meditat", slăbirea convingerilor și ideea unei vindecări posibile. II; Crize, atracții, aspirații, sentimente de eliberare și adaptarea sufletului la un nou principiu de viață. III: Viata nouă, când afectivitatea se schimbă și inteligenta este satisfăcută. — *La rel. et la foi,* p. 341—342.

[3] *Introduction,* op. c. p, 15.

sași lumea o privește îmbrăcată în aureola unei frumuseți neavute.

Grija de căpetenie a convertitului este eliberarea din lanțurile patimilor și ale păcatelor. Starbuck remarcă foarte just acest fapt când scrie: „In spiritul unui candidat la convertire sunt doua lucruri: deoparte decăderea sa prezentă, păcatul de care dorește sa se scape; de altă parte idealul pozitiv pe care aspiră să-l realizeze. Insă sentimentul păcatului său este în câmpul conștiinței o regiune mult mai distinctă, decât idealul întrevăzut prin imaginația sa. In cele mai multe cazuri se poate zice că păcatul absoarbe toată atenția în așa fel, încât convertirea este o luptă pentru a scăpa mai degrab de păcat decât a cuceri perfecțiunea".[1]

Intr'adevăr, pricina convertirii este întâi de toate păcatul, dacă nu ar fi păcatul nu ar fi nici convertirea. Răul tulbură pacea sufletului. Durerea păcatului neliniștește și torturează pe om ca un instrument de pedeapsă. Ea cere *mărturisirea răului,* energică și totală.[2] Așa încât esențialul unei convertiri este o spovedanie. Intr'un anumit sens convertirea este o pocăință și pocăința o convertire, căci cine se pocaește este chemat să se convertească, să-și schimbe viața.[3]

Totuși convertirea ca fenomen sufletesc nu poate fi identificată cu pocăința ca taină și virtute evanghelică. Din capul locului noțiunea „convertire" are o sferă mult mai restrânsă decât „pocăința". Convertirea începe pocăința, dar nu o cuprinde. Fiecare penitent trebue să fie un convertit și fiecare convertit trebue să se purifice pe calea pocăinței sacramentale.

Convertiții fac emoționante mărturisiri de păcate, își descarcă conștiința pentru a-și dobândi pacea su-

[1] Citat la James op, c, p. 177,
[2] Allier I, p, 540; II, p. 195—196.
[3] Allier I, p. 449-450.

fletului. In felul acesta *convertirea este începutul pocăinței,* dar *și scopul eu*

Orice pocăință este de dorit să fie mai întâi o convertire și orice penitent să se întoarcă la casa sa un om nou, un convertit. Numai în felul acesta taina sfântă își dă roadele sale depline.

3. Protestantismul și sectele izvorâte din el au păstrat din pocăință numai o vagă mărturisire făcută direct lui Dumnezeu, fără nicio practică a spovedaniei și fără nicio mijlocire sacramentală.

Greșala aceasta nu are nicio scuză, deoarece mărturisirea este ceva normal și necesar în viața omului. Mărturisirea păcatelor este o „terapeutică morala de subtilă psihologie". Ea ușurează sufletul și lacrimile pe care le varsă uneori penitenții „dovedesc tocmai binefacerile acestei derivații psihice, acestei descărcări și liberări sufletești".[1]

Mărturisirea corespunde nevoilor vieții interioare fiind „una dintre formele de purificare de care credinciosul are trebuință, când vrea să intre în raport cu divinitatea. Cel ce se mărturisește se desbracă de ipocrizie și se vede așa cum e; corupția lui devine arătată".[2] Acelaș psiholog al convertirii și al experienței religioase afirmă că practica mărturisirii la protestanți a dispărut fără ca ei să poată arăta destule cauze ale acestui fenomen istoric, — cu toate că Biserica a înlocuit mărturisirea publică cu cea secretă, ca să sporească curajul penitenților.[3]

Practica mărturisirilor și a expierilor penitențiale, precum am văzut în introducerea studiului de față, este antică și universală și folosită ca un remediu de

[1] Dr. V. Preda: *Confidențele,* în „Viața Ilustrată", Cluj Nr. 10, 1937,

[2] James, p. 386.

[3] Ibidem, p. 386,

ușurare a contrarietăților afective. Căci „omul prin mărturisire își descarcă sufletul; își ridică o piatră de pe inimă, — adecă recapătă libertatea de atitudine afectivă".1

Sunt atâția păcătoși, pentru care pocăința sacramentală este o binefacere și o necesitate absolută. Nu pot avea liniște până ce nu-și spovedesc păcatele, sau până ce nu își împărtășesc cuiva mizeria vieții lor sufletești. Câți penitenți nu sunt care își strigă public păcatele și caută setoși un cuvânt de mângăere duhovnicească. În adunări duhovnicești, îndeosebi în cele ale Oastei Domnului, auzim adeseori impresionante mărturisiri publice a păcatelor, datorite mai ales penitenților care se întorc la biserică, după o viață trăită în rele. Iată una pe care am ascultat-o nu demult dela un cântăreț de strană (acum), Ioan Ardelean din Micălaca Arad.

— ...Eram cel mai păcătos; în Dumineci și sărbători umblam din crâșmă în crâșmă cu cuțitul la cizmă; înjuram de toate cele sfinte și făceam toate păcatele, Dela o vreme s'a înfiripat în sufletul meu un gând bun: să merg la biserică și să mă spovedesc. M'am apropiat de strană, am început să cânt și să cetesc în cărțile de slujbă ale Bisericii. M'am spovedit și preotul... mi-a spus că am să dau o luptă grea cu patimile. Așa a fost. Nu știam cum să mă despart de năravurile cele rele. Cel rău, Satana, se ținea de mine și eu nu mă puteam lepăda de el. Atunci, ce să fac?... *Am chemat pe Domnul* și El mi-a ajutat prin posturile și rugăciunile Bisericii. Când alții mergeau Dumineca la petreceri, eu îmi chinuiam trupul cu postul și-mi veseleam sufletul cu rugăciunea. Și așa, acum am ajuns să nu mă mai satur de rugăciunile și de cântările Bisericii, nici de cuvintele ce le aud din gura preoților. Acum iu-

[1] C. Rădulescu-Motru: *Curs de Psihologie,* p. 259.

besc Biserica pentrucă știu că învățăturile ei sunt sfinte și mântuitoare. Știu că strămoșii noștri au fost creștini mai buni decât noi și eu aș vrea ca și noi să fim ca *ei*...

Iată o mult grăitoare pildă de mărturisire publică a păcatelor, izvorîtă din necesitatea psihologică a spovedirii și a iertării. Mărturisirea directă, verbală și secretă a păcatelor, deslegarea sacerdotală și împlinirea canoanelor de pocăință, ca și mărturisirea publică, sunt bine faceri care din punct de vedere psihologic nu pot fi subliniate deajuns. Ele nu se justifică numai prin originea lor biblică și bisericească, ci și prin necesitatea lor firească, psihologică. Mărturisirea este o lege a naturii omenești. Organismul psiho-fizic își cere în chip firesc și imperios eliminarea din sine a răului și a prisosului. Orice penitent se dorește descărcat de răspunderi și se simte mult mai ușurat când găsește un părtaș confidențelor și suferințelor sale și când spovedania lui primește pecetea unui act ritual.

, Mărturisirea și deslegarea păcatelor este un procedeu sistematic pentru a descoperi și întreține optimismul spiritual și în acelaș timp pentru a depărta pe om de sub puterea răului.[1] Mărturisirea aduce o descărcare de conștiință; deslegarea, ușurare sufletească. Prin deslegare omul se simte eliberat, purificat, mântuit.

Păcatul produce durere și orice durere se cere mărturisită și precum o bucurie mărturisită crește, tot așa o durere mărturisită scade.

La fel stăm și cu valoarea psihogică a canonului de pocăință. Idealul Bisericii este un ideal de sfințenie. Pentru susținerea idealului și combaterea imoralității Biserica obligă pe membri ei a se supune unor reguli canonice care alcătuesc disciplina ei, unui ansamblu de precauțiuni ce urmăresc conservarea spiritului nou. Scopul disciplinei nu este a reprima sau a pedepsi, ci

[1] James, p. 109,

a ridica pe cei căzuți,[1] a afirma idealul Bisericii și a sancționa violarea principiilor sau dogmelor ei. Disciplina urmărește îndreptarea păcătoșilor, trezirea căinței, educația și ținerea trează a conștiinței lor morale. Deci are un scop pedagogic, ca omul nou să trăiască în conformitate cu idealul la care s'a convertit. împlinirea unui canon de pocăință are acelaș scop, cura animae. Valoarea lui pedagogică rezultă din trebuința sufletească a penitenților de a repara și ispăși greșelile făcute contra idealului Bisericii. Nimic mai firesc și mai folositor în pocăință decât căința pentru păcate și bunăvoința de a împlini un canon care să le ispășească.

Astfel este de neînțeles de ce protestantismul a desființat o taină, ca pocăința, a cărei necesitate și binefacere se susține tot atât de bine prin argumente biblice, ca și prin argumente psihologice.

4. In actul convertirii și peste tot în pocăință, joacă un rol însemnat emoția religioasă. Sunt misionari care cred ca scopul principal al predicii este să trezească în sufletele ascultătorilor emoții cât mai puternice și așa să-i determine mai ușor la convertire și pocăință.

Nimeni nu tăgăduește însemnătatea emoției și necesitatea ei în viața religioasă. O emoție puternică, provocată de o experiență religioasă vie, renaște credința și ne face să simțim divinul: îndeamnă la adorare sfântă și trezește în noi sentimentul sublimului. Insă trebuește ținut seamă că emoțiile produc sugestii, dar fără durată.[2] Trec repede și convertirile rămân aparente, necristalizate. Emoția este un mijloc artificial de a produce gesturi și cuvinte care de foarte multe ori nu corespund realității.

[1] Allier, II, p. 70.

[2] — „Emoțiile absorb atenția, opresc cursul ideilor și astfel limitează pentru un timp câmpul viziunii intelectuale", — J. H, Leuba: *La psychologie, des phenomenes religieux,* p. 182.

Exaltarea sentimentului religios și frazele pioase ascund adeseori formule fariseice și produc devieri păgubitoare. In toate emoțiile este o plăcere, o criză de voluptate. Sentimentul trezit are trebuință de senzații care la rândul lor provoacă dorințe vagi, dar intense. Așa se face că sunt adunări pioase care încep prin spirit și isprăvesc prin carne, cum sunt de pildă adunările sectelor mistice, inochentiști, hlâști, ș. a.[1] Agitațiile sentimentale se atrag și se împacă ușor cu imoralitatea. Nu țin mult cont de logică. Este deci o greșală a cultiva numai emoția, pentru a duce la criză și apoi la convertire.[2] Sentimentul este un fenomen nestabil; e ritm și e orb. De aceea trebue completat, reglementat și luminat prin învățământ dogmatic și evanghelizare morală. Principiile conduc viața. Emoțiile numai legate de principii, de convingeri și de cunoștințe adevărate sunt binefăcătoare.

Aci intervine rolul însemnat al teologiei în convertire și în pocăință. Căci teologia prin demonstrațiile ei biblice, patristice și raționale, arătând căderea omului și necesitatea grației, deschide ușile pocăinței și prin aceasta contribue la îndreptarea și îndulcirea moravurilor. Cunoașterea religioasă[3] duce la convertire persoane și comunități întregi.[4] Emoția în acest caz merge

[1] Cf. V. G. Ispir: *Curs de seciologie* — Istoria sectelor, 1937—38.

[2] Allier I, p. 489, 498 și 510.

[3] Din anchetele și statisticile publicate de specialiști rezultă că învățământul teologic influențează de regulă în bine asupra vieții religioase. Din tabloul publicat de profesorul Lucian Bologa, în lucrarea sa: *Psihologia vieții religioase,* p. 117, rezultă că în Institutele teologice ortodoxe din Ardeal, procentul subiecților ale căror religiozitate a rămas indiferentă este între 13—35%, iar procentul subiecților ale căror viață religioasă a fost intensificată este între 64—82%'

[4] Este interesantă observația lui H. Delacroix, că „religiile naționale nu au convertiți, pentrucă religia și naționalitatea se confundă". Op. cit., p. 366. Au totuși și ele convertiți dinlăuntru, oameni treziți la credință prin

paralel cu demonstrația logică, ceea ce constitue un bine ce nu mai e necesar să fie subliniat.

5. Una dintre marile rosturi duhovnicești ale pocăinței este înfrânarea trufiei și cunoașterea de sine. Calea prin care ajungem la cunoașterea justă a valorii proprii este cercetarea conștiinței. Fiecare penitent este chemat ca înainte de a păși la mărturisire să-și facă un examen sever al conștiinței, să-și oglindească, prin meditație, viața religioasă și morală în lumina credinței și a învățăturilor biblice. Când acest examen este făcut cu deamănuntul, sarcina preotului duhovnic este foarte mult ușurată. însuși penitentul își simte sufletul mult mai ușor și mai împăcat în sine, când își face spovedania pregătit în așa fel, ca să nu uite nimic nemărturisit din tot răul ce-i apasă pe inimă.

Iată aci un tablou de întrebări, împrumutat dintr'o carte de rugăciuni,[1] care înlesnește foarte mult cercetarea conștiinței:

— întâi: *„penitentul se va examina asupra mărturisirii și a cuminecării sale precedente".*

Dacă a uitat, a reținut sau a învăluit ceva în mărturisirea sa: ce și din ce pricină.

Dacă s'a mărturisit fără părerea de rău de a fi păcătuit și fără hotărârea de a nu mai păcătui.

misionarism intern, sau prin cauze de ordin economic, politic, intelectual și moral, De pildă, anarhia intelectuală și morală din societatea contimporană, egoismul, desgustul și slăbirea scrupulelor trezește năzuința după o fericire socială și convertește la sacrificiu, la entuziasm, la cultul tradiției. Astfel, o schimbare de suflet aduce cu sine și o schimbare de mediu. Op. c, p. 368, — Trezirea individuală produce emoții colective și luminează pe **cea** colectivă. Naște interes, idei și sentimente colective, Viața religioasă se intensifică și apelurile la pocăință se înmulțesc, Cei calzi aprind pe cei **reci.** Dar totdeauna și în tot locul, trezire colectivă poate fi numai unde s'au făcut treziri individuale, — Allier I, p, 469.

[1] *Nouveau paroissien romain,* selon le rit. romain, a l'usage du diocese de Paris. Tours 1884, p. 19-25.

Dacă s'a cuminecat fără reculegerea și evlavia cuvenită.

Dacă nu a sfințit ziua cuminecării.

Dacă nu a împlinit sau a împlinit rău canonul ce i s'a impus.

Dacă e recăzut în aceleaș păcate pentrucă nu a făcut toate sforțările pentru a le evita.

Asupra poruncii întâia și a doua a lui Dumnezeu. CREDINȚA.

Dacă a tăgăduit sau a refuzat a crede toate articolele, sau un oarecare articol de credință, pe care le învață Biserica sobornicească, apostolică și care este acest articol.

Daca s'a expus în primejdia de a-și pierde credința, ascultând de desfrânați, necredincioși sau de eretici, discutând cu ei sau cetind cărțile lor fără lipsă și fără învoire — dacă ele sunt osândite, și fără a avea cunoștințele necesare pentru a nu se lăsa înșelat de cuprinsul lor.

Dacă s'a îndoit înadins de un adevăr de credință.

Dacă cunoaște că nu este decât un Dumnezeu în trei persoane ; că persoana a doua s'a făcut om; că Iisus Hristos, Dumnezeu și Om deodată, a suferit moartea pentru păcatele noastre, că a înviat și s'a înălțat la cer.

Dacă cunoaște simbolul credinței rugăciunea Tatăl Nostru, poruncile lui Dumnezeu și ale Bisericii, datoriile față de statul său, tainele pe care le-a primit sau e în vârsta de a le primi.

SPERANȚA. Dacă, desnădăjduind de mântuire, a întârziat să se pocăiască.

Dacă a amânat întoarcerea (convertirea) sa având prea mare încredere în milostivirea lui Dumnezeu și în puterile proprii.

Dacă a așteptat dela sine însuși sau dela propria sa îndeletnicire succesul bun al întreprinderilor și al lucrurilor sale, fie pentru cele sufletești, fie pentru cele vremelnice.

Dacă și-a atribuit sieși bunurile duhovnicești sau vremelnice pe care le-a primit și dacă a întârziat a mulțumi pentru ele lui Dumnezeu.

DRAGOSTEA. Dacă a avut sentimente de ură, desgust, dispreț contra lui Dumnezeu sau împotriva lucrurilor lui Dumnezeu.

Dacă a făcut cu mâhnire, cu nepăsare, cu trândăvie sau cu neglijență datoriile față de Dumnezeu.

Dacă a preferat plăcerea sa, sănătatea sa, bunurile sale, prietenii săi și orice lucru, dragostei față de Dumnezeu.

RELIGIA. Dacă a adorat pe Dumnezeu și s'a rugat în fiecare zi mai ales dimineața și seara.

Dacă a blestemat (înjurat) numele sfânt al lui Dumnezeu,

Dacă a pângărit lucrurile sfinte, tainele, moaștele și icoanele sfinților, etc.

Dacă a profanat bisericile, pricinuind sau dând întâlniri *și* făcând aci orice alt păcat.

Da a abuzat de cuvintele sfintei Scripturi, în glumă sau întrebuințându-le în cântece sau în convorbiri lumești.

Dacă a alergat la demoni; dacă s'a folosit de vrăji, farmece, etc.

Dacă a consultat ghicitori ca să-i spună norocul.

Dacă a făcut oarecare făgăduință, cu ușurință, cu îndrăsneală sau fără gândul de-a o împlini.

Dacă nu a împlinit sau a întârziat prea mult a împlini ceea ce a făgăduit lui Dumnezeu.

Asupra poruncii a treia.

Dacă a jurat, prin orice jurământ, contra adevărului, sau pentru a întări un lucru fals sau de care se îndoește; sau chiar în conformitate cu adevărul, dar fără necesitate.

Dacă s'a jurat cu blestem asupra sa sau asupra aproapelui, dorindu-i osânda, moartea, etc.

Dacă a făgăduit cu jurământ de a face oarecare rău sau: oarecare lucru pe care nu ar fi avut gând să-l facă.

Dacă a uitat de ceea ce a făgăduit prin jurământ.

Asupra poruncii a patra.

Dacă a lucrat sau a făcut pe cineva să lucreze Dumineca lucruri oprite.

Dacă a folosit Dumineca, sau o parte din ziua aceasta sfântă, în preumblări nefolositoare, jocuri, petreci, etc.

Dacă a folosit-o în desfrâu, dacă a pângârit-o prin fapte criminale și scandaloase.

Dacă a lipsit dela slujbele dumnezeiești din parohia sa.

Asupra poruncii a cincea. COPII, SERVITORI ȘI ALȚI INFERIORI

Dacă nu s'au supus sau s'au supus cu împotrivire tatălui, mamei, stăpânului sau superiorului său.

Dacă i-a urît, dacă le-a dorit moartea sau alt rău.

Dacă a îndrăsnit să ridice mâna împotriva lor.

Dacă s'a împotrivit dojanelor și pedepselor lor, sau nu a ținut seamă de ele.

Dacă i-a făcut cu voia să se supere.

Dacă nu le-a arătat respectul cuvenit.

Dacă nu i-a ajutat la trebuințele lor.

Dacă a întârziat a le împlini ultimele lor voințe.

Dacă s'a supus lor în lucruri contrare legii lui Dumnezeu.

TAȚI, MAME ȘI ALȚI SUPERIORI.

Dacă a urît pe unul din copiii săi.

Dacă a preferat pe unul altuia fără dreptate.

Dacă i-a angajat într'o stare contrară vocațiunii lor.

Dacă a neglijat să învețe, sau să-i facă sa învețe, pe cei. de sub conducerea sa.

Dacă nu i-a îndreptat sau a făcut-o aceasta prin violență.

Dacă i-a vătămat fără pricină.

Dacă nu s'a îngrijit de hrana și întreținerea lor,

Dacă le-a cerut lucruri contrare legii lui Dumnezeu.

Dacă nu le-a dat vreme să-și împlinească datoriile de creștin.

Dacă a cerut dela ei lucruri pe care nu le puteau face și dacă le-a stricat sănătatea.

Dacă n'a avut grijă de durerile și trebuințele lor.

SOȚ ȘI SOȚIE. Dacă le-a lipsit fidelitatea, iubirea, respectul și alte datorii pe care sunt obligați a le împlini unul față de celalalt.

Dacă s'au despărțit fără cauze legitime.

Dacă trăesc în gelozie, fără niciun temeiu.

Dacă au ajuns la învinuiri, dispreț și ură unul contra celuilalt.

Dacă nu au voit să se sufere și sa se ajute în neputințele și trebuințele lor.

Dacă femeia a refuzat să se supună în cauze drepte, sau a voit să stăpânească și să comande.

Dacă bărbatul e fără bunăvoință și îngăduință în lucrurile permise.

Asupra poruncii a șasea.

Dacă a ridicat viața cuiva, dacă a voit să i-o ridice sau să și-o ridice pe a sa.

Dacă a rănit sau lovit.

Dacă a avut ură, pismă sau dispreț față de aproapele.

Dacă s'a lăsat răpit de mânie; dacă și-a manifestat-o și cum.

Dacă a înjurat, a ocărît, a dorit sau a procurat aproapelui un rău oarecare.

Dacă s'a răsbunat, dacă a căutat mijloace de răsbunare sau i-a plăcut să cugete la ele.

Dacă a refuzat să ierte, să se împace, să privească sau să servească persoanele care i-au făcut o oarecare nedreptate.

Dacă s'a plâns de ele cu ciudă și ură.

Dacă a refuzat să-și ceară iertare și să facă prima încercare când a fost nedreptățit.

Dacă s'a apărat cu dușmănie și a refuzat căile drepte de împăcare.

Dacă, apărând, a ținut ură în contra părții contrare; dacă a zis sau a făcut să se rostească lucruri neprielnice și care nu erau de lipsă cauzei sale.

Dacă s'a bucurat de răul aproapelui.

Dacă a aţâțat sau a întreținut desbinări.

Dacă a dus pe cineva la păcat prin pilde rele, sfaturi rele sau în orice alt chip.

Dacă nu a primit pe aproapele său când era obligat; dacă l-a înșelat în pornirile sale.

Dacă l-a primit cu răutate sau fără prudență.

Asupra poruncii a șaptea.

Dacă a făcut un păcat contra purității și a modestiei, prin cugetări, dorințe, priviri, cuvinte, cântece, fapte, etc.

Dacă a fost la comedie, operă, la bal.

Dacă s'a îmbrăcat într'un chip necuviincios.

Dacă a făcut sau păstrează picturi sau figuri de ocară.

Dacă a cetit sau a făcut să se cetească cărți rele.

Dacă a băut sau a mâncat peste măsură.

Dacă a cercetat cârciumele și a făcut aici destrăbălări,

Asupra poruncii a opta și a zecea.

Dacă a luat bunul altuia prin înșelăciune sau prin silnicie.

Dacă a contribuit sau a participat la furt.

Dacă a ascuns și a cumpărat ceea ce știa că a fost furat.

Dacă a refuzat sau a întârziat a restitui bunul altuia, a restitui depunerea, a plăti datoriile, amanetele sau salariile servitorilor și a lucrătorilor.

Dacă nu a voit să lucreze pentru a ajunge în starea de a plăti.

Dacă găsind un obiect și l-a însușit sau nu s'a grăbit să-i afle stăpânul.

Dacă a împrumutat, deși știa că nu poate, restitui.

Dacă a înșelat vânzând sau cumpărând.

Dacă a cumpărat dela persoane dela care nu trebuia să cumpere.

Dacă s'a pretat la camătă.

Dacă a fost sgârcit, râvnind bogății și cruțând ce-i necesar, pentru a le spori sau păstra.

Dacă a înșelat la joc.

Dacă a jucat jocuri nepermise.

Dacă a jucat jocuri proaste, singur sau în fața altor persoane.

Dacă a cheltuit banul fără nicio socoteală.

Dacă a neglijat a face milostenie, după bunurile sale sau după trebuințele săracilor.

Daca a cerut milostenie fără a-i lipsi, pentru a trăi în lenevie sau în nerușinare, fără considerare la persoane și fără respect la locurile sfinte.

Asupra poruncii a noua.

Dacă a mărturisit strâmb, depunând contra adevărului în fața superiorilor bisericești sau a judecătorilor laici.

Dacă a corupt martorii, a fabricat acte false, a substras titlurile adevărate, sau a plăsmuit ordonanțe de plată, etc.

Dacă a mințit și din ce pricină.

Dacă a judecat sau a bănuit fără temeiu pe aproapele său.

Dacă a vorbit de rău descoperind un oarecare secret în paguba aproapelui.

Da l-a calomniat imputându-i lucruri false.

Dacă a ascultat cu plăcere clevetirea sau calomnia.

Dacă a cântat sau a făcut să se cânte cântece contra cinstei aproapelui.

Dacă a violat secretul ce i s'a încredințat.

Dacă a cetit din curiozitate scrisorile scrise altuia.

Asupra poruncilor Bisericii.

Dacă a disprețuit sau a pângărit sărbătorile, cumpărând, vânzând sau lucrând lucrări oprite, sau dacă a întrelăsat a folosi zilele acestea în slujba lui Dumnezeu.

Dacă a lipsit de-a asculta Liturghia de Dumineca și a ține sărbătorile obligatorii.

Dacă a ascultat-o fără atenție și fără respect.

Dacă a disprețuit sau a neglijat a lua parte la Liturghia bisericii, la predică și la învățătură.

Dacă a trecut anul fără a se apropia de taina pocăinței.

Dacă ajuns la vârsta discrețiunii nu s'a cuminecat în parohia sa înainte de Paști.

Dacă mărturisirea sa a fost fără valoare și cuminecarea pascală sacrilegiu.

Dacă a ținut posturile rânduite de Biserică.

Dacă a mâncat carne și ouă în zilele de post fără nicio cauză legitimă și fără învoirea preotului bisericii.[1]

Folosul unei astfel de cercetări a conștiinței este mai presus de orice îndoială pentru orice om. Când penitentul se coboară în tainele inimii și stă de vorbă cu sine însuși, în tăcere și în singurătate, a făcut primul pas spre o pocăință sinceră și a împlinit cel mai însemnat lucru înainte de primirea tainei: *pregătirea* duhovnicească.

Din certarea conștiinței izvorăște smerenia, biruința rușinii și cunoașterea dreaptă a valorii sau a nevredniciei personale. Cercetarea conștiinței pregătește terenul pentru primirea cu vrednicie a harului dumnezeiesc și a cuvântului de îndrumare creștinească. Este una dintre datoriile sfinte ale penitenților înainte de a se apropia de scaunul mărturisirii.

6. Dacă pentru penitent cercetarea conștiinței este o datorie sfântă, pentru duhovnic îndrumarea și îndreptarea conștiinței penitenților este sarcina cea mai grea. Aci se arată vrednicia ce înalță și răspunderea cea mare ce apasă sufletul preoților duhovnici. Nu este chemare mai înaltă ca duhovnicia. Aci-i toată puterea și taina preoției, căci aci își arată preotul destoinicia duhovnicească și calitatea sa extraordinară de mijlocitor între om și Dumnezeu.

[1] Tablouri asemănătoare vezi la J, Violet: *La confeision,* p. 180—202 ; I. Hanzu: *Taina pocăinței,* p, 21—32; T, Gherasimescu: *Pregătirea creștinului pentru sfânta mărturisire,* p. 91—131: Pr. P. Chirica: *Povățuitor pentru mărturisirea păcatelor,* p. 22 — 21; *Carte de mărturisire,* publ. de Gamaliil Păvăioiu, p. 20—29 și mai ales *întrebările* sau ispitirile clasice *din Molitfelnic.*

Părintele P, Vintilescu recomandă „ca pe o foarte fericită schemă sintetică" pentru examenul conștiinței: *Rugăciunea ce se cetește de arhiereu sau de duhovnic pentru iertarea tuturor păcatelor, a tot jurământul și blestemul.* In vechile Molitfelnice rugăciunea aceasta făcea parte din ritualul mărturisirii, între cele trei molifte de iertare, Cuprinsul ei este „ca un memento" înainte de mărturisire. —*Spovedania și duhovnicia,* p. 82,

Este un moment suprem acesta, când penitentul se predă în grija duhovnicului și când așteaptă dela el sfatul care să-l îndrumeze cum să lupte cu păcatul, cum să se vindece de patimi și cum să se întărească în viața evanghelică.

Ce va face duhovnicul în momentul acesta de o neprețuită valoare psihologică, cum va sta în ajutorul penitentului și la ce fel de tratament de terapeutică duhovnicească îl va supune, nu este locul să arătăm aci. Subliniem numai că pentru a fi pregătit, ca să fie la înălțimea acestei clipe hotărâtoare, duhovnicului i se cere sa fie pătruns de mistica rugăciunilor, să țină posturile, să aibă multă experiență religioasă, tact pastoral și o bogată cultură adunată din cărțile duhovnicești ale Bisericii, în deosebi din

1. *Sfânta Scriptură,* — cetită și meditată zilnic,

2. *Cartea foarte folositoare de suflet,* — despre care am vorbit mai înainte și

3. *Spovedania și duhovnicia* de Pr. P. Vintilescu decanul Facultății de Teologie din București și *Spovedania sau mărturisirea păcatelor,* de mitropolitul Antonie Hrapovițchi al Kievului.[1] Prima este un tratat întreg despre arta și tehnica spovedaniei și a duhovniciei; în cuprinsul ei se dau bogate îndrumări pastorale și psihologice privitoare la ritualul mărturisirii și la îndreptarea penitentului prin sfaturi și epitimii. — A doua lucrare întregește pe cea dintâi, căci ne pune la îndemână cele mai prețioase îndrumări duhovnicești pentru îndreptarea conștiinței penitenților. Avem aci „tratamentul spiritual" al penitenților care sufăr de necredință, sau sunt slabi în credință; tratamentul scrupulozității în mărturisire, al fricii unora de a-și

[1] Tradusă de mitropolitul Gurie al Basarabiei, Chișinău 1932. Vezi și I. Reuter: *Der Beichtvater* in der Verwaltung seines Amtes. Sechste Auflage. Regensburg 1901, p. 112 și urm.

descoperi păcatele, al îndreptățirii și înșelării de sine a altora; tratamentul bolilor voinței și ale inimii: mânia, desfrâul, beția, invidia, arghirofilia și alte patimi și păcate, precum și mijloacele prin care se pot lecui, adecă epitimiile.

Fiecare păcat își are cauza sa și remediul său duhovnicesc. Tratat fiecare păcat în parte și cu iscusință psihologică, se poate tămădui ca orișice boală trupească, bineînțeles dacă e bine cunoscută. Iată de ce socotim că un duhovnic nu poate fi la înălțimea chemării lui, dacă nu trăește în atmosfera rugăciunii și dacă nu se inspiră zilnic din tot felul de cărți duhovnicești, sau cel puțin din cărțile mai sus pomenite.[1]

7. Din taina pocăinței și a mărturisirii izvor este o bogăție de binefaceri.

Pentru societate: îmbunătățirea morală și deci calitativă a membrilor ei.

Pentru Biserică: împlinirea rosturilor ei salvatoare și sfințitoare.

Pentru indivizi, „roadele pocăinței sunt acestea: întâi: depărtarea dela păcate și oprirea. Al doilea: deschiderea raiului, după ceea ce zice: Astăzi vei fi cu mine în raiu. Al treilea: întoarcerea sufletului întru cea dintâi a lui firească așezare și odihnă, după cuvântul ce zice: Intoarce-te sufletul meu întru odihna ta. Al patrulea: Darea înapoi a cinstei pe care prin păcat o am pierdut, precum s'a făcut la fiul cel curvar, căci zice evanghelistul Luca: Aduceți podoaba cea dintâi și îmbrăcați pe el. Al cincilea: veselia și bucuria sufletului, pentru care zice proorocul: Bucura-se-va sufletul meu întru Domnul, că m'a îmbrăcat în haina mân-

[1] Ca material omiletic pentru penitenți sunt de recomandat: Ioan Gurădeaur: *Predici despre pocăință,* trad. de St. Bezdechi, Sibiu 1938; A. Roggl; *Paenitentia salutaris,* que dire a nos penitents, Trad. de l'Alemand par l'abbe Brevet, Paris Ed. Salvator,

tuirii. Al şaselea: viaţa sufletului celui omorît de păcat, după ce a zis: Fiul meu acesta mort era şi a înviat. Al şaptelea: de al doilea primirea darului pe care l-a pierdut prin păcat. O, câte bunătăţi! O, câte roade duhovniceşti a lucrat şi lucrează nouă păcătoşilor sfânta şi dumnezeiasca pocăinţă! Cine este care a băgat pe tâlharul în raiu; au nu sfânta pocăinţă? Cine a dăruit lui David lăsarea; au nu pocăinţa? Cine lui Manase a dat iertarea; au nu pocăinţa ? Cine a dăruit lăsarea lui Petru şi verhovnic al apostolilor l-a făcut; au nu pocăinţa ? Cine pe fiul cel curvar iarăşi l-a băgat în casa părintească; au nu pocăinţa? Cine a făcut pe niniviteni să fuga de pierzarea cea făgăduită; au nu pocăinţa? O, sfântă pocăinţă! care prin mărturisirea adecă a păcatelor vrednică faci gura, curăţindu-ne de faptele cele urîte, a lăuda şi cânta cu bună îndrăsneală pe Dumnezeu. Iar prin sdrobirea inimii împrieteneşti cu Dumnezeu pe cel ce a călcat sfintele sale porunci. Iar prin împlinirea canonului cu adevărat din gheenă scoţi pe om".[1] Pocăinţa rodeşte curăţirea sufletului, îndreptarea vieţii şi asigurarea fericirii vremelnice şi veşnice. Pocăinţa ne trece din starea de păcat în starea de graţie, măreşte entuziasmul vieţii, trezeşte emoţiile sublimului şi intensifică viaţa religioasă. „Cele mai frumoase elanuri de viaţă, de iubire, devotament, încredere şi curaj, au fost inspirate de un ideal religios".[2] Pocăinţa hrăneşte viaţa religioasă creştină şi deschide omului „uşa" desăvârşirii morale. Pocăinţa serveşte idealul sfinţeniei sub toate formele ei; serveşte evlavia ce ne face să trăim într'o caldă atmosferă de frumuseţe spirituală, dragostea ce înlătură graniţele dintre oameni, curăţenia inimii, bucuria su-

[1] *Tâlcuirea celor şapte taine ale Bisericii*. Tălmăcită de mitropolitul Veniamin a Moldovei, Iaşi 1807, p, 76 — 77.

[2] W, James, op. c. p. 220.

ferinței, supunerea și sărăcia voluntară, ascetismul... Toate virtuțile află în pocăință pe mama lor cea bună.

*

Privire generală. Pocăința nu este numai un subiect de studiu istorico-dogmatic, ci și psihologic. Este în natura omului trebuința să tindă spre eliminarea răului și mărturisirea păcatului.

Calea pocăinței o deschide convertirea inimii. Pocăința cea mai bună este aceea care începe și sfârșește prin convertire, prin desbrăcarea de o haină veche[1] și renașterea la o viață trăită sincer după canoanele credinței creștine ortodoxe. îndepărtarea mărturisirii păcatelor din cadrul practicilor Bisericii creștine este o greșală ce nu se justifică nici biblic, nici istoric și nici psihologic.

Convertirea la pocăință este fructul emoțiilor și a cunoștințelor religioase, dar mai presus de toate este descoperirea dragostei, atingerea misterioasă de Duhul lui Dumnezeu care atrage spre sfințenia Sa sufletele dornice de mântuire.

Pocăința deschide ușa virtuților,[2] căci include în sine credința, speranța și iubirea creștină. A trăi în sentimente și acte de pocăință, înseamnă a trăi în virtute și deci a evita păcatul.

Pregătirea penitenților pentru primirea cu vrednicie a tainei pocăinței se face prin cercetarea conștiinței. In sufletele astfel bine pregătite varsă duhovnicul sfaturile sale și Dumnezeu grația sa. Din lucrarea aceasta sacramentală curg tot felul de binefaceri duhovnicești vremelnice și veșnice.

[1] Gr. Pișculescu: *Minunea din drumul Damascului,* p. 64.

[2] Toma d'Aquino I, p. 99.

CAPITOLUL X
POCĂINȚA IN EXPERIENȚA LITURGICĂ ȘI PASTORALĂ A PREOȚILOR DUHOVNICI

§ 20. Experiențe și orientări liturgice și pastorale. Chestionar privitor la spovedanie, duhovnic și canoane. I. Răspunsuri privitoare la spovedanie. Texte și sinteză. II. Răspunsuri privitoare la duhovnic. Texte și sinteză. III. Răspunsuri privitoare la canoane. Texte și sinteză. 2. Experiența părintelui Ioan Kronstadtschi. — Privire generală.

1, Cea mai gingașă lucrare pastorală **a** preotului este duhovnicia. Nimic nu înalță și nimic nu osândește mai ușor pe un preot, ca slujba aceasta sfântă. Dar tot atât de adevărat este că nimic nu este mai neglijat în școlile teologice ca duhovnicia, deși în Biserică slujba sfântă a duhovniciei covârșește toate slujbele.

Iată de ce, când am contemplat lucrarea de față, primul meu gând a fost să mă adresez duhovnicilor, să adun dela ei experiențe pastorale și apoi, prelucrate și publicate, să le pun la îndemâna tot a duhovnicilor. In acest scop am făcut următorul *chestionar,* pe care l-am trimis la peste o sută de preoți din Patriarhia română:

I. Cum faci Sfinția ta spovedania? Cum și unde stai în biserică? Ce întrebi? Ce părere ai despre în-

trebările din Molitfelnic și pe care le întrebuințezi? Care ar fi întrebările ce ar trebui să le pună penitentului fiecare preot? Cum faci spovedania copiilor?

II. Ce părere ai despre duhovnic? Cum se poate forma un duhovnic model? Prin ce mijloace și studii? Care este rolul duhovnicului în comunitatea creștină? Cunoști exemple de duhovnici model? Care sunt? Din cărțile cetite sau din auzite?

III. Ce zici despre canon sau epitimie? Ce canoane dai penitenților? Cu ce efect? Care sunt canoanele cele mai potrivite pe care ar trebui să le aplice penitenților duhovnicul în vremea noastră?[1]

In cele ce urmează dăm loc și cuvânt — în chip fragmentar dar textual — celor mai grăitoare documente, în ordinea în care au fost alcătuite de diferiți duhovnici pe baza chestionarului și la urmă vom scoate din cuprinsul lor învățăturile și concluziile cuvenite.

1. Eu fac mărturisirea în modul următor. îmbrăcat în felon și epitrahil, având de față icoana cu taina mărturisirii, în care se vede cum stă duhovnicul, cum Dumnezeu Tatăl stă nevăzut privind mărturisirea, cum diavolul vine și aduce rușine a nu

[1] Au răspuns abia 28 adresați, la care adăugăm studiile părintelui protopop Gh. Maior, profesor la Școala Normală „A. Șaguna" din Sibiu și a regretatului Vasile Gan, protopopul Lupșei, publicate în „Revista Teologică", Sibiu, 1929—1930—1931, drept răspunsuri la întrebarea: *Cum să spovedim?*

Chestionarul are în vedere exclusiv experiențele pastorale și practicile liturgice ale duhovnicilor, care sunt de un neprețuit folos pentru orice preot care voești să se inițieze în taina duhovniciei, Varietatea răspunsurilor are mai multe pricini; ea se datorează în primul rând nenumăratelor varietăți și forme pe care le îmbracă spovedaniile credincioșilor; câți credincioși, atâtea spovedanii... In rândul al doilea se datorează lipsei de îndrumări pastorale unitare privitoare Ia duhovnicie, care la unii preoți au lipsit total. Sunt preoți care declară că în teologie nu li s'a vorbit niciodată „despre duhovnic" și nu le-a arătat nimeni „cum să spovedească".

spune păcatul, cum fiecare păcat mărturisit iese ca un șarpe din gura penitentului, cum îngerul stă de față și șterge fiecare păcat mărturisit... Și alte icoane cu muncile iadului despre fiecare păcat. Țin întâi o cuvântare arătând ce lucru mare este taina mărturisirii. Dau pilde... Arăt icoanele cu taina mărturisirii și numai după ce i-am convins că cu lacrimi ca femeia păcătoasă la picioarele Domnului trebue a se mărturisi, încep mărturisirea.

In biserică în fața icoanei Mântuitorului. La nevoie și în casă însă în modul mai sus arătat cu lumina și candela aprinsă.

întrebările din Molitfelnic și altele, potrivit împrejurărilor, întâi să zică Crezul, cele zece porunci și tainele Bisericii în care trebue să creadă...

Apoi la păcate mai întrebuințez cele șapte întâmplări ale păcatului; Unde? Cum? Când? Cine? Cu cine? Prin ce împrejurări ? Scopul pentru ce ? — că toate acestea cercându-se cu deamănuntul, ori măresc păcatul, ori îl micșorează. (întocmai ca și la judecățile lumești).

Întrebările din Molitfelnic se întrebuințează toate numai atunci când este și persoana despre care e vorba... Preot, doctor, judecător, bărbat, femeie... Și de știe carte fiecare să-și cetească singur mărturisirea păcatelor, după broșura tipărită cu mărturisirea în care se arată toate păcatele, sau să le aibă scrise de acasă.

Mărturisirea copiilor de școală. Cetesc întâi de toate molitfele cuvenite. Țin o cuvântare în care arăt cum trebue a se mărturisi. Apoi la urmă iarăși o cuvântare, cum trebue a se păzi după mărturisire, porunca a cincea, cum trebue să asculte de părinți, pilde, exemple, cum trebue să asculte de învățători și cu folosul cărții, în societate și în școală, între ei cum trebue să fie ...[1]

2. întrebările variază după vârstă, sex, stare socială și chiar dispoziția celui ce se spovedește. M'am ghidat așa în general de sfătuirile sf. Ioan Pustnicul. (Cartea foarte folositoare).

Din răspunsul Arhim. *Mina Prodan,* starețul mănăstirii Maglavit.

încep totdeauna cu cercetarea conștiinței, să observ câtă credință are și dacă dorește să iasă folosit dela scaunul duhovniciei.

întrebările din Molitfelnic au un caracter general. întrebuințez pe acelea ce-mi par mai nimerite și de reușesc a convinge pe penitent ca să aibă toată încrederea, el însuși mă ajută să pătrund în chestiunile intime sufletești, pentru care este mustrat de conștiința sa. Stăruesc a convinge pe cel mărturisit de sincera mea prietenie și dorință de a-i fi în adevăr de folos...

Întrebările cele mai nimerite sunt acelea care se potrivesc starea penitentului, țintind, cum s'a mai spus, a constata credința, dragostea lui de bine și slăbiciunile de care este robit și de se poate a-i da stimulent pentru bine și a-l convinge de desgustul oricărui fel de păcat.

Copiii se spovedesc ușor căutând a dispune sufletul lor pentru rugăciune, ascultare de părinți, de învățători, ferire de cei răi, dragoste de carte la cei înțelegători, exagerat condamnând apucăturile rele de furt, minciună, vorbe necuviincioase, îndărătnicii, etc.[1]

3. Când mărturisești în biserică, stai în mijlocul bisericii îmbrăcat cu epitrahilul și felonul. Cât timp pui întrebările și asculți mărturisirea, pentru oboseală și pentru a putea asculta mai bine spovedania, poți sta pe un scăunaș, iar în timpul deslegării te ridici.

întrebările le pui după situația în care se află penitentul. De este copil, tânăr, căsătorit, necăsătorit, bărbat sau femeie, ții seamă de toate acestea, apoi și de situația socială. Ce păcat a făcut, cu cine, în ce loc, cât timp s'a scurs de când a încetat. Acestea toate se examinează pentru a cunoaște greutatea păcatului și pentru a ști ce îndrumări să dai pentru vindecare. (Tinerii căzuți în păcatele tinereții se sfătuesc să se căsătorească, pentru ca nu cumva să devie niște netrebnici societății). Când pui întrebările să fii foarte delicat, ca nu cumva să jignești pe penitent.

[1] Din răspunsul *Arhim. Melhisedec,* starețul mănăstirii Neamț.

întrebările din Molitfelnic sunt foarte bune și potrivite, însă le vei utiliza numai pe cele de nevoe și care se potrivesc penitentului. Și nu-i nevoe numai decât de ordinea din carte, ci mai degrab cauți înrudirea dintre păcate, căci aduce ușurință și duhovnicului și penitentului.

Dacă preotul este bun psiholog va ști ce întrebări să pună penitentului, însă să caute să scoată orice îndoială din inima penitentului, precum să insufle dragoste de Dumnezeu, ură de păcat și căință din inimă.

Spovedania copiilor se face după aceeaș regulă ca și a oamenilor maturi, numai că întrebările vor fi potrivite cu vârsta lor copilărească. Adecă îi vei întreba numai de păcatele pe care le comit copiii și îți vei da silința să-i dezberi de relele deprinderi. Cu luare aminte ca nu cumva să-i înveți a face tocmai tu, duhovnicul, cutare și cutare păcat, trezindu-le curiozitatea.[1]

4. In biserică, la spovedanie stai în tindă sau în pridvor, întrebi după cum stă scris la carte. Fără abatere. (întrebările din Molitfelnic), Să le întrebuințezi pe *toate*. Am exact aceleași păreri pe care, de atâta amar de veacuri le are întreagă Biserica dreptmăritoare de sub soare. Sunt încredințat că Biserica *întreagă* n'a putut greși în așezarea orânduelii acestei sfinte taine.

Fiecare preot ar trebui, prin urmare, să pună penitentului întrebările din Molitfelnic.

Spovedania copiilor, dela șapte până la zece ani, o fac la mai mulți odată, 4—5, ca în școală, cu întrebări și sfaturi pentru a se putea deprinde cu preotul duhovnic, ca în viitor să aibă respect, temere și iubire pentru el, ca pentru un părinte și doctor sufletesc, căruia să-i poată confia ascunsurile inimii în orice ocaziune și împrejurare. Dela zece ani în sus spovedania o fac ca și la oamenii în vârstă, după carte și după cum se prezintă cazul.[2]

5. întrebările din Molitfelnic, în numărul și în felul cum sunt indicate acolo, nu le-am pus niciodată, ci numai pe acelea

[1] Din răspunsul Arhim. *Atanasie Chirilă,* din măn. Văratec, jud. Neamț,
[2] Din răspunsul Arhim. *Atanasie Popescu.*

dintr'ânsele, care aflam că au vre-o legătură cu păcatele mărturisite de penitent. E aproape imposibil, și cred că nici nu e cu folos a convorbi cu penitentul despre atâtea și atâtea păcate, pe care dânsul nici nu le. cunoaște și ar putea învăța pe penitent un mod nou de păcătuire.

La penitenții de rând, presupuși că nu-și pot examina conștiința după preceptele Evangheliei, procedez de obiceiu așa: Când te-ai mărturisit ultima oră ? Avut-ai canon și împlinitu-l-ai ? Cugetat-ai asupra vieții ce ai dus dela ultima mărturisire încoace ? Cu care păcate îți simțești sufletul îngreunat ? Ce fapte .ai săvârșit, sau ce porunci nu ai împlinit, prin ce ai vătămat pe Dumnezeu ?

După aceste întrebări introducătoare îl las pe penitent să-și spună însuși păcatele pe care le recunoaște. Dacă am aflat că penitentul are lipsă de ajutor și mai departe pentru a-și face mărturisirea, i-am pus întrebări, în legătură cu poruncile dumnezeiești și bisericești, despre acelea păcate pe care oamenii de o stare cu penitentul au obișnuit a le săvârși. Din celea mărturisite câștigând cunoștința despre starea sufletească și vinovăția penitentului am rezumat cele mărturisite și am stăruit a deștepta în penitent părere de rău și durere pentru vătămarea adusă bunătății lui Dumnezeu, am dat sfaturi cum să lupte împotriva înclinărilor rele, îndemnuri să-și întărească și pună încrederea în Dumnezeu, la care va afla iertare, îndreptându-și viața, — apoi după trebuință i-am rânduit canonul.[1]

6. Eu nu spovedesc pe nimeni. Eu pregătesc pe penitent prin exemplul vieții mele de toate zilele, prin catehizații, exortații, predici și când vine ,la spovedit îl las să se spovedească el; îi ajut când îl văd perplex, îl încurajez, îl mângăi cu severitatea dureroasă dar dulce a românului și creștinului. Mă adresez credinței nu rațiunii. Rațiunea o consider armă de apărare pentru ceea ce e animalic în om. Credința e esențialul și ei mă adresez fără să caut ia fața omului. Atac fondul sufletesc ai penitentului pe care îl vreau acelaș la toată suflarea, fără pri-

[1] Din răspunsul protoiereului T*raian Vațianu,* Arad.

vire la categoria socială. Nu mă mir de nimic, nici de reticențe, nici de exuberanța bolnavă. Dacă penitentul îmi e necunoscut, stau întâi de vorba ochi în ochi, sfredelesc adâncurile, las săi birue în mine Hristos Dumnezeu și omul și apoi îl pun pe penitent în genunchi și îi răscolesc fără nicio cruțare întreg conținutul sufletesc, chestionându-1 precum îmi poruncește omul de jos și Dumnezeu de sus. Nu am jenă de nimeni fie oricine ar fi. Dacă îmi e bine cunoscut iarăși întâi stau de vorbă ochi în. ochi, îi filmez viața-i notorică și îl invit apoi să îngenuncheze, și să se spovedească. Nimic nesincer, nimic ceea ce ar dovedi curiozitate, nimic din ceea ce ar putea să-i spună că eu știu. mai mult decât el sau ea, chiar dacă sunt absolut sigur de unele; fapte ale penitentului și observ că refuză mărturisirea lor; eu nu mă spovedesc, el se spovedește; i-am luminat conștiința, îl las în pace, îi dau deslegare pentru ce mărturisește, după a lui mărturisire îl admit, după cum e cazul, la împărtășire și nu mă fac stăpân dacă eu sunt slugă. Bunul Dumnezeu Stăpânul va judeca definitiv. Esențial și adevărat eu niciodată nu voiu cunoaște adâncul cel nemărginit al sufletului omenesc; vrea el să se împărtășească!? — el își cunoaște adâncurile, eu i-am luminat calea cunoașterii, el răspunde mai departe de haina nunții. Bunului Dumnezeu îi stă în putere să-1 admită la ospățul luminii celei neînserate, ori să-1 dea afară.

Eu primesc spovedania numai în paraclisul bisericii, care se găsește lângă sf. altar cu care comunică prin o ușă. Numai în cazuri de boală și cu totului extraordinare admit la spovedit afară de biserică, dar și atunci numai după pregătirea completă cerută de tipic. In postul păresimilor când mi se spovedesc 99 procente fac citirea tipicului de mărturisire în toate Duminecile și sărbătorile după Liturghie și deci nu mai citesc deslegările fiecărei persoane (??!); am chiar cererea ca fiecare să fi fost în post de două sau tre spovedit (?!), Eu pentru mine, înainte de spovedit recitesc toate întrebările din Molitfelnicul nostru, pe care le găsesc potrivite și suficiente, îmi fac un examen cu mine însumi raportându-le la cei care știu că-mi vin la mărturisit, mă pregătesc pentru

alții, care cu anticipație știu că îmi vor trebui și așa păsesc calm, hotărît, fără grăbire și cu sfințenie din vecernia Duminecii a patra până în Joia Cinei cei de taină inclusiv. In celelalte posturi când am dela 10—30% la spovedit fac rugăciunile de spovedit la vecerniile Duminecilor ori sărbătorilor când asistă toți care intenționează să se împărtășească. Cu fiecare în parte stau de vorbă după individualitatea lui, nu consider nimic comun.[1]

7. Niciodată nu m'am dus la spovedit cu *indispoziție,* nici să se observe pe mine că o fac poate din silă și fără plăcere. Mă arătam tuturor ca un părinte iubitor, care petrece cu multă dragoste câteva clipe în intimitate cu fiul său sufletesc spre a-l mângâia, a-l întări în credință, a-i insufla dragoste către Dumnezeu, deaproapele, Biserica și neamul său. Doream ca fiecare să se depărteze mângâiat și mulțumit și abia să aștepte sf. Cuminecare.

întrebările din Molitfelnic nu sunt potrivite așa cum sunt puse, fiindcă cer răspunsuri negative; cel interogat ne mărturisește ce n'a făcut și nu se spovedește ce rău a făcut. Aceste întrebări le putem noi preoții consulta, dar nu le putem aplica întocmai.[2]

8. De obiceiu stau într'una din strane. Simt lipsa unui *scaun* al spovedaniei. Parte pentru a sta și preotul comod (șezând), parte pentru credincios care ar sta în genunchi cu patrafirul pe cap și răspunzând cu răgaz.

Prima întrebare o pun: Te-ai mai spovedit și când? Ai întrelăsat atunci ceva nemărturisit, care te-a mustrat în cuget? Ce-ți apasă sufletul?

In cazul că nu s'a mai spovedit, îl lămuresc asupra esenței tainei. Cei mai mulți sunt care se mărturisesc în fiecare post. Față de aceștia purced mai sumar, rezumând cele trei momente s destăinuirea, părerea de rău și căința prin împlinirea canonului.

întrebările din Molitfelnic nu se pot aplica în praxă. Ele sunt doar bune pentru a fi consultate. Tot așa și canoanele înșiruite acolo.

[1] Din răspunsul protopopului *Pavel Borzea,* din Făgăraș.
2 Pr. *Gh. luricu,* Grăniceri —Arad,

Ca întrebări reale propun: Îți pare rău de ce a-i făcut ? Crezi că în viitor vei fi destul de tare să te reții dela atari fapte? Promiți în fața lui Dumnezeu că îți vei examina sufletul cu mai multă rigurozitate de azi înainte? Vei mărturisi pe Hristos în fața oamenilor ? Vei trăi după învățătura Lui ? [1]

9. Spovedania o fac: în sf. biserică cu epitrahil și felon ; bolnavilor acasă cu epitrahil. Luminare aprinsă- In biserică stau, de obiceiu, înaintea icoanei Mântuitorului, pe soliu eu, când citesc rugăciunile, credincioșii jos. Când spovedim mai mulți preoți, ne izolăm unul de altul. La întrebări și credinciosul vine și eu stau nemijlocit înaintea icoanei. întrebările sunt, în general, puse în legătură cu poruncile dumnezeiești, bisericești și privesc legăturile omului cu Dumnezeu și semenii, între care în primul rând părinții, cei din familie. Dacă are obiceiu să se roage zilnic, e dovadă și de credința în Dumnezeu. Pacea în familie e condiția păcii cu lumea mare, întrebările din Molitfelnic îmbrățișează toate posibilitățile tuturor oamenilor de toate stările și vârstele. Alegerea celor potrivite e grea, dar e indicată de împrejurările celui ce se spovedește. Cele, mai ales cele în legătuiă cu poruncile 7 și 8 sunt puse cum azi nu se pot spune. Dar trebuesc atinse. Eu le pun tinerilor, înainte de cununie și mai ales, cam în felul acesta : Ești sănătos, curat sufletește și trupește? Ai făcut cuiva vreun rău? Cum, ce? Despre credință sau necredință nu pun întrebări. Cine vine la spovedanie, are credință. Dacă are îndoieli, le va spune și voiu porni de acolo,[2]

10. Subsemnatul fac spovedania în felul următor: înainte de spovedire le spun despre această taină cum a fost așezată de Mântuitorul nostru Iisus Hristos pentru a noastră mântuire, dând apostolilor și urmașilor lor, episcopi și preoți, puterea legării și deslegării păcatelor, zicându-le: Luați Duh Sfânt, etc. Apoi ce trebue să facă creștinul când primește această sf. taină: să-și aducă aminte de suflet care trebue curățit de păcate, să-i pară rău de păcatele făcute, să le mărturisească și apoi să se

[1] Din răspunsul Pr. *Caius Turicu,* Arad,

[2] Din răspunsul Prot. *Florea Codreanu,* Arad.

îndrepteze. Astfel pregătit îl pun să îngenuncheze sub epitrahil, iar pe masă e crucea și luminare aprinsă, apoi îi pun următoarele întrebări: Când te-ai spovedit mai pe urmă ? De atunci încoace cu ce păcate ești vinovat înaintea lui Dumnezeu ?

întrebările din Molitfelnic nu le folosesc. Las ca fiecare să-și spună păcatele. Așa ni s'a spus din partea adormitului în Domnul arhiereu-vicar Filaret Musta, care m'a mărturisit cu ocazia hirotoniei mele de preot, că nu e corect să punem întrebări, că nu ai făcut cutare și cutare păcat, ci să-l aducem pe fiecare penitent ca însuși să recunoască că e păcătos ca oricare om și că nu există om care să fie viu și să nu greșească. Fiecare preot duhovnic trebue să nu fie grăbit la administrarea sf. taine și să o facă cu cea mai mare evlavie creștinească. Să poarte un carnet despre cei mărturisiți.,.[1]

11. Dintre toate sfintele taine pe care le săvârșesc aceasta îmi este cea mai grea, pentrucă îmi dau seama că creștinul care pășește la această sf. taină ar dori „să se întoarcă mai îndreptat la casa sa" și atunci trebue pusă în funcție toată râvna.

Este un lucru foarte greu a cuprinde în câteva întrebări și minute întreaga chestiune, mai ales atunci, când penitentul nu-și mărturisește singur păcatele, ci răspunde numai la întrebările duhovnicului. Cu toate acestea și cel ce răspunde numai la întrebări trebue să se depărteze ușurat, ca și cel ce de bună voie își varsă întreg amarul sufletului, pe lângă vărsarea lacrimilor de pocăință. Nu odată mi s'a întâmplat să am și de acei credincioși care nu-și puteau mărturisi păcatele de plâns. De aci urmează că penitenții sunt de două feluri: care vin la scaunul mărturisirii cu hotărîrea de a li se ierta păcatele și de aceia care vin din obișnuință, deci nu totdeauna cu gând de îndreptare.

Cei ce au păcate grele — la sate sunt mai puțini ca la orașe — nu vin la mărturisire, decât numai după ce a trecut un interval mai mare de timp, când știu că sunt vrednici de a se împărtăși cu sf. taină a Cuminecăturii.

[1] Din răspunsul Pr. *Ștefan Perian,* Crișcior—Hunedoara.

Daca ar fi să punem toate întrebările din Molitfelnic ar trebui să ne ocupăm numai cu mărturisirea. Sunt apoi multe întrebări acolo, care nu se pot pune în forma lor originală, pentrucă ar desvolta interesul pentru păcat.[1]

12. Felul cum am auzit eu că se face spovedania nu mă mulțumește de loc. Eu socotesc spovedania cheia cu care deschizând sufletul credinciosului meu, să pătrund în el și sa fac adevărată curățenie, ca să pot așeza acolo pe Mântuitorul Hristos. Este singurul mijloc prin care pot să refac pe aproapele meu- Prin aceasta sf. taină mă pot apropia de sufletul credinciosului, căruia după o caldă pregătire, inspirându-i încredere desăvârșită, să-l fac să-și deslăinue totul, după care acordându-i deslegarea, să-l am mereu în pază și cu blândețe să-i aduc aminte — dacă e cazul — de momentul solemn al făgăduinței date de Mântuitorul care s'a jertfit pentru fiecare din noi și astfel mereu ținându-l apropiat, să-l desfac definitiv de cele rele.

Precedând spovedania de o caldă cuvântare prin care țintesc să trezesc simțămintele de natură religioasă ale credincioșilor, să-i fac să simtă necesitatea acestei sf. taine, înfățișându-le icoana vie a stării în păcat și sublimitatea curățeniei, fără a uita un moment și diferite istorioare, în legătură cu aceasta; voiu merge mai departe, desfășurând într'un cadru solemn slujba după ritualul din Molitfelnic...

Asupra întrebărilor ce se pun penitentului trebue să fii foarte atent. Fără îndoială, noi ne cunoaștem enoriașii, după atâta petrecere cu ei și știindu-le viața și aproape toate purtările, nu le vom pune întrebări care prin natura lor pot sa deștepte curiozități și sa îndemne la ispite, O trecere în revistă a celor zece porunci împreună cu cele ale bisericii și altele spicuite din Molitfelnic, cu îndemnul dat penitentului de a se gândi bine și a nu ascunde ceva, socotesc că ar fi destul pentru a cerceta sufletul. Unele din întrebările Molitfelnicului nu-și au, cum spusei, niciun rost.[2]

[1] Din răspunsul Pr. *Ilie Chebeleu,* Șoimoș—Arad.

[2] Din răspunsul Pr. *Dumitru Achimescu,* Stignita— Mehedinți.

13. Poziția penitentului: regula, în genunchi. Rareori obișnuesc să-l ridic după mărturisirea lui în picioare, în special când vreau să-i vorbesc convingător, are vreo îndoială, nedumerire, etc. Privindu-l drept și vorbindu-i cu toată căldura și dragostea; cred că cuvântul are mai multă putere de atracție și convingere...

întrebări: Cu ce te simți vinovat înaintea lui Dumnezeu? Sau, ce ai de mărturisit, sau ce ai pe suflet, etc... întrebările le pun astfel ca să se refere la virtuțile teologice și la cele morale. De fapt aceste întrebări sunt concentrate după cele din Molitfelnic... La urmă mai obișnuesc a mai întreba: Nu ai ceva special de mărturisit ? Sau: nu mai ai ceva de mărturisit un păcat mai mare din viață sau din tinerețe? Și atunci ies la iveală păcate mai grele, care se sfiesc să le spună.

La noi intelectualii nu se mărturisesc. De ce ? Nu că ar fi atei sau nu ar ține la sf. Biserică. Din contră o cercetează și o sprijinesc și sunt chiar buni creștini și credincioși. Atunci ? Au o teamă, o oroare, nu le convine să-și înșire păcatele speciale și amănunțite, precum și alte taine sufletești.

Dacă vin intelectuali, să nu le pretinzi păcate speciale, ci să le ții mai mult o lecție, o meditație, să înșiri păcate zicând: Doamne păcătuit-am, rele am făcut, nu te-am cinstit, nu am crezut în bunătatea Ta, sărbătorile nu le-am cinstit, etc. In mod natural înșiri păcatele omenești ca un buchet de flori în mănunchiu legale, sau ca niște fructe pe o tavă i le întinzi pe care trebue să le ridice de-a gata. Vezi, toate acestea și mai multe decât acestea am făcut.

De regulă vor răspunde da! da. A fost ușor pentru el, a fost și pentru duhovnic și ca început e prea destul. Celelalte cu alte ocazii vor veni dela sine.[1]

14. Eu fac spovedania astfel: Cetesc de pe amvon molitfele din Molitfelnic, în vreme ce cei ce se mărturisesc stau în genunchi. Spovedania o fac în loc separat, unde nu se află decât duhovnicul și penitentul. Mărturisirea o fac stând în picioare.

[1] Din răspunsul Pr. Dr. *Romul E, lacob,* Bretea-Murășană, Hunedoara,

Penitentul își face semnul crucii, sărută sf. cruce care se află în mâna duhovnicului, stă și dânsul în picioare cuviincios, cu mâinile împreunate ca de rugăciune și va îngenunchia numai când duhovnicul îi cetește rugăciunea de deslegare. Starea în picioare a penitentului când se mărturisește e practică, pentru ca să-l privesc în fată și să mă conving astfel de sinceritatea mărturisirii, căci dacă s'ar mărturisi în genunchi, acoperit cu patrafirul, nu aș putea avea această probă psihologică.

înainte de a-i pune întrebările îl pregătesc prin câteva cuvinte spuse dela inimă, asigurându-l că Domnul nostru Iisus Hristos în mod nevăzut îi ascultă mărturisirea, etc, îl conving despre secretul mărturisirii și prin cuvinte potrivite și sincere îl fac să aibă toată încrederea în duhovnic.

Urmează întrebările puse de duhovnic. Acestea trebuesc alese cu multă dibăcie, ținând cont de vârsta, sexul, cultura și: starea socială a penitentului. întrebările trebue să fie precise, la care penitentul să nu poată răspunde decât afirmativ ori negativ. Apoi să nu fie „scormonitoare" de alte păcate, pe care penitentul nu numai că nu le-a făcut, dar nici n'a știut că se: pot face. Primele întrebări sunt cele referitoare la credința creștină. De exemplu dacă se roagă zilnic din credință, dacă rostește în fiecare zi simbolul credinței și crede toate câte se cuprind într'ânsul. Apoi dacă este gata în orice vreme să-și apere cu bărbăție credința Bisericii sale oricând ar fi atacată de cineva ?

Un intelectual va fi întrebat dacă n'a stat la îndoială asupra vreunui adevăr de credință, ori că va fi avut vreodată discuții contradictorii cu cineva și n'a alunecat cumva pe panta de a se rătăci dela convingerile sale dreptcredincioase de până aci?

întrebările din Molitfelnic nu se potrivesc toate la împrejurările de viață din zilele noastre. Eu mi-am extras din ele vre-o zece pe care mi le-am fixat în memorie, dar într'o haină nouă de stilizare și le-am așezat în șema de întrebări pe care mi-am formulat-o din combinarea poruncilor dumnezeiești și bisericești, având în vedere să pun întrebări și din domeniul păcatelor capitale (cele șapte) și cele împotriva Sfântului Duh și

cele strigătoare la cer, precum și cele ale întrelâsării, ale împlinirii faptelor îndurării trupești și sufletești — după cum se oferă cazul: întrebări ce tind să scoată la iveală mila creștină atât de plăcută lui Dumnezeu.

După ce penitentul declară că nu mai are nimic de mărturisit, duhovnicul, cu atingerea păcatelor mai grele ascultate la mărturisire, își pune tot sufletul în câteva cuvinte de sfătuire, ca sa înduplece voința și hotărârea penitentului de a se depărta pe viitor de păcate. Duhovnicul care știe vorbi cu sentiment, nu de rareori stoarce lacrimi din ochii penitentului. După aceasta va dicta canonul potrivit,.,

Penitentul îngenunchiază, duhovnicul îi pune patrafirul pe cap și rostește formula de deslegare. Sărută apoi sf. cruce, patrafirul și mâna preotului duhovnic.[1]

15. După rânduiala bisericească molitfa de deslegare, care premerge părții menite cercetării de conștiință, ar fi să se facă pentru fiecare credincios în parte. Prin obiceiu s'a introdus practica de a se ceti peste toți câți s'au prezentat deodată cu intenția de a se spovedi. Pentru a cruța din oboseală, o cred potrivită. Dar să nu se cetească cu voce stinsă și pălpăit. Iar dacă vreun credincios cere că i se cetească numai lui, să i se facă. Fără molitfa aceasta, ori cu molitfa „pentru lot satul" să nu se mai facă spovedanie.

Să nu se facă decât în biserică, în naos și de este lărgime, în fața icoanei Domnului de pe iconostas, așa ca penitentul să. aibă în față chipul Domnului. Să fie îmbrăcat cu patrafir și felon. Alăturea să aibă așezate sf. Evanghelie și Crucea și un sfeșnic cu lumânare aprinsă.

Pe credincios îl va ține în picioare în fața sa, tot timpul cât îl întreabă. Duhovnicul sade cu aer liniștit, cu fața și ton care sa iubire, înțelepciune, blândețe, răbdare și iertare. Când cetește rugăciunea ultimă, ectenia și apolisul (deslegarea), duhovnicul se ridică, iar credinciosul îngenunche sub patrafir.

[1] Din răspunsul Pr. *D. Morariu,* Pecica—Arad.

De ce recomand să ție pe credincios în picioare? Din două motive. Făcând spovedania temeinică, vei avea convorbire de lungă durată. De-l vei ține în genunchi sub patrafir, îi vei obosi genunchii așa de mult, că îi vei cauza dureri, care abat atențiunea dela cele spuse, iar tu duhovnic, trebue să stai cu urechea plecat într'o parte ca să prinzi sunetele de sub patrafir și dela o vreme te indispune. Al doilea motiv, mi l-au sugerat parohienii prin cuvintele: „La popa ăsta trebue să-i spui drept, că se uită tot în ochii tăi și dacă nu te uiți și tu la el, îți zice să te uiți". Nu știu să o fi făcut tocmai așa, dar mi-au spus că e bine s'o fac.

Cercetarea conștiinței credinciosului e chestie de tact, de metodă, de prezență de spirit, de prezență vie a diverselor cunoștințe dogmatice, morale, de drept, de medicină, de psihologie, de sociologie, etc, din partea duhovnicului. Aici dă probă preotul de câtă forță de educator are în sine, cât e de „părinte". Căci ai să provoci recunoașterea vinovăției și a boalei sufletești, ai să deștepți părerea de rău, căința, dorința de îndreptare, ai să-i dai rețeta, medicamentul. Ai să-l dai societății, să-l faci folositor șie-și și altora, ai să-l îndrepți spre împărăția lui Dumnezeu, ai să-l împaci cu Hristos, pe care să-l audă: „la-ți patul tău și mergi la casa ta, dar vezi să nu mai greșești, ca sa nu-ți fie ție mai rău". Prin întrebările tale și prin răspunsurile lui, tu intri într'o lume aparte. Vezi ce e în inima lui, ce e în casa lui, în curtea lui, în rudenia lui, în vecinătatea lui. Deodată ți-a cat drept să regulezi ritmul vieții lui particulare, Și de câteori nu te îngrozești de cele ce le-ai aflat în spovedanie și nu te bucuri, că ai putut evita nenorociri prin sfatul tău! Și vine soția lui, și vine complicele lui, și vine dușmanul lui! Și tu, care te faci a nu ști nimic, cu ocol îi îndrumi spre aceeaș viață creștină și împaci dușmanii pe viață! Cum să nu te blagoslovească toată lumea și Domnul! Când astfel va lucra duhovnicul, să știi, că a ajuns indispensabil pentru sat ca pâinea cea de toate zilele, este un adevărat părinte al unei mari familii creștinești. Va simți bucuria preoției lui.

Dar e obositor și greu. Trebue sa vorbești mult și concentrat. Și trebue să știi să taci ca pământul, să păstrezi întreg

„sigilul spovedaniei". Trebue să ai grijă cu ce fire ai de a face. O fire prea simțitoare., prea scrupuloasă, sau una cinică, nepăsătoare, care se mărturisește că așa s'a pomenit, nu se tratează la fel.

Laturea aceasta a spovedaniei este o adevărată lecție de catehizare, pe care o ții cu fiecare individ în parte, potrivit firii și necesităților lui sufletești.

Va trebui să-ți întocmești o ordine a întrebărilor, așa ca să rezume punctele esențiale ale dogmaticei și moralei Bisericii noastre. Cea mai potrivită mi s'a părut schița decalogului. In jurul poruncilor mi-am fixat întrebările, pe care aveam să le pun în general fiecăruia, cu privire specială aprofundând numai unde trebuia. Căci, dacă după canoane, duhovnicului *nu îi este iertat să-i fie ruşine a întreba,* trebue să procedeze cu foarte multă băgare de seamă, ca nu cumva tocmai el să-1 ispitească .spre vre-un păcat necunoscut credinciosului până atunci. întrebarea va începe de departe și va înainta spre bănuiala ce o are psihologic, treptat. B. o. la desfrânare vei porni dela „vorbele de clacă", trecând la „glume nerușinate", și dacă ți-a mărturisit că și el face asemenea glume, mai înaintezi un pas, unde, cu cine face glume, numai apoi întreabă deadreptul (presupunând că ai în față un tânăr sau o fată) ; la fel cu cei căsătoriți pentru a-i învăța să fie decenți și a-i apăra de perversiuni de care nu sunt scutite nici satele. Iar dacă cu toată prudența, totuși ai greșit amintind un rău, să ai la îndemână arsenalul de argumente, date, exemple, care să dovedească plausibil gravitatea păcatului pe care-1 combați. Pentru fiecare spovedanie (înțeleg tot timpul unui post) e bine să se aleagă o problemă asupra căreia să se insiste deosebit. Așa b. o, odată se va stărui pe larg asupra jurămintelor, iubirii de părinți, desfrânării, asupra beției, jocului de cărți, asupra sectelor, curentelor sociale, asupra frumuseții unor virtuți, asupra grijei de a crește bine copiii, asupra adevăratei familii creștinești, adevăratei cinstiri a lui Dumnezeu, corectei rugăciuni, post, etc. Duhovnicul însă să poarte mare grijă, ce afirmă în scaunul de spovedanie să nu dezmintă prin faptele sale din afară.

Niciodată deci să nu se mulțumească cu simpla mărturisire a credinciosului că a făcut păcatul cutare, ci să-l analizeze împreună cu credinciosul pentru a-i demonstra răutatea, apei să-i arate mijloacele de asanare și calea pe care să apuce pentru a ajunge la scop.

„Deslegarea" încă poate fi uneori canon. Dacă cineva a. făcut păcate mari și-ți spune dinainte, că nu se lasă de ele din anumite motive, îi refuzi deslegarea până se va hotărî să nu le mai facă. Are efect însă numai cu o condiție; să nu i-o dea alți duhovnici. Peste tot nimeni să nu admită în turma lui oile altuia, decât în cazul, bine motivat, că se găsește în raport de mare dușmănie cu preotul său.

Deslegarea se va da penitentului totdeauna îngenunchiat, sub patrafir. Duhovnicul se va ridica în picioare. La cuvintele; „Și eu nevrednicul preot și duhovnic etc", va face semnul, crucii peste capul celui ce s'a mărturisit. Apoi îl va pune să-sărute sf. Evanghelie și sf. Cruce, demițându-l.

Așa cred că e mai ducător la scop să procedăm. Practicând-o eu așa, nu susțin că am făcut totul, dar un lucru îl știu: am secerat roadele duhovnicești care m'au umplut de bucurie. Alții vor fi fost luminați de puterea Duhului Sfânt în alt chip, căci darul în multe feluri lucrează, și vor fi cules rezultate și mai bune decât mine. De aceea ar fi bine să împărtășească și altora, cum au putut ei deslega această problemă pastorala.[1]

16. Spovedaniile sunt spovedanii adevărate numai devenind „apa cea vie a lui Hristos", care duce pe creștini la întremare sufletească și nu o datină care se repetă fără nicio însuflețire.

Cum se poate realiza întrămarea? Păr. Maior răspunde că duhovnicul are să întrebe din fir în păr pe pacient asupra tuturor împrejurărilor între care a comis păcatele, ca prin întrebările și răspunsurile amănunțite mărturisitul să vină la cunoștința reală a vinovăției sale. Metoda e cea prescrisă de tipic, deci este bună și îndreptățită. Trezește sufletele la conștiința

[1] *Cum să spovedim ?* De Pr. Gh. Maior, în „Revista Teologică", Nr. 9—10, 1929. Sibiu, p. 262-267.

religioasă, căci întrebările și răspunsurile sunt un fel de răscoliri și răscolirile din suflet pun în mișcare sentimentele adormite ori lipsite total de cunoștința că trăesc în fărădelegi. Când duhovnicii mărturisitori știu stârni în sufletul celor ce le stau sub patrafir scârba față de viața lor trăită în păcate, perseverența de a păcătui și mai departe le scade, dând loc unei gândiri nouă, care duce la îndreptarea vieții. O inimă mlădiată totdeauna dă îndemnuri la fapte mai nobile. Inima mlădiată sub patrafirul duhovnicului este prin urmare începutul unei vieți nouă. Spovedaniile care pot încresta astfel de succese spirituale sunt spovedanii adevărate. Și ferice de duhovnicii care pot obține succesele acestea, dar ferice și de enoriașii care se pot hotărî sub patrafir la ridicarea peretelui despărțitor între trecutul păcătos și viitorul închinat virtuții creștine.

Având a face duhovnicii numai cu persoane cu inimă de ceară, ce se lasă ușor conduse și țin la lecțiunile preotului din spovadă, spovedaniile cu întrebări și răspunsuri multe poate ar și duce la rezultate mulțumitoare, spovediții ar lua de suflet lecțiile date de duhovnici și le-ar urma în viața lor de toate zilele. Nefericirea e că dacă nu toți, apoi foarte mulți din recurenții la spovedanii își au caracterele lor formate și cuvintele preoților îmblătesc pae fără grăunțe sau vorbesc surzilor la urechi și aruncă mazăre în părete. Sunt între cei ce se mărturisesc firi dârze, care dacă nu reacționează cumva, căci nu cutează când stau sub patrafir, dar în suflet își zic: De ce vrea preotul să știe mai multe dela mine decât spun eu? îmi cade greu să răspund la toate întrebările ce mi le pune, căci de multe fapte ale mele mă rușinez, chiar eu, necum să le pot spune cuiva așa cum s'au petrecut.[1]

[1] Nu există persoană să nu aibă vreo taină sufletească legată nu cu ață, ci cu lanțuri și pusă sub șapte peceți, care taină nimănui nu o mărturisește. Nici chiar păcătosul nu cutează a o examina de multeori, fie că-l mustră, fie că nu cumva să scape cuiva vreo vorbă asupra ei. Când se întâmplă ca întrebările preotului să atingă chiar rana ce-l doare, stă pe loc cu răspunsurile și tace, Dacă nu tace cumva, dă răspunsuri false. Unii se iritează oarecum și răspund categoric: Cu privire la acest lucru nu mai am nimic

Iată unde ajungem, punând prea multe întrebări la mărturisire- Mie mi s'a întâmplat, că unii din mărturisiți mi-au spus franc: Fapta cutare și cutare am săvârșit-o în tinerețe, dar de câteori am vrut s'o spun duhovnicului, m'a ajuns o groază și o rușine de ea în așa măsură, ca deși știam că greșesc — n'am putut s'o declar la mărturisire. Omiteri de aceste, cât cu voia, cât fără voie, nu lipsesc. Greșește cel ce nu-și declară categoric și la înțeles toate păcatele ? Greșește duhovnicul cel ce nu ispitește în destul de amănunțit pe cei ce i se mărturisesc ? Se poate să fie greșite ambele părți. Judecând însă real, greșala amândurora are scuze. Omul ce se mărturisește — presupunând că e de caracter și e deplin conștiincios — păcatul nemărturisit nu și-l consideră deslegat; păcatul nemărturisit apasă și după spovadă sufletul său ca o povară de care vrea să scape la ocazia ce și-o va alege neforțat de nimeni. Prin faptul că spune acum ceea ce a comis altădată, repară fiul sufletesc ceea ce a stricat mai înainte. Un cuvânt două de dojană, mai bine zis de îmbărbătare a preotului duhovnic, ca altădată să nu mai cadă în greșala și să fie fricos — îi readuce liniștea sufletească și iertarea, omul deci e mântuit. Duhovnicul încă poate fi scuzat când face atenți de bună vreme pe credincioși să nu-și ascundă faptele căci cela ce le ascunde înaintea duhovnicului, lui Dumnezeu mințește, nu pe duhovnic îl înșeală.

Ispitirile minuțioase ușor aduc în unele presupuneri pe preoții mărturisitori.[1] Depărtează apoi pe credincioși dela mărturisire, ori îi duc la alți preoți. Inconvenientul cel mare e că lungesc și obosesc și împiedeca dela preot pe cei mulți ce-și așteaptă rândul dinafară de biserică, cum e obiceiul în timpul

de adăugat. Notez și aceea, că deplin sincer se mărturisesc enoriașii numai duhovnicilor în care au deplină încredere și cu care și în referințele dinafară de oficiu au legături sufletești bazate pe încredere. Preoților nesimpatici se spovedesc enoriașii cu mult mai sumar, decât celor către care se pot descoperi cu toată încrederea,

[1] De pildă finii se tem de trădare, nu publică ci secretă; femeile păcătoase se tem că preotul pe sub ascuns va pune la cale urmărirea lor cu toți complicii, *etc.*

posturilor. Dacă cu un singur enoriaș ar avea de făcut duhovnicul, treacă-meargă și cu întrebările crucișe. In posturi însă doritorii de spovadă stau cu zecile înaintea ușilor bisericii. Trebue dat și acelora rând.

Ispitirea prea amănunțitoare poate să aibă drept consecință și altă urmare neprevăzută. La începutul creștinismului mărturisirile cum se știe erau publice. S'au trecut ceva mai târziu la cele secrete (înaintea duhovnicului). De ce s'a trecut? Le venea greu creștinilor de atunci a-și dezveli faptele păcătoase înaintea unei lumi întregi. Ziceau: Mai bine nu ne mărturisim, decât să ne facem de rușine prin trădare publică a ticăloșiilor în care trăim. Și au fost ascultați de biserică. Tot așa poate să vină cineva și să ne zică nouă preoților; Ne recapitulăm păcatele când stăm sub patrafir, de spus le spunem numai lui Dumnezeu, care ne știe și așa inimile; dela duhovnicul ceresc așteptăm deslegare; canoanele după gradul vinovăției în care ne aflăm, le putem croi chiar noi. Un astfel de caz am avut chiar eu. Adevărat un singur caz. Insă ab uno disce omnes — zice latinul. Ce face preotul în cazuri de asemenea rezistență ? Lasă în grifa sorții pe cel ce nu vrea să-i spună păcatele, dar vinovăția și-o recunoaște și de deslegare duhovnicească încă simte că are trebuință ? Nu e bine să-l lase sorții, pentrucă păstorul totdeauna caută oaia cea rătăcită și vrea să o aducă sănătoasă îndărăt la turmă. Nu vreau să vatăm canoanele și nici tipicul, dar zic totuși, că preotul poate și e dator a primi dela credincioși și mărturisiri mai sumare, fără prea multe amănunte. Când cineva mi se declară : Sunt bețiv, curvar, am aprins, am furat, nu am cinstit sărbătorile, nu am cercetat casa Domnului, ș. a. ș. a., se poate face ușor deducțiunile vinovăției, fără a-l forța moralicește la alte mărturisiri mai detailate, și i se pot dicta și canoane fără niciun greș. Nu tot așa a procedat oare și Hristos? La câți și de câteori nu a zis: Credința te-a mântuit, fără a mai aduce aminte însănătoșaților, că tu ai făcut asta și asta, să nu mai faci asemenea rele! Chiar tâlharului de pe cruce, când acela cerea: „Pomenește-mă Doamne când vei veni întru împărăția Ta" (Luca 23, 42), deși pocăința și-a fă-

cut-o în mod foarte sumar, i-a iertat și păcatele și l-a dus cu sine în raiu.

E dovedit deci, că nu în vorbe multe stă mântuirea, ci în căință cu simț și reculegere sufletească. Reculegerea și căința adevărată apoi urmează dela sine când spoveditul declară că e păcătos și se simte vinovat înaintea lui Dumnezeu și fără prea multe amănunte ce ar fi a le înșira înaintea duhovnicului.

Iată cum contemplez și urmez eu.

Ca să nu fiu clasat între ușuratici descopăr aci ca mărturisirilor mele totdeauna premerg pregătirile necesare sufletești. Nu e ocazie de convenire cu poporul să nu-l fac atent la datoriințele sale morale — cu vreme și fără vreme. Câte rele morale și păcate se pot face în viața de toate zilele, pe toate le tratez cu arătarea căilor de îndreptare; se înțelege, totdeauna în termeni urbani și cu blândețe, făcând totdeauna apel la trezirea conștiinței religioase și ținerea legilor ce cârmuesc viața creștină. înainte de posturile bisericii, apoi când creștinii sunt chemați la mărturisire, țin anume exortații și conferințe religioase în care se tâlcuește cu de-amănuntul toate datoriințele unei persoane ce se pregătește la mărturisire. In exortații se comunică și felul de a se purta al enoriașilor cu ocazia mărturisirilor, ba chiar și felul cum se pun întrebările și trebue să urmeze și răspunsurile, ca fiecine să poată veni sub patrafir pregătit, nu pe apucate. Credinciosul ce-și cunoaște temeinic datoriințele, în scaunul mărturisirii nu așteaptă nici întrebările multe și nici lecțiile multe. Se apropie oftând din greu de locul penitenței și cu lacrimi în ochi își spune toate păsurile. In cinci minute poate termina duhovnicul cu el, chiar când află de bine a-i ține și lecție de conduită. Pe cine nu vine cu gând bun și hotărîre fimă de a se curați și a-și reînoi viața, nicio examinare de o zi întreagă nu-l poate face mai bun, fie chiar Domnul Hristos în scaunul mărturisirii. Cerbiciile numai cu mlădieri de luni și ani de zile se pot înmuia.[1]

[1] *Cum să spovedim?* De protopopul *Vasile Gan,* în „Revista Teologică", Nr. 12/1929, Sibiu p. 365—370.

Sinteză. Pe temeiul acestor documente duhovnicești, studii și experiențe pastorale, facem următoarele precizări cu caracter sintetic,

Primul lucru pastoral în actul spovedaniei este pregătirea penitenților. Despre duhovnic și pregătirea lui vorbim mai la vale. Pământul nelucrat și nesămănat cu semințe nobile, nu produce dela sine decât buruieni. La fel orice materii prime, numai trecute prin felurite ateliere și prefaceri, se transformă în lucruri de folos. Tot așa este și omul. Trebue pregătit din vreme ca să-și facă o spovedanie rodnică. Este știut că prin rațiune omul caută de cele mai multeori să-și afle scuze și să-și îndreptățească patimile și păcatele. Este o stare penibilă pentru duhovnic, când îi vine în scaunul mărturisirii un penitent care se declară nevinovat de niciun păcat. In cazul acesta ispitirea prin întrebări este inevitabilă.[1] Ca astfel de situații să fie cât mai mult evitate, se cere necondiționat și totdeauna o prealabilă pregătire a penitenților în vederea mărturisirii. Cum? Prin punerea lor în situația de a-și cerceta conștiința la lumina dogmelor de credință și a poruncilor moralei creștine. Fără trezirea și cercetarea conștiinței penitenților, actul spovedaniei rămâne neroditor. Am mai vorbit la capitolul despre *psihologia pocăinței* de cercetarea conștiinței și am reprodus acolo un tablou bogat în întrebări, cu ajutorul cărora penitentul singur să-și poată scruta cutele sufletului. Lucru important este ca un astfel de tablou să cadă în mâna penitentului înainte de mărturisire. Unele din cărțile noastre populare de îndrumări privitoare la pocăință — le-am amintit — cuprind astfel de chestionare pentru conștiință, dar aflăm în *Cartea de rugăciuni,* tipărită cu binecuvântarea

[1] Regula în pocăință este .mărturisirea de bunăvoie a păcatelor. Interogația ocupă planul al doilea. Ci. P. Vintilescu: *Spovedania și duhovnicia, p.* 106.

Î.P.S. mitropolitului *Nicolae* al Ardealului,[1] rugăciuni și o foarte potrivită „învățătură pentru sf. spovedanie", care nu se poate recomanda deajuns credincioșilor, pentru a se folosi de ea înaintea mărturisirii. Aci actul spovedaniei este pus în legătură cu decalogul, cu cele 9 porunci bisericești, cu păcatele contra Duhului Sfânt, cu cele strigătoare la cer și de căpetenie, și cu faptele milosteniei trupești și sufletești. Penitentul le are pe toate înșirate înaintea ochilor și la lumina lor poate ușor să-și recunoască petele sufletului.

Alt metod pentru cercetarea conștiinței este creionul și hârtia. *„De* știi carte, însemnează păcatele tale și pe hârtie, pentru ca sa nu le *uiți".*[2] Sf. Ioan Scărarul ne informează că pe vremea lui unii călugări purtau la brâu o tăbliță pe care își notau zilnic gândurile rele.[3] Sf. Ioan Gurădeaur recomandă o cât mai atentă cercetare a faptelor și a gândurilor rele. — „Nu crede că acestea sunt lucruri mici, ci strânge-le pe toate și scrie-le ca într'o carte. Dacă ți le vei scrie tu (în memorie), Dumnezeu le va șterge (dintr'a sa). Dimpotrivă, dacă nu le însemnezi tu, le va scrie Dumnezeu și le va și pedepsi. Așa dar, e cu mult mai bine să fie scrise de-noi și sa fie șterse de sus, decât să fie ascunse de noi și descoperite de Dumnezeu înaintea ochilor noștri în ziua aceea".[4]

Afară de acest mijloc de cercetare a conștiinței, foarte util celor inițiați cât de sumar în tainele culturii sufletești, mai este și altul, pe care îl va întrebuința duhovnicul de pe amvon; cuvântul. Predica penitențială este sabia de foc ce despică și toiagul ce desparte elementele luminii de ale întunerecului. Fie-

[1] Sibiu 1935, p. 127-136.
[2] *Cartea foarte folositoare,* p. 159.
[3] M. P. G, 88, 701; P. Vinlilescu: *Spovedania și duhovnicia,* p. 110.
[4] Omilia 41, 4 la Matei, M. P. G. 57, 450; P.. Vintilescu. op.cit. p. 112.

care act de mărturisire trebue precedat de o cuvântare-simțită și potrivită momentului. Mai la urmă vom reproduce, parțial, o astfel de predică-model după vestitul duhovnic L Kronstadtschi.

Aci reproducem un cuvânt mai scurt care poate fi adaptat după împrejurări, după un Molitfelnic slavon:

— „In Duhul Sfânt iubite fiule N.! Ai făcut bine că ai venit la sfânta mărturisire, pentrucă prin mărturisire ca prin o baie duhovnicească îți vei spăla sufletul de toate păcatele și ca prin o doctorie cerească te vei vindeca, îți vei spăla sufletul de toate păcatele, de toate rănile aducătoare de moarte. Te silește, fiule, a te căi în inima ta de iot păcatul ce l-ai făcut și îl spune lui Dumnezeu, care e nevăzut între noi; îl spune și înaintea mea, a smeritului rob care am primit dela El putere de a deslega. Nu ascunde și nu adăuga nimic, ci așa precum și ce a-i făcut mărturisește după cum îți vei aduce aminte, pentrucă ascunderea păcatului este o ademenire a sufletului, o îngreunare, o profanare și păcatul nu se va ierta. Prin aceasta se naște un nou păcat, căci sfânta taină nu e împlinită în adevăr. Nu ascunde de rușine niciun păcat, pentrucă și eu sunt om supus la asemenea slăbiciuni și pot cădea în aceleaș păcate, căci și eu am ispita slăbiciunilor omenești. Dacă lăsând la o parte rușinea te: vei desvălui înaintea mea singur, nu te vei osândi înaintea îngerilor și a oamenilor la ziua judecății; dacă însă vei ascunde ceva de mine, atunci vei da seama de toate înaintea adunării lumii întregi și nu vei scăpa de pedeapsa cea veșnică. Nu ascunde nici de frică ceva, căci eu nu te voiu spune vreodată oamenilor, ci cu duhul blândeților voiu căuta să te îndreptez La mărturisire te acuză, nu te apăra, descopere ale tale păcate și nu ale altora. Persoanele părtașe la păcatul tău, nu le pomeni, căci înjosirea deaproapelui încă e un păcat. Ale tale păcate le mărturisește nu înșirându-le ca în povești, ci spunându-le cu părere de rău și cu hotărîre tare de a te feri de asemenea păcate în viitor. Fără acestea o adevărată mărturisire nu e cu putință. In modul acesta pregătindu-ți sufletul, dă cinstea cuvenită lui Dumnezeu, recunoaște-ți fărădelegile față cu;

tine, ca primind deslegarea să fii liber de orice legătură a păcatului, curat și vindecat la suflet prin îndurarea lui Dumnezeu".[1]

Este de însemnat faptul că rareori penitenții au așa dispoziții sufletești pentru cuvântări duhovnicești ea acum, în fața actului mărturisirii. Clipa trebuește iolosită fără nicio îndoială.

La fel stăm și cu rugăciunile Molitfelnicului. Unii preoți fac marea greșală de a le prescurta sau ceti în grabă și astfel penitenții nu pot, sau prea puțin pot sesiza cuprinsul și mângăerile lor. Este aci o regulă fundamentală: *graba nu are nicio justificare la săvârșirea spovedaniei.* Și a doua regulă generală: să se facă toate după rânduială, adecă *după tipicul Molitfelnicului.* In felul acesta multe varietăți de practici liturgice vor dispare singure, deoarece indicațiile Molitfelnicului sunt cât se poate de clare și nu avem niciun drept să le trecem cu vederea.

Șederea în genunchi — într'o vreme când îngenuncherea este tot mai puțin exercitată — este deasemenea cu mare plăcere practicată, acum, la spovedanie. Nimeni nu se supără că se roagă și ascultă în genunchi rugăciunile mărturisirii, căci îngenuncherea, lacrimile și hainele cernite, sunt elemente eminamente penitențiale, ca și reverenda preotului.

Duhovnicii sunt în general de acord — de altfel și cu Tradiția — că mărturisirea, ispitirea, sfătuirea și darea canonului se face în picioare, față către față. Fața este oglinda sufletului. Din expresia feței duhovnicul poate cunoaște dispozițiile sufletești ale penitentului, iar penitentul privindu-și în față duhovnicul se pătrunde mai ușor de bunătatea și bunăvoința lui.

Capitolul cel mai dificil din actul spovedaniei este cel privitor la întrebări. Molitfelnicul cuprinde un tablou

[1] Al. v. Maltzew: *Die Sacramente der ort. hat. Kirche des Morgenlandes,* trad. de I. Hanzu: *Taina pocăinței,* Sibiu, p. 19—20.

de întrebări numeroase, pe care duhovnicii sunt datori să le pună penitenților, mai ales în legătură cu decalogul, cu simbolul credinței, cu virtuțile și cu datoriile creștinului. In textele citate văzurăm că foarte puțini preoți se folosesc de ele la mărturisire. Cei mai mulți duhovnici se orientează după spiritul, nu după litera lor. Unii chiar solicită o grabnică revizuire și reformă a formularului lor în conformitate cu trebuințele duhovnicești ale societății creștine actuale.[1] Deoparte din pricina că ar lungi prea mult și de multeori inutil spovedania, de altă parte din pricina că multe din ele nu se potrivesc la orice vârstă și la orice penitenți.

Putința reducerii și acomodării acestor întrebări după împrejurări o aprobă însuși Molitfelnicul, când atrage atenția duhovnicului asupra categoriilor de penitenți care se apropie de el:

— „Să iei seama celor ce se mărturisesc la tine, *socotind fețele de este boier sau dregător sau om de jos, de este sănătos ori bolnav, cărturar sau necărturar",*[2] Varietatea categoriilor de penitenți aduce cu sine adaptarea întrebărilor după necesități de vârstă, sex, stare socială, etc.[3] Deci din capul locului, o oarecare atitudine de libertate față de litera întrebărilor din Molitfelnic este justificată. Ele se pot împuțina și înmulți după cazuri și trebuințe.[4] Dar numai față de litera, nu și față de spiritul și cuprinsul lor.

[1] Vezi; P. Morușca, în „Revista Teologică", Sibiu. Nr. 4/1933, p. 178.

[2] *Molitfelnicul* de București, 1937, p. 64.

[3] ....„Și duhovnicul i se cade să vadă pe omul au tânăr de este, au bătrân, au tare, au slab, și locul și obrazul care a făcut păcatul, și de va fi făcut de multe bucate sau de beție... Sau de silă, sau de sărăcie, acestea trebue să vadă duhovnicul și să socotească, că tânărul de va greși are canon mai ușor decât cel bătrân",.. Să dea canonul „după cum se cade și după cumu-i voia omului", —*Pravila: îndreptarea legii,* glava 327 ; Bujoreanu: *Legiuirile României,* voi, III, p. 265

[4] Mitrofanovici-Tarnavschi; *Liturgica,* p, 722.

Cum se pot ele sintetiza mai bine și adapta mai ușor la trebuințele fiecărui penitent, sarcina aceasta grea apasă pe umerii fiecărui duhovnic în parte. Material deagata, afară de Molitfelnic, nu se poate da. Răspunsurile pe care le-am reprodus credem că sunt de folos, ca din confruntarea tuturor, să tragă fiecare duhovnic pentru sine învățătura și norma practică cea mai potrivită.

In general credem că cea mai bună mărturisire se face în legătură cu întrebările pe care ni le inspiră și cu doctrinele dogmatice și morale pe care le cuprinde simbolul credinței, cele 10 porunci dumnezeiești, cele 9 porunci bisericești, păcatele împotriva Duhului Sfânt, păcatele strigătoare la cer, cele mortale și veniale și faptele milosteniei trupești și sufletești.[1] In acest material se cuprinde toată dogmatica și morala creștină și are avantajul de a sta într'o formă clasic de simplă și sintetică la îndemâna tuturor credincioșilor și a se învăța chiar, cu ușurință.

O atențiune deosebită reclamă spovedania nupturienților și a copiilor. Nupturienții înainte de căsătorie sunt obligați — în mitropolia Ardealului (nu știu dacă există în toată Patriarhia) — la un *examen duhovnicesc* și apoi la spovedire și cuminecare. Faptul acesta are o însemnătate covârșitoare. De aceea ne oprim ceva mai pe larg asupra lui.

Se știe că una dintre problemele mari ale românismului, care așteaptă o grabnică și serioasa deslegare, este problema biologică: igiena, sănătatea și vitalitatea poporului român.

Auzim strigăte care ne umplu de groază: că Bănățenii sunt în descreștere și Moții în degenerare, că tinerii sunt din ce în ce mai mulți neapți pentru serviciul militar, că poporul nostru e ros de o mulțime

[1] Vezi: *Cartea de rugăciuni,* op. c. p. 129 —133,

de boli netratate și are un standard de viață foarte scăzut; că nu se bucură de roadele civilizației și că peste tot nu prezintă o vitalitate mulțumitoare. Statisticile publicate arată că sunt sate și regiuni unde bolile sociale fac ravagii și starea sanitară a neamului este deadreptul catastrofală. Campaniile sanitare din ultima vreme au verificat în bună parte constatările făcute.

Ce face Biserica, ce ne facem noi preoții în fața acestor probleme ? Cu ce putem colabora la igiena națiunii și care ar putea fi contribuția duhovnicilor la opera de refacere a sănătății poporului român?

Căile și mijloacele sunt multe, de ordin legislativ, educativ, instructiv, medical, etc. Considerând însă că înălțarea și căderea unui neam începe cu tineretul și că celula vieții sociale este familia, trebue să ne întrebăm cu toată seriozitatea: Ce asistență duhovnicească dăm noi preoții tinerilor în pragul căsătoriei?

Se știe că în unele state s'a introdus obligativitatea examenului medical prenupțial; în Belgia, Germania și Turcia. Nu avem informațiuni precise să putem constata ce rezultate au dat. Se presupune totuși că rezultatele nu corespund așteptărilor, de o parte fiindcă nu se face destulă reclamă cu ele și de alta fiindcă într'o lume fără scrupule de conștiință certificatele de orice natură ar fi — uneori chiar și diplomele — se scot cu cheltuieli destul de mici. De aceea credem că primul și cel mai însemnat examen ce-l poate da un tânăr înainte de căsătorie este de natură duhovnicească.

Problema trebue pusă întâi de toate și cu toată seriozitatea și sinceritatea pe teren religios și moral, căci fără să avem în vedere o conștiință trează, sensibilă, ea nu se poate rezolva favorabil. Tinerilor în pragul căsătoriei e necesar să li se dea cea mai atentă asistență spirituală, educativă și instructivă, apoi me-

dicală. De ce? Spuserăm, certificatele nu sunt totdeauna expresia unor jurăminte adevărate. Și chiar dacă ar fi, ele totuși sunt dovezi numai exterioare, formale. De internis nu se preocupă.

Biserica nu se mulțumește numai cu mijloace sau cu măsuri de suprafață. Ea totdeauna privește lucrurile și problemele cu toată seriozitatea, în adâncul și în esențialitatea lor; ea prevede și previne relele sociale înainte ca societatea sau statul să sesizeze gravitatea lor. Așa e cazul și cu problema tinerilor în fața căsătoriei. înainte de a fi vorba de legiferarea examenului medical prenuptial, Biserica a introdus obligativitatea examenului duhovnicesc, încă de pe vremea lui Șaguna și înainte de el.

In ce constă acest examen? Se știe. Tinerii nupturienți, înainte de încheierea căsătoriei, sunt chemați în fața preotului pentru ca să-și desvălue secretul conștiinței. Aci sunt obligați să-și dea seama de credința și de faptele lor.

Corect este ca examenul să se facă conform dispozițiunilor date: în câteva ședințe, atât individual, cu fiecare tinăr în parte, cât și cu ambi deodată. Individual se discută chestiunile secrete și intime; în comun cele privitoare la datoriile creștinești ale mirilor ca viitori soți, întemeietori de cămin familiar și de membri ai Bisericii, ai societății și ai statului. Așa este ideal.

Nu este rău dacă examenul se face și numai în scaunul mărturisirii, dar cu două condiții sine quae n o i: să nu se facă în graba și să fie pregătit după unele norme despre care vorbim îndată. Avantajul ce-l are examenul duhovnicesc în scaunul mărturisirii este incontestabil. Sfințenia Bisericii, puterea rugăciunilor penitențiale și peste tot solemnitatea slujbei religioase împrumută momentului o demnitate desăvârșită, care se resimte profund în sufletele nupturienților.

Acum ni se pun în față două întrebări: Care este obiectul examenului duhovnicesc și ce sfaturi, eventual canoane, este necesar să dea duhovnicul penitenților în scaunul mărturisirii?

Obiectul examenului duhovnicesc se poate rezuma într'un singur cuvânt: sănătatea. Și fiind sănătatea de două feluri, sufletească și trupească, examenul va avea și el două părți: una privitoare la sănătatea spirituală și a doua privitoare la sănătatea fizică.

Examenul privitor la sănătatea sufletească cuprinde o scurtă dare de seamă despre:

1. *Rugăciunile* pe care este obligat să le cunoască fiecare creștin: împărate ceresc, Preasfântă Treime, Tatăl nostru, Născătoarea, Din pat și din somn și eventual: Psalmul 50, Troparele de umilință și rugăciunile înainte și după mâncare;

2. Credeul creștin; cu foarte scurte lămuriri și completări ar cuprinde catehismul;

3. Virtuțile religioase și morale cu explicări foarte simple și foarte scurte, poruncile dumnezeiești și bisericești, faptele îndurării trupești și sufletești, păcatele contra Duhului Sfânt, cele strigătoare la cer și cele de căpetenie; toate aceste ar cuprinde morala creștină.

Examenul privitor la sănătatea fizică stă în strânsă legătură cu virtuțile, poruncile, faptele și păcatele mărturisite de nupturient, precum și cu impedimentele canonice și juridice ale căsătoriei. Acest examen se face mai simplu și mai firesc prin întrebarea, ce poate fi pusă în legătură cu porunca a șaptea: Ești sănătos? Dacă penitentul răspunde categoric: da! și nu sunt bănuieli de nesinceritate, atunci situația duhovnicului este ușoară. Când însă nu avem răspunsuri clare, situația devine mai grea. In acest caz preotul e chemat să vorbească penitentului duhovnicește despre cauzele

bolilor sociale, sau de sânge, venerice, contagioase și despre urmările lor nefericite asupra individului, asupra familiei, asupra societății, a statului și a neamului. Individul bolnav dacă se căsătorește face o crimă, deoarece duce sămânța boalei în familie, își infectează soția, își nefericește copiii; câte generații de copii nu ispășesc amar păcatele și bolile părinților?... Răul merge mai departe: societatea și statul sufăr greu pe urma -căsătoriei nesănătoase, căci au să poarte griji multe și cheltueli extraordinare pentru a ocroti și asista progeniturile nefericite ale părinților bolnavi. Câte spitale, azile, temnițe și case de nebuni — icoane vii ale căsătoriilor vinovate, nu sunt pline de oameni ce sufăr urmările bolilor ascunse...

In felul acesta vorbind penitentului, va simți și el vinovăția căsătoriei încheiată între membri nesănătoși și va consimți la o mărturisire sinceră și completă.

Mărturisirea odată făcută și examenul încheiat urmează sfătuirea și eventual canonirea nupturienților. E greu și nici nu e necesar să înșirăm aci toate sfaturile și canoanele ce se cuvine să le dăm nupturienților în scaunul mărturisirii. Ele decurg în chip firesc din obiectul mărturisirii și din rezultatul examenului duhovnicesc.

In general duhovnicul este chemat să vorbească nupturienților părintește

1. Despre miezul Scripturilor sfinte: Dumnezeu, Biserică, Taine, porunci, virtuți și datorii creștinești și cetățenești care toate privesc sănătatea noastră sufletească.

2. Despre viciile, patimile, păcatele și urmările grave ce le are o boală necurată, pentru sine, pentru soț sau soție, pentru copii, societate și stat, care toate privesc mai ales sănătatea noastră trupească. Haina nunții e păcat să îmbrace un trup bolnav sau păcătos. Și cum ne îngrijim pentru cununie de o haină curată,

de sărbătoare, la fel suntem datori să îngrijim sănătatea totdeauna prin cercetarea și ascultarea duhovnicului și prin cercetarea și ascultarea medicului, când e cazul,

3. Despre misiunea nupturienților de a deveni părinți. Asupra acestei sfătuiri va trebui să ne oprim cu toată atenția și cu toată autoritatea duhovnicească de care dispunem, pentru a arăta nupturienților că încunjurarea voită de-a nu avea copii este un păcat strigător la cer, o nelegiuire împotriva firii, împotriva trupului, împotriva soției, împotriva Bisericii, împotriva neamului și omenirii, împotriva moralei, tainei și sfințeniei căsătoriei, împotriva legilor și voiei lui Dumnezeu care ne-a binecuvântat și ne-a dat o misiune procreatoare când ne-a poruncit: „Creșteți și vă înmulțiți"...[1]

4. Despre obligația nupturienților de a fi de aceiaș „lege" și de a avea în casă o carte de rugăciuni și a se ruga din ea. Fiecare parohie ar trebui să aibă un mic depozit de cărți de rugăciuni, ca să fie la îndemână din caz în caz.

Ocazia este unică și momentul solemn. Al doilea prilej ca acesta nu se mai ivește. Sunt oameni care viața întreagă reținși-și aduc aminte cu drag de sfaturile primite dela preot într'o astfel de clipă sfântă și deci sărbătorească.

Duhovnicul are cea mai mare influență asupra sufletului omenesc.

Copiii de regulă se mărturisesc în grupuri sau pe clase. Mai bine este să fie ispitiți individual și necondiționat în biserica.[2] Dacă se prezintă în fața blândă,

[1] Facere 1, 28.

[2] Pravila lui Matei Basarab, *îndreptarea legii,* în glava 221, prevede că vârsta spovedaniei la copii începe dela 14 ani și la fete dela 12 ani. Totuși se pot face și excepții, după aprecieri, Dar nu se ia numai după vârstă, ci și după minte. Căci unul de 12 ani poate fi mai cuminte ca unul de 50 ani, Glava 324.

veselă și iubitoare a duhovnicului, în grupuri mai micii sau chiar individual, spovedania va avea o înfățișare impresionantă și va da roade cu atât mai îmbelșugate.[1]

S'a spus cu perfectă dreptate că copilul este o ființă metafizică, un mic filosof care caută rațiunea lucrurilor. Sufletul său este dela natură religios și, prin taina botezului, nevinovat. In neprihănirea lui vedem cerul cu îngerii lui Dumnezeu. El poartă curat chipul lui Dumnezeu și în nevinovăția lui avem măsura omului desăvârșit.[2]

Din constatarea aceasta principială asupra naturii religioase a copilului, foarte ușor de verificat,, rezultă consecințe foarte însemnate atât cu privire la instrucție și educație în general, cât și cu privire la catehizație și spovedanie în special. Sufletul copilului fiind dela natură religios, este foarte sensibil. Distinge din vreme și foarte bine binele de rău, „ce este permis de ceea ce nu este permis".[3] Nimeni nu strigă mai spontan și mai hotărît decât copilul: *Nu-i bine,* când e râu, și nimeni nu are mai desvoltat decât el curajul opiniei, al observației și al contrazicerii.

Toate aceste constatări ne duc la concluzia că copiii simțesc din vreme răspunderea pentru faptele lor și ale altora; au simțul moralității în sângele lor, așa după cum au rațiunea în sufletul lor. Altfel educația, și instrucția școlară ar fi cu neputință.

[1] Credem că e de folos să reproducem aci un model de întrebări pentru copii r Ce nume ai ? Înveți în școală ? Te rogi seara și dimineața ? La mâncare și după mâncare ? Va fi invitat să spună o rugăciune sau două, să-și facă cruce, o metanie... Dacă greșește să fie corectat. Asculți, de părinți? Mergi la biserică? Cum te porți pe stradă față de oameni, animale, paseri ? Ești certat cu cineva? De este, să fie obligat a se împăca. Rostești vorbe urâte, înjurături? Iti place curățenia?... I. St. Popescu: *Valoarea mărt.* p. 93.

[2] Cf. Nichifor Crainic: *Ortodoxie și etnocrație,* eseul: *Copilărie și sfințenie,* p. 7—27.

[3] Vezi, R. Radu: *Sf. Mărturisire la elevii de școală primară,* în „Biserica și Școala", Arad Nr, 15/1939, p. 115-116.

Natura religioasă a copiilor, sensibilitatea și răspunderea lor morală, aduc cu sine necesitatea catehizării și a... mărturisirii lor. Mărturisirea individuală a copiilor are un înalt rol și scop educativ: să-i obișnuiască cu cercetarea conștiinței.Copiii precum cresc își au și ei păcatele lor, greșelile și vinovățiile lor, care se desvoltă și se înmulțesc treptat, după mediul și împrejurările familiare și sociale în care trăesc, Dacă nu se obișnuesc de mici să-și cerceteze conștiința și să-și recunoască vinovăția, mai târziu foarte cu greu se mai pot supune la un astfel de exercițiu.

In scaunul mărturisirii copiii sunt oarecum în brațele duhovnicului. Momentul acesta, folosit cu atenție, cu tact și cu răbdare, are o importanță hotărîtoare asupra formării sufletești, a creșterii și orientării religioase a copiilor, pe toată viața. Și aceasta cu atât mai mult cu cât copiii dau mai multă însemnătate spovedaniei, decât adulții. Impresiile și emoțiile trăite acum, de ei, nu se șterg niciodată.

Bolnavilor li se face o mărturisire sumară, cu grija ca să li se ușureze putința de a-și descoperi păcatele ce eventual sunt nemărturisite și le apasă pe suflet. Surzii și muții se mărturisesc în scris, sau prin semne.[1]

In sfârșit, un cuvânt pentru cele șapte „întâmplări și pricini ale păcatului": Cine l-a făcut? Ce a făcut? Pentru ce l-a făcut? Cu ce mijloc? In ce vreme? In ce loc ? De câteori ? — Unii duhovnici practică și recomandă acest fel de ispitire amănunțită a păcatelor, întemeiați pe învățătura către duhovnic, cuprinsă în Cartea foarte folositoare de suflet (p. 26—27), Este adevărat că cercetându-se de aproape întâmplările și pricinile păcatelor, ele se vor face mai mici sau mai mari, după cum e firea, voința, profesiunea, vârsta sau cinul penitentului. Din acest punct de vedere ispitirea amănunțită

1 Mitrofanovici-Tarnavschi: *Liturgica,* p. 739—741.

este de recomandat. Dar acest lucru să se facă cu mare grijă și numai în cazuri excepționale, pentru vinovății mari. O cercetare prea amănunțită poate să fie păgubitoare. Căci trecând duhovnicul pe teren investigațional poate ușor înstrăina penitenții dela mărturisire.[1] De aceea e bine să ocolească orice întrebare și orice vorbă care e de prisos.[2]

Regulă generală este și rămâne ca mărturisirea „să se țină numai pe terenul chestiunilor de conștiință"[3] și în cadrul ei să se spună *toate păcatele,* mari și mici, văzute sau ascunse, după cum ne învață și sf. Ioan Hrisostom: „Nu-mi mărturisi numai desfrânarea, adulterul sau numai păcatele care se văd și sunt cunoscute de toți, ci și gândurile cele ascunse și bârfirile și clevetirile și trufiile și invidia".[4]

II

1, Părerea despre duhovnic. Trebue el mai întâiu să fie exemplu cu viața în toate. Ca preot după Timotei și Tit. Iar ca duhovnic model, negreșit să aibă și să cetească adesea *Cartea foarte folositoare de suflet,* fără care nimeni nu poate să fie un duhovnic bun și iscusit. Acolo arată cum trebue să învețe pe penitenți înainte de mărturisire, cum să facă mărturisirea, povețele după mărturisire. Recomand această carte ca oricare alta mai de folos, că în ea sunt toate sfaturile necesare. Așa că orice lucrare voiți a face, din ea să luați cele mai multe exemple. Sfântul Ioan Gurădeaur despre duhovnic zice: „Că meșteșugul tuturor meșteșugurilor și a tuturor filosofiilor din lumea aceasta este iscusința duhovnicului, fie prin știință, fie prin practica sa. Cum să scoată sufletele tuturor păcătoșilor ce se mărturisesc la

[1] E. Roșea: *Mărturisirea,* în Revista Teologică, Nr. 3/1907, p. 97,
[2] I. Reuter: *Der Beichtvater,* p. 55.
[3] P. Vintilescu; *Spovedania și duhovnicia,* p. 89,
[4] Omilia 41, 4 la Matei, M, P, G, 57, 450; P, Vintilescu, op, cit. p. 95.

el din munca iadului și a le duce la împărăția cerului". Așa că duhovnicul cel întâiu trebue să știe că la mărturisire reprezintă trei fețe: 1. Tată, ca un tată pentru toți. 2. Judecător, ca un -Judecător drept și fără părtinire pentru toți. 3. Doctor, ca un doctor iscusit să poată vindeca marea mulțime a rănilor sufletești. ..

Rolul duhovnicului în comunitatea creștină este ca el mai întâi la fiecare Sâmbătă seara, cum arată cartea, duhovnicului mai sus arătată, a se mărturisi la alt duhovnic, a-i ceti molitfele de deslegare, apoi a sluji. Iar pe credincioși a-i sfătui să respecte cele patru posturi, a se mărturisi și împărtăși cu sfintele Taine, fără de care nimeni nu poate să fie nici duhovnic bun, nici creștin adevărat. Altfel celelalte învățături cad toate, dacă ne lipsesc faptele.

Duhovnici cunosc mulți, dar ce folos că le lipsesc faptele.[1]

2. Duhovnicul este tata, prietenul și binevoitorul perfect al tuturor credincioșilor. Nici în viața oficială, nici în cea particulară și chiar intimă a sa, să nu i se observe slăbiciuni, pentru a-i rămâne nu numai respectul, dar și autoritatea morală intactă.

Dacă din fericire este o fire aleasă, care cu conștiința deplină a reușit să se învingă pe sine și sa se devoteze duhovniciei, cu grija de a salva suflete iar nu a le pierde, se poate spera într'o perfecțune a celui ce dorește să fie un bun dohovnic.

Studiu cât mai mult, contact cu oameni iscusiți și sfinți în adevăratul înțeles al cuvântului, cu plăcere mare în această misiune, trăind și experimentând cele ce vrea să predindă altora, modest și totuși hotărît, bun și drept judecător.

Mulți învățători dar puțini părinți, grăește Apostolul. Rolul duhovnicului este mare dar nu se simte. Un semn că el veghează asupra fiilor săi duhovnicești ar fi când în acea parohie s'ar împuțina neînțelegerile familiare, ar înceta furturile, bețiile, desfrânările și s'ar înmulți instituțiile de binefacere, de cultură, s'ar închide cârciumele, barurile și tot felul de localuri nu atât de distracție, cât de distrugere sufletească a parohienilor. Când

[1] Din răspunsul Arhim. *Mina Prodan,* Maglavit,

ar fi pacea și dragostea între oameni. Deci covârșitor rol și posibil de împlinit, dar nu se vede și nu se simte, căci și noi duhovnicii suntem tot atât de pământești ca și credincioșii ce suntem chemați a-i îndrepta.

Sunt și prin mănăstiri duhovnici ce înflăcărează pe credincioși, sunt și dintre preoții de mir unii, dar din nenorocire cad în disprețul colegilor ce-i bârfesc. Cei buni își fac datoria cu prisosință și se simte efectul străduaniei lor.[1]

3. Duhovnicul este medicul sufletesc și de el atârnă mântuirea creștinilor în cea mai mare parte.

Duhovnicul trebue să fie un bun psiholog, cunoscător adânc al sfintelor Scripturi și al sfintelor canoane.

Trebue să aibă experiență și observație îndelungată și să consulte și pe alți duhovnici iscusiți.

Duhovnicul în comunitatea creștină are rolul pe care îl are și medicul în societate. Acela de a vindeca trupurile, iar acesta de a mântui sufletele; sau, ca un căpitan pe mare, care conduce vasul în port ferindu-l de toate piedecile.[2]

4. Cred că unii oameni nu pot fi în niciun chip duhovnici. Cineva poate deveni bun duhovnic numai atunci când a ajuns om duhovnicesc; când râvna și nevoința i-au dăruit seninătatea lăuntrică cu care poate pătrunde tainele sufletului ce vine la el pentru ușurare. La ajungerea acestei seninătăți lăuntrice poate sluji ucenicia, sau trăirea pe lângă un om duhovnicesc; apoi cetirea de cărți pustnicești și părintești; cărțile sfinților Isac Sirul, Efrem, Ioan Scărarul, Teodor Studitul. Apoi: Cartea foarte folositoare de suflet, Patericul, Lavsaiconul, Filocalia.

Fără împărtășirea cu sfintele Taine nu poate fi cineva creștin adevărat. împărtășirea cu sfântul Trup și Sânge nu e cu putință fără spovedanie. Spovedania nu se poate face decât la duhovnic, Iată deci rolul duhovnicului în comunitatea creștină: mijlocitorul — singurul mijlocitor — al sfințirii.

(Duhovnic model) Paisie dela sf. mănăstire Neamțu.[3]

[1] Din răspunsul Arhim, *Melhisedec,* stareț la Neamțu.
[2] Din răspunsul Arhim. *Atanasie Chirilă,* Văratec.
[3] Din răspunsul Arhim. *A. Popescu.*

5. Cred că un duhovnic nu se poate forma numai prin studii, ci mai mult printr'o experiență mai îndelungată, prin cunoașterea la perfecție a sfintelor Scripturi, a dogmelor Bisericii creștine ortodoxe și a tuturor hotărîrilor sfinților părinți la cele șapte sinoade ecumenice, — printr'un caracter blând, smerit și răbdător și mai presus de toate printr'o viață sfântă și corectă.

Rolul duhovnicului în comunitatea creștină este mare. Pentrucă el întrunește trei însușiri principale: de părinte sufletesc, de doctor sufletesc și de judecător- Căci, ca părinte sufletesc trebue a primi pe penitent cu bunăvoință, cu blândețe și cu bucurie, după cum Părintele cel ceresc a primit pe fiul greșit. Ca doctor trebue a chibzui cum să găsească doctoria vindecătoare rănilor sufletești, iar ca judecător trebue ca hotărîrea lui să fie dreaptă în aplicarea canonului ce va da, să nu fie ispitit de daruri, sau de rangul ce-l va avea penitentul în societate.

Am cunoscut mulți duhovnici cu viață sfântă și îmbunătățită pe la sfintele mănăstiri din Regat. Am cunoscut pe un părinte arhimandrit, duhovnic Teodosie, din sfânta Mitropolie a Bucureștilor și care este mort de 20 ani; — fără multă cultură, dar cu multă experiență ca duhovnic. Se mărturiseau la dânsul mitropoliți, episcopi, arhierei și profesori dela Facultatea de Teologie și toți erau pe deplin mulțumiți și chiar se minunau de felul cum știa mărturisi pe fiecare și cât de dibaci era în aplicarea canonului ce le da.[1]

6. Duhovnicul se cuvine să aibă fapte bune și o sfințenie mai aleasă, să ducă o viață mai deosebită chiar și decât a preoților cu care viețuiește împreună. Să trăiască o viață duhovnicească, să fie cu patimile vindecate și biruite, povățuindu-se numai cu socoteala Sfântului Duh, că numai așa poate vindeca păcatele altora. Precum un medic se specializează într'o ramură oarecare, așa și preotul trebue să-și câștige cunoștințele duhovniciei.

Cum se poate forma un duhovnic model? Pe lângă teologie ar fi neapărat nevoie a se înființa *un curs special pentru specia-*

[1] Din răspunsul Protos. *Macarie Vasilescu,* din mănăstirea Sinaia.

Uzarea candidatului la preoție în ale duhovniciei,. la care curs numai aceia pot lua parte, care au dat deplină dovadă că sunt conștienți de chemarea lor. Excluși dela teologie aceia care prin purtarea lor nu-și dau seama de înalta treaptă care trebue să o ocupe în viața socială; să nu se admită a lua parte în niciun fel de grupare politică, — că așa zice Domnul; Mulți sunt chemați, dar puțini aleși,[1]

7. Duhovnicului îi sade frumos a fi preot bătrân, respectat, cu viață frumoasă, numai după Dumnezeu, neviționos, nesfadnic, neagonisitor de avere multă, nelacom, căci numai așa poate avea influență deosebită asupra creștinului. Cum de drept trebue; în eparhia Olteniei la 10 ani de preoție se hirotonesc duhovnicii.

Exemple de duhovnici model nu prea cunosc. Arhim. Mina. Prodan, stareț al mănăstirii Râșca-Neamțu (acum la Maglavit). aud că este un bun duhovnic la care aleargă lumea din mari. depărtări. Mult se neglijează la noi atenția ce trebue data duhovniciei; de aceea nu avem duhovnici vestiți.[2]

8. Părerea mea despre duhovnic!? Apoi aici. e cheia fermecată. Eu concep ca duhovnic bun pe omul om întru toate. Viața, e complexă și cel care nu o cunoaște în toate tainele ei, nu-i poate descurca penitentului cărările. Duhovnicul să fie om transfigurat-și desăvârșit prin credința în Dumnezeu, Mult cetit, mult; meditat, multilateral, adânc și priceput cunoscător al științelor-
I naturale, înțelegător al vieții în toate manifestările ei dela ion și electron la frumoșii sori, dela ascunsele stări ale creștinului idiot, până la strălucirea savantă a geniilor. Ne putem închipui, cât bine am putea semăna în țarina Bisericii și. a națiunii dacă s'ar găsi duhovnici între noi preoții și vlădicii, pentru atâția și atâția mari intelectuali rătăciți în labirintul social al lumii scoase din țâțâni tocmai fiindcă îi lipsește duhovnicia. Natura și sufletul

[1] Din răspunsul Protos, *Daniil Grozav,* duhovnicul sf,. mănăstiri Căldărușani-Ilfov.

[2] Din răspunsul Protos. *Glicherie Loviri,* stareț, și duhovnic al mănăstirii Tismana-Gorj,

să-i fie preocuparea, dar întru toate biruitor să-i fie Dumnezeu în Sf. Treime, Numai așa va birui el stihiile lumii acesteia dând și penitentului putința biruinții. Și totuși să nu se înalțe, să nu se trufească, căci omul cel mai desăvârșit e în sinea lui un biet păcătos. Deci viața însăși ne sfătuiește să fim toleranți. Cel ce cunoaște mai bine viața e omul cel mai iertător. Aci e punctul critic.

Duhovnicul cu a sa răspundere să știe a se folosi astfel de toate stările sufletești, ca pe orice penitent să-l înalțe spre Dumnezeu, tuturor să le crească moralul în lupta cu satan. Bunul Dumnezeu să birue totdeauna prin duhovnic.

Avem putere să-i formăm ? ! Da. Hristos, apostolii, martirii și mucenicii, sfinții părinți ni-s exemple vii. Apoi, întâi, astfel să fie episcopul. A episcopului e datoria să-l facă pe preot, duhovnic. Nu idealizări în cărți. Viața nu e nuvelă, schiță, roman; viața e realitate. E ușor să scrii idealizând o stare de lucruri dorită, mai mult închipuită. Episcopul e unul în eparhie, are toate mijloacele să se formeze pe sine duhovnic și după ce s'a format, având și plenitudinea grației divine, să dea din acest dar tuturor preoților, nu numai prin punerea mâinilor odată în viață, ci prin neîntrerupt contact, ad personam! Zi de zi să verse din darul său duhovnicie reală în preoții de sub a sa păstorire. O! cât de greșit se interpretează cuvântul sf. ap. Pavel „să fii tuturor toate", când examinezi viața preoțimii. Nu mă fac judecător. Am convingerea că preoțimea e așa cum e, pentrucă așa o vrea societatea; se dă după părul societății. Dar nu e bine. Duhovnicul e tuturor toate când găsește prin credința lui calea inimii fiecăruia, îmbiindu-i penitentului prăjina de salvare ori în care situație nenorocită ar fi. De aceea se cere disciplină a minții și a inimii, știindu-se duhovnicul clipă de clipă strunit de marele suflet al episcopului, stăpânul disciplinei din eparhie. Doctrină bine însușită și disciplină de fier în statul preoțesc, cu cap și trup de episcop sănătos și strunător, asta dă putere duhovnicului și tot aceasta o vrea voia Bunului Dumnezeu întru descoperirea fiilor Săi, Libertate personală, da ! dar pe șinele doctrinei, ale bunului simț, ale tactului pastoral. Toate

episcopul și le poate însuși vii din viața sf, ap. Pavel și apoi să le verse cu hotărîre în preoții săi. Altfel e cum e: desciocălare.[1]

9. Duhovnicul se poate forma prin cunoașterea sfintei Scripturi și prin o lectura bogată- La noi penitenții sunt mai mult oameni necăjiți, care caută mângăere. Dacă sunt păcătoși le trebue punctul de razim pentru îndreptare. Exemplele din Vechiul și Noul Testament sunt cele mai potrivite pentru îndreptare și mângăere : Iosif, Iov, David, Eli și fii săi, Saul, etc, sunt exemple cum nu are altele literatura universală. Recomand în primul rând, după sf. Scriptură, Viețile sfinților, dacă nu altfel din Mineie. Literatura profană, marile romane, în deosebi cele numite psihologice sunt necesare sa fie cetite. Din parte-mi aș cere ca fiecare preot să cetească în primul rând din Dostoievschi cel puțin atât: Precocii, Frații Caramazovi, Crimă și pedeapsă, Idiotul, Dau mai mult decât orice studiu de psihologie. In conferințele pastorale aș fi în stare să pun câte o temă de astea: Caracterizarea lui..,, din romanul... lui Dostoievschi. Aș mai recomanda ceva, dar mă tem că aș fi greșit înțeles: absolvenții să nu fie hirotoniți decât după un an de armată, făcut în rând cu elevii și mai ales cu soldații și după un studiu oarecare privitor la anul de armată.[2] Nicăieri nu se pot cunoaște oamenii ca în armată și psihologia cea mai bună acolo s'ar putea face.

Rolul duhovnicului este să lățească prin spovedanie, pacea. Pacea omului cu sine însuși, cu Dumnezeu, cu casnicii, cu lumea. Prin canon el poate fi și în cele economice bun sfătuitor. Îmi scapă și n'am vreme să caut, mi se pare însă că în Revista Teologică de prin 1924, 1925, s'a publicat despre un duhovnic, preot care prin spovedanie s'a făcut un Popa Tanda aevea. Alte exemple de duhovnici cunosc din cetite: Sergiu din Kronstadt, apoi preotul din romanul „In slujba adevărată" de Potapenko,[3]

[1] Din răspunsul Prot. *Pavel Bortea,* Făgăraș.

[2] Nu ar fi mai potrivit un stagiu de ucenic și un studiu duhovnicesc într'o mănăstire, lângă duhovnici iscusiți ? N. n.

[3] Din răsp. Prot. *F. Codreanu,* Arad.

10. Duhovnicii actuali nu sunt pregătiți așa cum se cere. Educația lor este mai mult o autoinstrucție, fără nicio pregătire seminarială sistematică. Am observat mari abateri dela un preot la altul în felul spovedaniei.

Se cere o catedră la Academiile Teologice anume de specialitatea duhovniciei; pastorala actuală e prea sumară în acest ram preoțesc. Niciun obiect din cele tratate nu se ocupă azi de această chestie atât de importantă.

Duhovnicul model se va forma treptat printr'o instrucție și educație serioasă între zidurile institutelor teologice, dar cu *internat* și *spiritual* pregătit temeinic. Petrecerea studenților la mănăstire și instruirea lor acolo în câteva rânduri în anul al patrulea, *audiind experiența unor bătrâni călugări — duhovnici,* face mai mult decât studii din literatura străină de ortodoxia noastră din care cu puține excepții (literatura rusă), nu se găsesc din acest domeniu.

Se simte absența unui *duhovnic central* (ar fi profesorul dela Academie), care să spovedească pe preoți. Acesta n'ar avea altă atribuție de birou, decât cursuri la Academie și spovedania preoțimii eparhiei, excurgând la adunările acestora, și folosindu-se de conferințele catihetice și pastorale ale preoțimei din diferitele protopopiate.[1]

11. Fericitul episcop Roman Ciorogariu pe când era director și profesor la Teologia din Arad avea un dicton pe care-l repeta adeseori: „Adevăratul preot se cunoaște în scaunul mărturisirii". Am adoptat și eu această convingere, pentrucă în adevăr în scaunul mărturisirii trebue să-și pună preotul mai mult suflet, ca în orice alt serviciu dumnezeiesc al preoției. De aceea sunt de părerea că un duhovnic cu adevărat bun nu se poate forma, dacă nu este născut spre aceasta; cel mult se mai poate perfecționa prin cultură teologică și instruire în direcția aceasta, dar numai dacă l-a născut Dumnezeu cu suflet potrivit pentru taina preoției. De aici, „precum stea de stea se deosebește în mărire", așa se deosebesc deolaltă preoții și mai ales duhovnicii.

[1] Din răspunsul Pr, C. *Turicu,* Arad.

Trebue însă și unii și alții să facă studii în direcția aceasta, pentru ca vocațiunea înnăscută a preoției și duhovniciei să și-o perfecționeze prin cunoștințe de psihologie și precepte de morală creștină. Și încă o condiție sine qua non pentru duhovnic: Precum pedagogul bun nu întră la prelegere nepregătit, și duhovnicul, să nu se apuce de mărturisiri, până când n'a făcut în prealabil el însuși o meditație: ce are să facă și cum să procedeze în scaunul mărturisurii,[1]

12. ...Am văzut credincioși care merg la mănăstire cu gândul de a-și mărturisi păcatele mai bine ca acasă, dar s'au întors nemângăiați, pentrucă în multe cazuri spovedania se face prea superficial.

Cum se poate forma duhovnicul model? Prin educație în școală de către profesori cu vocație și religiozitate nu spoită, ci bazată pe convingere și trăita zilnic după Evanghelie. Eu sincer o spun, că în școală nu mi s'a vorbit niciodată despre duhovnic, nici n'am știut ce este și cum trebue să fie, ci am învățat în decursul păstoriei mele dela preoți bătrâni, cu mai puțină școală decât cei de azi, dar cu credință măcar și numai „cât grăuntele de mușt ar". In felul acesta format duhovnicul, va putea modela și pe credincioșii săi. Rolul duhovnicului este foarte important în comunitatea creștină, căci modelează sufletele credincioșilor.

Nu cunosc duhovnici model, nici din cetite nici din auzite. Un duhovnic model a fost aici la noi preotul Comel Popescu din Păuliș, răposat la 3 Mai 1936. Dela el am învățat noi toți preoții de aici, pentru ce regretăm foarte mult plecarea lui prea de timpurie dintre noi.[2]

13. ...Am cunoscut un singur duhovnic model. Și actul mărturisirii la el a fost o adevărată sărbătoare sufletească pentru mine și colegii mei. A fost duhovnicul Seminarului Andreian din Sibiu, părintele Dimitrie Cunțan. Te uimea puterea cuvântului său în povața spre bine. Și avea puterea să hotărască pe penitent

[1] Din răsp. Pr, *D. Morariu,* Pecica-Arad.

[2] Din răspunsul Pr. *Ilie Chebeleu,* Șoimoș-Arad.

pentru calea virtuții. Dela el am învățat mult pentru administrarea sfintei taine a mărturisirii. [1]

14. Am neclintita convingere că îndeplinirea chemării preoțești este mai grea tocmai în acest punct: a fi duhovnic. Este osia pastorației.

Mai am și dureroasa convingere, că preoțimea de azi nu satisfacem suficient acest punct al chemării noastre pastorale și anume: din două motive; 1. Nepriceperea, și 2. Graba cu care spovedim.

Mărturisesc, frăției tale, că nu pot să-ți indic un model de duhovnic. Deși m'am mărturisit anual, cu frații preoți împreună la conferințele preoțești, eu unul nu am simțit aceea ușurare, acea satisfacție sufletească pe care mi-le închipuiu că trebue să le resimți după spovedanie, ca efect al acestei sf. taine.

De aceea am rămas aproape totdeauna cu un simțământ că lipsește ceva, că nu am pătruns în esența acestei taine, că săvârșirea ei nu a fost deplină. Va fi fost vina mea? Sau în parte și vina duhovnicilor mei ? Mai curând ambele părți. îmi aduc aminte cu duioșie de duhovnicul meu din Teologie, profesorul de cântări bisericești de mult răposat, Dimitrie Cunțan, care m'a captivat dela început prin o bunătate cum n'am întâlnit. Bunătate, duioșie părintească, înțelegere față de greșelile tinereței, sfaturi care mergeau la inimă. De atunci n'am întâlnit asemenea duhovnic.

Lipsa aceasta a unui model, a contribuit ca și eu să fiu nesigur, cu multe îndoieli când fac mărturisirea credincioșilor. Am simțământul că nu mă pricep să intru, să pătrund mai adânc în sufletul credinciosului. Observ adeseori o anumită răceală, o neîncredere, sau chiar un fel de teamă de a-și deschide deplini inima în fața mea! Și mă întreb, care să fie cauza? Pe mine nu m'a învățat nimeni să spovedesc! Fac oare bine ? Fac rău? îmi dau silința să utilizez această sf. taină spre mântuirea credinciosului, dar simt că adeseori spovedania rămâne la suprafață, și că *altcum* trebue îndeplinită, pentru a avea

[1] Din răspunsul Pr, *Grigorle Varmeșan,* Pesac-Timiș.

efectele dorite. Dar cum? Cred ca aci avem o chestiune de *auto-educație*. Pregătirea sufletească a duhovnicului, înainte de a începe mărturisirea credincioșilor, constă din: meditații asupra acestei taine, reflexiuni adânci asupra procedurei de urmat, studierea canoanelor și chiar alcătuirea unui codex: de o parte poruncile, de alta canoanele.[1]

Sinteză. Cea mai grea și mai neglijată problemă din învățământul teologic este *duhovnicia*. Am citat aci opiniile unora dintre duhovnicii vremii noastre și ele sunt edificatoare nu atât prin diversitatea lor, cât mai ales prin unanimitatea de vederi în privința rolului excepțional pe care trebue să-l joace duhovnicul în comunitatea creștină.

Duhovnicul este omul duhului. Biserica l-a consacrat cu numirea de părinte duhovnicesc, πνευματικός πατήρ, și om duhovnicesc, πνευματικός ανήρ, iconomul pocăinței οίχόνομος μετανοίας.[2] Chemarea lui supremă este ca întâi de toate el să fie plin de duh și în rândul al doilea duhul care se află în el să-l împărtășească ucenicilor și fiilor săi sufletești.

— „Duhul care este în tine sa fie îndoit în mine". — a zis Elisei către părintele său duhovnicesc, Ilie.[3] Este în cuvintele acestea exprimat oarecum principiul vaselor comunicante. Apa se ridică la acelaș nivel în toate vasele cu care este în legătură. La fel și duhul, se transmite prin ucenicie și se revarsă dintr'un suflet într'altul, ca apa în vasele comunicante.

[1] Din răspunsul Pr. *loan Ludu,* Prejmer-Brașov.

[2] Numirea de duhovnic indică o vârstă când patimile trupului sunt stinse în întregime. Slujba duhovniciei adevărate este un privilegiu al bătrânelei, *îndreptarea legii* prevede vârsta duhovnicului dela 40 ani înainte glava 319). *Pravila* dela Govora spune că un preot tânăr nu poate fi duhovnic, deoarece "orb pe alt orb poartă și amândoi cad în groapă". — Cap,. 12; Bujoreanu, op. c. p. 92.

[3] IV Regi, 2, 9.

In principiul acesta se cuprinde și se ascunde secretul duhovniciei. Nu poți da ceea ce nu ai și *ce ai fără să fi primit?...*[1]

Despre duhovnic am mai vorbit și în alte părți ale acestei lucrări și cetirăm câteva opinii despre el în mărturisirile unora dintre duhovnicii noștri. Acum le completăm arătând care sunt obligațiunile duhovnicului înainte, în și după mărturisire.

înainte de mărturisire duhovnicul trebue să se pregătească cel puțin atât cât se pregătește pentru slujba sfintei Liturghii și pentru predică. Mai mult chiar decât atât. Pentru predică este suficientă o pregătire prin lectură și meditație; pentru sf. Liturghie sunt necesare anumite rugăciuni și înfrânări. Sfânta mărturisire le reclamă pe toate acestea și mai ales postul și rugăciunea. Duhovnicia prin definiție este deslipire de tot ce este pământesc și trupesc ; este trăire în atmosfera Duhului celui sfânt și sfințitor. Dar pentru a ajunge la treapta sfințeniei, adecă a desăvârșirii duhovnicești, avem lipsă de exercițiile postului și ale rugăciunii stăruitoare.

Duhovnicul înainte de spovedirea penitenților este dator să se supună exercițiilor spirituale la care își supune fiii sufletești. El însuși să se mărturisească,[2] să postească și să se roage cât mai mult, ca viața duhovnicească să transpire din toată ființa lui.[3] Duhovnicul nepregătit

1 I Cor. 4, 7.

[2] Despre *„Mărturisirea preoților"*, vezi: Prof, N, Bălan, în „Revista Teologică", Nr, 14— 18/191, p. 470 — 475; Pr. I. Felea: *Datoria preotului de a se mărturisi,* în „Rev. Teol.", **1924 p. 117—121** și Diac. Grigorie T. Marcu: *Spovedirea preoților,* în „Revista Teol." Nr. **11—12/93.8.**

[3] *Pravila de la Govora,* scrisă pentru frații „duhovnici românești care sunt păstori oilor celor cuvântătoare a turmei lui Hristos", spune că duhovnicul având menirea înaltă de a lua cugetele oamenilor, se cade „deapururea să postească câte 40 de zile peste an, iar în toate zilele și în toate nopțile să se roage lui Dumnezeu de sine și de fii lui cei sufletești". — Bujoreanu, III, op. c. 87 și **92.**

nu poate spovedi așa după cum nu poate predica și nu poate servi sf. Liturghie nepregătit, fără să se osândească.

In scaunul mărturisirii duhovnicul are misiunea de preot-judecător, preot-învățător și doctor sufletesc. Preotul duhovnic în calitatea sa de judecător ascultă cu atențiune, cu răbdare, cu dragoste și evlavie[1] mărturisirea penitenților, prin întrebări potrivite îi ajută să-și verse răul din suflet și astfel să-și redobândească libertatea lăuntrică,

O deosebită grijă se cuvine sa aibă duhovnicul la ispitirea prin întrebări, ca ea să se facă prietenește, cu duhul blândeței și al bunătății, cu mare prudență și cuviință și să nu între în amănunte ce nu se țin de taina mărturisirii. Cu alte cuvinte, să se ferească de cele două excese: spovedirea superficială și grăbită și

[1] — „Cu fata veselă, ca și când ar închipui iubirea de oameni a lui Dumnezeu".— *Molitfelnicul,p.54 ;* Mitrofanovici-Tarnavschi: *Liturgica,* p. 720 și urm.

Pravila lui Matei Basarab, în glava 327, citând pe Simeon Tesalonicean cu privire la înfățișarea și purtarea preotului duhovnic în scaunul mărturisirii, spune următoarele:

— „Duhovnicul trebue șa aibă loc cinstit și sfânt, întru care să spovedească oamenii și să ia pe acela ce va să i se spovedească cu curată față și lină și blândă și cu dumnezeiasca frică, iar nu cu vreo față mâhnită sau îngreoială, sau chip rău : ci cu bucurie multă.,," — Bujoreanu, p. 246.

Sfaturi asemănătoare de mare valoare psihologică, fiind concentrată în ele esența experiențelor duhovnicești, cuprinde și Pravila dela Govora. Adresându-se ea duhovnicilor le atrage atenția ca pe penitenții ce se mărturisesc cu bună înțelepciune și cu inima plecată, să-i ușureze cu învățătura, cu toată mângăerea, blândețea și dragostea. — „..„mai înainte de toate acestea se cade duhovnicului să-și iubească fiii lui cei sufletești ca și trupul lui, mai vârtos cei ce au făcut păcate multe mai pe deasupra; să i se închine și să-l sărute și să-i fie cu milă, și cu ochi blânzi și cu glas de mângăere, și cu omilenie să vorbești către dânsul și cu dulceață și așa din năravuri *să-l* înveți unele ori în biserică, altele ori întru locuri osebi, și să-i pomenești de moarte și de plată, și de bunătăți și de muncă și de drepți și de păcătoși; și așa pe tine înaintea lui te cheamă păcătos și plecat", — Cap. 18, Bujoreanu, III, p. 96.

spovedania prea scrupuloasă și prea minuțioasă, ca să nu iacă din ea nici lucru de clacă, nici de tortură. Penitenților care au făcut o spovedanie sinceră și totală le acordă deslegarea; celor nedemni le-o refuză sau le-o amână.[1]

In funcțiunea de învățător preotul duhovnic are chemarea de a sfătui, mângâia și învăța penitenții, despre toate adevărurile propuse de Biserică și necesare mântuirii. Le va spulbera îndoelile și le va arăta datoriile lor creștinești față de Dumnezeu, față de aproapele și față de ei înșiși. In general va împlini slujba profetică așa după cum se cuvine, în conformitate cu dogmele și canoanele Bisericii.

In slujba de doctor sufletesc preotul duhovnic trebue să fie un bun psiholog: să cunoască tainele și patimile sufletului omenesc, cauzele bolilor și remediile prin care să le tămăduiască. Disciplina și terapeutica penitențială este cel mai însemnat capitol de igienă socială de pe terenul pastoral.[2] Prin exerciții, convorbiri, meditații și lecturi duhovnicești, prin rugăciuni și post, prin darul slujbelor și al înrâuririi personale, duhovnicul *e* menit să libereze personalitatea morală a penitentului de tirania forțelor subconștiente și să-l determine la convertire.[3] Să asigure sănătatea sufletească și trupească a penitenților, iată slujba duhovnicului.

După mărturisire duhovnicul este dator să păstreze inviolabil secretul mărturisirii și să privegheze ca oile turmei sale duhovnicești să nu mai rătăcească.

[1] Se refuză deslegarea când penitentul nu restituie bunul înstrăinat, când e vinovat de păcate grele, când nu crede în necesitatea pocăinței și în puterea iertării, când nu crede și mărturisește credința ortodoxă a Bisericii, când e hotărît a face și în viitor anumite păcate grave, ș. a. Vezi Reuter : *Beichtvater,* p, 84—85,

[2] Pr. P, Partenie: *Le Role actuel de la Confession dans L'Eglise Orthodoxe;* ce que doit savoir le confesseur, In rev. *Logos,* București Nr. 2/1928, p. 202

[3] Ibidem, p. 2'1.

1. Penitentul odată ce se mărturisește din inimă este iertat de Dumnezeu, însă pentrucă rămâne înclinarea spre păcat (deprinderea), trebue să primească un canon prin care să se desbere de înclinarea care îl împinge iarăși în păcat.

Penitentul trebue să fie obligat a face metanii„ a ceti rugăciuni, a posti în zilele rânduite de Biserică, a face milostenii, a merge regulat la biserică, să fie oprit pe un timp dela sf. Cuminecătură, dacă nu este vrednic pentru acest lucru și să se fereasscă cu dinadinsul de păcatele săvârșite.

Canonul are efectul de a scoate înclinarea rea din om și a-l pune în armonie cu voia lui Dumnezeu.

Duhovnicul deși va face pogorăminte cu privire la canoanele ce le dă penitentului, însă în niciun caz nu trebue să se prea depărteze de canoanele rânduite de sfinții părinți, ca nu cumva. văzând penitentul că dacă e ușor canonul apoi și păcatul nu prea are importanță, așa că ar putea să rămână mai departe în acelea fapte rele.

Insă sunt și creștini căzuți în păcate grele, chinuiți grozav de conștiință și chiar de se mărturisesc nu se simt ușurați până ce nu fac și un canon greu. Cu cât cangrena este mai mare, cuatât și operația este mai grea și tăietura mai adâncă, dar pentru a înlătura moartea trebue operația.

Dacă penitentul arată pocăință fierbinte, atunci se mai ușurează din canon.[1]

2. Toate bune, dar cel mai mare canon pe care trebue convins penitentul să-l îndeplinească este părăsirea păcatului ce-i mustră cugetul că l-a făcut. Convins de slaba credință și ascultare ce dau duhovnicului penitenții, m'am reținui a fi prea aspru, căci îmi încarc sufletul și fără niciun folos pentru penitent. Am dat canoane ușoare și de lungă durată ca să se păstreze legătura între Dumnezeu și sufletul penitentului: puține metanii și scurte rugăciuni și mi s'au părut cu efect.

[1] Din răspunsul Arhim. *At. Chirilă,* Văratec

Am stat la sfat cu penitentul, — după ce i-am arătat grozăvia păcatului și m'am convins ca voiește sincer să se pocăiasca, — asupra mijloacelor celor mai nimerite și numai după consimțământul lui că-l va împlini l-am hotărît.[1]

3. Canonul pe care-l dau constă din rugăciuni, lectură din sf. Scriptura cu indicarea precisă a Jocului. De exemplu, celor certați în" familie, soți (I Corinteni 13), pentru desfrâu psalm 50, sau II Regi 11—18. Pentru avort: îmbrăcarea unui copil. Și altele. Canoanele cele mai potrivite ar fi la orașe; rugăciuni, lectură, milă (îmbrăcăminte, haina, lemne de foc, bani) pentru cei năpăstuiți, dăruiri pentru biserică ; la sate: rugăciuni, muncă (arat, semănat, căratul rodului); pentru cei săraci: lucru în grădină, sădiri de pomi sau arbori fie și pentru sine, precum își cunoaște preotul enoriașii. Aș căuta și caut să fac și prin aceasta cultul binefacerii, darului neștiut de altul.[2]

4. Canonul să fie adaptabil puterii de executare a penitentului. Am avut ocazia la spovedirile dela sf. mănăstire, să desleg și să schimb într'un canon mai ușor câte un canon imposibil de executat, dat de către un duhovnic care n'a știut cumpăni canonul cu starea materială și puterea executivă a penitentului. Canoanele care nu se pot împlini rănesc inima credinciosului, în loc să o tămăduiască și fac cel mai rău serviciu religiosității. De aceea sunt de părerea că canoanele să fie date mai mult din domeniul sufletesc s postiri, rugăciuni, metanii, acte mărunte de caritate și evlavie, lumini la sf. biserică, un ban cerșetorului, o milostenie care nu îngreunează pe dăruitori; dar când o face să-și aducă aminte în gând pentru ..ce o face și să roage în taină pe Dumnezeu ca să o primească pentru canonul primit în scaunul mărturisirii. Dacă va face astfel, penitentul se va simți foarte ușurat că l-a ajutat Dumnezeu de și-a împlinit canonul și se va apropia și altădată cu drag de scaunul mărturisirii.[3]

[1] Din răspunsul Arhim. *Melhisedec,* Neamț
[2] Din răspunsul Prot, *F, Codreanu,* Arad.
[3] Din răspunsul Pr, *D. Morariu,* Pecica.

5. Un lucru vreau să-l amintesc aici, că în privința epitimiei e bine ca preoții să nu o treacă cu vederea. Să nu procedeze unii ca și alții fără canon, cum am observat că se face în unele comune bisericești. Ba am întâlnit la sf, mănăstire Bodrog credincioși care s'au spovedit de multeori și nu știu ce este canonul.[1]

6. De canoane potrivite țin : făgăduința ca împărtășirea cu sf. Taine va face-o de aci înainte conform legilor bisericești în fiecare post, obligamentul de-a aduce și pe alții din apropierea lui la sf. Taine, legământul că va milita față de cei de altă credință ori alt cult pentru tainele Ortodoxiei.[2]

7. Eu obișnuesc printre alte canoane să dau cetirea sf. Scripturi și cetirea rugăciunilor. Deci indirect îi oblig să-și procure sf. Scriptură sau Noul Testament și câte o Carte de rugăciuni, sau Ceaslov ori Acatist. In parohia mea prin acest mijloc pe care nu am cuvinte a-l recomanda, am ajuns să am credincioși care au Biblia și o cetesc regulat. Mai mulți au Noul Testament, din care le dau canon să cetească 2 Evangheliști, Faptele apostolilor, altădată Epistolele, etc. și așa treptat i-am deprins cu sf. Carte și cu cetirea ei, care cu vremea va deveni o tradiție pentru o generație care crește cu cuvintele Scripturii de pe buzele părinților... Tot pe această cale am desfăcut în 60 familii Cărți de rugăciuni...

Să nu se dea un canon imposibil... Pentru canonul dat fi-ezi un timp concret.[3]

8. Nu dăm canoane așa la întâmplare și cum ne vine bine din punctul de vedere al ușurării sarcinei noastre de duhovnici, ci dam canoanele ce vindecă și duc la însănătoșire viața publică și privată a obștei creștine. De sine înțeles, că punctul acesta de vedere se poate realiza în toate amănuntele sale, numai reformând oarecum Pravila Bisericii de prezent în folosința publică, introdusă cu putere de lege obligatoare prin sfinții părinți

[1] Din răsp, Păr, *Gr, Vermeșan,* Pesac—Timiș-T.
[2] Din răsp. Pr, C. *Turicu,* Arad,
[3] Din răspunsul Pr. *R. Iacob,* Bretea-Murășană.

și sinoadele autorizate ale sfintei noastre Biserici ortodoxe, Reforma Pravilei nu o înțeleg așa, ca păcatelor omenești să li se dea altă definiție, ori unele din fapte declarate de păcate să înceteze a se mai numi păcate. Nu! Păcatele omenești sunt bine definite prin canoane și sf, Scriptură ; și nimeni nu e în drept a le aduce nicio îmblânzire. Reforma să se facă numai în ce privește canoanele ce se dictează mărturisiților, și anume din motivul, că multe din canoane nu mai corespund vremii zilelor noastre si deci nu mai pot fi nici leacuri ce vindecă bolile penitenților. Dictând spovediților astfel de canoane, ne punem în starea medicilor care ar prescrie bolnavilor receptele din știința doftoricească de acum câteva sute de ani, Receptele vechi, de sine înțeles, nu vindecă, ci vindecă receptele pe care ni le dă azi știința doftoricească. Ca să avem astfel de precepte pentru bolile sufletului, ne trebue codice nou de Pravilă, ca duhovnicii să-i aplice articolele, cum judecătorii aplică articolele legilor și cum chirurgii aplică receptele medicilor ce prescriu doctoriile pentru bolnavi. In lipsa de codice modem de canoane, voi expune aci numai unele orientări în regulile care trebue sa le avem în vedere la dictarea canoanelor pentru mărturisiți, care regule se pot cunoaște mai bine din unele păcate concrete ce se expun aci.

Luăm de pildă pe bețivi. Ce canoane merită cel ce prin bețiile sale își consumă bunăstarea și își aruncă în mizerie și soția și copiii, ba toți moștenitorii în trupul cărora se introduce germenele putreziciunii? Sunt îndestulătoare canoane câteva metanii și rugăciuni, ce-l lasă nesimțitor față de răul ce-l produce, străformându-se în călăul propriei familii, fără a-și da seama de asta ? Metaniile puțin îi ajută. In cazul cel mai bun îi aduc o părere de rău de păcate, dar firea sa tot fire pătimașe rămâne, și îndată ce i se dă prilejul bun, pe care anume îl caută ca să-și stâmpere setea de beutură, intră din nou în crâșmă și din nou începe bețiile. îndreptarea poate veni deci numai prin prescrierea unui canon ce diminuiază, dacă nu stârpește total, patima. Duhovnicul, după ce pune în vedere urmările dezastruoase pentru persoană și familie cauzate de patima beției, interzice bețivului

pe un timp mai lung ori mai scurt intrarea în crâșmă, și-l pedepsește și cu abstinența în parte, sau totală, pe acel timp a uza de ceva beutură spirtoasă, recomandându-i beuturile răcoritoare ce potolesc fierbințelile beuturii și obligându-l a intra în societatea abstinenților, care societate dacă nu există cumva, trebue înființată în toate satele noastre cu program mai blând, sau mai sever — după cum sunt împrejurările, ținând cont la crearea statutelor de principiul latin: „suaviter in modo, fortiter in re", principiu ce ne învață că nu trebue să fugim, ci să dăm înainte treptat. Căci precum obiceiurile rele se introduc prin practică, tot prin praxă lină și îndelungată se pot și stârpi, dacă este voință. Și canonul, voința și impulsul bun trebue să se cultive în sunetul celui mărturisit.

Obiceiul sudalmelor se va putea stârpi tot prin canonul ce tinde a pune frâu izbucnirilor sufletești- Care poate fi frâul? Frâul care împiedecă sudalmele e trezirea conștiinței la vătămările ce se aduc Dumnezeirii prin vorbele spurcate cu care se spurcă toate lucrurile sfinte. Sudalmele sunt de multe grade, mai mari și mai mici. Păcatul sudalmelor cu care se spurcă Dumnezeu, Preacurata Fecioară Maria, sfintele Taine, ș. a. nici cum nu e mai mic de cum e păcatul omorului și hulei contra Duhului Sfânt, despre care Mântuitorul Iisus Hristos a zis că nu se iartă nici în cer nici pe pământ. Canonul sudalmelor deci e și trebue să fie — se înțelege — pentru gradul lor cel mai înalt cel mai greu canon din câte se pot da. Sudalmele trebue să ducă pe suduitor la plângerea vameșului din Evanghelie, care nu cuteza a-și ridica ochii către cer. Suduitoriior le vom impune deci rostirea neîntreruptă a rugăciunii: „Milostiv fii Doamne mie, păcătosului!" și oprirea de a privi sus spre ceriul frumos un oarecare timp, apoi cercetarea slujbelor bisericești, împreunată cu Cuminecătura, care e foc și trebue să ardă cu fier roșu toate păcatele celui ce suduie, spurcând cu urâciunile sale sfințeniile la care noi ținem ca la suflet, îndrumăm apoi pe suduitori a-și înăbuși toate izbucnirile sufletului cu rugăciunea: Milostiv fii mie, păcătosului, Doamne! Și ori de câteori imboldul la sudalme ar voi să izbucnească, mai

bine să-și rupă limba cu dinții, decât să lase a-i ieși pe gâtlej vreun cuvânt de hulă. Felul acesta de canoane se cuvine omorâtorilor, jefuitorilor și tuturor celor ce prin faptele lor netrebnice aduc nefericiri, ba moarte chiar soților lor, aproapelui lor. Aceștia primesc încă și obligamentul de a rebonifica daunele cauzate și a întreținea -chiar văduvele și orfanii rămași după cei ce i-au dus la moarte timpurie prin fărădelegile lor. Rebonificările în cele mai multe cazuri vor lua forma daniilor pentru săraci și orfani, cum și pentru instituțiile publice cu menire culturală, umanitară și religioasă. Cu abținere dela mâncări grase, b*a* și post sec, se vor canoni persoanele ce fac abuz în mâncări și băuturi, abuz ce se răzbună și el prin moartea timpurie și înfricoșată a abuzatorilor. Canoanele acestea vin în ajutorul higieniștilor ce propagă sănătatea publică în popor prin viața ordonată și evitarea tuturor abuzurilor ce duc la ruinarea sănătății și scurtarea vieții. Care este canonul desfrâului, adecă al păcatelor lumești atât de lățite în timpul mai nou și atât de periculoase și pentru viitorul nostru ca neam și Biserică ? Senzualismul, izvorul .bolilor ce învenineză trupul și sufletul generațiilor modeme, se poate combate numai prin reîntoarcerea noastră la căsnicia decretată de Biserică, ca taină. Părinții se vor obliga a supraveghea strict viața și purtările copiilor lor, ferindu-i de însoțirile rele și destrăbălate care le pune în primejdie viitorul din toate punctele de vedere, iar când maturitatea bate la ușă și copiilor le-a venit rândul să dea firei ce este al firei, să nu le interzică căsătoriile cu persoanele lor agreate, căci, după zisa apostolului, mai bine este lor a se căsători decât a arde (I. Cor. 7, *9)*. Tinerii la rândul lor vor primi canonul ce-i obligă a păși la. căsătorie legitimă, păzindu-și curăția și fecioria până la plinirea vremii de a păși la căsătorie, ca prin traiul lor desfrânat să nu atragă asupra lor urmările ce înțeleptul astfel le vestește tinerilor: Nu te uita la muierea rea, căci miere picură din buzele muierii curve, care până la o vreme îndulcește gâtlejul tău, iar mai pe urmă mai amară decât fierea o vei afla și mai ascuțită decât sabia cea cu două tăișuri, căci picioarele nebuniei pogoară pe cei ce se lipesc de dânsa

cu moarte la iad și urmele ei nu sunt stătătoare, că pe căile vieții nu umblă și rătăciți sunt pașii ei. Deci, fiule, ascultă-mă pe mine și să nu faci netrebnice cuvintele mele. Depărtează-ți calea dela dânsa și nu te apropia de ușile casei ei, ca să nu dai altuia viața ta și zilele tale celor nemilostivi, că să nu se sature străinii de puterea ta, și să nu între ostenelile tale în casă străină; că-ți va părea rău pe urmă, când se va zdruncina. carnea trupului tău, și vei zice; cum am urît învățătura bună și dela mustrări s'a depărtat inima mea! (Pilde 5, 3—12).

Prin canoane de felul acesta se obligă mărturisiții la o viață, mai conformă Evangheliei și se promovează morala și religiozitatea creștină în popor, care este problema cea mare ce trebue să o deslege prin aducerea pe pământ a împărăției lui Dumnezeu, pe care în toate zilele o cerem în rugăciunea domnească. (Tatăl nostru).

Se înțelege că nici rugăciunile și metaniile prescrise de Biserică nu pot rămânea. Se prescriu și acestea, împreună cu: exorcismele ce trebue să le exerciteze fiecare mărturisit alăturea de canoanele ce duc la însănătoșirea vieții morale din caz în caz. Va să zică nime nu absolvă de formele obișnuite și de practica prescrisă în Pravile pentru canoane, decât că aceste canoane se întregesc și cu canoanele ce privesc îndreptarea, vieții acelor ce se mărturisesc, ca să se poată da loc și canoanelor de practică religioasă. Astfel d. p. eschiderea dela Cuminecătură pe timp mai lung ori mai scurt se va aplica în mod. mai îndulcit, obligând penitentul la Cuminecătură tocmai cu scopul de înfrânare ca să nu-l ardă pe urmă focul în care se preface Cuminecătura primită în trupul lor de cei nevrednici.

Ce privește mărimea canoanelor de practică religioasă, aceea, nu se poate fixa teoretic, pentrucă altă măsură se cuvine celui cu totului înrăutățit în fărădelegi și alta e pedeapsa (canonul), celui ce acum începe a decădea și păcătui nu i s'a prefăcut în a doua natură. Alt canon material se dă bogatului și. altul celui sărac, care cu palmele își câștigă hrana de toate zilele. Medicii încă țin cont de gradul boalei când prescriu receptele lor pe seama, bolnavilor. Acesta e principiul și în fixarea măsurei. canoanelor.

Ca totuși sa se dea și unele orientări și aci, observ că duhovnicul la dictarea canoanelor trebue să aibă în vedere relele ce urmează;

1. La dictarea canoanelor totdeauna se ține cont de aplicările sufletești ale mărturisiților. Celor cu aplicări spre evlavie li se prescriu în mai mare măsură meditațiile, ajunurile și posturile ce le pot suporta — se înțelege; persoanelor pornite spre acțiuni și cunoscute ca oameni ai inițiativelor și faptelor li se vor da canoanele ce lățesc virtuțile de bunăvoință, pace, liniște și spiritul de jertfă în popor.

2. Fiind canoanele un fel *de hrană sau îndeletnicire sufle*teasca și corporală, necesitând și exerciții duhovnicești și corporale, se cuvine să aibă în vedere toate facultățile omenești, exercitând deopotrivă și în măsură proporțională atât energiile sufletului, cât și ale trupului ca să se obțină armonia în creșterea poporului. Această armonie se obține prin *canoanele mixte* ce privesc și sufletul și trupul. Nu putem da unui mărturisit un singur canon, deci fie material sau fie moral, pentrucă prin aceasta pe deoparte s'ar neglija unele facultăți care încă trebuesc agerite și de altă parte ne-ar aduce în prepusul că suntem unilaterali, ba poate chiar materialiști. Mâncările culinare sunt mai plăcute și ne hrănesc mai bine, când bucătarul ni le oferă învrâsiate; tot așa și canoanele trebue să fie mixte. Nu putem obliga pe nimeni, să zic, numai la lumini și prescuri pentru biserică, pentrucă se naște vorba în popor că preotul nostru e flămând și setos de pause, dar nici tot rugăciuni și metanii nu putem dicta nimănui, căci omul zice: mi se tocesc genunchii și usucă gâtlejul de multele rugăciuni și plecarea genunchilor. Vom învrâsta deci canoanele, dând fiecărui mărturisit din toate felurile de canoane atâta cât să le poată suporta, fără primejduirea sănătății și averii sale materiale,

3. Nu e permis a speria pe nimeni cu greutatea canoanelor ce le poate suporta. Sperieturile aduc la desnădejde, iar desnădejdea duce la pieire cum la peire a dus și pe Iuda cel ce în fața crimei de a vinde pe Iisus cel nevinovat, altă ușă de scăpare pentru crima sa n'a aflat, decât spânzuratoarea. Hristos de

nenumărateori a vestit că nu dorește moartea păcătosului, ci dorește ca toți să să întoarcă și să fie vii, cum și apostolul Iacob ne spune, că fără milă e judecata celui ce nu face milă (Cartea sob. 2, 13). Judecata duhovnicilor se cade să fie ieșită din scaunul milei. Canoanele ce se dictează să fie străbătute prin urmare de_milă și iertare. Căci dacă Dumnezeu ne-ar pedepsi după greutatea păcatelor, nime nu ar mai putea să se mântuiască. Și aceasta nu se permite duhovnicului, căruia nu i se iartă păcatul răzbunării. Niciun duhovnic nu se poate folosi de răzbunări cu ajutorul canoanelor, ca să nu-și piardă încrederea din popor.

4. Canoanele, — care pe lângă darul ce-l dau de a vindeca, sunt totodată și un fel de tribut sau satisfacția ce o dă creștinul lui Dumnezeu pe care l-a vătămat, — spre a se restitui din nou legătura dintre Dumnezeu și păcătos, trebue să cuprindă totdeauna dispoziții precise, cum dispoziții precise cuprind sentințele judecătorești ce se dau în procesele civile. Deci nu se iartă duhovnicului a zice spoveditului: Vei face mătănii, vei duce prescuri la biserică, vei merge regulat la biserică, ș. a., ci canonul dat va fi așa: Ești obligat de aci încolo a nu lipsi nici când dela sfânta biserică, decât pentru cazuri de boală sau porunci ce pe neașteptate îți vin dinafară și te silesc a te depărta din comună; dar și în locul unde te afli Dumineca pe timpul slujbelor bisericești, te vei retrage la loc ferit și te vei ruga în taină și cu evlavie câteva minute, apoi vei merge mai departe. Ești îndatorat apoi de atunci până atunci a face pe zi atâtea și atâtea închinăciuni de metanii urmate de rugăciunea Tatăl nostru fiecare. In ziua cutare vei ajuna până la ora cutare. Te vei împăca imediat cu pârâtul tău. Pagubele le vei .restitui celui păgubit de tine cu suma cutare și cutare. Văduvelor și orfanilor ce le-ai răpit părintele, vei face prestațiile cutare în toată viața ta.

La punctul acesta sunt de observat următoarele ; desdăunările ce spovediții le prestează păgubiților totdeauna țin cont de puterile materiale și morale ale celor ce trebue să le împlinească. Și dacă desdăunările din oarecare pricină nu se pot face direct

celor păgubiți, ele se păstrează bisericilor, spitalelor, școalelor și altor instituții cu caracter de binefacere. Desdăunările materiale se pot apoi înlocui și cu desdăunări morale, care constau din rugăciuni pentru sufletele trecuților din lume din vina noastră, apoi din unele privațiuni ce le aducem trupului nostru prin înfrânările ce ni le hotărește sfatul duhovnicului, d, p. participarea la pelerinajele de evlavie pe la locurile de închinăciuni și abstinențele ce le urmăm cu acele ocaziuni, etc. Mulți din păcătoșii mai mari vor urma pilda lui Pavel apostolul, care după vătămările grele ce le-a adus creștinilor ia început s'a întors și s'a supus apoi dânsul suferințelor ce Ie-a cauzat altora. Câte feluri de păcate sunt, tot atâtea sunt și mijloacele de satisfacție cu care se îmblânzește mânia lui Dumnezeu. Cel mai de căpetenie mijloc, de sine înțeles, este căința și părerea de rău care ne mustră din cauza vinovăției și nu înceată a ne mustra până ce nu dăm satisfacția deplină celor vătămați.

Prin canon se urmărește chiar împăcarea conștiinței. Cine își mărește canonul din propria inițiativă săvârșește virtute, și virtutea totdeauna îi aduce mântuirea.

5. Timpul împlinirii canonului trebue să-l fixeze duhovnicul. Fixarea se face așa, că o parte bună a anului trebue să se petreacă în pocăință, dat fiind că pocăința de o săptămână sau două se uită ușor. Ba un Doamne, Doamne! căruia apoi îi urmează zeci și sute de căderi cu gândul și fapta nici că se poate numi pocăință. Duhovnicul deci totdeauna va porunci spoveditului la care petreceri sociale și cum poate lua parte peste an, și care petreceri trebue să le ocolească pentru a nu cădea din nou în ispită.

Momentul acesta este foarte hotărîtor pentru viața religioasă și morală. In momentul acesta e cuprinsă aproape toată viața penitenților și cu ajutorul acestui moment se poate înființa în comune societăți de temperanță, de luptă contra sectanților, de pace și cu alte scopuri morale și religioase ce se urmăresc prin societăți pentru a fortifica disciplina religioasă în popor.

6. Orice formă ar lua canoanele, de o cerință totdeauna să se țină cont, care e condiția cea mai de căpetenie dela care

atârnă reușita moralizării poporului prin spovedanie. Condiția aceasta e: preotul să nu urmărească prin canoane niciun scop material, dar absolut niciunul Publicul de azi examinează din fir în păr toate acțiunile duhovnicului său. Dând spovedaților canoane de prescuri, lumini, ori chiar și slujbe, așa numitele sărindare și serăcuste, numai decât își aude critica din popor: Preotul vrea să-și facă venite și să se îmbogățească din sudoarea noastră. Ieșind la biruință părerea aceasta, orice ar face preotul, opinia publică îl scoate ca interesat și atunci nici predicile sale, oricât de frumoase ar fi, nu mai au în popor niciun efect. Au trecut vremile bătrâne, când poporul zicea fă ce zice, nu ce face popa. Azi care pe care se supralicitează în apucături, și dacă cineva din popor ridică obiecțiuni, numai decât păcătosul spune că și popa așa face, de ce să nu facă și el, doar și ei e făcut din materia din care preotul său e făcut. E om, și ce se iartă preotului și lui i se poate ierta. Aceasta nu însemnează, că preotul să nu slujească Liturghii. pe plată, și să nu facă masle. Le face, dar cerându-i-le înșiși enoriașii și fără nicio legătură cu canoanele dela spovedanii.

Preotul trebue să fie lumină; viața sa să nu i-o întunece niciun fel de umbră (trădare), adeverind totdeauna și întru toate împrejurările cuvintele lui Iisus ce zice: Umblați până aveți lumina în lumină, ca întunerecul pe voi să nu vă cuprindă, căci cel ce umblă întru întunerec nu știi unde merge (Ioan 12, 35). Și acum, de încheiere se impune o întrebare: De ce mijloace se folosește preotul, ca aceste canoane de el dictate să nu fie porunci grele ce sună în pustie, ci semințe bune ce cad în pământ bun și sporesc cu îmbelșugare și roadele bune, care ridică turmele cuvântătoare' din noroiul păcatelor și le dau avânt spre ajungerea culmilor virtuții religioase și cetățenești?

Mijlocul de căpetenie, îndoială nu încape, este duhul religios ce-l știe trezi preotul prin credința sa vie ce o va ști planta în sufletul poporului. Credința produce însuflețire, iar însuflețirea dă și celui slab puterea ce e în stare a muta și munții. Duhovnicul însuflețit nu seamănă nici când vorbe ușuratice ce zboară prin aer ca fluturii ușuratici ce nu desvoltă nicio putere,

ci seamănă adevăruri cuceritoare care răscolesc inimile enoriașilor ca și furtuna ce răstoarnă arbori puternici și vechi. Căci numai convingerile cu care se propagă adevărurile pot răscoli și inimile enoriașilor și pot predispune pe enoriași a se lepăda de plăcerile pământului și a îmbrățișa cu toată puterea de care dispun cauzele ceriului. Duhovnicii care știu răscoli sufletele enoriașilor și pot produce însuflețire în enoriași, totdeauna obțin în păstorirea lor cele mai mari succese cu ajutorul canoanelor.

Le stă duhovnicilor în ajutor însă și o specială putere, care asigură reușita îndreptărilor cu ajutorul spovedaniei. Puterea aceasta o dă duhovnicilor sf. Evanghelie când zice: Oricâte veți lega pe pământ, vor fi legate și în ceriu, și oricâte veți deslega pe pământ, vor fi deslegate și în ceriu (Matei 18, 18). Care va să zică preoții duhovnici au puterea de a lega și deslega păcatele. Dintre spovediți deci cei ce împlinesc canoanele vor fi deslegați de păcate, iar cei ce nu le împlinesc și astfel comit păcate contra Duhului Sfânt, parte prin aceea că nu spun duhovnicului toate călcările de legi și parte prin neîmplinirea canonului, nu că nu vor fi deslegați, ci din contră păcatele lor ținute vor fi până atunci ce se îndreaptă. Apoi *la un spovedit mai mare pedeapsa ca aceea, că nu se desleagă, nu i se poate da*. Cel nedeslegat de păcate dacă are conștiința cât de cât la locul ei, nu se simte bine până ce nu primește și el darul deslegării. Acesta e mijlocul admis și de canoanele Bisericii, de a constrânge la împlinirea canoanelor pe spovediți. Se înțelege că nu vine pedeapsa aceasta așa din senin, fără a-i premerge exhortațiile necesare din partea duhovnicului. întâi i se va vesti că e mare păcat a tăinui păcatele la spovadă sau a nu împlini canonul obținut la spovadă. E păcat mare acesta, pentrucă e păcatul contra Duhului Sfânt, păcatul minciunii, și Hristos apriat ne spune, că toate păcatele se iartă ; se iartă lepădările de Hristos, dacă lepădărilor le urmează întoarcerea către Hristos, se iartă și alte păcate grele după întoarcerea dela aceste păcate, iar cine va huli asupra Duhului Sfânt nu are iertare fiind vinovat județului de veci (Marcu 3, 29). Se înțelege că și azi trebuesc observate însușirile ce le dă în această materie evanghe-

listul Matei. Prima dată neîmplinirea canonului trage după sine dojana între patru ochi, apoi dojana între doi sau trei martori și mai pe urmă vestirea păcatului în sobor, și numai după împlinirea formelor acestora, se aplică pedeapsa: să-ți fie ție ca un păgân și vameș (Matei 18, 17), Nici atunci însă nu se atrag cele din urmă consecințe, ci i se lasă timp de cugetare, ca să. nu aibă nicio scuză nici înaintea lui Dumnezeu și nici înaintea oamenilor, că Biserica nu-i deschide brațele ca părintele cel bun ce și-a reprimit fiul său întors dela rătăcire.

Sunt deplin întărit în convingerea, ca mijloacele acestea duc cu siguranță la scop. Unii se întorc mai curând, alții mai târziu, dar partea lui Iuda de siguranță nime nu și-o dorește. Poporul nostru nu e liber cugetător, nici ateist, ci ideea Dumnezeirii e adânc înrădăcinată în ființa lui. De aceea măsura de forță morală, aplicată cu tact și deplină moderație, e sortită a ne păstra poporul în credința și obiceiurile lui strămoșești.

Ca totuși siguranța îndreptărilor să fie și mai deplină, obiceiul de a denega deslegările celor ce dau dovadă de renitență în împlinirea canoanelor sau apoi își fac mărturisirile numai de mântuială, să se generalizeze, adecă nu numai un preot sau doi să urmeze procedura aceasta, ci toți preoții noștri — bineînțeles cu întregirile ce le recere importanța cauzei, — iar' dacă se poate, obiceiul să se generalizeze la toate confesiunile creștine, nu cumva pe urmă unii vânători de suflete să-și făurească armă de a dobândi prozeliți.

Biserica mai bine iartă de 70-ori câte 7, decât să-și răsbime o singură dată. Lovești deci pe penitenți mai bine cu canoane ceva mai ușoare și plăcute, ca să le poată împlini mai cu drag, decât să dai canoane care nu se pot împlini de mărturisiți, aducându-i apoi în poziția aplicării pedepselor extraordinare, înaintea dictării canoanelor e mai bine a avea înainte consimțământul spoveditului, de va putea împlini ori nu canonul decât a-i dicta unul care cu siguranță îl va afla prea greu și imposibil de împlinit,[1]

[1] V. Gan: *Cum să spovedim?* In Revista Teologică, Sibiu Nr. 11—12/1931, p. 419-432.

Sinteză. Terapeutica duhovnicească se face prin sfaturi și canoane de pocăință. Din textele înșirate până aci, am văzut ce fel de canoane dau penitenților duhovnicii din vremea noastră. Ele sunt, ne-am putut convinge ușor, departe de severitatea canoanelor patristice, precum și de severitatea canoanelor penitențiale, cuprinse în vechile noastre Pravile. În bună parte, ele nici nu

[1] Ar fi foarte interesant de închinat un studiu asupra canoanelor penitențiale din Pravilele românești. *Pravila dela Govora,* după cum ne arată predoslovia ei, a fost scrisă pentru „duhovnicii românești", iar cea a lui Matei Basarab *: îndreptarea legii, are* tot caracter bisericesc ca și cea dela Govora, dar e cu mult mai mare și mai completă. Pe lângă o mulțime de experiențe duhovnicești și îndrumări pastorale foarte prețioase, ele mai cuprind serii întregi de canoane penitențiale, toate păcatele și aproape toate infracțiunile civile și penale fiind sancționate atunci prin canoane de pocăință. Din cuprinsul lor se constată de o parte legătura strânsă dintre legislația civilă și cea bisericească, iar *de* altă parte pecetea religioasă a pedepselor civile și penale, înșirăm aci, de curiozitate, câteva canoane penitențiale caracteristice din Pravila dela Govora, dela 1640.

Ucigașul: 6 ani afară de biserică și 6 ani în pocăință și 1000 metanii pe zi; așa învață soborul Bisericii. De se va spovedi, 3 ani afară și, 3 ani în biserică să se pocăiască și așa să se cuminece. De va ucide bărbatul muierea ca să ia alta, 15 ani pocăință. Muierea care își ucide copiii după naștere, pocăință toată viața. Fermecătorii, 3 ani. (Îndreptarea legii pedepsește pe vrăjitori dela 5 —20 ani; glava 328). Muierea curvă, 9 ani pocăință.. Cine fură din biserică, 30 toiege pe spate și 24 la tălpi. Săblanză cu mâna — și aceasta e curvie, pocăință 3 ani și 24 metanii. Trupul spre rușine, 5 ani. Păcatul sodomesc, 3 ani și 100 metanii pe zi, (îndreptarea legii prevede arderea și tăierea capului celor ce siluesc copiii; glava 333). Cine fură gropile morților, 5 ani și 100 metanii pe zi. Cine se va împreuna cu evreii, 9 ani să se pocăiască și după 10 ani să se cuminece. Cine-și însoară feciorii și mărită fetele în altă credință, 5 ani. Preotul ce curvește, se va depune din preoție. Preotul care va bea, juca și cânta în cârciumă se va goni din popie. Preoții cu vrajbă între ei, 4 ani și 1000 metanii pe zi. Preoții care-și lasă biserica fără slujbă și merg la altă biserică, 2 ani și 100 metanii, Muierea care își lasă bărbatul și ia altul, 9 ani și 36 metanii. Creștinul care curvește cu muiere păgână spurcă botezul, deci 3 ani afară, 2 în biserică și după 6 ani sa se cuminece, Curvarul, 12 ani, Curvia cu animale, dela 3—15 ani, Clevetitorul, 2 ani. Mărturisirea mincinoasă 3 ani. Furul de case, 3 ani și 100 metanii. Cine răpește a străinului, 5 ani și 100 metanii. De va muri.

mai sunt cunoscute necum aplicate, deși au o deosebita valoare psihologică și morală. Taina pocăinței, fără aplicarea severă sau îndulcită a canoanelor, nu dă roadele cuvenite.[1] Păcatul nu se cere să fie numai iertat, ci și ispășit. Căci sufletul păcătosului nu are liniște, nici bucurie și pace lăuntrică, până ce nu împlinește o faptă bună contrară păcatului săvârșit. Fără canoane de pocăință oamenii vinovați de păcate grele nu sim-

copilul nebotezat după 3 zile, 6 ani și 500 metanii. Preotul bețiv, curvar, bătăuș, ori să se părăsească ori să se scoată din preoție. Preotul vânător, 3 luni să nu liturghisească și 100 metanii. (Pentru călugări canoanele sunt cu mult mai aspre ; călugărul ce va cânta cântece mirenești, este omul dracului, nu al lui Dumnezeu). „Cel ce strică fata", canon 6 ani; cu muierea măritată 5 ani și 24 metanii pe zi; cu roaba 3 ani și 12 metanii. Tata cu fata sau fiul cu mama: 20 ani să se pocăiască și 366 metanii pe zi (pentru sânge amestecat), iar frate cu soră: 15 ani și 300 metanii, Veri primari: 12 ani și 170 metanii; a doilea veri: 10 și 150 metanii; a treilea veri; 8 ani și 100 metanii. Doi frați la o muiere, 2 muieri la un frate, de va fi cu neștiința, 5 ani, cu știința 6 ani și 60 metanii. Tata și feciorul, sau ginerele și socrul la o femeie, 6 ani să se pocăiască și 100 metanii pe zi.

Pravila propune indulgență către păcătoși, căci și niniviteni după 3 zile și tâlharul într'o clipă și-au deschis calea raiului. Cine e in „pocăință" să stea in biserică până la oglașenii și atunci să iasă afară de prag, până ia sfârșitul Liturghiei (Cf. Bujoreanu, p. 93 și urm.),

După Pravila lui Vasile Lupu, dela Iași 1646: curvia cu animalele se pedepsește prin moarte (la fel ca și glava 334 din îndreptarea legii); vinovatului întâi i se taie capul, apoi se arde împreună cu dobitocul. Pedeapsa hotrilor (patronii caselor de desfrâu) : după unele Pravile se spune să li se taie capul, după altele să fie scoși din sat, oraș, județ sau eparhie, iar după altele să fie judecați după „voia giudețului", să-i arunce în ocnă sau să-i poarte pe ulițe și să-i bată cu piele (Ibidem, p. 41 și 51).

Pravila dela Târgoviște a voievodului Matei Basarab și a mitropolitului Ștefan, dela 1652, e cea mai bogată în dispoziții penitențiale. Glavele 323 până la 377 cuprind pedepsele și „certările" pentru tot felul de păcate. Vezi Bujoreanu, III, p, 261-293.

[1] Canonul de pocăință nu face parte esențială din taina pocăinței (Andrutzos: *Dogmatica,* p. 408, 412 — 414); el este un mijloc corecțional de îndreptare și înaintare în virtute și pietate (cf. Pr. P. Vintilescu: *Primirea și oprirea dela Sfânta împărtășire,* în *Biserica Ort. Rom.* Nr. 11 —12, 1938 p. 730)

țesc efectul iertării divine, nici ușurarea conștiinței, nici îndreptarea vieții.

Principiul care stă la temelia impunerii, precum și la asprimea și lungimea lor, a fost formulat de sf. Ioan Gurădeaur în următoarele propoziții:

— „Spune, cine este mai milostiv față de un nebun? Acela oare care-l pune în așternut, îl leagă, îl oprește dela mâncări, dela beuturi vătămătoare, ori acela care îi permite a se îmbăta de vin și-l lasă în voia lui, permițându-i a face tot ce fac cei sănătoși? Oare acest din urmă nu irită mai mult boala sub motivul iubirii sale de oameni, pe când cei dintâi din contră o lecuiește ? întocmai așa trebue a judeca și despre bolile morale. Când vezi calul că apucă spre povârnis îi arunci frâul în cap, îl strângi mai cu putere și deseori îl bați. Și deși aceasta este •o pedeapsă, cu toate acestea asemenea pedeapsă este mama mântuirii. Așa să procedezi și cu cei ce pacătuesc. Leagă-l pe cel păcătos până ce el va merita îndurarea lui Dumnezeu și nu-l lăsa liber, ca nu cumva el să fie mai tare legat de mânia lui Dumnezeu. Nu considera aceasta ca ceva aspru și neomenos, ci din contră consideră-o ca un act de mare îndurare, mare îngrijire și excelentă cură medicală. Tu vei zice; Destulă vreme au suferit penitenții pedeapsă. Dar spune-mi câți ani, 2 sau 3 ? •Ci eu mă îngrijesc nu de multimea vremii ci de îndreptarea sufletului. Deci arată-mi mie îndreptarea — dacă la ei se arată :zdrobire de inimă, dacă s'au schimbat, atunci totul este gata; iar dacă aceasta nu-i, nimic nu ajută vremea. Noi nu întrebăm dacă rana a fost de multeori legată ; și dacă legarea i-a adus vreun folos? Dacă i-a adus folosul dorit, chiar și în scurtă vreme, las-o ; iar de nu i-a adus și după 10 ani, continuă a o lega. *Vindecarea celui legat să fie termen pentru deslegare".*[1]

[1] Omilia la II Corinteni 14, 1; I. Olariu: *Manual de Teol. dogm. ort.* p, 665. — *Îndreptai ea legii,* reproducând pe Nichifor Țărigrădeanul în privința canoanelor hotărește următoarele, în glava 322: „De-și va spovedi omul păcatele cu tot sufletul din bunăvoia lui, atunci dator este duhovnicul să facă rănilor acelora ușoară vindecare, și canonul, cu care va vrea să canonească, să-l împartă în trei, însă o parte să *o* puie spre milosârdia de oameni a lui

Canoanele de pocăință se impun deci „după greșală și după putere" ; în raport direct proporțional cu gravitatea ranei, cu intensitatea pocăinței și cu posibilitatea împlinirii lor. Indulgența e recomandată totdeauna când se dă dovadă de căință și îndreptare sinceră, așa după cum asprimea este la locul ei când penitenții nu arată semne și sentimente de îndreptare.

Cele mai bune canoane sunt acele care au efecte mai sigure. Sunt în deosebi de recomandat canoanele de ordin duhovnicesc; cetirea rugăciunilor, dintre care nu poate lipsi dela niciun penitent *Canonul de pocăință,*[1] cetiri biblice cu arătare de texte precise, îndeosebi din Psaltire, din Evanghelii, Ceaslov și alte cărți de cuprins duhovnicesc, cercetarea bisericii, ascultarea unui număr oarecare de predici, cumpărarea și cetirea de cărți folositoare, îngenuncheri, metanii, post, etc. Apoi canoane cu rosturi de utilitate publică: plantații, ajutoare săracilor, opere de asistență socială, etc. sau canoane care au în vedere îngrijirea sănătății: baia trupului, curățenia casei și a hainelor, înfrânarea patimilor, beției, sudalmelor, etc.

Oprirea dela cuminecare nu mai are efectul salutar, ca în epoca patristică ,* poate fi chiar cu efecte contrare intenției. Cu toate acestea penitenții trebuesc să știe că pentru păcate mai mari nu pot fi admiși la sf. împărtășanie, ceea ce pentru mântuirea lor este cea mai mare primejdie. Ei sunt datori să primească sfaturile duhovnicului „ca din gura lui Dumnezeu".

Dumnezeu, că nimeni nu este fără de păcate, fără numai singur Domnul carene-a răscumpărat pe noi cu cinstitul lui sânge din mâinile diavolului și ne-a. isbăvit pe noi; iar cu a doua parte să canonească pe acela ce a făcut păcatele, după puterea și voia lui, iar a treia să o ia duhovnicul, ca cela ce are putere dela arhiereu să deslege și să lege, după cum zice nemincinoasa gură a Domnului nostru Iisus Hristos". — Cf. Bujoreanu,. p. 263,

[1] Canonul ce se află prin Acatiste, Ceaslov sau mai ales canonul sf. Andrei Criteanul, Păcat că se află tipărit numai în cărțile care nu sunt destul de accesibile credincioșilor.

La aplicarea canoanelor duhovnicul nu poate uita că nu este numai judecător și doctor, ci mai ales *părinte* iubitor și desinteresat. Credincioșii să vadă în el pe omul lui Dumnezeu, pe liturghisitorul mântuirii și pe cel mai mare binefăcător al fericirii lor. Atunci și numai în aceste condiții se apropie poporenii de el cu toată încrederea, își descopăr în fața lui tainele conștiinței cu toată sinceritatea și el va putea pătrunde și servi în inima lor, — ca în altar,

2. Experiența duhovnicului Ioan Kronstadschi

Nu putem încheia aceste considerațiuni despre pocăință, fără să amintim de experiența unuia dintre cei mai mari duhovnici din Biserica ortodoxă, anume despre părintele Ioan Serghiev din Kronstadt, lângă Petersburg. Faima lui de păstor și duhovnic era extraordinară. Mii de oameni își aflau în cuvântările și în slujbele lui mângăere, lumină, ușurare și sănătate. Personalitatea lui duhovnicească avea o putere de atragere și de convingere exemplară. Mulțimile credincioșilor setoase de mântuire se doreau și se lăsau stăpânite de farmecul cuvintelor sale cum se lasă lutul în mâna olarului și cum se dorește pruncul în brațele maicii sale iubitoare.

Este pentru noi interesant în chip deosebit, cum făcea Ioan Kronstadschi spovedania. Nu pentru a urma metoda lui, ci pentru a ne inspira și a primi dela el sugestii pastorale și omiletice care pot să ne fie foarte folositoare.

Să ne imaginam în fața lui 4—5 mii oameni din toate clasele sociale, mânați de setea purificării și de dorința mărturisirii. Un singur om ar fi fost cu neputință să-i satisfacă. De aceea părintele Ioan face mărturisirea credincioșilor în comun și în curgerea sfintei Liturghii, în felul următor:

La cântarea pricesnei, duhovnicul apărea pe amvon cu Molitfelnicul în mână şi se adresa poporului de penitenţi prin următoarele cuvinte:

— „Păcătoşi şi păcătoase ca şi mine ! Voi aţi venit în acest locaş sfânt ca sa aduceţi Domnului nostru Iisus Hristos, Mântuitorul nostru, pocăinţă de. păcate şi pe urmă să vă apropiaţi către sfintele Taine, V'aţi pregătit oare voi pentru primirea unei taine atât de mari? Ştiţi oare ce răspundere mare duc eu înaintea Prestolului Celui Prea înalt, dacă voi veţi trece nepregătiţi ? Ştiţi oare că voi minţiţi nu mie, ci însuşi Domnului, care nevăzut stă aici de faţă, Trupul şi Sângele căruia în clipa aceasta se află pe jertfelnic ?" [1]

După astfel de cuvinte adânc simţite, părintele Ioan continua: „Ascultaţi, voiu ceti rugăciunile de pocăinţă". După rugăciunea „Dumnezeule Mântuitorul nostru..." cetită limpede, cu smerenie şi cu duh, ca să trezească fior sfânt în ascultători, urma o nouă cuvântare plină de suflet şi de credinţă:

— „In această rugăciune către Dumnezeu Tatăl, întâia persoană a Preasfintei Treimi, Domnul atotbun, atotsfânt, omniprezent, preaînţelept, atotcârmuitor, înfricoşat pentru toată făptura, sfânta Biserică-L roagă să miluiască păcătoşii şi păcătoasele, să le ierte greşelile, toate fărădelegile, săvârşite prin uşurătate sau necugetare, cu voie sau fără de voie, sa-i ierte şi să-i miluiască, precum cândva a miluit pe regele şi profetul David ce a păcătuit greu, Plimbându-se odată pe terasa castelului său, el a văzut o femeie foarte frumoasă ce se scălda. Era o tânără evreică. El şi-a rănit inima de frumuseţea ei şi a dorit s'o facă femeie a sa. Această evreică era însă căsătorită. Ca să-şi împlinească dorinţa păcătoasă, David i-a trimis bărbatul în război, poruncind să fie aşezat în locul cel mai periculos, unde săgeţile inamice l-au şi străpuns. In aşa fel David şi-a ajuns ţinta ucigaşă şi ameţit de pasiunea păcătoasă, nu voia să se

[1] Pr, N. Nicov: *Părintele loan Kronstadschi,* un chip de păstor şi misionar ortodox, Chişinău 1935, p, 62.

gândească ce păcat mare a săvârșit înaintea lui Dumnezeu. Dar Domnul Dumnezeu s'a milostivit asupra păcătosului și a trimis la el pe profetul Natan spre îndreptare și înțelepțire. Profetul l-a mustrat pe rege și văzându-i fărădelegea îl înduplecă să se pocăiască. Atunci regele, înspăimântându-se, își recunoscu păcatul greu și presărându-și capul cu cenușă în semn de smerenie începu să plângă fierbinte și a se căi sincer înaintea Domnului. Și Domnul i-a ascultat ruga plină de întristare și i-a iertat păcatul. Sf. Duh, ce-l părăsise la păcătuire, din nou s'a sălășluit în ei în urma căinței și nu-l părăsi de acum până la sfârșitul vieții. Regele David a exprimat în Psalmi sincera înfrângere a inimii sale, în care mulțumea și binecuvânta pe Dumnezeu. El a lăsat după sine cartea Psaltirii, cea mai întrebuințată în Biserica ortodoxă. Iar psalmul al 50-lea „Miluește-mă, Dumnezeule", înfățișează prin sine o pildă stălucită și neasemănată a pocăinței din toată inima.

„Fraților! Regele David, un om cuviincios, blând, nerăutăcios, înțelept, avea darul profeției și totuși a păcătuit, nu s'a păzit, a furat muiere străină !,.. Rege, profet, bărbat sfânt — și a căzut așa de tare! O, cât de ușor e să greșască omul !.., căci diavolul, ca un leu răcnind, fuge după noi și caută pe cine să înghită. De aceea, orice pas, orice lucru trebue cugetat și cântărit.

„Un alt rege, Manase, s'a lepădat de Dumnezeu și a căzut în închinare idolilor, se ținea de vrăjitori, de chemarea duhurilor — era spiritist, după vorbirea de astăzi, — și pe copiii săi îi învăță tot așa. Nemulțumitor, îngâmfat, el ura pe oamenii ce iubeau pe Dumnezeu, iar pe cei egoiști, ca și dânsul îi apropia, îi favoriza. Cu fărădelegile sale el a supărat pe Dumnezeu. Răbdarea multă a lui Dumnezeu s'a curmat însă. In timpul războiului Iudeilor cu Asirienii, Manase fu luat prizonier. Mâinile și picioarele i s'au bătut în obezi, iar în nări i-au vârît un belciug de aramă și'n asemenea chip rușinos, l-au dus, ca pe o fiară, în închisoare întunecoasă și murdară unde l-au ținut 3 luni,

„Fraților! Omul nu poate trăi fără pedepse, fără aceste certări dumnezeiești, pentru care noi trebue să mulțumim. Uneori numai aceste pedepse pot să deștepte pe om, să-i lumineze ochiul

sufletesc, să-i arate ce e al lui adevărat, dar nu starea iscodită de el Și Manase găsindu-se numai în grea robie, s'a deșteptat, și-a recunoscut păcatele, și-a văzut nimicnicia și slăbiciunea. A înțeles cum că este un vierme, că n'are cu ce să se mândrească, că înaintea Domnului toți sunt la fel. Pe toți Dumnezeu i-a zidit ca unul, i-a plăsmuit din pământ și pe toți în pământ îi va întoarce. Și a început Manase a se ruga din toată inima, a se căi, a plânge zi și noapte de rătăcirile sale. Domnul i-a ascultat rugile și l-a iertat. Regele Manase a compus rugăciunea de pocăință ce se cetește în postul mare la Pavecerniță. In fața acestor doi regi, David și Manase, care au păcătuit greu, sf. Biserică ne înfățișează chipuri de pocăință curată și din adâncul inimii. Domnul Dumnezeu, groaznicul judecător a tot pământul, El nu se va uita la nicio față, fie bărbat, fie femeie, rege sau simplu om, boier sau țăran, general sau soldat, bogat sau sărac. înaintea Lui toți sunt una. El privește în inimă, se uită care e nădejdea omului, care e credința, care sunt lucrurile. Dela oamenii ce stau pe treaptă mai înaltă, dela cei învățați Domnul va cere **mai** mult, decât dela oamenii necărturari, când ei greșesc, se îmbată sau preacurvesc.

„Fraților! Ce puternic e păcatul! Păcatele sunt hoți ucigași, care necontenit ne fură sau ne ucid. De obiceiu, ele se îmbracă în veșminte ademenitoare, ne fac săraci înaintea lui Dumnezeu și chiar a vrăjmașilor Lui. Care din noi e fără păcat? Cine nu e trufaș? Cine nu e iubitor de slavă? Cine n'a obijduit unul pe altul ? Cine n'a înșelat pe aproapele său ?"[1]

Cuvintele aceste scormoneau conștiințele penitenților ca niște cuțite rănile bolnavilor. Lacrimile de căință și înviorare curgeau din abundență, ca și strigătele rugătoare: „Părinte, miluiește-ne!... Părinte roagă-te pentru noi păcătoșii",... până ce duhovnicul liniștea marea credincioșilor sbuciumați și le rostea a doua rugăciune de pocăință. Apoi o tălmăcea și pe aceasta:

— „In rugăciunea pe care am cetit-o sf. Biserică roagă pe Arhipăstorul ca El, Multmilostivul, să ierte nedreptățile noastre,

[1] Nicov, op. c. p. 63 — 65.

să ne miluiască, să ne isbăvească de veșnica muncă, să ne ierte gândurile păcătoase și cele fărădelege. Si Biserică roagă pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ce a luat asupra Sa păcatele întregii lumi și cu Preacuratul Sângele Său a spălat necurăția sufletelor noastre, să ne miluiască, ca pe cei doi datornici din Evanghelie, care n'au putut plăti singuri datoria la împrumutători, ca pe desfrânata, care cu lacrimile sale a spălat picioarele lui Hristos și cu părul său le-a șters. Domnul Dumnezeu a văzut căința ei adevărată în dorința de a-și îndrepta păcatele și dăruindu-i iertare a slobozit-o în pace. La fel toți cei ce se căesc -astăzi din inimă de păcatele lor vor primi iertarea și mântuirea de focul nestins... Domnul Dumnezeu face totul pentru cei ce îl iubesc. Insă acei care resping dreapta Domnului, singuri nu-și doresc binele, singuri merg la peire. Fără Dumnezeu, noi nicio secundă nu putem exista în viață. Suflarea, aerul pe care-l respirăm, lumina soarelui, mâncarea, beutura, toate noi le datorăm lui Hristos. Suntem datornicii Lui fără sfârșit, datornici neachitați. Insă noi suntem chemați a fi popor sfânt, oamenii învierii, căci nouă ni s'a zis: Să fiți sfinți, precum și Eu sunt sfânt....

Domnul Dumnezeu, puternicul și dreptul judecător, El n'a miluit pe îngerii căzuți, care s'au înălțat împotriva Dumnezeului însuși, ci i-a osândit la veșnicul chin. Dar noi păcătoșii, în orice clipă cădem și cu păcatele noastre mâniem pe Domnul. De ce oare pentru noi atâta bunăvoință? Dumnezeu, Tatăl a trimis în lume pe Fiul Său, iubit, care a luat asupra Sa păcatele oamenilor, a suferit, a ridicat blestemul ce apăsa pe capul nostru dela căderea în păcat a celor dintâi oameni. Domnul nostru Iisus Hristos prin suferințele sale pe cruce ne-a mântuit pe noi de veșnica muncă. Aceasta a putut-o face numai Fiul lui Dumnezeu, dar nu omul. Dumnezeu-Tatăl a dat toată puterea judecății în mâna lui Iisus Hristos. Domnul Iisus Hristos a dat această putere apostolilor, iar aceștia arhiereilor și preoților. In numărul acelora și .mie păcătosului iereu Ioan, mi-a dat a deslega pocăiții, a ierta sau nu păcatele lor, judecând după cum ei se căesc. Dacă omul se căește din inimă, cu înfrângerea minimii, atunci preotul îl dezleagă de păcate. Dimpotrivă, dacă

omul se căește fără inimă curată, atunci preotul nu-i desleagă păcatele, pentru ca el să-și dea seama. Așa dar ca să primim iertarea păcatelor, trebue să ne căim din inimă fierbinte. Insă la noi ce pocăință este ? Noi toți rupem numai vârfurile, tulpinele păcatelor, însă nu le smulgem rădăcinile. Ce e aceia pocăință? Pocăința este darul lui Dumnezeu, dăruit nouă pentru meritele Fiului Său preaiubit, care a plinit toată dreptatea dumnezeiască. Pocăința este darul dat pentru mustrarea, iertarea și osândirea de sine. Pocăința este gândul tare și neclintit de a. lăsa viața trecută, păcătoasă, pentru a ne îndrepta, a ne înoi, a iubi pe Dumnezeu din tot sufletul, a ne împăca cu Dumnezeu,. cu conștiința sa. Pocăința este nădejdea tare că Mântuitorul ne va ierta greșelile. Cine nu se căește se face vrăjmaș Bisericii. Precum crengutele și vârfurile uscate cad de pe copac, așa. păcătoșii nepocăiți vor cădea dela Capul Bisericii — Hristos, Singur Hristos este vița de vie, iar noi ramurile ce se hrănesc cu seva, cu viața acestei vițe. Cine nu se va hrăni cu seva acestei vițe minunate, acela numai decât va pieri...

„Fraților și surorilor! Vă pocăiți voi? Doriți oare să vă îndreptați viața? Recunoașteți păcatele voastre? V'ați lenevit să. vă rugați lui Dumnezeu ? V'ați îmbătat, ați preacurvit, ați înșelat, ați călcat jurământul, ați hulit pe Dumnezeu, ați invidiat, ați vîclenit, ați fost răutăcioși, ați vorbit de rău, ați furat? Da, multe, multe păcate sunt la noi, fraților și surorilor, pe toate nu le poți înșira".[1]

De încheiere, părintele Ioan, striga cu tărie: „Pocăiți-vă! pocăiți-vă în ce ați greșit!..." Și lumea se pocăia prin rugăciuni aprinse, prin lacrimi, prin gemete și mărturisiri publice a păcatelor.

In timpul cât sufletul mulțimii vuia ca o furtună pocăindu-se și catedrala se cutremura de glasurile rugătoare ale poporului, Ioan sta cu fața spre altar și plângea, apoi din când în când se întorcea spre mulțime și repeta chemarea: „Căiți-vă! Căiți-vă!"...

[1] Nicov, op. c. p. 65—67,

După o astfel de stare, care nu dura mai mult de 5 minute, duhovnicul își ștergea lacrimile, cerea liniște și grăia din nou:

— „Ascultați! Mie, ca și tuturor preoților, Dumnezeu mi-a dăruit puterea de a lega și deslega păcatele oamenilor. Eu voi ceti rugăciunile de deslegare, vă voiu acoperi cu epitrahilul, vă voiu binecuvânta și voi veți primi dela Domnul iertarea păcatelor"[1]

După deslegare, ușurarea sufletească era generală. Apoi se făcea după rânduială și îndată, Cuminecarea.

își poate închipui ori și ce om ce impresie profundă făcea asupra penitenților cetirea rugăciunilor de pocăință, alternată de cuvântări lămuritoare, cum erau cele mai sus citate... Evident, nu este necesar să revenim la mărturisirea comună și publică a păcatelor, dar felul cum cetea Iona Serghiev rugăciunile de pocăință și cum le tălmăcea, cu întreruperile arătate, sunt și rămân pilduitoare pentru ori și ce duhovnic.

*

Privire generală. Din studiul pocăinței în experiența preoților duhovnici și din textele pe care le-am reprodus din răspunsurile date de ei la chestionarul citat, constatăm următoarele:

Regula liturgică a pocăinței, dela care nu se poate abate sub niciun motiv niciun preot, este Molitfelnicul, tipicul Molitfelnicului. Mai departe: cum să se facă spovedania fiecărui penitent în parte; cum să fie ispitit; ce cuvinte de mângăere, de învățătură, de mustrare să i se adreseze; ce fel de canoane sa i se impună, — e foarte greu de stabilit, pentrucă varietatea indivizilor și a păcatelor, presupune o varietate indefinită de atitudini duhovnicești în fața lor. Rămâne ca iscusința duhovnicului să valorifice și să aplice regula.

[1] Nicov, p. 69.

rituală a mărturisirii și cunoștințele generale, la cazuri speciale. Personalitatea lui are în mărturisire rol preponderant. Cu cât sunt mai mulți duhovnici buni, cu atât vor îngenunchia sub patrafir mai mulți penitenți.

La întrebarea: Cum se poate forma un duhovnic model, răspundem ca foarte greu, deoarece duhovnicia este întâi de toate vocațiune sau dar dela Dumnezeu, apoi ucenicie îndelungată pe lângă duhovnici experimentați și abia în rândul al treilea studiu, sau mai bine zis comoară de sugestii adunată prin studiul cărților de pastorală și psihologie. Dar tocmai greutatea cu care se fabrică sau se creiază un lucru, îi arată valoarea deosebită. Așa e duhovnicia: cu cât se obține cu mai mari sacrificii de inimă și cu mai grele nevoințe sufletești, cu atât este mai venerabilă, mai admirată, mai temută, mai respectată, mai căutată și mai iubită.

Certările sau canoanele de pocăință sunt leacurile păcatelor. Regula cu care se impun ele, este cea a tuturor leacurilor: la boală grea medicină tare; la păcat greu epitimie grea, în conformitate cu greșelile mărturisite și cu dispozițiile penitentului. Păcatul este răul și egoismul din lume. Prin pocăință el se nimicește, se înlocuește cu binele biruitor și astfel se împlinește prin ea în lume lucrarea lui Dumnezeu.

Căci, precum în toate cele de până aci am văzut, taina pocăinței are în Biserica creștină un dumnezeiesc rol curățitor, consolator și o arătată putere de moralizare și de sfințire.

CONCLUZII

În expunerea lucrării de față am ajuns să constatăm că pocăința este o floare a virtuților, o poruncă bisericească[1] și o taină evanghelică așezată de Iisus Hristos. O întâlnim și înainte de Hristos, în religiile primitive și antice, având același obiect și scop: eliminarea, curățirea și expierea păcatelor, dar prin credințe și mijloace mai mult magice decât religioase.

Sentimentul pocăinței apare cu cel dintâiu om păcătos. Unde este păcat se cere cu necesitate și pocăință. Vechiul Testament ne învață că pocăința începe cu convertirea la Dumnezeu. Mărturisirea păcatelor este urmarea convertirii. Dar și în Vechiul Testament, ca și în religiile antichității, pocăința — în lipsa harului divin — era numai un rit practic, un simbol religios, care pregătea sufletele și vestea, ca și razele de lumină în zorii zilei, apariția soarelui.

Cu Noul Testament se inaugurează religia desăvârșirii duhovnicești. Prin Iisus Hristos am dobândit „harul și adevărul".[2] Abia de acum înainte putem vorbi de

[1] Porunca a patra bisericească obligă „să ne spovedim și să ne cuminecăm în fiecare din cele patru posturi mari de peste an", sau, dacă în fiecare nu putem, cel puțin odată pe an în postul Paștilor. (*Cartea de rugăciuni,* Sibiu, p. 130), *Prăviloara* cu învățătură bisericească despre taina spovedaniei, tipărită cu cheltuiala mitropolitului Grigorie, București 1781, foaia 9, comentează porunca aceasta în chipul următor: „Să ne spovedim păcatele de patru ori într'un an în vreme de post înaintea preotului duhovnic ce va fi hirotonit pe lege, creștinește; iară cei mai cu evlavie de 12 ori, iară cei mai proști măcar odată într'un an și care vor fi bolnavi să se i spovedească mai adesea făcându-și și maslu și să se cuminece adesea, ca sase facă părtași vieții cei de veci".

[2] Ioan 1, 17,

pocăință ca virtute creștinească și taină mântuitoare, Iisus Hristos *Mântuitorul iartă* și puterea aceasta dumnezeiască o transmite apostolilor și apostolii — prin succesiune neîntreruptă — urmașilor, care la rândul lor au transmis-o aleșilor, ca pe o torță sacră, din mână în mână și din generație în generație, până astăzi.

Apostolii sunt conștienți de puterea harului primit și o exerciteaza legând și deslegând, în numele lui Hristos, pe păcătoșii penitenți. Prerogativa cheilor sau puterea de a „lega" și „deslega" este identică, sinonimă, cu puterea de a „ține" și „ierta" păcatele, însoțită de punerea obligatorie a mâinilor, ea nu este numai un exercițiu pentru ridicarea excomunicării și reintegrarea penitenților în comunitatea Bisericii creștine, ci un act sacramental de iertare și împăcare cu Dumnezeu, ca și botezul. Altfel, actul ritual *obligator* al punerii mâinilor, practicat dela început și totdeauna, într'o religie a Duhului și adevărului cum este creștinismul, nu ar avea niciun înțeles.

Pocăința și elementele ei: căința, mărturisirea, ispășirea și deslegarea păcatelor face parte din crezul și din cultul Bisericii primare. Documentele pentru așezarea și istoria ei încep cu Noul Testament și continuă cu scrierile părinților apostolici, cu ale scriitorilor creștini și ale sfinților părinți, încoronate cu hotărîrile sinoadelor locale și ecumenice. Deci a existat totdeauna în Biserică. Rigorismul montanist și novațian nu a fost o regulă generală. Din contră, neprimind aprobarea Bisericii, confirmă adevărul că regula generală în Biserică a fost *iertarea* generală, sacramentală și sacerdotală.

In primele veacuri, pe lângă mărturisirea secretă, s'a practicat și mărturisirea publică a păcatelor. Dar câtă vreme pentru păcatele zilnice se cerea o pocăință continuă, pentru crimele mari: omor, apostasie și adulter, se admitea numai o singură pocăință, publică. Măsura a fost deplin îndreptățită și este justificată și astăzi;

pentru crimele mari repetate, ușile pocăinței nu sunt totdeauna deschise. —începând cu veacul al patrulea mărturisirea publică, având în sine destule inconveniente, a cedat treptat locul mărturisirii private, care astăzi este singura formă canonică de mărturisire. Secretul ei este inviolabil.

Alte părți ale pocăinței, pe lângă mărturisire, sunt căința și ispășirea păcatelor. Biserica totdeauna a cerut dela penitenți căință sinceră pentru toate păcatele, — împreunată cu hotărîrea de a nu mai păcătui și le-a impus canoane de ispășire cu caracter pedagogic și medicinal în raport direct cu gravitatea păcatelor, cu starea lor și cu dispozițiile lor sufletești. — Actul ultim și cel mai însemnat este deslegarea făcută de preot în numele lui Dumnezeu prin punerea sacramentală a mâinilor pe capul penitentului și cu rostirea rugăciunii de iertare și împăcare solemnă.

Pocăința se repetă de câteori se cere, căci Dumnezeu este atotbun și nu a pus limită grației Sale iertătoare. Cuvântul Lui ne îndeamnă să iertăm de 70-ori de câte 7, adecă totdeauna când sentimentele de căință și cuvintele de mărturisire sunt sincere.

Aceasta este în sinteză, doctrina Bisericii creștine ortodoxe despre taina sfântă a pocăinței. Asemănătoare cu ea ni se prezintă concepția Bisericii romano-catolice, care însă a adaus învățături și a introdus în cuprinsul pocăinței practici pe care Biserica ortodoxă nu le are, nu le admite și le combate. Combate obiceiul mărturisirii auriculare săvârșită în „confesional", deoarece desființează în deslegare actul obligator al punerii mâinilor pe capul penitenților, rupe contactul duhovnicesc dintre preot și penitent și face în schimb concesiuni slăbiciunilor omenești. Combate ideea satisfacției în pocăință, deoarece păcătoșii penitenți nu pot da nicio „satisfacție" lui Dumnezeu. Și în fine combate învățătura despre indulgențe cu consecințele ei — teoria

despre meritele prisositoare și teoria despre purgator, nefiind nici evanghelică, nici apostolică, nici patristică, ci anticreștină și imorală.

In opoziție cu dogma ortodoxă despre pocăință se află concepția protestantă și a unor „teologi" radicali și refractari[1] față de orice adevăruri revelate și bisericești. Părerile subiective și teoriile contradictorii și târzii cuprinse în scrierile lor, departe de a infirma, confirmă ortodoxia dogmelor, a cultului și a disciplinii Bisericii ecumenice. Căci orice atacuri cu caracter insolit și orice argumentări care nu au la temelie metoda sănătoasă a istoriei și se pun deacurmezișul practicii și consensului antic și unanim al Bisericii, prin impietatea, prin neputința și răutatea lor sunt sortite caducității și astfel, prin prăbușirea lor, scot și mai mult la iveală adevărul cel unic și universal.

Expunerea noastră a mers mână în mână cu documentele biblice, patristice, rituale și psihologice. Am socotit că, afară de orice teorii, trebue să primim doctrinele biblice și bisericești așa după cum au fost înțelese și transmise de veacuri și care nu pot fi interpretate în contra spiritului, în contra practicilor și în contra documentelor cuprinse în cărțile doctrinale, morale, disciplinare și rituale ale Bisericii. Doctrina și cultul în Ortodoxie se întregesc reciproc, ca și trupul cu sufletul. De aceea am făcut apel la cărțile rituale și toate ne-au dat același răspuns ca și doctrinele biblice și patristice: Pocăința este lucrare sfântă; săvârșitorii ei sunt preoții,[2] primitorii ei sunt creștinii botezați ; efectele ei sunt redobândirea grației, înfrânarea

1 I. Turmel, V. Normand, B, Poschmann, Lea, Karl Adam și alții,

[2] Dacă s'a întâmplat în cursul istoriei, în unele locuri, ca și alte persoane afară de preoți să primească mărturisirea penitenților, acestea au fost excepții și abuzuri care, neprimind aprobarea Bisericii, au dispărut.

poftelor, liniștea conștiinței, descoperirea adevărului, curățirea păcatelor, libertatea sufletului și împăcarea cu Dumnezeu.

Dar pocăința nu are numai o documentare biblică și istorică, ci și una psihologică și socială. Pocăința este o necesitatea morală, o trebuință a naturii omenești, de care trebue să țină cont preoții în experiența lor pastorală, misionară și să o administreze cu toată sfințenia. Pocăința este taină cerească prin care se nimicește răul și lucrează grația mântuitoare și sfințitoare. Spre harul ei aspiră sufletul omenesc conștient și inconștient, ca floarea spre soare. Pocăința este remediu contra mândriei, e școala smereniei,[1] cea mai bună școală religioasă și în acelaș timp o curățire a templului inimii, ca să între în el și să-l stăpânească Hristos, împăratul măririi. Pocăința vindecă relele și neputințele noastre morale, ca și maslul pe cele corporale, are o minunată putere de moralizare; e cea mai bună școală a renașterii morale și naționale.

In concluzie generală, pocăința e virtute evanghelică, poruncă bisericească și taină dumnezeiască.

— *„Tatăl, cel ce a trimis pe Ioan Inaintemergătorul ca să boteze a propovăduit prin gura aceluia către păcătoși, zicând: Pocăiți-vă!*[2]

„Fiul, când s'a arătat în lume, acest cuvânt a pus ca începătură și temelie a propoveduirii Sale: Pocăiți-vă![3]

[1] — „Vorbele cele lumești întunecă sufletul, iar iubirea lucrurilor lumii acesteia, deslipește gândul și cugetul dela Dumnezeu, Cel ce n'are îndârjire, aceia vede pe Dumnezeu. Cela ce nu-și va spovedui cugetele, însemnează și arată că cearcă această slavă deșartă și spurcată, iar cel ce se va spovedui la duhovnic, acela va goni poftele cele rele. Că, cum mănâncă rugina pe fier, așa mănâncă și pe om slava cea omenească, dacă i se va lipi inima de dânsa". — *Învățăturile lui Neagoe Basarab Voievod,* București pag. 34—35...

[2] Matei 3, 2,

[3] Matei 4, 17.

„Duhul cel Sfânt, când s-a pogorît în chipul limbilor de foc, acelaș cuvânt a grăit prin apostolul Petru: Pocăiți-vă!

„Trei sunt cei ce mărturisesc și mărturia acestor trei este adevărată, iar mai vârtos însuși adevărul.

„Deci, o păcătoșilor care sunteți asemenea mie, pocăiți-vă, pocăiți-vă, pocăiți-vă, că s'a apropiat împărăția cerurilor!..."[2]

[1] Fapte 2, 38.

[2] Cartea foarte folositoare de suflet, p. 185—186.